

CHODSKÁ ČÍTANKA

USPOŘÁDALI

J. Š. BAAR, JAN F. HRUŠKA A FR. TEPLÝ

1927

NÁKLADEM F. OBZINY VE VYŠKOVĚ NA MORAVĚ

CHODSKÁ ČÍTANKA

CHODSKÁ ČÍTKA

USPOŘÁDALI

JAN F. HRUŠKA, FR. TEPLÝ A J. Š. BAAR

1 9 2 7

NÁKLADEM F. OBZINY VE VYŠKOVĚ

Slovo úvodní.

Myšlenka vydání „Chodskou čítanku“ se zrodila, když se českou veřejností slovem i tiskem počaly šířiti o Chodsku takové zprávy, které neodpovídaly skutečnosti. Stačilo někdy, aby letní host anebo jen přelétavý turista zavadil o Chodsko, a už se v novinách, časopise anebo i knize objevil článek, feuilleton, cestopis, který hovořil o chodských dějinách, nářečí a svérázu neuvěřitelným způsobem. Někde se třebaš i mluví o pramenech, ale nedbáno jich svědomitě.

Touto knihou chceme dáti tedy především každému, kdo se o Chodsko zajímá, věrného a pravdivého průvodce v chodské historii a kultuře.

Ale i našim lidem doma má tato čítanka otevřítí oči a názorně jim říci asi toto: My Psohlavci jsme částí československého národa. Proto naše slavná minulost, naše dějiny, řeč, kroj, osobní statečnost, poctivost a věrnost sloužily ke cti celého národa a náš národ se námi právem chlubil.

Ale stejně i naše vady, naše nevážnost ke starým mravům a obyčejům, naše lehkomyšlnost, se kterou odkládáme zděděný kroj a s ním i všechen povahový svéráz, neslouží ke cti nejenom nám, ale jsou skvrnou i na těle celého národa.

Chce tedy tato kniha i doma zachrániti, co ještě vůbec zachrániti lze. Byla by ovšem marná naše snaha, kdyby Chodové sami se zachrániti nechtěli, kdyby dál chtěli bořit a nikoli — tvořit.

V Chodově v srpnu l. P. 1925.

Fr. Teplý. — Jan Fr. Hruška. — J. Š. Baar.

K. Wellner: Netřebské tisy.

El. Krásnohorská:

Chodská.

Leží mraky vrané, leží nad Čerchovy;
 hu! to v lese vstanú všechny noční sovy!
 Nad horami chmurno, pod horami mhlivo —
 co to naše slunce, co huž není živo?
 Do Němec nám zašlo, jinudy nám vyjde.

z Němec k nám jen bůřka, zle ha vojna přijde;
přijde jako šelma v krvelačném chvatu,
kýž ty černé lesy cestu k nám ji zmatú!
Přijde jako moře v rozkaceném běhu,
hale pevné hory najde místo běhu.

Kdyby vám, vy hory ha vy mocné skály,
Pánbůh nebuť kázal, habyste tu stály,
buli bychom vstali, pro vás putovali
ha vás, jak jste těžky, na ramena vzali,
nesli vás kraj světa, složili vás tady
ha pak řekli: Stůjte, české země hrady!
Chraň ji vaše výška, mocnota i šířka,
ha kde Pánbůh nechál mezi vámi dvířka,
nastavme své hlavy, tvrdé jako žula,
haby na sto zámeků huzavřina bula.

Stojí naše hory, stojí jako muži,
hale mračna supů nad horami krúží.
Jste vy supi lační? Chcete s námi svačit?
Snězte tuty hory, však vás budú tlačít!
Po chuti vám nejsú, nás vy byste radši?
My jsme teky skály, však my nejsme sladši!
Nebo čekáte, haž nám strachem hlavy změknu?
Načkáte se na to ještě chvílku pěknú!
Po dobrém ni po zlém nedáme si říci:
bát se nehumíme, my jsme Domažlící!

Nechodte vy z Němec v naše lesy šeré,
rád tam boží posel v stará dřeva pere!
Ha kde jen se kúli kámen se Šumavy,
na potkání volá: Delů vaše hlavy!
Ha kde jen se ručej po skalisku pěni,
na očích vám rázem v samú krev se změní!
Větrík libné písne nehraje tam v listí:
větřice tam hůká píseň nenávisti,
jak kdy fičí mrštné nepřátelské meče,
jak kdy proti sobě oheň s vodú teče.

Pokud vy nám chcete řeč i duši bráti,
budem jako vojsko proti vám vždy státi;
místo mečů hněvy, místo štitů vzdory,
seřadíme muže, seřadíme hory:
ha to spíš ty hory strachem zpátky stúpí,

než si vaše hrozby naši vůli kupí;
ha to spíš ty hory propadnú se v peklo,
než by naše srdce vašich ran se leklo;
ha to spíš ty hory v nebes dálku zmizi,
než-li řeč svú dáme za tu vaši cizi!

*Chodováci, lide smělý,
chráníš lesy svyjma těly!*

(Chodské přísloví.)

R. Sokol:

Chodská země.

Jako vzduté vlny je Chodská země, kopec za kopcem 100 m nebo nejvýše 200 m nad okolí se zvedající. Teprve za údolím Klenečským pnou se českoleská pásma horská: Klenečské pásmo a Čerchovy, na jv. pak hvozd Branžovský. Je tedy obraz Chodska dosti jednoduchý, zeď horská od ssz. k jv. postupující a před ní na východě pahorkatina s dvěma vypnulínami, skoro kolmo na horský řetěz postupujícími a údolím domažlické Řubřiny oddělenými. Hvozd Branžovský bude popsán na konci článku. Severnější vypnulina je složena z Hrádku u Oujezda 590 m, kopce Baldovského 548 m a kopce Třeбенického 518 m, jež všechny jsou protaženy od jz. k sv. Jižnější, vyšší a celistvější vypnulinu jsem nazval předhořím Českokubickým, neboť sahá od krásného letního sídla České Kubice až po Nový Kyčov, vysilajíc k severu dva veliké výběžky, Babyloňský a Havlovický. Také v předhoří Českokubickém má nejvyšší část (vrch Spálený 667 m, Halovská hora 639 m) směr téměř od jihozápadu až k severovýchodu.¹

Jak vznikla tato v hrubých obrysech tak jednoduchá stavba, je možno vysvětliti dvojím způsobem. Buď z příčin horotvorných pozvedly se části země a jiné poklesly, čímž mohla povstati nynější scenerie čin-

¹ Podrobnější popis orografický v Körbrových Čechách, díl LXXV, str. 309 a n.: *Okres Domažlický* od A. Webera.

nosti vodní posléze zaoblená. Anebo působily jen síly vodní rušivé asi tak, jako nyní se děje, a z krajiny původně rovné vytvořily bohatství tvarů nynějších. Abychom mohli s pravděpodobným zdarem sledovat první vysvětlující myšlenku, musili bychom v této geologicky prastaré krajině vyjít od zaručených zjevů činnosti horotvorné, jako jsou na příklad zlomy. Avšak při prohlídce více než 200 výchozů skalních na Chodsku jen na

T o k	délka km	spád ‰/‰	T o k	délka km	spád ‰/‰
Pivoňka až po vrst.	500 m	2'47	40	dále až po vrst.	440 m 0'85 24
dále „ „	460 m	1'35	30	„ „ „	420 m 1'10 18
395 m	8'44	7			
Kramolínský potok				Klenečský potok	
od vrst. 540 m až po 520 m	0'20	100		od vrst. 520 m až po 500 m	0'20 100
dále až po vrst.	500 m	0'20	100	dále až po vrst.	480 m 0'40 50
480 m	0'16	124		„	460 m 0'60 33
„	460 m	0'28	72	440 m	0'65 30
440 m	0'76	26		„ „ „	420 m 1'20 17
„ „ „ „	420 m	0'17	12		
Postřekovský potok				Čerchovka	
od vrst. 540 m až po 520 m	0'34	59		od vrst. 520 m až po 500 m	0'60 34
dále až po vrst.	500 m	0'46	43	dále až po vrst.	480 m 0'90 22
„	480 m	0'53	38	„ „ „ „	467 m 0'80 16
„ „	460 m	0'60	33	„ „ „	460 m 0'50 14
				„ „ „ „	450 m 0'80 13
				„ „ „ „	440 m 0'90 11

dvou místech našel jsem zlomy: v lomu Milavečském a v pruhu křemenném, jenž od Šitboře u Ronšperka k Brodu n. l. se táhne a v žulových lomech za Rappendorffem se končí. Tento pruh křemenný vězí v puklině původně hlavně žulou naplněné, ze žuly té vznikl zkřemeněním. Na západě pruhu objevují se hlavně ruly původu usazeného, sillimanitem a kordieritem bohaté, diority a žilné horniny dioritové, na východě však jsou horniny jiné (břidlice amfibolitová, žula a rula ze žuly povstálá, svor

a fylit). Abychom vysvětlili toto přímočaré sousedství, třeba přijmouti pohyb vrstev, ale pohyb ten sotva dostačí, aby vysvětlil vybudování celého povrchu. Také se udál pohyb ten jistě velmi dávno, neboť se na toku bystřin a potoků nijak nejeví. Řeky totiž podávají o existenci nedávných pohybů v kůře zemské neklamně svědectví náhlou změnou spádu svého. Jak připojená tabulka ukazuje, je spád toků, jež se přes křemenný pruh berou, skoro napořád pravidelný. Překračují jej ve výši 467 m (Čerchovka) i níže. V oblasti pruhu samotného spádu ubývá.

Obr. 1. Skalka. Úboční kamýk mezi Caparticemi a rozhledničkou Stadionovou poblíž předělu Čerchovky a Černice. Fot. J. Tauber.

Objeví-li se značnější změny spádu (Kramolinský potok), jsou daleko před pruhem, t. j. na jeho západě (u Kramolinského potoka 440 m) a jsou podmíněny tvrdostí hornin.

Odtud patrně, že třeba zřetel obrátiti k vodní erosi samé, abychom pochopili vznik povrchu nynějšího. Třeba odestřiti bedlivým pozorováním činnosti vodní závoj minulosti a tu zase je nutno, abychom se zbavili od-cizujícího dojmu, jenž bezděky vzniká v pozorovateli malého horského potůčku, má-li si pomyslit, že jím hory jsou snášeny. Nejvíc přesvědčivě působí lysé skalky či kamýky, jimiž věncí se na Chodsku hřebeny i osa-

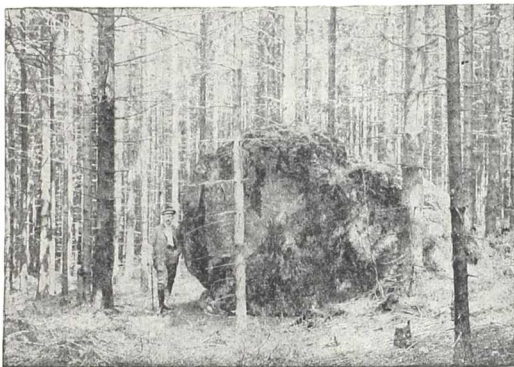
mocené vrcholy. Na západě křemenného pruhu snad není temene, kde by se v hlubině lesa neskřýval kamýk jako mlčící, obrovitý přízrak. Vystupuje lysý a nahý ze zeleni mechové, za deště mlhou zabalen, dole plný doupat líšek a jezevců. Útvary tyto, často zdem, jindy stupňům jen na

Obr. 2. Vrcholový kamýk podélný v Sádce nad Klenčím. Fot. J. Tauber.

jedné straně příkrě spadajícím podobné, dovedly zajisté na temenech z hornin zvrstvených osamotiti jen vítr a voda proudící, které stačily odnésti vše, co zvětráním se rozpadlo. Každý kamýk je pravidlem nad příkrou strání; kde zmizely postupem věků strmé stráně, rozpadly se i kamýky v spoustu balvanů a štěrku. Příkré stráně (v krajinách geologicky klidných a vegetací pokrytých jako naše) tvoří a udržuje voda.

V převeliké rozmanitosti kamýků lze rozeznat některé typy. *Kamýky podélné* jsou ve směru hřebene prodloužené a věnčí hřebeny horských pásem (Turecká skála, Tyrolka a j.), budují i řady (Dlouhá skála). Někdy jsou kamýky poněkud šikmo postaveny, svírajíce stěnami svými malý úhel se směrem hřebene (Čerchovy, Capartická skála), výjimkou stojí napříč hřebene (východ Reisecku) a pak je lze nazvat *příčnými*. Většinou jsou kamýky na vrcholu (*vrcholové*), vzácnější jsou takové, jež z úbočí vystupují (*úboční*), jako na České Stráni (poblíž České studánky v mlázi ukryté) a tamtéž v dolní části nad Teplou Bystřicí, též u Capartic (obr. 1). Nejmohtnější jsou vyvinuty kamýky na místech, kde je příčným žlebem

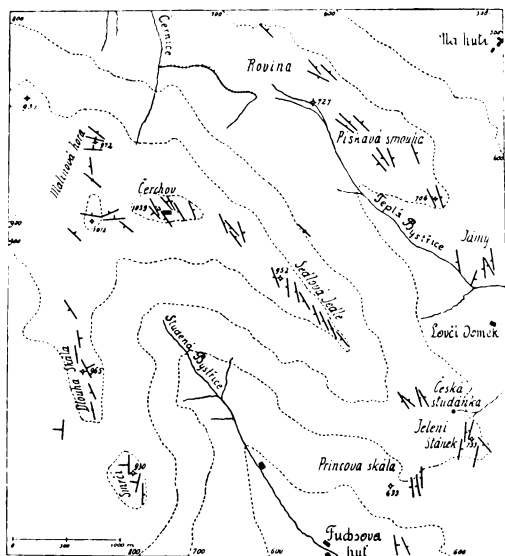

Obr. 3. Skalní deska na Pískavé Smouze. Fot. JUDr. Josef Kaňka v Domažlicích.

hřeben horský proříznut, na příklad v Sádce nad Klenčím (obr. 2). Na obr. lze pěkně pozorovati, kterak vrstvy rulové, jež pásmo Klenečské skládají, jsou se hřebenem rovnoběžné a tvar kamýku určují. V přítmi lesa vzadu ztrácejí se obrysy kamýku, jenž až do korun sahá a dvěma svislými stěnami na pravo i na levo jest omezen.

Kamýky, u nichž délka velice nad ostatními rozměry převládá, jsou *skalní zdi* (Haltrava, Dlouhá Skála, Sedlová Jedle a j.), jež zachovaly z doby nedávné (diluviální) zbytky obrysu, jakého poskytoval oku celý Český Les. Tenkrát úžasná spousta sněhu — většina srážek v dobách ledových padala v podobě sněhu — při náhlém tání vydala proudy vodní, jež odnášely všecku hmotu sypkou a rozvětralou, v úžlabinách pak podrývaly stráně, až se staly kolmými. V době sucha vitr pokračoval v díle a

dokončil je. V dobách pozdějších se některé skalní zdi rozrušily tou měrou, že zbyly z nich jen nepatrné a velmi oddálené kamýky nebo jen *skalní desky* na příklad na Piskavé Smouze (obr. 3) a na České Stráni nad pravým břehem Teplé Bystřice. Skalní deska na Piskavé Smouze má as 4 m délky, 3 m výšky a půl m šířky a ční jako bludný balvan

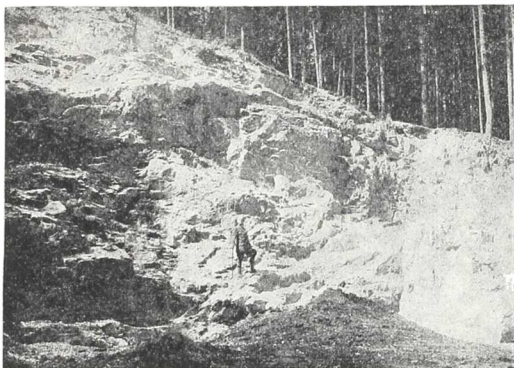
Obr. 4. Poloha kamýků na hřebenech čerchovských, jež tvoří údolní závoxy Teplé i Studené Bystřice a Černici.

z půdy zcela rovné tak, že o původní poloze jen kompas nás přesvědčí, který ukáže, že je zcela rovnoběžná s kamýky blízkého Čerchova i s dalekými zdi pásma Klenečského. Jdouce na jv. ve směru jejím dojdeme kamýků, jež kdysi s ni byly spojeny.

Po celé oblasti rozšířeny jsou kamýky schodovité či *skalní stupně*, neboť je spatřujeme i na východě pruhu křemenného (Kaštany, Medvědi Závora, Spálený vrch, Osek, Stříbrné Domky, Velká a Malá Závora) i na

jeho západě (Ovčí hora na straně k Voithenberku, Geis-Riegl, Aepflet, Tři Znaky, St. Herštýn a j.) Skalní stupeň ukazuje jen po jedné straně obnaženou skálu, kdežto horem je pravidelně přikryt zvětralinou. Na rozdíl od kamýku úbočního je do úbočí zařiznut nebo jen málo vystupuje. Stupeň vrcholový nevyčnívá nad nejvyšší čáru hřebene horského (slemene), ač je těsně na vrcholu. Zříceniny Starého Herštýna jsou na podobném vrcholovém stupni, jímž končí na severu Klenečské pásmo.

Polohu kamýků na hřebenech čerchovských udává obr. 4. Menší až i jen [miniaturní] kamýky buduje český pruh křemenný (obr. 5 a 6), a to s přestávkami po celé své délce od Babylona až ke Kramolinu a dále na sever.

Obr. 5. Český pruh křemenný na Vejslavce u Babylona. Lom.

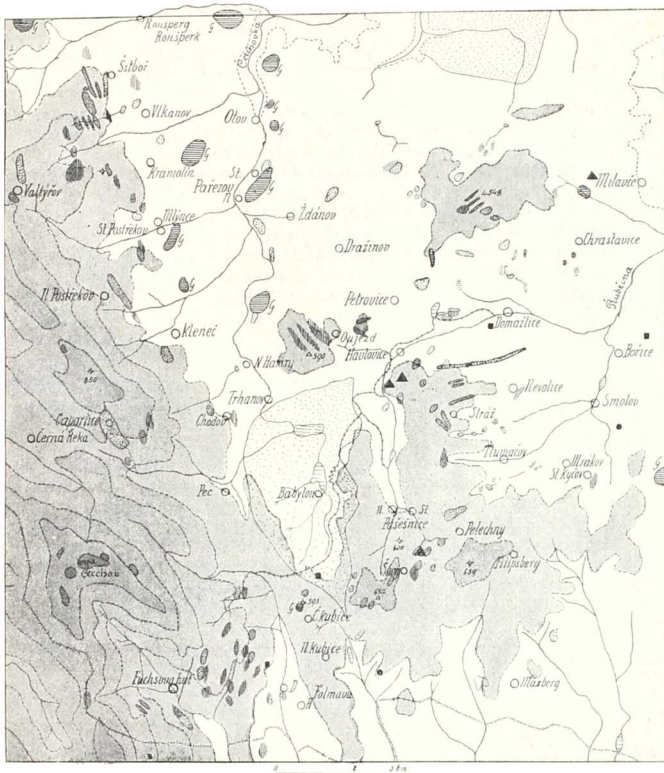
Celá oblast na západě křemenného pruhu je v severní části dosti stejnoměrně erodována, jak svědčí již mírně laločnatý průběh vrstevnice 500 m (obr. 7). Hlubší a na západ vyběhající choboty její prozrazují přítomnost svahových vodních proudů, které je vytvořily podle své schopnosti erodní. Jsou to: Pivoňka, potok Kramolinský, Klenečský a Čerchovka. Nejméně ($\frac{3}{4}$ km) pošinul tuto vrstevnici potok Kramolinský, dále ($1\frac{1}{4}$ km) Čerchovka, Klenečský ($1\frac{1}{2}$ km) a Postřekovský potok (2 km), nejvíce ($2\frac{1}{4}$ km) Pivoňka. Terén odtud na východ za údolím Klenečským nezdá se býti na první pohled v genetické souvislosti s Českým Lesem. Všimněme si však blíže těchto zjevů. Části osamocené, které zůstaly po erosi, jsou protaženy ve směru od jz. k sv., tedy rovnoběžně s údolím jmeno-

vaných potoků a s údolím Řubřiny u Domažlic a Čerchovky u Meclov. Jsou to Hrádek 590 m s Dubovou Hůrkou u Oujezda, vrch Baldovský 548 m, chlum Třebnický 518 m s vrchem severně Bozdíše, z nichž ty, které jsou bližší Českému Lesu, jsou i vyšší. Na severu tohoto pásma lze sledovati podobné, v stejném směru protažené plošné vysočiny: Dublovickou Hůrku 473 m u Kramolína, Červenou horu 497 m u Otova,

Obr. 6. Český pruh křemenný u Peci. Piliřový kamýk.

planinu mezi Blížejevem a Horšovým Týnem (469 m). Severně Mračnic rozkládá se řada nižších plošin: Podhaj 435 m, Kněžská Hůrka 433 m a j. Podobné pozorujeme i na jihu Baldova, kde též hlubokými úvaly a debřemi odděleny jsou kry dvojích hlavně výšek. Vyšší jsou: Na jamách 488 m sz. Domažlic, Na kole 483 m sev. Domažlic, U sv. Jana 484 m na sv. Domažlic; nižší: Na skalce 463 m, U bílého umučení 464 m, obě též u Domažlic, Na hůrkách 469 m na sev. Dražinova. Této nižší úrovni odpovídají na pravém břehu Řubřiny polohy: Jirklovka 470 m, Šibenice 471 m.

Obr. 7. Horopisný a vodopisný přehled. Části povrchu vrstevnicí 500 m a vyššími omezené, vyznačeny šedou barvou stále tmavší. Žuly (tečkované), diority (světle čárkované), gabbra (G vodorovně čárkované), porfiry (černé čtverečky), porfyrity (černé trojúhelníky), aplity na Mühlberku a kersanit u Smolova (černé plné kroužky).

Také jižní polovina ukazuje podobné vlastnosti, ač byla méně snesena, neboť v měkkých fylitech na severovýchodě dříve se snížila erosní základna. Vrch Spálený 667 m a Halovská hora 639 m, tvořící jádro celého předhoří Českokubického od jihozápadu k severovýchodu protaženého, jsou v podobném smyslu prodlouženy a Čerchovu blíží Spálený vrch jest vyšší.

V obou částech Domažlicka shledáváme četné hluboké úvaly bez vody nebo se začátky nové vodní sítě jevící se bažinami a rybníčními polohami. Příklady toho jsou u Bozdíše a Břeží, Velkých Luženic, Třebnic, Pařezova, Stráže a Tlumačova. Zbahnělá a nedokonaná řečiště jeví se jako začátky nového cyklu a svědčí o změnách erosního pochodu.

Všecky zjevy nejlépe vysvětlíme, představíme-li si, že Český Les s okolím domažlickým tvořily původně parovinu na hranici zemské nejvýše zvednutou. Odtud ve směru nynějších potoků český křemenný pruh protínajících (Pivoňky, Kramolinského, Postřekovského a Klenečského potoka i Čerchovky) tekly původně nerušeně až na východ celého okresu toky svahové, jimž se podařilo důkladně erodovati a misty i snížití celou oblast. Nedošlo však k vývoji mohutných poboček vrstevných, t. j. s hřebeny horskými rovnoběžných a pohodlných údolí. Proto má krajina dnes neklidný vzhled, silnice značně stoupají a klesají. Spatřujeme lučinaté úvaly, jež jsou značnou překážkou spojení Domažlic na sever a jih (do Chrástavic, Milaveč, Horšova Týna, Luženic, Dražínova, Mrákova, Kyčova, Stráže a Nevolic).²

Toliko poblíž křemenného pruhu na rozhraní jeho a hornin amfibolitových vyvinul se vrstevný přítok Pivoňky tak mohutně, že pošinul poněkud prameny svoje na jih, postupně přefal potok Kramolinský, Postřekovský, Klenečský, Čerchovku a starý hlavní pramen Rubřiny, jenž tekł asi směrem nynější umělé České Bystřice, a odvedl vody jejich. Takto zmohutněv mocně prohloubil a rozšířil údolí Klenečské. Koryto svoje zařídil do tvrdších návrší u Pařezova do hloubky až skoro 100 m. Dostáváje značné přítoky se strany západní, mohl mocně erodovati na břehu východním. Odnětím svahových proudů zůstala krajina odtud na východ od erose značně ušetřena a ve vývoji se opozdila. Nejnížší body její u Bozdíše jsou o 25 m výše než koryto Čerchovky na západ odtud. S vrstevnicí 400 m, kteráž je u Otova již ve vzdálenosti 3½ km od pruhu křemenného, setkáme se teprve daleko na východě v údolí Rubřiny 10 až 13 km na východ pruhu. Tím také dána podmínka pro vývoj čelních (obsekventních) přítoků Čerchovky, jako je potok Ždánovský 2 km dlouhý.

Kdežto záhyby vrstevnice 500 m v severní části pruhu křemenného jsou v dobrém poměru k délce a oblasti toků svahových, jinak je tomu na severu předhoří Českokubického. Vrstevnice ta přestupující pruh

² Srov. A. Weber l. c. str. 394.

křemenný vytváří dva velké a široké záhyby omezující údolí Baby-lonské a Tlumačovské, jichž rozsáhlost a hloubka není v soulase s ne-patrnými prameny rybníky babylonské (Pařezov a Černý) napájejícími a skrovným potůčkem Tlumačovským, který ke všemu ještě severněji vy-téká, než je střed záhybu, kde bychom tok erodující hledali. Údolí Baby-lonské s rybníky a malým rašelinistěm i bažinami u nádraží českokubic-kého svědčí, že máme činiti se zbytky starého potočiště. Pocházejí od toku bohatého vodou, jaký zde máme v Teplé Bystřici. Vylvěrá z Roviny nad bodem 727 m a majíc délku $4\frac{1}{2}$ km přichází křemennému pruhu nejbližší v místě, odkud uměle jest jako Česká Bystřice vedena k Domaž-licům.¹ Mám za to, že Teplá Bystřice původně jako tok svahový proudila přes pruh křemenný mezi Skálou 593 m a Kamenem 582 m na vsv., majíc Spálený vrch a Halovskou horu po břehu pravém, vrch V skalách 599 m po břehu levém, po plateau zvaném Šafránice (as 550 m) k Tlu-mačovu. Brzo však jí nastrojily úklady toky vrstevné od severu. Nejdříve Řubřina podchytila Teplou Bystřici a vyryla s její pomocí hluboké a úzké údolí Zelenov. Potom se podařilo totéž pobožce Čerchovky (nyněj-ším pramenům, napájejícím oba rybníky babylonské). Jen tak lze po-chopiti, jak vody vypracovati mohly vanovité, 60 až 100 m hluboké údolí na tvrdém podkladu žulovém, jenž je na straně západní vybrán až k pruhu křemennému, kdežto na východě vytvořeny v něm a z něho straně i značně vysoké. Původně se voda brala na rozhraní křemene a žuly a maeandrující vytvořila údolí. Jest nyní skoro tak daleko od pruhu křemenného, jak daleko jest od něho vzdálen celý střední tok Čerchovky v údolí Kleněčském. Také zde, čím dále proud teče, tím více se od pruhu vzdaluje.

Nízký předěl mezi povodím Řubřiny a Čerchovky u Havlovic svědčí tomu, že Čerchovka od Peci tekla směrem do údolí Řubřiny ještě v době poměrně nedávné. Odtud by plynulo, že původní Teplou Bystřici podchytila v údolí babylonském svým přítokem Řubřina-Čerchovka a teprve později upravily se nynější poměry odtokové.

Konečnou úpravu vodní sítě způsobil vrstevný tok, který od Brodu nad Lesy pošinul svoje prameny daleko na sever až ke korytu staré Teplé Bystřice. Zachytil prameny její, ochudil vodstvo naše a zastavil další erosní vývoj údolí babylonského. Nejlepším dokladem nastavení koryt je náhlý skok spádu nynější Teplé Bystřice pod bodem 700 m, kde z 28‰ náhle se zvětšil na 67‰ , aby se dále ponenáhlu umenšoval.

Jako Teplá Bystřice tekou po vrstvách i ostatní potoky pohraniční: Studená Bystřice, Plassendorfský potok, Tanglbach, Myslivský a Mlý-necký potok. Čelní přítok Studené Bystřice tekoucí horninami amfiboli-tovými, jež jsou snáze erodovány než okolní rula a žula, podchytil postupně všechny a teče nyní jako Kouba (Cham), proráží je pruhem

¹ Je to vzácné dílo středověké opevňovací techniky. Viz *A. Weber* l. c. str. 399.

napříč jako Pivoňka na severu, jenže směrem opačným. Veškeré vrstevné toky pohraniční stále hlouběji vnikají do Čech a rychleji rozřezávají předhoří Českokubické než vody české, neboť mají větší spád. Vrstevnice 400 m objevuje se již mezi Brodem n. L. a hranicí, 6 km na jih od Spáleného vrchu, kdežto v Čechách teprve ve vzdálenosti 10 km.

Také na východních hranicích okresu a za nimi vládnou poměry, které se vývojem popsaným vysvětlují. Řubřina pod Blížejovem teče v starém korytě, jež založila původní řeka svahová, v jejíchž stopách tekou: potok Kramolinský, potok Mračnický s čelním přítokem Waldorfským a potok Blížejovský. Další část toku Řubřiny mezi Blížejovem a

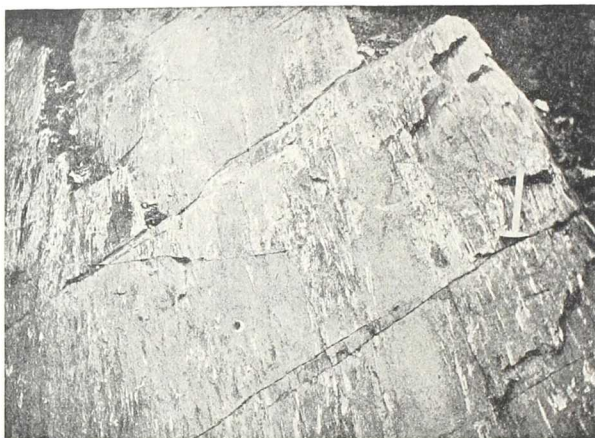
Čís.	Oddíly toku Řubřiny		délka km	spád ‰	hlavní hornina	směr toku k směru vrstev
1	údolí Zelenov, vrstev.	480—470 m	0·95	10·5	amfibolit a rula	nestálý
2	údolí Zelenov, „	470—460 m	1·2	8·3	rula	napříč
3	u Valchy	460—450 m	0·9	11	rozhraní ruly a žuly	podél
4	u Havlovic	450—440 m	0·6	16·6	rula	šikmý
5	u Havlovic	440—430 m	0·5	20	rula	rovnoběžný
6	u Havlovic	430—420 m	0·6	17	rula svorová	rovnoběžný
7	u Domažlic	420—410 m	3·3	3·3	fyllit	skoro rovnoběžný
8	u Domažlic „	410—400 m	1·7	6	fyllit	napříč

ústím potoka Zahořanského je v místech, kudy původně tekla slabá pobočka severní řeky svahové. Pobočka tato podchytila u Radonic Řubřinu a odvedla ji k severu. Podobnou práci vykonaly na jihu potok Smolovský a Zahořanský, vytékající z hvozdu Branžovského.

Pozoruhodnou výjimku činí Řubřina, neboť neteče po rozhraní hornin nebo jedinou toliko horninou jako jiné zdejší vodní proudy. Také spád jejího dna není dosud vyrovnán, jak tabulka ukazuje. Tekouc původně od Peci po kraji žuly babylonské, musila proniknouti pásmo rulové, jež se od jihu táhne souvisle až k Horšovu Týnu a to vykonala rovnoběžně s vrstvy, (čís. 4). Proudící poté poddajnými fylity, prohloubila dno a získala tak v rule větší spád, jenž se zpětnou erosi pošinoval

na západ od rozhraní (čís. 5 a čísla předchozí). Na východě Domažlic (čís. 7) teče kolmo k vrstvám fylitu zvláště u mlýna Lonského, erosní práce je nesnadnější a proto spád dosud není srovnán.

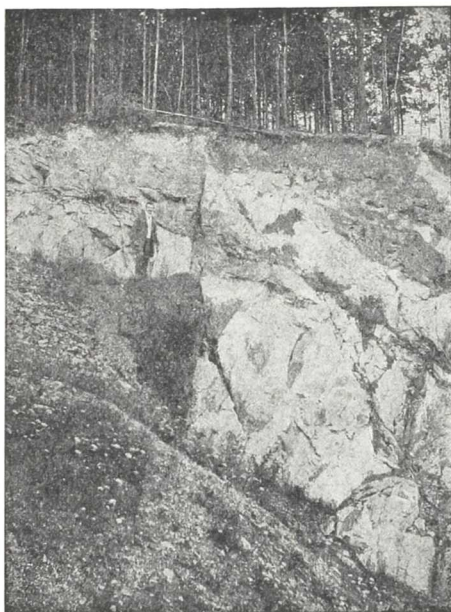
Shrneme-li všechna pozorování, můžeme říci, že Domažlicko bylo původně zavodněno toky svahovými, jež tekly přibližně od jz. k sv. Zbytky jich jsou v potocích stékajících s pásma Klenečského i Čerchova a v tocích, jež spatřujeme v prodlouženém směru jejich. Soustava tato byla

Obr. 9. Svorová rula ze Šibenice u Domažlic, napříč k zvrstvení. Rovné křemenné pásy a čocky vynikají zřetelně. Fot. JUDr. J. Kaňka.

rozrušena podchycováním všech toků jižnějších vrstevným přítokem Pivoňky podél pruhu křemenného (nynější Čerchovka od Ohnišovic po Trhanov a dále až po Českou Kubici). Na tomto díle podchycovacím zúčastnila se i Řubřina přítoky vrstevnými a úklady učinila toku nejjížnějšímu. Poslední podobné dílo vykonal od jihu vrstevný tok (nynější Teplá Bystřice od bifurkace na jih), jenž tím ochudil celou domažlickou vodní síť. Je to počátek práce, která bude vykonána v budoucnosti celou soustavou vrstevných toků přes hranici zemskou do Bavor se řinoucích a do Kouby se vlévajících.

Pocinovicko náleží hvozdu Branžovskému, jenž se začíná na české půdě v náhorním předělu mezi Kdyní a Všeruby a postupuje od Koutského lesa přes vrch Držal 654 m ke Kamenné Závěři 556 m (na v. Všerub), pak k Havranici 662 m a Krametsberku u N. Pocinovic. Odtud vybijají tři pásma k sv., jež lze podle tří význačných bodů nazvatí Ouli-

Obr. 10. Porfyrityvým lom v lesích u Milavče, část severozápadní. Zlom.
Fot. JUDr. J. Kaňka.

kovské, Suchohorské a Bitovské (na obr. 8 označují jejich průběh přibližně tři pruhy hornin amfibolitových. P Pocinovice, L Lhota). Původní jednotnost a spojitost i ve směru příčném zdá se osvědčovatí příčný hřeben počínající se u Stupny 599 m a Kravaře 681 m, postupující přes Koráb 778 m, Čertův vrch 738 m a Černou skálu 729 m a končící as ve vrchu svatě Markěty 644 m.

Oba příčné hřebeny s hranicí zemskou rovnoběžné a jistě původně souvislé oddělila Andělka (na jv. do Úhlavy tekoucí) se strany jedné a se strany druhé potok Zahořanský (Starý) tekoucí na sz. a do Rubřiny se vlévající. Rozčlenění severovýchodní části hvozdu našeho ve tři pásma, Oulikovské, Suchohorské a Bitovské, obstaraly potok Merklinský (Košenický, Luční, Přetinský) a potok Poleňský (Liteňský) spolu s Bělejšovským. Na domažlické straně hvozdu Branžovského však není potoka, jenž by erosní svoji práci vysvětlil, proč hvozď ten vystává jako mocná hornatá krajina. Příčinu spatřujeme v Čerchovce — Rubřině až po Rado-

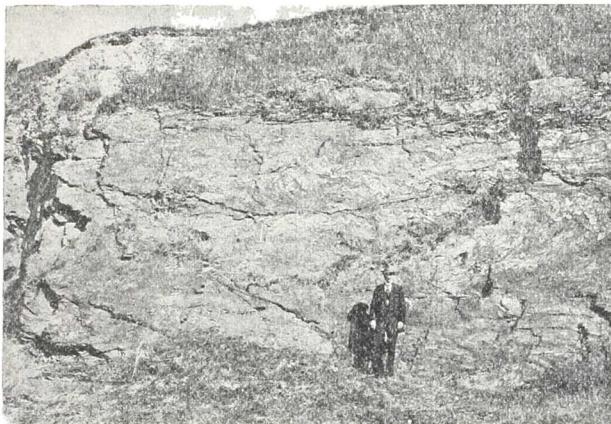
Obr. 11. Žulový lom u Babylona.

nice a v dalším domnělém toku jejím přes Hradiště a Koloveč k Merklínu, jenž však nezanechal jiných zřetelných stop. Po podchycení Rubřiny celá oblast na západě Oulikovského pásma byla vyňata z erosního okruhu a zachovala si mohutný rys horský. Zesilivše vytvořily scenerii krajinnou četné přítoky Radbuzy, Zahořanský, Kanický, Osvračimský a Srbský. Některým z nich se již podařilo vytvořit v Oulikovském horském pásmu příčná údolí.

Ještě jedna okolnost přispěla, že zůstal hvozď Branžovský vysoko čněti, zatím co Domažlicko na severní a Klatovsko na jižní straně byly značně sneseny. Destrukce jeho byla zastavena oběma napříč tekoucími potoky, Zahořanským a Andělkou. Jímí byly totiž odvedeny staré pra-

meny potoka Merklinského a Poleňského, tak že se zeslabeným nemohlo podařit, co v sousedství Řubřině a Úhlavě klatovské.

Z hornin Chodské země nejvýznačnější jsou rula biotitová (s křemenem, živcem a temnou slídou, biotitem), svor a rula svorová (hlavně z křemene a slídy), rula vzniklá stlačením žuly (orthorula), fylit (jemnozrnná břidlice překrytalovaná, na odlučných plochách slídou se lesknoucí), kdežto na Chudenicku již začínají se nepřeměněné břidlice hlinité, do nichž sem tam vloženy jsou zkřemenělé bulžníky. Teprve u Klatov se objeví vápence. Konečně jest jmenovati z hornin vyvřelých žulu,

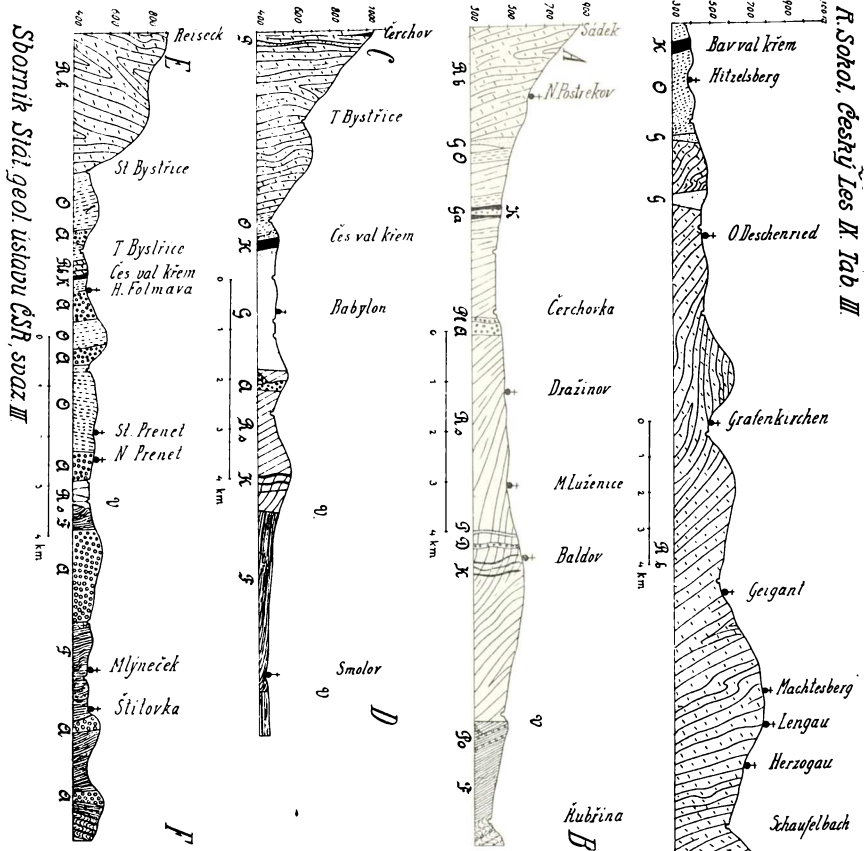

Obr. 12. Vráskovaný fylit z lomu osvračimského.

porfyr, diorit, porfyrít, gabbro, amfibolit, spilit, jichž rozšíření udává mapka geologická (obr. 7).

V rulách objevuje se hojnost křemene (obr. 9), jenž místy tak se rozhojní, že může býti těžen (Baldov, Hrádek u Újezda a j.). Bývaly zde i skelné huti. Porfyrít poskytuje výborného štěrku i kamene stavebního (obr. 10). V žule u Babylona (obr. 11) otevřen památný lom, ale i na čelných místech u Havlovic a Trhanova se láme toto pomníkove i stavební kamení. Aplítové žíly jsou bohaté živcem a slídou.

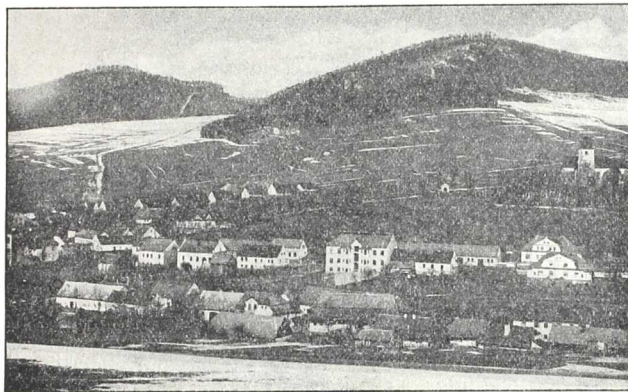
S vyvřelými horninami ve spojení jsou skrovné žíly rudné, hlavně vtroušený kyz železný, jenž dal v dobách dřívějších pro skrovný obsah

Obr. 13. Průřezy Českým Lesem. Horní veden v Bavořích od Hitzelsbergu k Čerchovu, ostatní tři českou částí Českého Lesu: AB od Nového Postřekova k Milavčím, CD od Čerchova k Smolovu, EF od Reisecku (Rejsku) v Bavořích k Štítovce. G žula, P pegmatit, Po porfyr, A amfibolit, D diorit, Pl plagioplit, Ga gabbro, K křemenný aplit, křemen (na Čerchově erlán). Rb rula biotitová, Rs rula sivorová, F fylit, O orthurla, V zlomy.

stříbra podnět k nevýnosnému hutnictví. Na Pocinovicu těžili železo z magnetovce a hnědele, vyráběli posypátko z ilmenitu gabbrových hornin hory Orlovické. Ve svorové rule i fylitech ukazují se polohy bohaté uhlíkem (grafitoid).

O mohutných účincích horotvorných sil, jimiž byl zpracováván skalný poklad Chodské země svědčí mimo jiné i vráskování fylitu (obr. 12), jež na mnohých místech zvlášť kolem Domažlic lze pozorovati. Jemné polohy křemenné ukazují velmi zřetelně, jak byla změněna poloha vrstviček původně vodorovných.

Ze Kdyně ku Příkopům.

V údolních brázdách jsou uloženy nejmladší usazeniny, na příklad hlíny cihlářské, jež daly podnět k rozvoji cihlářství (Domažlice), mistry i něco bílé hlíny (Ždánov, Klenčí).

O tom, jak uloženy jsou jmenované horniny, jak jsou proráženy vyvřelinami, o jejich poměru k českému a bavorskému valu křemennému, jenž jako památná obdoba českého v Bavořích od jv. k sz. postupuje, lze se poučiti ze čtyř profilů na obr. 13. Pro Chodskou zemi má význam ovšem jen profil druhý, třetí a čtvrtý. Vyličití vznik a vývoj obrazu geologickou mapou a profily vyjádřeného jest nesnadné a namnoze jen domněnkami opřené. Tkví zde klíč k odpovědi na mnohé nesnadné otázky týkající se geologie celých Čech.

Památka země Chodská! Podivuhodný podklad skalný, zajímavý reliéf krajinného povrchu jsou ozdobeny skvělou přírodou rostlinnou. Hluboké lesy, v nichž se snoubí s borovicí smrk a buk, ovládly horské hřebeny, stráně i údolní závoje horských potoků. Ptáci a drobná zvířata šumavsko-českoleská rádi vyhledávají zdejší kraj a jeho rybničná údolí. V sníženinách a na nízkých návrších pokryly se horniny značnou vrstvou zvětralé půdy, aby usnadnily rolníku práci a zaručily zdar. Úroda rovin a nádherná lesnatých hor hluboce působily na ducha a srdce lidu Chodské země.

J. Š. Baar:

Příchod jara.

Tajemně a tiše blíží se k našim horám nové jaro. Vlahý jeho dech nejdříve ucitily stromy až ve dřeni; jejich kořeny tkví hluboko v plodném lůně zemském a proto první pozorují, když matka země probouzí se k novému životu. Cévní svazky prostupující staré kmeny — jako žíly krví — nalévají se novou mizou, od kořene vzhůru k vrcholům procítá buňka po buňce, na mladých větvích temně se leskne hladce napjatá kůra a bobtnající pupeny hrozí prasknutím...

Všecky studánky po haltravské stráni ocítají se ve varu. Prameny v Kačence, Vodníčce, Korábi, Hrčavce i Šimanici prudce tryskají na povrch, až z útrob země vyplavují zlatolesklý písek, jemný jako peř, prodírají se tvrdou skalou, rvou těsné břehy, vrhají se přes balvany a kořeny, snoubí se navzájem za hlučného jásotu, spojují se v potůček a s hlasitým zpěvem pospíchají přes Frýdunc lůs, Brť a Volši do širého světa...

Co si nakažlivého, co rozjaří každého, kdo tu jejich písničku slyší, táhne vzduchem a padá přímo na srdce. Den se natahuje, zato však večer se scvrká, tu a tam už slavili „doderky“, zásoby lnu, pačesů i koudele se tenčí, i přástek už je namále, a než se chasa naděje, Družebná neděle postaví se za dveře a počne „spouštět“ přástevnice, vyhánět je ven z teplých světnic na luka a pole. Masopust minul, půst ujal se vlády ve všech staveních. Růženec se tam modlí v podvečerním šeru. Když se ozve s věže klekání, na postní kázání a na křížovou cestu chodí se v pátek do kostela, křesťanská cvičení konají se ve všech obcích, na velikonoční zpověď osada se připravuje... Všeomně se tlumí ta předjarní nálada; otcové stávají se přísnější, matky pečlivější, ale nakažlivé jaro prodírá se i mřížemi malých okýnek do komor a sklepů, kde v horkých peřinách toužebně a napjatě čekají jejich dcery i služky, až se ozvou tiché, tlumené kroky, až tvrdý

kotník opatrně zaklepá na okénko a jakoby něčím škrcený hlas se optá: „Hana, nespíš?“ ...

Hvězdy i s měsícem skrývají se za mraky, jež rychle plují po temném-modrém nebi, v sadech si šeptá čiperný větřík se stromy a pohrává si s jejich korunami. Kdesi na městečku rozhání ponocný smečku rvoucích se psů a po hřebenech stodol honí se rozjezení, divoce vrčící kocouři. V teplých stájích občas vysokým hlasem zafehtá klisna, zabučí kravka, zamečí ovce nebo koza, hřebec u Johanesů, býk u Králů i kozel v pastoušce jim odpovídají...

Co to šumí teď nad hlavou? Temné mračno zvedlo se náhle nad Výhledy a pluje přímo přes Klenčí dolů k postřekovským rybníkům. To mračno má tvar klinu a je živé; krátké, úsečné skřeky z něho prorážejí, letí prudce, jako by je nepřítel pronásledoval.

„Divoká honba! Pán Bůh nás chraň“, křičí se lidé v teplých ložích, přetahují si peřiny přes hlavu, aby neslyšeli divokého honce, ani jeho psů, ani jeho zřetěšeného křiku.

Sedlák Vávřík vyšel si po půlnoci podívat se na trávníky, nesrazil-li mu někdo jeho zavedenou vodu do své stoky. Slyšel před Klenčím, jak se má dle rady starých a zkušených mužů zachovat. Jak dlouhý tak široký padl hned do pravého silničního koleje, lopatu přitiskl k boku, tváří obrátil se k zemi, rukama chránil si hlavu, i dech v těle dle možnosti tajil, jen aby ho „divoký honce“ nezpозoroval a neublížil mu...

Ale nahoře v myslivně na Výhledech u otevřeného okna stál dědičný myslivec, starý Pavelka; necítil nočního chladu, nedbal na vádu své drahé ženy Rezinky, aby nebláznil a zavřel okno, že cítí zimu až na postel, alespoň kožích aby si natáhl, když nechce poslechnout a nestál tak, jak z lože vyskočil, bos a polonahý.

„Už táhnou! Divoké husy táhnou!“ radostně, slavnostně vykřikl stařec do temné jarní noci a teď i fořtka posadila se na loži, sepjala ruce na měkké peřině a tiše naslouchala, jak ohromné husí hejno po staré cestě, průsmekem mezi Čerchovem a Haltravem vrací se hlučně a přímo z dalekého jihu do svých severních hnízdišť. Dravý pud pohlavní, předtucha příštích požitků a rozkoši naplňuje celé to množství ptáků bujarým nadšením, pružností i vytrvalostí.

Jaro v žilách necítí jen myslivci a sedláci. Hraje krvi všemu živému po horách, polích, lukách i lesích a nejvíc ovšem lesním a vodním pytlákům, pašerákům, smolařům, kořinkářům, ptáčníkům a všem, kteří se musejí skrývatí se svým nečistým povoláním, ač nejvíce přispívají k romantice našeho kraje. — — —

Den se valem probouzel. Drozdi, křivky, kosi i brávníci zvučně hvízdali, svářili se o samičky, strnadi a chocholouši poskakovali po silnici, skřívání pískali v brázdách, jako by si ladili hlásky, aby, až vysvití sluníčko, mohli se hned vznést k nebi s jitřní modlitbou v zobáčku. V městečku pronikavě kokrhali kohouti a na obou rybníčkách, jež se leskly na svaži-

tém náměstí, koupali se husáci se svými družkami, jež šťastně přežily zimu a neseděly dosud na teplých hnízdech pod kamny. Před Johánesovic hospodou zapřáhali formani a sedláci hnali sem koně na přípřež. Hora černala se na obzoru a za Kozím Hrádkem vycházelo krvavé slunce.

Do týdne se počasí vybláznilo, ukrotilo, a ten den po svatém Josefu kráčí Hadam do Domažlic k soudu. Dnes mají s Martinem „stání“. Jde s veselou myslí, neboť je přesvědčen, že musí vyhrát. Právo je zřejmě na jeho straně. Tak rozjímá Hadam kráčeje bezstarostně, ba vesele krajem, do kterého táhne právě ranní jaro. Slunce radostně rozhořelo se za Babím Pupkem a zvědavě podívalo se na Chodskou zemi. Nedávno napadlým, čerstvým sněhem byla bílá jako nevěsta, ale jak ucitila žhavý polibek slunce, odhalovala zvolna závoj a holou tvář nastavovala slunečním paprskům. Hadam přichází k Hoře, ba už duní pod jeho těžkým obutím dřevěný most nad říčkou Čerchovkou. „I hlete hrodi, jak se řeka nalila, ani jí břehy nestačí“, podivuje se a nemůže odolat, aby se na mostě nezastavil, o dřevěné zábradlí neopřel a chvilku šumný, kalný proud vody nepozoroval. Naposled když tudy šel, led držel řeku v objetí, byla zaváta, jako pod peřinou spala, že by byl nikdo neřekl, kdo to neví: řeka tudy běží. Jako matka dítě budící lehtá dcerušku na nožičce, tak hravě sluníčko řeku zašimralo na pramenech jejích na stráních Čerchova, na bocích Haltravu, jako mladá řadra nalily se bujné vlny, povolilo šněrování ledové, rozhrnovala se sněhová košilka, hle — svobodně už tu běží zasněženým údolíčkem klikatá říčka se šedou sněhovou vodou. Holé křoviny olšové i vrbové na nízkých březích zčernaly, pupence na mladých letorostech se nalily, lesknou se a tmavou zelení podbarvují. V borovém lese nedaleko Hory koná se právě jakási jarní schůze havranů a vran, bouřlivá a nepokojná, skrývanci samotáři zpívají pod nebem, strnádkové volají na silnici svoje: „Sedláče, sedláče, pojď siit“...

„Ej, nu ne — je to náká krása“, zavelebil Hadam, pocítil náhle jaro v celém mužném těle svém, zadychtil po práci, aby už mohl pluh do vlhké země zabořit, rozsívat, vláčet, venku pod širým nebem s božími ptáčky zpěváčky se radovat, se sluníčkem se potěšit, s polem se pokochat, s loukou pomilovat...

Z románů: Poslední soud a Osmatřicátníci.

*Na včerejšek nemysli,
dnešek klidně snášej
a zítřka se neboj!*

(Chodské přísloví.)

Jaroslav Špillar: Jaro na vsi.

Jan Paroubek: Chalupa v Tlumačově.

Proč Pán Bůh stvořil Chody.

Vypravuje Jakub Buršík z Postřekova.

Za onoho času, když ještě chodili Pán Ježíš se svatým Petrem křížem krážem po sjetě, došli voni vám haž sem k nám. Tenkrát, toceví, nevostávali tu žádný lidi, šudýž bouřily se samý kopce, ha po nich les, les, nic jinčího než samýj les. Šli ha šli, cestou potkávali srnce, jeleny, nedvědy, vlky, hale z lidí nepotkáli hani křišťánka, haž se svatýmu Petru zastesklo ha povidá: „Pane Bože, cák říkáš? Nemyslíš, že bys tu mil přece teky husadit náky lidi, haby tu nežila jako na poušti jenom samá zjeť?”

„Proč pa ne?” zasmil se Kristus Pán. „Ha jaký pa lidi tera bys tu chtil mít?”

Petr cestou vidil běhat i slyšil rozprávět šelijakyj pronárod. Zamyslil se chvíličku ha povidá:

„Viš co, Pane? Stvoř tu takový lidi, kerým by málohd rozumil.”

„Hamen! Staň se, jak si přiješ”, řek Pán Ježíš. Zvih hůl, hudeřil s ní do starýho, zhnílýho parezu hu cesty ha vykřik: „Michl, šté auf.”¹

Jen to vyřek', parez voziv', začel se hned hyjbat, škrabat se ze zemi ven, ha než se milýj svatýj Petr zpomatoval, sedi před nim na zemi hušňupanyj chlap v černý kazajce, protahuje se, zívá, vyvaluje na sjet voči jako klubka ha hned se teky zlostně na Petra rozkřik: „Wós hóst mi áfkvekt? Tu saprmenta, tu! Ejca kej hea und hilf mir áfištejn!”²

„Slyšíš, Petře?” zasmil se Pán Kristus.

„Slyším, Pane!”

„Ha rozumíš?”

„Hani slovička! Dyť von nemluví, hale blábolí něco jako by bul němyj.”

„Není němyj, hale Němec je, ha mluví řeči, kerý málohd rozumí.”

Než to Pán Ježíš dořek', huž se hyjbal po lese hdejakyj parýzek ha vyjvratek, vůlkolem šudýž se vozyjval křik ha sakrování, haž svatýmu Petru leknutím stávaly vlasy na hlavě.

„Co si chtil, máš!” mysl si Pán Ježíš ha de dál svou cestou, jako by neviděl celýho blédýho a polekanýho Petra. Hale ten se po chvílce sám vozval:

„Pane jedinyj, jen se podívyj, jak se tu najednou rozstouply hory, jako by bránu dokořán vorevřil. Kam pa vede cesta, co tutary de?”

¹ Michle, vstaň!

² Proč's mě zbudil! Ty saprmente, ty! Teď sem pojď a pomoz mi vstáti!

„Do Čech, Petře!“

Hapoštol zase šel dál zticha — vohližel se vlevo, vprávo, kupředu i dozadu, rozmyšlel se, sjedomí ho žralo, haž se nemoh dyl přemoct ha povídá:

„Pane, nehněvij se, hale tutou branou by mohli lizt Němci do Čech jako švábi.“

„To mohli, máš pravdu.“

K. Welner: Alej v Trhanově.

„Pane Ježíši!“ lek’ se Petr. „Zavři ňák tu bránu! Zasyp ji kamením ha zemi, nebo ji aspoň zahraď lesem.“

„To nesmím. Ta slouží na vobí, Čechom jako Němcom.“

„Tak co huděláš? Koukyj jak se sem v patach za náma ty Němci tlačí!“ třís se Petr strachem a houzkostí,

Íčko mil Pán Ježíš svýho hapoštola tám, hde ho chtil mít, íčko vo-kázal, co šecko může.

„Stvořím tý bráně strážce“, povídá, ha pohladil při tom pjeknou břízku, keryjch tu rostlo po lese, jako hdyž je nasije.

Ha hlelehrodi! Jak se tý břízky dotk', hned tu stáli muži hurostlí jako panny, v bílých punčochách ha bílých šerkach, sundávali širáky s hlav, husmívali se ha voláli: „To sou k nám hosti! Tak pote, pote, esli dete s dobrým. Hale nesete-li něco zlýho — hani krok dál! Hned se rači vo-bratfe ha vraťte, vodkajd dete.”

„Pane, cák je to za lidi? Ty sou náky kurážný”, velebil je svatý Petr, ba moh na nich voči nechát.

„Dyť je vidíš, strážce tutý brány, haby sem žádnýj nepřítel nemoh”, husmíval se spokojeně Kristus Pán.

„Ha ja pa se jim bude říkat?”

„Burou žít po lese roztroušeně jako břízky, burou chodit na hlídky ha stráže ha proto se jim bure říkat Chodové.”

„Tuto jou”, příkyb hlavou Petr, ha vod tich čas nestoji hu nás žádnýj březovjy les, hale břízy najdeš šudýž v pasekách, mytích, mlazínach, ba i ve vysokým lese, kam se jenom podíváš, ha Chody teky šudýž.

Esťe mušim dodát, haby to bulo celý, že s bříz řezeme i metličky na darebný dětičky.

František Teplý:

Osídlení Chodska.

Slovanské kmeny v Bojohemu, zemi někdy Bojův a Markomanů, osadily oblasti obou řek Labe a Vltavy se všemi přítoky až k jejich pramenům. Ku přirozeným průchodům v horách, jež vlast jako mohutný věnec obkličovaly, posadili statný lid, aby tyto zemské brány a branky chránil, na strážě chodil, v sousední zemi vyzvídal, nechystá-li vpád a kam. Ve válce měl zadržeti první náraz, dáti znamení do vnitřku země poplašnými ohni. Mladší část hraničářů proto pilně na hranice chodila, starší či zbraně neschopná doma žila, nejvíce v boudách či chatách nad bahny, starajíc se o chléb, kraj a stroj. Sluli Chodové. Sidla jejich se táhla celou délkou Českého lesa a Šumavy, od Ohře až k Boubínu, nejpočetněji proti Němcům u zemských stezek: všerubské, ře-zenské, zlaté od Bučiny přes Sušici ku Práchni a boubínské či pasovské.

Střediska této zemské obrany se měnila s kolonisací. Nám jde o Chody nynějšího Domažlicka. Končiny tyto v době historické počali Češi nazývat „knížectvím, královstvím” v užším smyslu slova, poněvadž ještě před počátky dějin ustálil se právní názor a zvyklost praxe, že všechny pomezí hvozdy se všim všudy náleží českým panovníkům.

Chodské území či naše Chodsko zaujímal původně celý kraj mezi horním tokem Úhlavy (Chodovkou) a potokem Červeným či Pivoňkou, mezi Čerchovem, Sedmihohřím a Výšenskem nad Chudenicemi, kde vládly hory Doubrava, Běleč, Tuhošť, Hostýn při Kamýku, Hostýn proti Klatovské hůrce.¹ Obřanská hora (Ryzmberk), Hradiště (Netřeb), Tuhošť tvořily při branách zemských centrum vojenské obrany Chodska, jedno druhému na pomoc; proto od Všerubské brány spěchá poboční stezka na Poleň k Tuhošti. Stránim hory Čerchova a dál k východu bylo jméno: přední knížectví (království), západním stránim: zadní knížectví. Jinakého rozdělení v první době neznáme. Později, když kolem chodské pevnosti (hradu) narostlo tržiště a řemeslné místo Domažlice, řekli těmto Chodům Chodové u Domažlic, domažličti Chodové. Přislušeli sem i bratři jejich kolem Lúčimě,² Poleně,³ Úboče, Kolovče, Milavče. Ves Chocomyšl, Chodova mysl či sídlo ukazuje, že Chodové ji založili.

Když nepřiznají času chodské territorium se scvrklo, Chodům kolem Lúčimě, ve vesnicích Pocinovicích a Lhotě dali jméno dolejší Chodové.

Celý ten širý kraj chodský naši předkové najednou neosídlili. Nejstarší období kolonisace začalo na výšince kostelíka sv. Víta u Srbic, na okraji pomezniho hvozdu. Shledáme se tu s prvními stopami lidské kultury v této straně země právě tak, jako o ni mluví mohyly u Milavče.

Není pochyby, že zemská stezka šla z velké brány Všerubské na Brůdek pod vrch Mezný (Bezný) ke Kdyni (Chodyně), odtud mezi Obřanskou horou a Kraví horou ku Příkopům, dále k Úboči, Kolovči do Srbic (Srbici, Srbové), kdež táhlé údolí od Výšenska (proti Řičeji) ku Hlohovčicům, tehdy bláto a močály, lemovalo hraniční les na straně do české země. I celou krajinu mezi strážnými vrchy: Holcem u Těšovic (474 m), Holým vrchem (503) a Stráží u Ounějovic, Kolníkem nad Příkřicemi⁴ krylo tenkrát samo bahno, mrtvá i pohyblivá půda⁵ právě tak, jako bílými lesy a bory prostoupené okolí Domažlic. Češi tu usedli na blatech v kolové vsi t. j. vsi kůly, ne příkopy, ale vodou, bahny ohražené. Možná, že i část osady stála na kůlech v samé vodě, tudíž z horosedlí od hradiště hojně řinoucí, jako bývalo zvykem ve vzdálených Švýcařích při jezerech. V Kolovči ještě r. 1777 šla stará paměť, že město bývalo svobodným městem hrazeným, do něhož se vcházelo třemi branami. I zámek že mívali.⁶ Podle farní Pamětnice fara bývala středem děkanátu. Výtah z Desk zemských (r. 1777) ukázal, že Kolovč *„nepozůstává pod žádnou tělesnou robotou“*,⁷

¹ Nyní Vusín u Klatov, Husínov nad Švihovem.

² Pův. Klúčim, od klúčiti, pasečiti: ves z lesa vyklúčená.

³ Městys Poleň má starý znak: Koně v poskoku se vlající uzdou. Snad od toho, že tu žili jízdní Chodové ku bráně zemské u Všerub a Tuhoště.

⁴ Les vykolený, tedy vrch holý, Holec.

⁵ Kopec Mrtvíčky 448 m.

⁶ Fr. Wildmann: Paměti panství chudenického, rkps. v zámětku chudenickém.

⁷ Totéž v Lučici, Poleni, Zdaslavi, Kokšínu, Dehtinu a j. v. Srov. můj článek v plzeňském časop. „Pramen“ r. 1922.

obec prý se těšila ze starého práva várečnického, měla svou chmelnici. Ač nikdo nepamatoval a také listinně dokázati se nedá, že by kolovečský magistrát měl právo hrdelné, přece soupis pozemků r. 1713 uvádí také polohu „u šibenice“. Dosud jeden vršek nazývají „starou šibenici“; tedy mivali i novou šibenici. Názvy trati: v brůdku, na behenkách, splavce... nasvědčují, že kolem dědiny se táhla bahna, les Vítkovice, pojmenování z pohanského světa, „na mirovkách“ nějaký mír smlouvali a j. v., slovem celý terrain, když se naň díváme s hory Radlice⁸ sám vtírá přesvědčení, že Koloves, Koloveč vznikla jako trhová, živá ves na kraji pralesa při zemské cestě z Němec pod hradištěm (Netřebem) ku podpoře téhož a také klesla s jeho významem.

Druhé důležité místo je Ouboč; ještě v konci XIV. stol. dolní a horní Ouboč. Tradice zachovala, že Ůboč, někdy veliké město, sahalo až k nynější visce Staré huti. Má starožitná pojmenování: držala, masník, behenka, Měchov, Křesin, na spolku, škarmany, v brůdku, jezero — z něho běžela voda do příkopů oubočské tvrže — na puklici, v pupcích, lačna, „u města, k městu“. Na pomoc Kolovči a Ůboči šla Poleň.⁹ Tady na hradišti v Seňovech (potom Pušperku), na sádku, Sidové, sázeli Chodové stráže, měli ohrady, v nichž se bránili (držala) na výzvědy a stráže chodili (Peší hora), přehrady či přesečky, záseky strojili, odpor kladli (Bitov, Bitvov), vítězili a mřeli za vlast a za svůj lid. V nedaleké Lučici dosud uslyšíš, že dávno a dávno měli zlatými literami psané svobody, které jim páni vzali, když Žižka umřel! Něco podobného tvrdili starší lidé i v Loučimi ještě za naší paměti.

Všichni Chodové, lid selský, v pokojných dobách pro obživu mýtili či blánili lesy, postupující proti potokům k horám tak řeč. královským. Přicházel sem volně i cizí lid odtud, kde mu těžce vládli. Přinášel, přiváděl zbytky chatrného jměníčka, usadil se v lesích. Chodové když našli vhodné městiště pro ves, samotou, potom když křesťanství ovládlo mysli jejich, před početím kolonizační lopoty pověsili si na význačný strom kříž, neumělý obraz Matky Boží, nebo rodového, krajanského světce a po práci hlavně v neděli, ve svátek sem pospíšili před toto znamení své víry k pobožnosti na posilu těla i duše. Taková místa jim slula: u křížku, u obrázku, u božího mučení, u kamene — nezřídka v těch místech, kde se říkalo: „v babách, v babkách, v bábinném kútě“ a také „ve hlavách, hlavičkách“, poněvadž tu potom své mrtvé pochovávali. Občas je navštívil poustevník nebo potulný mnich, k jeho radě postavili na podobných místech dřevěnou kapli, ba i pro obranu při kapli věž, které latinští kněží dali jméno castellum, český kostelík, kosteliště — místo modliteb dělného lidu v lesích. Z některých povstaly potom chrámy jako v Lúčimi, ve Kdyni..., některá

⁸ Bradlice, od bradlo —

⁹ Prý s Polenkou v jedno velké místo spojená. Také zde usedlíci neplatili vrchnosti žádných oúročních platů ještě r. 1711 a úředníci našli, že jich před tím nikdy do paměti lidské neodvozovali.

zanikla, zůstala jen jména „kosteliště“: nad Černíkovem, u Maxberku, na poustce sv. Jana Křtitele, nad Chodovem, u Slavíkovíc „v mešnicích“.
— O chodovském kostelišti se praví, že tu stál kostel. Stopy zdíva by tomu nasvědčovaly.¹⁰

Pila a sekera porazila krajní lesy. Vojenské centrum přešlo z Kolovče a okoli na Kdyni a hradiště, jež zde zemskou stezku uzavírala.

Při změněném způsobu válečnictví již před křížáckými výpravami a zejména po nich, poněvadž počet Chodů nedostačoval, musel český kníže pomýšlet na jiný způsob obrany zemských bran — dal v rytířství osvědčeným rodům stará hradiště i s okolní půdou a oni nastavěně hradů, kde potřeba kázala, jménem panovníka a později svým vlastním, počali s najatými žoldnéři bojovat s nepřítelem o každou píď hranic, jako kdysi v menší, ale neméně chrabrě míře činili Chodové. Za to sedláky stihla pohroma: neboť kníže s půdou dal i lid do područí novým kolonizátorům: pánům z Janovic, z Klenové, Drslavicům, kteříž dali hradům německé názvy: Riesenberga, Herrstein, Hierstein... Z Chodů, poddaných panovníku, stali se poddani sedláci panští, robotní sedláci: jenom 11 vesnic udrželo poddanství knížecí.

Život kraje potom soustřeďoval se do podhradí panských pevností, zanikla sláva Hradiště, Srbského kostela, tržišního města Kolovče, zašly vesky u Ouboče: Vlkánov, Buchlov, Markvartice,¹¹ Křesín, Skáňov, u Poleně: Komošín, Babice s kostelíkem, Bitovy, Liteň. V údolí pod Černíkovem dosud ukazují místo bitvy, nalézají kusy zbraně i braně. Zůstaly však pomníky zbožnosti tohoto chodského lidu, jenž pravidelně stavěl vedle sebe dva kostely: v Ouboči, Poleni, ve Kdyni, v Lúčimí i v Domažlicích. Když les mezi Srbicemi a Obřanskou horou prořídil, obranná čára hranic přesunula se výše i dále ke hranici do krajiny kolem starožitných Domažlic, kteréžto místo pro svou nedobytnou polohu již na úsvitě českých dějin vystupuje jako středisko Chodů. Zejména v té době, když poměry sousedění s Němci již již tak se ustálily, že se vědělo, co naše a co jejich. Chodové i Domažlice převzaly tehdy úkol hájit brány zemské u Všerub se stezkou k Pocinovicům i otvírající se branky Klenečské a Nuzarovské — celé území kolem Všerub, Čerchova a Lysé hory; proto podrželi původní jméno všech — Chodové (na Domažlicku) a neztratili je jako před tím bratři jejich kolem Netřebu-hradiště a Poleně. Naopak, poněvadž při lese bez hradů jen o prsa jejich se měl odrážeti první nával nepřátelský, pražský panovník jim potvrzoval stará, dával nová selská privilegia chodská — jelikož oni, poddani krále, jeho robotní sedláci ve vesnicích: Postřekovo, Klenčí, Draženovo, Újezd, Tlumačov, Medákov či Mrákov, Klíčov, Stráž a Chodov, dole Podsinovice se Lhotou, ještě dlouhé

¹⁰ Nikdo nikdy na sádku nad Klenčím neřikal „na kostelišti“. To místo nemohlo pro vitr být středem kolonizační práce ani jiným shromážděním.

¹¹ Ty uvádí Wildmann l. c. R. 1412 dal Jan z Velhartic na Herštejně 6 kop platu ze vsi Vlkánova do kláštera v Nepomuku. Paprocký, Páni 45.

věky hraničářské služby vykonávali a tak „králi i zemi pohodlní (potřební) jsú”. Odloučení od světa v lesích a horách títo Chodové na Domažlicku zachovali nám svým nářečím zbytky původní, staré, jadrné řeči české, pěkný kroj, starobylé mravy a obyčeje, stali se drahými celému národu našemu, že milovali, krvi i statky bez velikých frází vlasteneckých po všecky věky hájili rodnou zem a — nedali se poněmčiti.

Poslední období chodského osídlení nastalo po husitských válkách, skončilo až v XVIII. století — všechno na Všerubsku a za Čerchovem kolem říčky Loužnice, kdež Němci po vybití českého živlu ve vojnách pevně stanuli ve starých i nových osadách. Vznikly vsi kolem Nemanic, dole Maxberg, Prenet, Schneiderhof (staré Myslivo), Springberg, Plöss a j. v. Ze Všerub-německý Neumarkt. Vrchnosti, kterým Habsburkové prodali zbytek Chodů, sem přivedly německé kolonisty pod výmluvou, že prý Chodové nechtějí konat práce hornické a v hutích.¹²

Hdo je šedivý — ten se huž nediví!

*Po zpěvu poznáš ptáka — po řeči člověka
hodného i darebáka.*

(Chodská přísloví,)

Věrná láska.

Zpívejte, houjezký kohoutí,
ať se můj srdečko nermou — nermoutí!

Zpívejte, kohoutí, bure den,
zapřežem koničky, poje — pojedem.

Zvolála Hančička Honzíčka,
aby jí nasekal dříví — dřívíčka.

¹² První sklárnu zarazil Petr Švamberg v l. 1572–79. Rudu hledali u Postřekova již r. 1596.

Dala mu sekyrku železnou,
vysekal kolibku zele — zelenou.

Ha tu máš, Hančičko, kolibýj,
po jiných mládencích nezhlí — nezhlidýj!

Po jiných mládencích nezhlidám,
protože jen tebe ráda, ráda mám.

*Na smlouvy ber koně zdlouhavýho,
pro věce slibený rychlýho!*

Darmo dělat — boli ruce!

(Chodská přísloví.)

František Teplý:

Způsob obrany země a života starých Chodů.

Vojenská povaha terrainu při zemské bráně Všerubské vyžadovala úpravu okolních vrchů i bažin v dolinách, aby Češi všudy mohli nepříteli odolati. Postarali se tudíž Chodové o hojně stráže a strážnice, stále i časové. Posazovali je na Čerchov, Sádek (850 m), Haltrav (887), Lysou horu nebo Kravaře u Pivoňky, hlavně však na Hierstein při Lysé hoře, odkudž se otvíral širý rozhled právě tak, jako na sousední Přimdě, kolem dokola na moře lesů v české i bavorské zemi. Stráž-člověk z daleka podle letu ptactva, útěku plachých vlků, naschvál při stráži zdělanými průseky, mohla pozorovati náhlý nebo očekávaný postup většího i malého oddělení, mohla včas na naší straně, aby nepřítel neuviděl, poslati jezdce o první pomoc do sousedí. Z té příčiny české Stráže či místa ohňových znamení u Klenčí — a tu ovšem týž úkol měly i Výhledy — u Přimdy, ves při Dmoutu nenalézáme na nejvyšších bodech kraje, ale níže, na svahu hor s naší strany, jakož nejrázovitěji ukazují již vzpomenuhé Výhledy a místo Stráž pod Sádkiem.

Za další Stráže nutno považovati Vrátný vrch u Kouta, Obřanskou horu a Horu, nyní ruiny Herštýna u Příkopů, Bezný (původně Mezný vrch), hory při něm: Držaly, Čepici, troji Závory: malou nad Mlýnečkem, velkou u Spálence (Prennetu), kamennou u Všerub, Tábor a Dobrou (pro stráž horu nad Hlubokou, Koráb, pod nimiž v údolí Braniřov (nyní Brniřov) a Branišovice samy jmény svými účel označují, vrch Na ohradě pod Klepovým — to všecko na blízku Kdyně, kdež kostel na vršku vztýčuje se jako opěrný bod; dále Sinov či Sinná hora, Křížový vrch u Pocinovic, na Vejpicu u Struhadel, dva holé vrchy či Holce, mezi nimiž ves Mezholec (Mezi holci), Kůřim a další strážné vrchy kolem Kolovče, Poleně — to všecko stojí dosud před námi jako zkamenělé pomníky válečné ze zapadlých dob. Zejména Bezný. Pojmenování části vrchu hlásají tvr. Stráně k jihu slují „na parkáně“, bod k průsmyku Všerubskému „hlídka“ a o něco dále místočko „na stráži“, s něhož vidíš kolem dokola, nejlépe k Staňetům, což značí též stráž, místo ke stání. Přirozenou a nedobytnou pevností slušno míti Pětivří nade Kdyní.

I Domažlice zvenčí opevnili: na Dmoutu „zámkem“, nad Oujezdem „Hrádkem“. Za nimi při řečištích, tenkrát na vodu bohatší Řubřiny a Čerchovky, rozkládala se velká zelená blata (v Zelenči) k horám i daleko široko do kraje. Tržní místo samo zdvihalo se nad nedostupnými močály, při nichž na nejužších spojkách s pevnou zemí okolní postavili kostely „u Svatých“ a brzo po XII. stol. podle zvyklosti té doby opodál chodský hrad, budovu dřevěnou, takový větší srub vedle kamenné věže „římského“ tvaru, jakož se shledává při černých či hlizových věžích z těch časů zachovaných. Pověst dí, že původní Domažlice rostly kolem kostela Věch svatých, což pravda. Na počátku a ještě dlouhá léta není rozdílu mezi vesničanem a „měšťanem“ — všichni jsou Chodové.

Rozsáhlou dědinu Domažlice, ve válce útočiště okolí, tuto vodní pevnost, krylo na východě prastaré hradiště u Smolova, poloha nad vodou, přichráněná k lesu příkopy v ostrém návrší, jež jako by tu z pralesa do močálů povyběhlo. Dosud tu říkají „na Tuhošti, na tuhoštích“. Slovem tuhost, tuhošť, jak se domnívám, minili naši předkové každé tuhé, k vojenskému účelu nad jiné schopnější místo, tedy hradiště vůbec. Cizí historikové Tuhošti pojmenovali i Domažlice i kraj. Zřizovací listina biskupství Pražského r. 973 (dle Tomka) praví, že prý od bavorské říčky Chby (Chuby, Kouby) k Radbuze táhnou se sídla jakéhosi kmene slovanského, zvaného Tugost. Středem toho lidu prý hrad Domažlice. Tuhostě známe ještě dvě: u Švihova a Pasov na Dunaji, jež nazývali Římané Bojodurum tedy: Bojská tuhost. Dějepisec Palacký kladl bojiště knížete Sama s králem Dagobertem u Vogatisburku r. 630 pod horu a starodávny hrad Tuhošť. Výklad ten by byl ovšem nejlepší, kdyby se byl ten hrad skutečně Togatisburg jmenoval; ale jméno to se nenachází v žádném rukopise.¹

¹ Pam. archeol. XII 250.

Chodský lid měl i v míru těžkou službu; proto bylo zapotřebí k ochraně země zachovati ve dne v noci určitý řád a pořad. Posílali i zvědy k Němcům, zda-li nekuji nějaký vpád, a proto Chodové i německy se učivali. K takové posílce šel jen odvážný, bystrý muž, který se nedal postihnout, neboť šlo o krk. Nejednou je panovníci napomínali, aby pilně sloužili. Měli *určitě posedy* na skalách, palankách, postavených primitivně po způsobu kozáků donských, v nebezpečí i na vysokých stromech. Šli na ně muži bystrého zraku, vojensky povčičení. Na klenckém Haltravu dodnes spatřujeme takový posed: skalku se sedátkem a na ní vysekaná čákana. Místa jednotlivých stráží se musila i měnit, aby nepřátelští zvědové o pravé posici nevěděli. Chodové měli *znamenane kamery*, cesty a pěšiny, místa pro ohňová znamení v noci, ve dne při mlze a sněhu. K vůli rozhledu museli mnohdy i straně porubati. Vesnice za vesnicí se střídala k pochůzkám na hranici, ke strážím (vartám), v zimě jednotlivci hodinu po hodině, ostatní se ohřívali v dobře *ukrytých boudách* (trať Budovice), kde si vařili, šili, špízy či kopi a jiné dřevěné nádobi a tovary robili, pohádkou i vtípem dlouhou chvíli kořenili.² Z těch dob až na nás zachoval se výborný vtíp chodský, jadrná přísloví a úsloví, v pohádkách, jimž po Čechách žádná se nevyrovná, tradice staré pohanské viry a národních zkazek, zašlých dějův a bojů i zápolení s půdou, lesem, pověřím. Kdo by chtěl viděti *místo* takové *chodské stráže*, nechať dojde k Maxbergu „na poustku či kosteliště“ sv. Jana Křitele nebo na Sádek nad Klenčím. Daleko měli z vesnic na stráž a tudíž nedivno, že v každém kmetcím statečku měli koně pro orbu i jízdu, zejména pro rychlou pomoc při přepadení, pro přehlídku mladých strážníků staršími z obce. Chodové měli a mají v Němcích pověst dobrých *koňářů*, od nichž třeba kupovati spolehlivé „koně rejtharské i kotčí“. Vypásali je „na Kobylách“ u Kouta, „na Kobyle“ u Kdyně, „v Kobylanech“ u Kolovče a j. v. To byly chodské hřebčince jako uherské pusztý.

Stalo se nejednou, že vyšli na hranice všickni muži, staří, mladí a tu obstarávání domácnosti i hospodářství spočinulo na ženách. Dovedly oboji a posud na pohled skromná *chodská žena* rozumí orbě, osévá pole, seká dříví právě tak dobře, jako umí vařit, šít, příst, tkát, jemně vyšívati i nejkrásnější kvítečky svého nádherného kroje. Chodská žena, pracovnice, které není rovno, vskutku je „lepší než odmezek nejlepšího pole“.

S hraničářskou povinností úzce souvisela péče o movitý a nemovitý majetek chodský, když by nepřítel vrazil do území. Vesměs dřevěné chaty ať už si zažehne, jak krutým pravidlem tehdejšího válčení, vždyť ani naši si v cizím nepočínali jinak, — ty vystavíme zase nové a lepší; ale šaty a šátky, peřiny, obilí — klenotů chudý lid selský neměl, leda mozoly — to třeba uschrániti. A tu nacházíme na Chodsku prastaré *skryšše*, nenápadně, chyťte u každého dvorce či „domu“ zbudované. Jsou to většinou sluje

² Mapa koutského panství má v r. 1756 za Čerchovem zříceninu s nápisem: Stará strážnice.

hned v sadu nebo o něco dále do mezi vyházené. takové hornické důly (šachty), chodby, které se táhnou za obec, aby při náhlém útoku mohly do nich utéci ženy, děti, starý lid k zásobám, jež tu stále obnovovali. Takový „sklep“ nalézám v Klenči u Motlů, v Draženově u Josefa Krinesa číslo 37, v Postřekově u Brychtů č. 39, ve Stráži, v Klíčově... všudy. Jen domácí o nich vědí a umějí mlčet. Uplatnili je ve válce světové (1914—19) pro obilí před rekvisicí. Snad i v dobách náboženského pronásledování se scházeli v těch sklepech ku poradám; sotva ke sborům a náboženským obřadům: na podobné malý prostor.

Také pro dobytek měli tajná, skrytá místa, kam se s ním utekli ve válce. Říkali jim „*mařtale*“. Nebyly to vrcholky hor na př. skalka mezi Sádkem a Haltravem, kde těžko o vodu a bohato na zimu, vítr, kam neschůdno a hlas zvířete daleko by se rozléhal — ale byla to místa v hlubokých lesích, v údolí, stráněmi a stromy proti větru chráněná, nepříteli bažinami nepřístupná. Chodové ovšem sem s dobytkem mohli, jistě že jej před tím na houpavou cestu navykli, neboť vedla po tak zv. hatích či půteskách t. j. holích, hustě chvojím propletených, kládami či prkny podložených. Zvedli-li hatě, ukázala se pod nimi „mokřadla“, močál nebo bahno, které neslo ani dítě — kdekdo se do bezedné hloubky probořil, a šel-li sám, v blátě tom našel jistý hrob. V „mařtalích“ musela být pitná voda, kus pastvy, jako na př. pod Dobrou vodou u Postřekova, v mařtalích jižně pod Baldovem u Rejkovic nebo pod rybníkem Holnou na Hradecku dosud spatříš. Sta a sta kusů může se tu ukrýti. Později na takových „mařtalích“ učinili správci pokus o letní salašnictví.³ Podobně upravovali stezky nepravé, jež končily v údolí močálem. Když sem nepřítelé zlákali, váleli naň podřezané stromy (přeseka). Říkali jim cesty zrádné.

Nejprve se *Chodové živilí honbou a dobytkařstvím*. Jen ponenáhu dala se krajina mýtití, bahna vysoušeti, na výšovatkách a ladcích v pole proměňovati. Úrodný lán stál mnoho potu, krve, času, narostl za staletí. Pěstovali *vcely na brtích* na jihozápadním svahu Čerchova, kde do nedávna se nacházely v dutých stromech na divoko u každé vsi, nejvíce u Mrákova, jenž prý původně Medákov se nazýval. U Klíčova, ba i u vysokého Klenčí měli brtníci či lešáci své kláty, pod Haltravem „v brtích“ v těch místech, kde nyní v útulném zákoutí klepá kolo mlýna, po staru (XVII. st.) v Brti řečeného. Že *medu, medoviny* u nás šel nadbytek, patrně „z medného platu“ čili z povinnosti Chodů — když k nim přišel panovník země, jejich vrchnost, přinášeli mu soudek medu, chléb, to, co rodná hrouda jim poskytuje.

O množství zvíře jelenů, koz či srn, divokých kanců, zajíců, koroptví zachovalo se hojně zpráv; ale také o medvědech, vlcih, rysech, liškách a jiné zlé havěti. Že tu i zubři pobíhali, udržel název říčky Řubřiny, jistě prvotně Žubřiny. Hon, čižba a lov ryb byl Chodům volný.

³ Na mapě panství trhanovského z r. 1761 Sommerhöfe.

Za věrného průvodčího měl každý Chod psa, jakýsi druh vlčáků, zvířat vysokých a silných. S ním a čakanem mohl se jednotlivec pustit na obchůzku nebo lov do tmavých lešů, hor i bažin, mohl podstoupit boj s lupičem nebo s divou zvěří. Pes ho zdaleka upozornil, pes mu pomáhal i ho bránil. Láska ke psu zůstala lidu doposavad — nikde neživí tolik štěkavců jako na Chodsku.

O Českém lese máme staré zprávy (Tacitus), že se mu žádná krajina divokosti a strašlivosti na severu nerovná a že pouze láska k vlasti poutá lid k němu. Býval to ohromný prales pomezího hvozdu, v němž se ukrývalo plno hlubokých lesních kotlin, příkrých skal, strží, horských sedel, údolních závor, skalních valů a schodů, balvanů a kamýků (vršků kameny posetých), jimž se i škarmany říkalo. V lese třpytilo se, černalo mnoho zrádných bahen, blat, mokřadel. Z jeho slatí, mlak, temenců hrčely horské potůčky, z jara rozbouří celé řeky. V tmavých houštinách hospodařila pralesní příroda — do její dílny pro hustou spleť větev a sponu lesních velikánů nepronikl na mnoha místech ani sluneční paprsek. Všudy vlhko, mokro — z lesní spleti vystupovaly stále bílé sloupky mlh, „liška vařila dětem oběd“, „medvěd pekl mámě chléb nebo koláče“. V takovém boru nebo bělči se skrývalo plno nebezpečí: „světlíček, hejkálů, škalníků, hastrmánek, divých žen a mužů“, zabloudit v něm znamenalo ztratit život — proto měl Chod psa.

Roku 1545 cestoval český básník Bohuslav Hodějovský za studia do Němce se svým strýcem, známým místosudím království českého Janem z Hodějova. Ličí naše lesy takto: U Klenčí vešli jsme v černý, nescestný hvozď, plný srázů a skalovitých dubů, jejichž větve jako obrovské ruce skláněl vítr na klikatou cestu, vinoucí se úskalím, horami. Potkával nás veliký, hřmotný lid přívětivého obličej a pozdravu se zbrani v ruce pro ochranu hranic. I sličná dívčí tvář mihla se mezi nimi jako spanilá nymfa či dryadka. Poetický jinoh píše dále, že jeli tím lesem skoro dvě míle, až přišli na planinu pod bavorské nebe, kde se jim objevily hrubé, nízké chatrče německých horalů „chaty to, jakých kvetoucí vlast naše nikde nemá“ — na nich místo hřebů v prkenných stěchách — těžké kameny, což Bohuslava přivádělo v úžas.

Zima ha páni — nevodpustí.

*Kde tě vidí rádi, chod zřídka,
kde neradi — nikdy.*

(Chodská přísloví.)

O kostelíku sv. Václava na Brůdce.

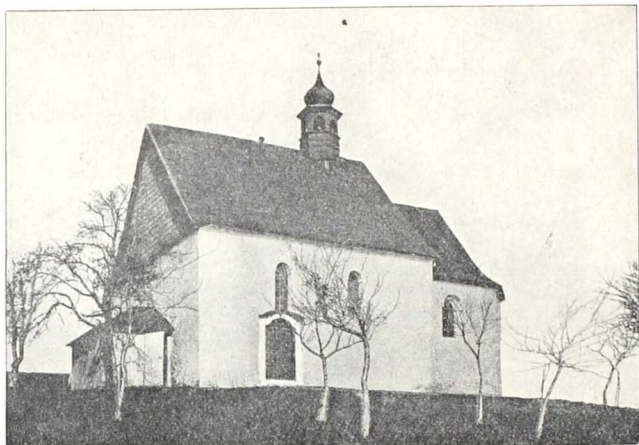
Kaple sv. Václava v r. 1382 o 4¹/₂ sáhu zvětšená měla někdy svou vlastní dotaci (nadaci) a zároveň svého zvláštního kněze pod jménem rektora téže kaple. To vše zřejmě vysvitá z obsahu páté konfirmační knihy Pražské arcibisk. konsistoře, jež pojednává o duchovních obročích z roku 1390 až 1392. Tak ku př. se stvrzuje v téže knize patronátní presentace pana Ojře (Ogerius), uroz. pána na Ryzmberku a zároveň patrona dotčené kaple sv. Václava, v kteréžto presentaci ze dne 11. prosince r. 1390 tento patron jakéhosi pana Jiřího z Domažlic, kněze Pražské diecese, za rektora u sv. Václava v Zdemilech u Kdýně (in pago prope Gdynam) jmenuje. Předchůdce tohoto kněze a rektora Jiřího byl kněz Kunsson (Kuneš). V roce 1392 přišel kněz Jiří za příčinou výměny k sv. Máři Magdaleně, odkud zase byl kněz rektor Petr k sv. Václavu do Zdemil přesazen. Také v VII. konfirmační knize vyznačen jest pod E. XVII. de dato 24. května 1415 dekret pro kněze Tomáše, někdy kaplana ve Kdýni, na kaplana v Zdemilech dle usnesení uroz. pp. Bohuslava a Racka z Janovic, sídlících na Ryzmberku a kaplanky v Zdemilech příslušných patronů.

Bylo by arcif. žádoucno dověděti se, jak dlouho toto místo zvláštním knězem se obsazovalo a pak kdy a kam se konečně tato fundace dostala. — V téže záležitosti jsem sám už před lety hledal a pátral na mnohých místech všemožně, avšak dosud jsem se ničeho jistého nedohledal leda toto:

Když byl v letech 1628 až 1650 od čtyř už poněmčených obcí Všerub (Neumark), Hájku (Tanau), Brůdce (Fürthel), Studánek (Kaltenbrunn) kostel sv. Michaela archanděla ve Všerubech vystavěn, nová farnost tam zřízena, a v r. 1651 první farář v ni inštalován: stala se pak dotčená kaple sv. Václava filiálním kostelíkem všerubské nové farnosti a nynější veškeré její jmění obnáší jen asi jeden tisíc zlatých.

Patronem fary Všerubské jsou jmenované čtyři obce a dříve byl také spolupatronem dočasný majitel velkostatku Všerubského. Když pak všerubští osadníci v r. 1740 svůj patronát nad nedalekým poutním kostelem sv. Anny, na vrchu zvaném Tanaberku, uroz. pp. hrabatům ze Stadona jako majetníkům panství Ryzmbercko-Koutského a zároveň velkostatku Všerubského byli předali: vyměnili a vyhradili si při téže příležitosti celý a nerozdílný patronát nad svým farním kostelem ve Všerubech jen pro sebe pro všechny časy s vyloučením hlasu virilního velkostatku Všerubského.

Památná kaple sv. Václava přišla tedy o svůj původní ryzmbersko-

Kostel sv. Václava u Nové Kdyně, vystavěn r. 1040 na oslavu vítězství
Břetislava I. nad Němci.

koutský patronát a zůstavena byla a jest nyní na milost i nemilost patronátní správě farnosti ve Všerubech. Jak se s ní časem svým nakládalo, o tom zcela pomlčím, neb jest u nás všeobecně známo, že se tato historická kaple za našich časů ve své spouště a bídě podobala více jakési sešlé kolně a nikoliv „stánku Božimu“. Nemohlo se o ní více říci: „historiae praeclaris monumentis animus excitatur“, t. j. historickými důstojnými pomníky duch se povznese. Tato spousta a nábožensko-národní netečnost nalezly v mnohých veřejných listech a spisech (viz ku př. v mých: „Denkwürdigkeiten aus dem westlichen Böhmerwalde 1873“ na stránce 31. a 304.) svého zasloužilého pokárání, až konečně našla i svého slitovníka a dobrodince. V roce 1878 dal tuto spustlou a osiřelou kapli J. O. vys. uroz. p. Bedřich hrabě ze Stadionu a majitel svěřenského panství Ryzmbercko-Koutského tak dalece obnoviti a řádně opravit, že nyní alespoň před úplnou zkázou zachráněna zůstala. Vnitřní její úprava jest arci dosud nedostatečná, chatrná a svého vznešeného účelu nedůstojná, protož z upřímné lásky vlastenecké i křesťanské volám: „videant consules“.¹

Z knihy: Chodové a jejich osady. Vydaná r. 1887 v Domažlicích.

¹ Tak nynější stav svatyně nijak se nesrovnává s vážností tohoto pomníku české slávy! (Fr. Teplý.)

Počátek povídky Karla.*

Bylo krásné jarní ráno. Od Lesního Mnichova k českým hranicím blížila se tlupa vojáků. Za nimi jely vozy s věcmi. Na předním voze seděl důstojník se svou paní.

Vedle vozu kráčela žena, nesouc na hřbetě malé děvče. Postava ženy té byla vysoká, kostnatá, tvář hrubých tahů, ale příjemná, ačkoliv černé obrvi kol sivého oka na první pohled trochu pošmournou ji činily. Byla ustrojena v selský šat, jaký se nosí v okolí Domažlickém. Měla černou, skrabatěnou sukni s červenou lemůvkou a velmi kratičkým živůtkem, modrou zástěru, vyšívanou šněrovačku, přes prsa červenou podušku, košili s širokým okružím kolem hrdla a s dlouhými rukávci; na hlavě červený šátek na pokos vázaný, červené punčochy, střevíce na špalíčkách s podkůvkami, napřed s mašlí.

Silnice vedla příkrě do vrchu a s obou stran táhly se tmavé lesy, ponejvíce jehličiny. Žena nepokojně s nedočkavostí hleděla před sebe, některou chvíli pak začala kráčet rychle ku předu, jako by nohy okřídlené měla.

„Ale Markytko, vyť se všecka unavíte, dejte mi alespoň to děvče na vůz“, ozvala se paní na voze sedící.

„Jako by se stalo, vzácná paní kmotřinko“, odpověděla žena, „vždyť je to děvče lehké jako chmýřko, necitím ji na hřbetě.“

Paní ji více nenutila a Markýta, popošoupnuvši břemínko svoje výše, pospíchala za vojáky, kteří též, ač do vrchu bylo, rychle ku předu kráčeli.

Když vrchu dostupovali, stával se les světlejší; pojednou byli z lesa vně a před nimi rozprostíral se přerozkošný výhled do českého kraje.

U východu z lesa byla paseka, na níž ještě sem tam jedle nebo smrky vyrůstaly, pod pasekou po vrchu dolů zelenala se pole, uprostřed nich pak stála vesnice, jejíž roztroušená stavení ohražena byla ovocnými sady.

Nejprvnější na pasece byla žena s děckem. „Doma jsme, chvála Bohu!“ zvolala, klesnouc na kolena.

„Doma jsme! — Zlaté Čechy! — Už je šlaka zle!“ tak a jinak znělo to se všech stran. Vojáci házeli čapkami do povětří, smáli se, výskali, a mnohý tu stál v němém pohnutí. Každý dle své povahy radost na jevo dával. —

„Krásný je to kraj!“ zvolal i důstojník, když byl se svou paní na paseku vešel.

* Napsána r. 1855.

„S dovolením — tentononc — pane nadporučíku“, ozval se starý voják, hladě si dlouhé kníry, „tak krásný, že se nemůže člověk na něu ani dost vynadívát. Ale když se musí člověk loučit, to přichází krušno. Já to zkusil — tentononc — před třinácti lety. Tenkrát, kdybych se nebyl styděl, byl bych si opravdu zaplakal, a přece jsem mnohou hroudu svalil. — Však nám tenkrát jeden mladý rekruta zemřel. Pochovali jsme ho — tentononc — v Rechci.“

„Nějaký mazánek matičin!“ usmál se důstojník.

„S dovolením — pane nadporučíku, byl to statný hoch. Ale bývá to u nás, že nám těško loučit se s domovem, a dokonce, je-li to — tentononc — do ciziny. Těško padne na srdce, a není rady ani pomoci, domácí nemoc člověka schvátí.“

„I jděte mi s vaší domácí nemocí!“ zasmál se důstojník.

„S dovolením — tentononc — pane nadporučíku, ať si to jmenujou doktoři tak nebo tak, je to přece jen domácí nemoc“, řekl voják, otáčeje kníry okolo prstu, což dělával jen tenkrát, když ho něco dopálilo, jinak si je vždy jen hladíval.

Když vojáci na paseku vyběhli, nechali hospodáři na polích pracující díla a dívali se na vrch. Děti, hrající si na pasece a na náspích, běžely úprkem matkám povídat, že je u lesa dav lidu. — Za chvíli vybíhaly ze stavení hospodyně, nesouce na ramenou, aby nadarmo nestály, menší děčka. — Staré babičky klapkaly za nimi, majíce pod pažďi i věřtánko i kužel. I hospodáři mladí, staří vycházeli tu ze stodol, tu ze zahrad, kde právě kdo pracoval.

„To jsů naši vojáci, jdů z Němec!“ řekl jeden z nich, když si byl dlouhé černé vlasy s čela odhrnul a z pod dlaně na vrch se podíval.

„Pote hor“, pobídlí ostatní.

Šli. Jeden pak z hospodářů zavolal na ženu: „Selka, vezmi s sebou chlěb, sůl a mléka, snad jim přijde k chuti!“ — Selka obrátila se na špaličku, zavolala do dvora: „Dorla! Hanče!“ a když dvě děvčata jako laně ze zahrady přiběhly, zmizela s nimi ve srubu. Ostatní hospodyně všimly si těchto sedlákovy řeči a která doma čeho měla, obrátila se nazpět do stavení.

Hospodářové kráčeli k vrchu jen tak pozvolna, co noha nohu mine, aby se nezdálo, že je zvědavost příliš trápí. Ženy zůstávaly pozadu, přece kroček za krokem přicházely výše.

„Demů, páni vojáci, demů?“ začal jeden ze sedláků, když byli vrchu došli a vojáky jménem božím pozdravili.

„Domů, sedláku, domů jdeme“, ozvali se vojáci.

„Nu tak, tak. Všude je dobře, doma nejlip“, řekl sedlák a zase se odmlčel.

„Jak se jmenuje vaše vesnice?“ zeptal se důstojník.

„Chodovo, vzácný pane oficir“, odpověděl ochotně starý, blíže stojící sedlák, pozvednuv zdvořile červenou, kůží obšitou čepici.

Jaroslav Špillar: U hejčedla.

„A ta dolení, s tím zámekem?“

„Je Trhanovo, vzácný pane. Dále je Hůjezdo, a hyn jsú Domažlice“, začal starý sedlák vykládat, ukazuje při tom dřevěnou dýmku, z které byl kouřil, sem a tam. „Vpravo od Domažlic vidíte na vrchu kostel; to je vrch sv. Vavřince, my tam hale fikáme na Veselé hoře. Pod Veselú horú je les Rumít, za Rumítem vesnice Stráž, za Stráží vrch Salka, za Salkú vesnice Pažežnice, tak to jde vrch za vrchem, vesnice za vesnicí.“

Mezi tím co byl stařík důstojníku vykládal, přinášely selky s děvčaty svými chléb, mléko, pomazánky, med i koláče, co kde která v domácnosti měla.

„Pojezte, čeho Pánbůh nadělil“, pobízely hospodyně, kladouce jídla pod jedle do trávy. Panu důstojníku a jeho paní přinesly majolíkove talíře, lžice kostěné i žbánečky na mléko. Ostatní ale nabírali si sběračkami z plných vrhlic. Chutnalo všem a selky měly radost, vidouce jak toho ubývá.

Hospodyně posadily se nedaleko Markýty do trávy, děvčata ale sběhly s vrchu dolů a jako by šly do stavení; ale kdo se pozorně díval dolů do zahrad, viděl tu i tam mezi zelenem černovlasou hlavičku, otočenou bílým vínkem, a vrkoče propletené červenými fábory.

„Osobo, měla bych tě znát?“ pravila jedna z hospodyň Markýtě, když se byla chvíli na ni bedlivě dívala. „Nebulas to ty — před pěti lety — co tě odnesli tu s toho vrchu do našeho stavení zomdlenú, když vojáci odešli do Němec, tvůj muž s nimi?“

„Byla jsem to já, byla. Pánbůh vám zaplať starost vaši. Ale tys mi vyšla z podoby, selka. Nebyla bych tě poznála. Jsi chorá?“ pravila Markyta.

„Zlý vítr mne ofoukl, od té doby mám trolení v hůdech; od toho chudnu. Musím se poradit s Hůjezskou babkú, ona je toho mocna. Dá Pánbůh, že mi pomůže. — Ha který z těch chlapů je tvůj muž?“

„Nemám už muže, humřil mi v Němcích, chudina!“, smutně odpovíděla Markyta.

„Nu potěš tě Pánbůh. To dívčí je tvoje?“

„Je.“

„Kam hodláš?“

„Demů do Stráži. Znají mně, já je, bude mi tam nejlíp.“

„Toť je rozum“, přisvědčila selka.

Když si byli i vojáci s hospodáři pomluvili a hostinnosti zadost učinili, kázal důstojník k pochodu.

Rukou potřepáním děkovali se vojáci. „Dej vám Pánbůh zdraví!“, znělo s jedné, „Sproved Pánbůh!“ znělo s druhé strany.

Zpívajice stupali vojáci dolů ke Klenčí.

Domažlicko - Chodsko.

Domažlicko v původním historickém slova smyslu zaujímalo pruh podél hranic českobavorských mezi pomezními horami a souběžným vnitrozemským pásmem (dnes „Novokdýňským“), v šířce asi 15 km a v délce asi 25 km, od Ronšperska na severu až ke zboží nýřskému a janovickému na jihu.

Dnešnímu Domažlicku z tohoto území schází celá jižní polovice široké kotliny průsmyku všerubského s městy Osím (Eschelkam) a Novými Kostely. Tato pěkná krajina na pramenech řeky Kouby (Cham), kdysi národnostně i politicky česká, octlá se via facti v dosahu včasné zaujaté příznivé posice knížecího bavorského hradu na pohraničním Oseku (Hoher Bogen) a bavorského pohraničního města Brodu (Furth im Walde), a byla nakonec, při Tereziánské úpravě zemských hranic r. 1766, docela odstoupena Bavorsku. Hle, jak i z tohoto příkladu možno se poučiti o konečných důsledcích včasného obsazování posic národnostních!

Zbývající část původního Domažlicka shoduje se přibližně s nyníšším okresním hejtmánstvím domažlickým a je dnešním Domažlickem v širším smyslu slova, které zahrnuje v sobě přibližně jižní polovici dnešního samosprávného okresu novokdýňského a celý nyníšší samosprávný okres domažlický čili dnešní Domažlicko v užším smyslu.

Název Chodsko, dle dnešního chápání toho slova, lze připustiti pro obojí toto dnešní Domažlicko: pro Domažlicko v užším smyslu proto, že jeho historická konstrukce, až na německou novověkou kolonizaci vykáčených partií královského hvozdu (Nemanice, Schmalzgruben, Heinrichsberg, Naselbach, Sofiental, Prennet, Fichtenbach) zůstala mnohem lépe zachována než-li původní konstrukce dnešního Kdýňska, kdež mimo ztracenou jižní část kotliny všerubské a novověké, rovněž německé osazení pohraničního hvozdu (Maxberg, Schneiderhof, Springenberg, Plöss, Chalupy, Hirschov etc.), se poněmčily obce na památné zemské stezce, nyní silnici brodsko-všerubsko-novokdýňské (Všeruby, Hájek, Brůdek, olhrožené Prapořiště), a kde z nechodské¹ Kdýně dosti pozdě vzniklo též město, nyníšší středisko samosprávného, soudního a berního okresu.

Výstižnější jest však nazývati Chodskem celé širší Domažlicko dneška, tedy přibližně dnešní politický okres domažlický, a to proto, že toto širší Domažlicko se v celku s územím, jímž se táhla ochranná čára někdejších Chodů-Psohlavců, známých z tragedie Kozinovské: nejsever-

¹ Názor p. spisovatele. (Redakce.)

nější z pravých chodských obcí Postřekov, pův. snad Postřehov,³ leží právě na severní, nejjižnější pak, Pocinovice, právě na jižní hranici dnešního Domažlicka v širším slova smyslu.

Naznačené území starého historického Domažlicka osazeno bylo Domažlicí⁴ pravděpodobně to jednotnou a zcela svéráznou skupinou československou. Jejich podstatným národopisným elementem byly dle mého mínění ony svérázné znaky, které až na naše doby se zachovaly u t. zv. Buláků čili u Chodů ve dnešním nesprávném smyslu toho slova.

Jestliže je něco pravdy na nedoložené tradici, že Břetislav sem přivedl k ochraně hranic lid z Polska, pak to nebyli dle mého mínění Chodové, nýbrž Buláci, kteréžto jméno tehdy ovšem neexistovalo. Naprosto není vyloučeno, že tento převedený kmen byl totožný se starými Domažlicí, jejichž pouhou kastou byli Chodové.⁴

Neboť jméno Chodů vůbec neznačilo pojem národopisný. Jméno „Chodové“ značilo funkci oněch jednotlivých, králi českými vždy jmenovitě označovaných osad, jimiž (následkem jejich polohy v pohraničním lese královském u českokobavských přechodů) připadla těžká a zcela mimořádná povinnost býti neustále na nohou: choditi ve dne i v noci pomezními hvozdy, dbáti, aby hvozdy ty, majetek to královský a proto „Královstvím“ nebo „Na království“ zvané, nebyly především z německé strany káceny a ztenčovány, aby úzké přechodní stezky středověké nebyly uvolňovány, — za dob nepokojných pak pozorovati ze stálých strážnic ruch na pohraničí bavorském, signalisovati každé podezřelé hnutí a brániti mu odporem vojenským zvláště v zásekách, jimiž bylo lze lesní cesty rychle zaroubiti a zahraditi.

Z Domažliců byli Chody v tomto pravém a původním smyslu jen obyvatelé dávno zhubených obcí Žďáru, Drbova a Horosedel, které až na zachovaná jména tak úplně zmizely s povrchu zemského, že nelze přesně označiti ani jejich někdejší polohy,⁵ pak obce dosud zachované, Postřekov, Dražinov, Klenčí, Chodov, Oujezd, Stráž, Tlumačov, Mrákov a Kyčov ve dnešním samosprávném okrese domažlickém, a konečně Lhota a Pocinovice ve dnešním okrese kdýňském.

Obyvatelé chodských i nechodských obcí na starém Domažlicku byli sice stejně poddanými královské komory, přece však, přes jednotný společný národopisný ráz bulácký, představovali dvě žárlivě rozeznávané skupiny: vojensky organizované král. hraničáry Chody čili Psohlavce, jichž obce s městem Domažlicí tvořily vlastní ochranný pás pohraničný a požívali za to známých výsad čili privilegií, — naproti ostatnímu selskému lidu obcí nechodských, jenž, nemaje ani zvláštního druhového

³ V pramenech jen Postřekov, srov. pod jméno Střekov, hrad v severních Čechách.

⁴ Názor p. spisovatele. (Redakce.)

⁵ Názor p. spisovatele. (Redakce.)

⁶ Srov. článek: Zašlé vsi.

jména⁶ ani zvláštních úřadů vojensko-politických, žil ve zcela normálním svazku poddanském, s počátku pod korunou královskou, pak pod městem nebo šlechtou ze sousedství.

Proč Psohlavci? Proto, že na znamení své bdělosti a věrnosti označovali svůj vojenský praporec psi hlavou, a odlišovali se m. j. i tímto vnějším znakem od ostatních Chodů. Neboť i mimo Domažlicko byli Chodové, tak na př. jižně na Šumavě Chodové-Králováci, nebo na severu Chodové kol Přimdy a Tachova.

Pamět i jméno Chodů mimodomažlických však zanikly spolu s někdejším jejich působením a významem.

Ovšem také Psohlavci přestali od konce 17. stol. existovati jako samostatná sociální skupina, neboť splynuli po procesu Kozinově v jednotném poddanském postavení s ostatními venkovany na Domažlicku. Přece však právě oni jediní — díky tragickému a pro naše moderní citění tak sympatickému zápasu Kozinovskému o svobodu a samosprávu občanskou — zachovali jméno Chodů svému potomstvu podnes.

Tato zcela nahodilá okolnost však svedla potomstvo nedosti zasvěcené ku představám docela mylným, když na jedné straně Psohlavce domažlické stotožňujeme s Chody vůbec, jakoby jiných nebylo bývalo, na druhé straně pak užíváme slova Chodové tu pro pojem národopisný, onde zase k označení territoria velmi složité konstrukce historické i národopisné.

Pozorný čtenář zajisté již postřehl hledané distinkce: I mimo Domažlicko byli Chodové, nikoli však Buláci. Na Domažlicku pak všude byli Buláci, nikoli však všude Chodové, kteří žárlivě střežili nejen české pomezí, nýbrž i jméno a výsady své kasty. Osady Nevolice a Stráž, nebo Petrovice a Oujezd na př. vždy byly v bezprostředním sousedství s lidem národopisně úplně homogenním, téže krve, téhož buláckého nářečí, kroje atd. Přesto však v Nevolicích (již to jméno poddanské!) a Petrovicích nebyli Chodové, nýbrž jen poddani, kdežto ve Stráži a v Oujezdě byli Chodové, jacísi dočasní zemané — svobodníci, kteří se považovali za jakousi venkovskou aristokracii a zajisté hleděli poněkud s patra na své, jinak úplně stejnorodé strejčky Nechody.

I chodskou i buláckou byla zajisté taky stará Tuhošť, ležící na průsečnici dvou důležitých zemských cest. A nepozbyla zcela nároku na praedikát chodské obce ani potom, když z Tuhoště se vyvinulo moderně hrazené středověké město „Taus“, kteréž pak, jsouc přirozeným tržištěm a sídlem farní i župní správy nejen okolních Chodů, nýbrž i v všech ostatních Domažlicích, samo přejalo někdejší kolektivní jméno celého kmene: Domažlice. I toto město s chodským hradem ve svých zdech, přeneseným za Lamingenů do Trhanova (Chodenschloss), možno tedy zváti chodským, až ovšem na to, že obyvatelé jeho vzhledem k významu městské pevnosti a dle běžných řádů středověku se vyvinuli v samostatnou, novou sociální skupinu Domažlicků, ve svobodné a králi jen jako suverénovi podrobené

⁶ Srov. článek : Osídlení Chodska.

měšťanstvo, nadané vlastní samosprávou městskou a tudíž privileji trvalými a mnohem cennějšími, než jakým se těšili sami Psohlavci, před Lamingeny již poddání města Domažlic.

Z knihy: Chodsko, k cyklu obrazů Ot. Štáfle.

J. Fr. Hruška:

Hyjtu v staré chodské senci.

Odporúčujeme milovníkům Chodska a jeho svérázu, zejména přichozím, aby si v průvodu některého starého pamětníka prošli celý chodský statek od branky až na záhumenec a všimali si rozlohy a rozdělení, účelnosti i bytelnosti starého stavení. Poznají tak leccos, o čem nestačí na poučenou jen mluvit, nýbrž třeba vidět na vlastní oči. Z takových zajímavých částí staré stavby jest na příklad starý chodský srub, původně ode dřeva a dovedně roubený, později o zdech s metr silných, s okénky nezasklenými v podobě střílen, o jednom poschodí, s pevnými stropy z dubových trámů nahoře i dole. Není pochyby, že tato stavbička stávající vpředu dvora hned u branky, byla pevností významu vojenského, a poněvadž uzavíraly pohled do celé řady dvorů, dávaly chodské vesnici právě těmi bytelnými zdmi se střílnami místo oken pravý obraz zemské stráže. Dolejšku srubu říká se dnes sklep, ale vedle něho mají všude pravý sklep, zvaný většinou cizím názvem „loch“ nebo i vlastním „jáma“ a na mnohých dvorech zachována dosud staročeská pinvice, nebo aspoň malá pinvička, pamětnice dob, kdy si Chodové sami pivo vařili.

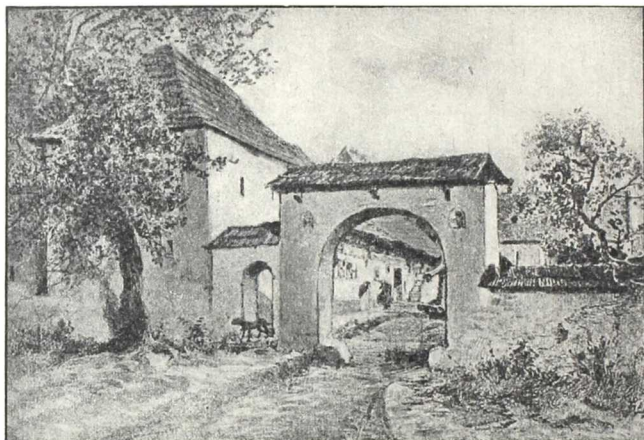
V naší Čítance dělala by se taková procházka celým stavením příliš obšírnou a obtížnou, pokusíme se však seznámiti čtenáře aspoň se zvláštnostmi staré chodské sence, jež byla a jest srdcem statku.

První, co nás překvapí u většiny starých sencí jak v chalupách, tak na dvorech, jest, že se otvíraly ven. Pod dveřmi byl zarouben vysoký práh, který se při vstupování překračoval. Dveře bývaly skoro vesměs bez zámku, jen železná klika, zvedaná perem a zapadající do ozubené skoby, tvořila zavírání. Dost často mívali jen dřevěnou „vorbičku“. Zámku nebylo třeba, poněvadž se nekradlo.

Při vstupu překvapí chodská velká sence hosta zvláštní temnotou, již ještě dodává tísňivosti nízký strop při znamenité rozloze místnosti. Temno je od očázených stěn, mezi nimiž dvakrát do roka bíleny jen úzké lišty z mechu a hlíny, a od černého půválkového stropu, jež někde ještě pro větší temnotu natírali hovězí krví. Ostatně také okna bývala malá, obyčejně o čtyřech, malých tabulkách a ke všemu ještě skoro všude stá-

valy na nich květníky s rozmarinou, bazalkami a muškátem. Veselosti musel dodávat senci malovaný nábytek, zejména suden s alamárou dole na kuchyňské nádobí, police se zábradlím na talíře nade dveřmi, lože, truhlik k hodinám, pětiboká halmárka na písma za stolem v rohu, všecko bohatě a pestře malováno.

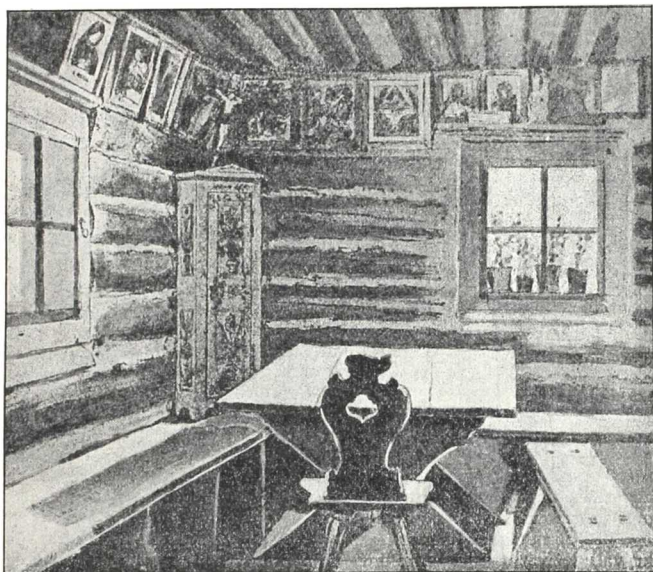
Po těchto prvních dojmech z celku povedu vás, milí hosté, na místo, jež stále staré podání učinilo nejvážnějším, ke stolu. Stůl má v staré chodské domácnosti účtu jako oltář, na stole nesmí nikdy ležeti žádný kus

A. Levý: Dvůr se srubem z Oujezda.

šatu, ba ani nevinně nemluvně nesmí chodská matka posaditi na stůl, jen zavíjeti je tu může. Ke stolu vedl vždy starý Chod hosta, a byl-li jeden sám, postupoval mu hospodář své místo, to jest židlici, obyčejně z tvrdého dřeva s vyřezávaným lenochem, která bývala v senci jediná. Na druhé straně v úhlu stávala delší javorová stolice s hůlkovými nohami, na níž mohli sedět dva tři, a vzadu za stolem v pravém úhlu se táhly dlouhé měkké lajce, přidělané k stěnám po celé jejich délce. Tyto lajce bývaly tedy částí nábytku, který patřil ke stavení, a při výměně nebo prodeji obydli se nestěhovaly. Tak se stalo obrazným pořekadlem „Sedí na cizí lajci“, rovno větě: je podruhem.

Nad stolem, obvykle v rohu, visal krucifix a po obou stranách těsně vedle sebe a blízko u stropu řada obrazů svatých, většinou na skle malovaných. Tu a tam mivali na zvláštní poličce na stěně u stola pod skleněnou bání sošku Rodičky Boží, svatého Václava nebo Jana Nepomuckého. Kříž zdobily dvě ratolesti „kočiček“ od Květné neděle a věneček

Ferd. Velc: Sence vylišťovaná. Pohled na roh ke stolu.

od Božího Těla, dva tři obrázky ratolesti lipové a březové. Ke stolu obrácena konávala stará chodská rodina nahlas všechny své modlitby, zejména třikrát za den Anděl Páně a třikrát zvláštní modlitbu k jídlu a po jídle. K svačinám se nemodlivali.

Všeobecná úcta, s kterou se vzhlíželo na stůl, zvláště měl-li už i tu vážnost, že na něm leželo Tělo Páně při posluhování nemocnému, vymáhala, aby byl zdělán z čistého a tvrdého dřeva. Proto na desku volivali

dřevo javorové, pěkné bílé, a hospodyně i dcerky při týdenním poklizení s největší pečlivostí drhly vždy stůl. Jest věru dojemné, když nevěsta chodská loučíc se s rodiči, sestrami, družkami přechází i na stůl, jako by to nebyl neživý kus nábytku, a vroucně jej oslovuje:

„Přemujmilýj bílýj stole,
myjvaly tě ruce moje;
hdo tě po mně myjvat bure,
haž mne tary víc nebure?“

Od stola obraťme zraky do druhého rohu, na Chodovo manželské lože. Je bohatě vystláno, u hlav skoro do stropu, v nohou níže. Tomu vystlání se říká podle podoby „na tratar“.

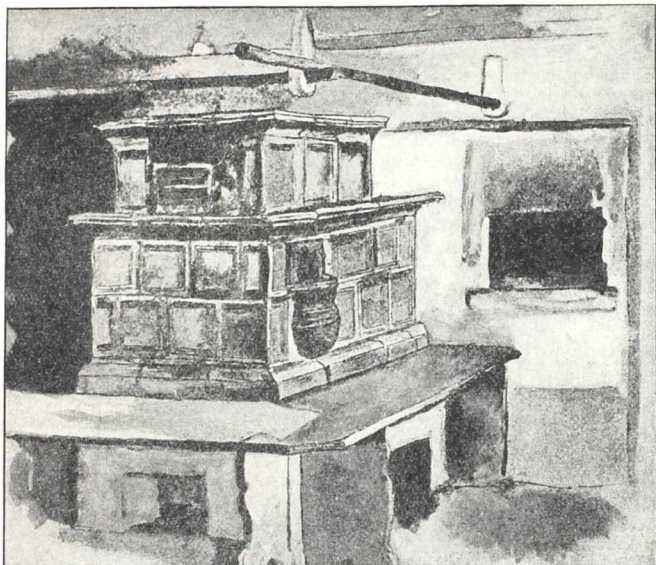
Lože Chodovo bývá podnes dobrým dokladem důkladnosti, s jakou Chod vše, nač sáhne, ať třeba, netřeba, koná. „Raději ať zbývá, než chybá“ — tu oblíbenou zásadu hlásá jeho postel vně i vnitř. Stavěna vždy tak prostranná a masivní, že v ní dva, druhdy i tři leží pohodlně a bezpečně. Jak se museli řemeslníci — za starodávna tesaři, později truhláři — činiti, aby nevypadalo lože jen všelijak! Museli pelesti i postranice souměrně vyřezávat i vyřezané čistými barvami a bohatým květováním úpravně malovati. Vystlání lože a zvláště důkladné „nasypaní“ — spíše bychom mohli říci *přecpání* — peřin bývalo a jest dosud skoro všude přední péčí, ano chloubou hospodyně chodské, vlastně už její matky. Dobře vystlaná postel mívá na „poclamce“ (prostěradlu; toto příkrývá slamník, za stará příkrývalo jen slámu, slamníků nemivali) především spodnici „šestiloketní“, v půl třetí polí, čili hledíc k obsahu peřinu se sedmi librami peří. Na této peřině bývá delší „osmiloketní“ (za stará bývala kratší „pětiloketní“). Pak jsou dva polštáře „třiloketní“ (za stará jediný „čtyřloketní“) a na tom na všem „svrchnice“, veliká osmiloketní i větší, s osmnácti, dvaceti i čtyřicetými starými librami prachu! Svrchnici hleděli mítí vždy prachovou, peří se něco přidává, jen aby samý prach „nezpuckoval“.

Připomenouti však sluší, že se takovým velikánem zřídka kdy příkrývali; ležíváť na loži jen za dne, pro parádu. Na příkrývání brávali dávno jednu, obyčejně delší ze spodních. V chalupách neměli sice a nemohli mítí vystlání tak bohatého, ale také dělali „co mohli“.

Povlečení bývalo a většinou podnes bývá z pestrého domácího kanafasu, napřed jen „štráfovaného“, nyní také čtverečkovaného „strakatitka“.

Obrátíme-li se zpět ke dveřím, upoutá naši pozornost bohatě malované „sudno či suden“. Byla to prostranná police na hrnce a misy s trojím přepažením nad sebou a s hlubší halmárou dole, všecko v celosti. V sudnu hospodyně chodská uschovala, ale spíše vystavovala pro pastvu očím valný díl své výbavy. Vzpomeneme-li si, že v staré chodské domácnosti jídalo se bez talířů a hrnků i bez vidliček, takže všickni kolem stola čerpali lžící z jedné misy, nemůžeme se dost podiviti, proč a nač nacpáno takřka

do sudnu tolik pestrých hliněných, majolikových, později i porcelánových hrnků, talířů a misek. Jistě, že ta výprava měla s pestrým malováním doplňovati „veselý“ dojem celku. V jaké péči mívaly staré hospodyně starodávňý suden, za svědka toho beru starého výměnkáře Vaňka z Oujezda, který uctíval až do své smrti památku své ženy také tím, že si její sudno se vši úpravou z jejich rukou postavil do své výměnkářské světnice a měl

Ferd. Velc : Sence. Pohled na roh s kamny a krbem.

je jako malé museum. Nikdy ze žádného toho talíře ani hrnku sám nejídal.

Pod sudnem mívají v některých staveních posadu na slepice, obyčejně s pěkně vyřezávanými lištami. Slepice však v ní chovány jen za nejtužších mrazů, aby jim neomrzly hřebeny.

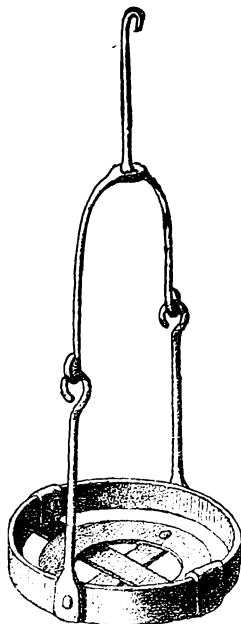
Zato pod lajčí táhnoucí se k sudnu kákaly k jaru dvě i tři „matky“ husy, sedící na vejcích. A když se housátka vylehla, měla všechno právo i se starou husou sdílet se o pobyt v senci s rodinou hospodářovou, dokud

jim mezi žlutým chmýřím nevyskakovaly vospence, za mokrého a chladného jara ještě déle.

Čtvrtý roh sence hned u dveří vyplněn kachlovými kamny, zabírajícími skoro čtvrtinu sence a dosahujícími vysoko ke stropu. Mívala podobu ohromné tmavozelené krychle o třech pásech, z nichž třetí svrchní byl užší. Tím vznikala při něm podélná plocha „krancí“, kde mívaly své místo křesací kámen, vocilka, troud a hubka. Na jedné straně mezi kamny a stěnou bylo „zákamní“, někde užší, jinde širší, takže se tam mohlo i spát. V boku kamen býval zasazen víc než z polovice oblý litinový kotlík „kamnovec“, v němž se vařivalo prádlo, zadina pro dobytek, ale často taky knedlíky. Ostatní vaření kladlo se v očazených hrncích dovnitř kamen po dvojzubých vidličkách až k samému ohni, který se zaněcoval i živil zvenčí „z černé“ kuchyně skrze prolomený otvor ve zdi, zvaný „husta“. Bylo nemalé umění v kamnech tak všechno vařit. Zato líbovali si staří Chodové tato kamna pro pěkně trvalé teploty. V zimě, když bylo odvařeno, položili na zbylé uhlíčko třeba celý pařez a ten tam pomalu doutnal, dodávaje senci mírného oteplení až do rána.

Menší míru jídla, kdy nebylo třeba starati se o teplo, vařivali na krbu, prolomeném ve zdi v podobě dutého hranolu blízko kamen. Má matka u nás na něm vařivala ještě za mé paměti zvláště večere a to skoro do podzimku, neboť hořící louče na krbu dávaly senci nejen osvětlení, nýbrž i mírné teplo.

Vedle krbu zděného býval v staré chodské senci krb *visatij*, v podstatě železný košík, obvykle oválný, řidčeji čtyřhranný. Visával uprostřed sence, takže bylo od něho na všechny strany dobře vidět. To bylo zvláště výhodno pro přástky, když se jich nahrnulo s kolovraty plná sence. Jindy se obvykle svítivalo v staré senci dračkami zvanými *špány*, jež byly dvojí: hoblované z bukových desek nebo „točené“, to jest soustruhované ze syrových válek, nejčastěji borových. Tyto bývaly dva i tři metry dlouhé, někdy delší, stáčely se jako řemen a zadržovaly se na kovaný dřevěný svícen vodorovně, aby se nelámaly, kdežto hoblované špány hořely lépe „na štorc“.

Visatij krb.
Nakreslil J. Paroubek.

Nyni bude třeba, abychom obrátili zraky vzhůru. Vidíme tmavý půválník strop, pěkně lesklý, v něm uprostřed světlice čtyřhranný otvor pro dřevěný komínek, odvádějící kouř z visatého krbu. Blízko pak tohoto otvoru před kamny táhne se pod stropem od stěny ke stěně silné bidlo, konci svými do stěn zadělané. Někde už toto bidlo zmizelo, ale svědčí o něm zbytky vyčnívající ze stěn, kde bylo bidlo prostě uřezáno. K čemu bylo toto bidlo v chodské senci? Mívalo dvoji účel; předně se na ně zavěšovala v noci, než se šlo spat, těžká parádní svrchnice z lože, a za druhé mužská mládež chodská vyrůstající cvičila na něm své tělo, takže potom dospělé chasé sloužilo takřka za hrazdu, na níž hlavně v přástkách ve volné chvíli vyváděli chlapci pro podívanou děvčatům všelijaké tělocvičné kousky. Ale také rozkúčky divčata uměla se pobavit hyččením a kozelci na silném bidle, ovšem jen za nepřítomnosti chlapců.

Podlaha bývala pevná z „falcovních“ prken, ale podle zpráv nejstarších pamětníků bývaly sence i bez podlah, jen s utemovanou hlinou, jako pro mlat v stodole. Podlahy mývala chodská děvčata drhnouce je opotřebovanými košťaty stoje a nalévající znova a znova celá vědra vody, která se vypouštěla zvláštním kanálem ve zdi na straně ke dveřím. Nedoschlou podlahu postíraly slamou, olšovými větvičkami nebo pilinami.

Pod visatým krbem nebo pod dřevěným svícem s posunovatelnou, ozubenou a železem okovanou žerdí zadělávali v některých staveních „smelek“ z mlýnského kamene, aby odpadávající oharky nepopálily podlahy. Kde neměli smelek, sloužil témuž účelu škop s vodou.

Chodský hospodář býval vždy zpola řemeslníkem. Hospodářské nářadí mimo kolo u vozu dovedli si někteří velmi pěkně vyrobiti, jiní aspoň pospraviti. K tomu bylo ovšem třeba hojných nástrojů, jako strouhače, špice a šídla, nebozísků a dlát různé síly, těžšího i lehčího kladiva atd. Tyto nástroje bývaly zastrkány u stropu mezi půválníky nebo navěšeny na středním stropním trámu, jemuž byly zároveň charakteristickou výzdobou.

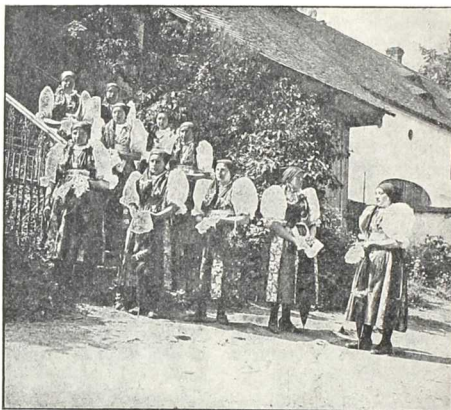
Tím končíme svou hyjtu a běříme za kliku — ještě jeden pohled zpátky pro celkový dojem! Zdá se nám, jako by najednou mezi starodávným neživým nábytkem a nářadím probouzel se starodávný život chodských lidí a v něm všude prostota, příčinnivost, kázeň a přeskromná míra životních potřeb, zato hodně tichého štěstí z rodinné lásky a ze sousedské vzájemnosti, hodně čisté radosti na družných hyjtách při kvetoucí poesii v pohádkách, v písničkách, ve hrách a zvycích i v děděné prostonárodní moudrosti životní.

*Dej Bůh pokoj tomu domu,
vystavěl jsem, nevím komu.*

(Nápis na štítě.)

Chodský kroj.

Starý kroj chodský zachoval se v některých vesnicích až do našich dob, zvláště ve farních osadách Mrákovské, Domažlické, Trhanovské a Klencké, z jiných již však úplně vymizel. Bohužel, že se již nikde nebude

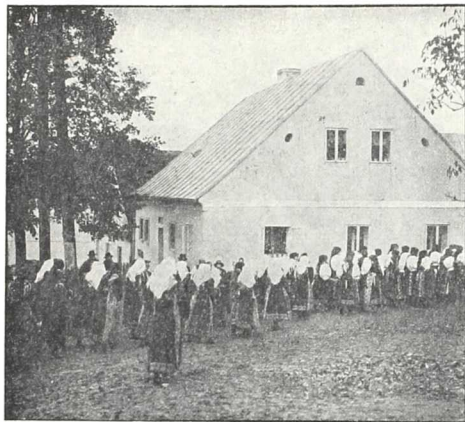
Děvčata z Draženova před starou školou v Klenčí. Fot. J. Kopecký.

těšiti dlouhému trvání, zvláště kroj mužský mizí; až vymrou ti nemnozí staří strýčkové a dědkové, kteří mu doposud věrní zůstávají, vymizí kroj chodský úplně; mládež již se strojí po městsku. U ženských bude kroj ten déle trvati, doposud aspoň v několika vesnicích, zvláště v Tlumačově, Kýčově, Oujezdě a Postřekově, ženské pohlaví si v něm libuje a také ho hned tak neodloží. Velice jim sluší. Kroj ten přispíval sám k delšímu svému trvání, neboť jest velmi pevný; muži mají župany po dědech a ženy po bábách sukně. Nebýti toho, byl by dnes již kroj ten větší vzácností.

Jednotlivé části mužského oděvu jsou:

Lněná košile, pro všední dny velmi hrubá „režná“, pro svátek pak jemnější, ale vždy z plátna, na něž bylo doma upředeno a jež si leckdos též doma udělal. U krku a u rukou se prostě svazovala tkaničkou.

Nohavice žluté, z kozlí kůže, tak zvané „koženky“, žertovně také „praštěnky“. V předu rozkroku jsou beze švu a zapínají se po straně blíže boku; sahají po kolena. Dole mají na straně malý rozparek, na jehož cípech visí „išťerky“, řemínky se širšími konci, na podvazování. Širší konce řemínků nechají se volně viseti. Byly-li koženky umazané, natřely se jednoduše žlutou hlinkou.

Z pohřbu spisovatele J. Š. Baara. Fot. J. Kopecký.

Vestě říkají „lajb“; jest obyčejně z modrého sukna a lemována červeně. Má nízký stojatý límec a zapíná se až ke krku. Po každé straně má hustou řadu knoflíků.

Svrchním oděvem jest kabát, volný od těla, nazvaný „župan“, dosahující až po kolena. Kabáty mají dvojí: pro obyčejný čas bílý, „šerkový“; látka z ovčí vlny a příze doma dělaná. Pro slavnostnější dobu delší kabát modrý soukenný, se životem k tělu; stojaté límce nízké mohou se zapínati až ke krku, obyčejně však se nezapínají. Oba mají dvě řady plesknatých, kovových, žlutých neb bílých knoflíků, někdy s vyvýšeninou uprostřed. Bílý „župan“ jest lemován černě, modrý „kmotrovský kabát“ pak červeně

jako „lajb“. Ženatí muži nosí v dírci u modrého „kabátu“ dlouhou červenou pentli od své svatby, již nikdy neodkládají. V zimě nosili mužští též kožichy po pás dlouhé, avšak jen v obyčejný čas, při vážnějších příležitostech brávali na se vždy jen modrý kabát.

Klobouky jsou plstěné „širáky“; jsou nízké, ale s velmi širokou střechou. Okolo klobouku otočená tenká, černá šňůrka kulatá a pak černá

Chodský kroj. Fot. E. Strouhal 1895.

pentle, jež splývá až po týl; nosí se podle podání Chodů na znamení smutku po statečném obhájci starých práv Janu Sladkém.

Na nohy obouvali vysoké, vlněné punčochy, buď bílé nebo také modré; ty se podvazovaly pod kolenem řemínky od nohavic. Konečně obouvali buď vysoké boty s rovnými holinkami vzadu silně vykrojenými v podobě srdíčka, neb jen nízké „tříjce“ (střevíce).

Vlasy nosili dlouhé až do týla, vpředu pak vprostřed hlavy rozdělené. Každý Chod se ozbrojoval „čekanem“, silnou to holí, kteráž měla na hořejším konci sekerku s kladivkem.

Jako jinde tak i u Chodů mají ženy oděv daleko pestřejší než muži. Jest skoro stejný u vdaných žen i u děvčat. Každá vesnice Chodská má však v oděvu ženském své zvláštnosti, ale přece v podstatných věcech se neliší. Části u ženského oděvu jsou: „voblečka“;¹ spodní to košile, oby-

Oblečky z Postřekova. Nakreslil J. Paroubek.

čejně hrubá, plátěná bez rukávů; má dvě šle, za něž se na ramenou zavěšuje.

Na „voblečku“ oblékají „rukávce“. Ty dosahují k bokům a bývají jemnější. Sahají až ke krku, kde se zapínají sponkou. Vpředu, kde se zapínají, mají malý stojatý límeček, po každé straně jen asi na tři prsty dlouhý a na dva vysoký, který jest černým hedvábím vyšíván. Od konců těchto

¹ Z původního oplecka. Název s touž vzácnou částí dávného ženského kroje zachován na Slovensku a na Mor. Slovácku.

limečků kolem celého krku mají „rukávce“ na dlaň široký, ležatý limec, trochu sbíraný a krajkami obroubený, a ten se jmenuje „vyjkladek“; nosí jej zvláště v Postřekově.

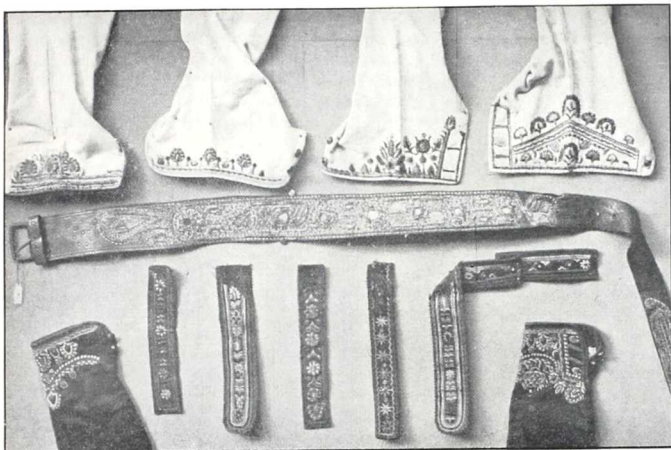
Rukávy mají „rukávce“ buď krátké, sahající jen do půl loktů, avšak

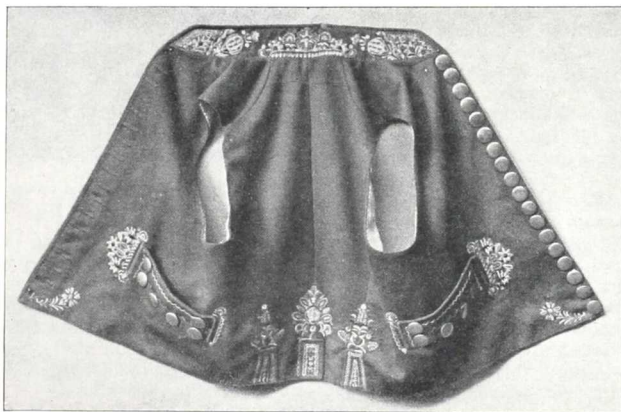
Zástěra plátěná, modrá s bílým vyšíváním (Draženov).

velmi široké; neb jdou až k zápěstí, mají úzké, as na prst široké limečky buď modré nebo červené. Zavazují se jen tkaničkami, říká se jim pistulky.

Nejvýznačnější částí ženského kroje jest „šerka“. Jest to sukně skládaná do záhybů. Zavazuje se buď v pasu aneb o něco výše; sahá nad kotníky, někdy také výše až do půl lýtek. Sukně ta jest rozličné barvy podle času církevního roku. V čas adventní a postní barvy fialové, v čas

Barevné výšivky. (Fot. J. F. H. 1890).

Barevně vyšíváný lajb. (Fot. J. F. H. 1890).

hlubokého smutku na Velký pátek a na Dušičky docela barvy černé (též o pohřbu), jindy pak barvy červené, zelené a j. Červená má dole širokou pentli as na dlaň širokou, buď zelenou nebo modrou, někde jest bíle vyšívaná. Fialová má pentli téže barvy a šířky a mimo to úzké červené lemování.

Na sukni vpředu uvazují „fěrtuch“, jest to velmi široká zástěra a dlouhá skoro jako sukně. Bývá „štráfovaný“ nebo pestře květovaný.

Mladá selka v „koláči“. Fot. Jos. Tauber.

Kabátky, také „župánky“ nosí krátké z bílého, černého a modrého sukna. Kabátky ty mají skládané „varhánky“ skoro přes celá záda. Vpředu jsou dosti vystřižené. V létě nosí jen lehké, v zimě pak též ovčí kožešinou podšívané nebo aspoň lemované. Tyto patří k úboru nevěsty.

Pod kabátkem nosí „lajbik“. Jest podobný volně, velmi vystřižené šněrovačce tak, že mezi „lajbikem a „šerkou“ vykukuje košile. Jsou obyčejně pestře květované. Že jsou velmi vystřižené, mohou se zapnouti pouze na dva knoflíky z dole. Výše odstávají kraje na dlaň od sebe a svazují se červenou nebo zelenou pentličkou. Kolem krku uvazují pestrý šátek, ale tak, aby „vejkladek“ byl na vrchu a aby bylo viděti vyšívání u krku, vpředu jej překládají přes prsa, kdež se přidržuje pentličkou od „lajbiku“, konce pak se zastrkují za „fěrtuch“.

Na hlavě nosí velké, černé šátky s květy v rohu. Jsou uvá-

zány na „babku“ a to tak, že i uši jsou uschovány. Na šátky ty uvazují bílou roušku, již zovou „plena“. Ta jest po krajích vyšívána a krajkami lemovaná, objímá celý obličej a uvazuje se na temeni hlavy, kdež zbývající konečky tvoří dva malé růžky. Ještě v druhé polovici tohoto století nosily Chodky bílé čepce „koláče“ s černým hedvábným vyšíváním. Čepce ty se stahovaly kolem hlavy a tvořily na temeni velikou plochu kruhovou k týlu se nakloňující.

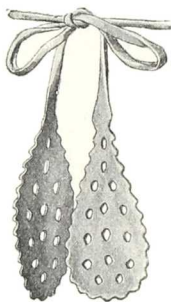
Punčochy nosí vesměs dlouhé, červené. V čas smutku nosí mimo

V. Cvekl: „U Betléma“.

vzpomenutou černou „šerku“ bílou tylovou zástěru nebo také černý „fěrtuch“, černý šátek na hlavě a bílý šátek na krku.

Kdo by si chtěl učinit úplný obraz² kroje toho, musí jej viděti nejen při vážných příležitostech, nýbrž i u „muziky“. Zde je v úplné shodě pestrost a volnost oděvu s rozjařenými postavami a s veselou náladou. Hudba chodská skládala se vždy z dud, neb dudáci na Chodsku byli virtuosové a do okolí vždy zváni. Klarinet, housle, dudy, toť byly nejoblíbenější hudební nástroje u Chodů, při nichž Chod du-

paje a zpívaje se švarnou Chodskou bystře se otáčel.

Po odložení svrchního oděvu, zůstávají mužští jen v „lajbech“ a ženské v „lajbikách“. Odkládá se doma i „plena“, takže Chodky zůstávají jen v šátkách. Prostovlasé nejsou nikdy.

Psáno r. 1887. Z knihy Pomměny str. 402 a n. Upravil Dr. J. Zitek.

Štětky z Postřekova. Nakreslil J. Paroubek.

² Podrobnější poučení viz ve zvláštní rozpravě od J. F. Hrušky: O chodském kroji. Vydala Národopisná společnost v Plzni.

Čepení.

Hnedle nebude na Chodsku jediné z dobrých žen, které chodily k svatbám „vypletat“ nevěsty a jejich droužky. Bývaly to zvláště šedličky, jejichž zaměstnání, protože se obíraly půvabným zděděným krojem do všech podrobností, třibilo jejich dovednost i lásku k domácímu svérázu. Šedličky tedy nejen šily a vyšivaly, ale malovaly také velikonoční vajíčka, *straky*, bývaly pomocnicemi i rádkyněmi při křtinách, úvodech a vůbec všech rodinných slavnostech, aby se dělo všecko podle dobrého zděděného řádu. Pomalu jich nebude. Už také na starosvětském Chodsku vládne nový duch času. A kde ještě neovládl docela, vidíme jej někdy v tvrdšíjším boji se starými povahami a obyčejí a na konec vítězí móda, novoty v nejširším slova smyslu. Tak hnedle také naše šedličky nejen nebudou umět po staru nevěstu na svatbu „vypléstí“, ale jistě ne ani obléci z práce svých rukou. A přece vyvstávají nové naděje, že se chodský lid chce a bude aspoň v slavnostních chvílích vraceti ku pěkným zděděným řádům. Proto hledíme je zachraňovati aspoň v knihách. Takový účel má mítí i náš článek o čepení.

Začněme, jak se říká, od Adama! Kdy a kterak se kupovaly věci na čepení?

Svatba chodská konala se zpravidla v úterý. V neděli předtím po službách božích sešli se ženich, družba, nevěsta i droužka a všickni čtyři šli společně do krámu na čepení kupovat a vybírat. Hlavní podstatou čepení jsou mašličky, vázané z pentlíček všech barev mimo černou. Mezi mašličkami „třepeť se“ svířavé skleněné „blunky“ a všecko to je napjato na osmi proutcích rozmariny; dva proutky tvoří oblouček kolem hlavy, šest ostatních jest mezi nimi podél. Tuto všecku látku na čepení oboje, pro nevěstu i droužku, platí ženich. Platíval před pětatřiceti lety, kdy jsem si činil tyto záznamy, až dvanáct zlatých.

Zároveň s čepením kupovali ženich nevěstě a družba droužce *kalunky*. Nevěstě přísluší modré, smuteční, droužce červené. Za naší doby byl už to hedvábný „pantl“ na čtyři prsty široký, jako nosí také na varhánkových sukních dole na okraji. Název této části kroje dosti oblíbené i významné ukazuje, že za starých dob prostého kroje byly to asi opravdové kalunky jen na prst široké z díla domažlických kalunkářů. Shodovalo by se s tím, že byly bílé a hodily se tudíž dobře do nevěstina smutečního oblečení, neboť starým Chodům byla barva bílá barvou smutku. Právě tak si zavazovali muži o pohřbech kolem širáku takový prostý, bílý domažlický kalounek. Vývojem domažlického tkaničkářství, když už se tkaly pásy širší a barevné nebo i pestré a též vlněné, vystřídaly parádnější harasky staré

tkalounky a ještě později za stoupající nádhery ženského kroje ujal se pásy hedvábné, ale starý název zůstal. Tyto hedvábné pentle bývaly tenkrát po sedmi zlatých. Droužka odplácela se družbovi, že mu kupovala bílý šátek kapesní, hedvábný šátek prací a tři pentle na velkou rozmarinovou kytku za klobouk. Nevěsta kupuje ženichovi i družbovi na kytku po deseti pentlích. Tyto kytky musejí býti jako „koštištátka“ t. j. hodně

Zápas módy se starými řády.

velké, celé několikaleté pruty rozmariny. Nakonec kupuje nevěsta ještě menší pentličky na rozmariny pro svatebčany.

Když bylo vše koupeno, bývala pravidelná veselá zastávka v hospodě, na niž se všechen hovor točil okolo kupování, zvláště stala-li se při tom nějaká nehoda nebo směšná příhoda.

Z hospody chvátilo se s koupeným zbožím domů k nevěstě, kde čekal dobrý oběd.

Odpoledne se „stříhá“ čepení. Tak se té přípravě říká. Stíhají se totiž a vážou z pentliček mašličky a navazují na proutky rozmaríny.

V pondělí jdou ženich s nevěstou k zpovědi, doma se pekou koláče na obou stranách. Večer roznáší droužka s družbou z obojí na obojí dary, které jsou starým řádem podrobně určeny, co komu z novomanželů a jejich příbuzným patří. Zvláštností jest tu mezi koláči tak zvaný vandrovník. Je velký a s hojným mazáním (švestky, perník, tvaroh, mák, mandle, hrozinky). V něm jsou zapečeny dva dráty křížem. Družbu čeká úkol, aby jej při odevzdávání daru u nevěsty rozkrojil tak, aby se vyhnul drátům; potom z něho dostane každý přítomný po kousku.

Nevěstu vezou! (Postřekov 1892). Fot. J. Velc.

V úterý ráno je první starostí *vypletání*. Nejdříve je třeba pod čepení upravit vlasy. Pro to volivaly staré vypletačky dvoji způsob. Buďto se vlasy všechny sebraly do hrsti a zatočily — tomu se říkalo „hlava s řihou“; — nebo upletly dva vrkoče a položily je podél při sobě ku předu a zpátky. Připíchly je vlásenkami a na ně hned na temeno položen malý věneček a přes to přese všechno položeno čepení, upravené „pěkně jako hnízďátko“. Aby čepení pevně sedělo a vlasy nevylézaly, váže se pod ním kolem čela a uší nejprve bílý kalounek, na něj širší černý sametový „vospánek“, který je pevně upjat a zavázán vzadu. Přes vospánek pentle širší červená, na niž se čepení přišije. Přes to potom klade se kolem hlavy věneček, stejný pro

droužku i nevěstu, ale malého věnečku na temeni hlavy pod čepením droužka nemá. Při uších z obou stran zavazují se jako souměrná ozdoba větší mašle. Za stará vplétaly ještě nevěstě pod čepením do malého věnečku malý červený pantoflíček, někde místo něho kolečko. Významu těchto dvou drobotin v čepení nevěstíně jsem se nikde nedoptal. Snad to souvisí nějak s pořekadlem „je pod pantoflem.“ Nevěsta majíc jej na temeni hlavy byla v den svatby „pod pantoflem“ sama, aby ji nikdy nenapadlo hledět pod něj dostat někdy muže.

Po voradbách nevěsta se několikrátě převléká a to od košile. Každá strana hoduje doma, teprve navečer sejdou se všickni svatebčané na té straně, kde nevěsta po svatbě bude hospodařit. Obvykle až k ránu nastává čepení. Nevěsta do té chvíle sedí v rohu za stolem a po obou stranách při ní „paní matky“. Družba musí jim „vysázet most“, položit po stole řadou stříbrné peníze, po kterých nevěstu převede, zatancuje s ní a u dveří do komory strčí ji do moci čekajících již matek, které ji v komoře vysvlekou ze smutečního roucha svatebního a dají ji šaty jasných barev a s nimi na hlavu čepce koláč — hlavní odznak vdané ženy. Při tom při všem písničky jen pršivaly. Na příklad:

Hančičko, hubičko, srce můj,
nedávěj si bourat čepení!
Esli si čepení bourat dáš,
ty se s ním vícekrát neshledáš.

Káče pannou bula, pantle nosila,
pro tebe, Honzíčku, sundat je mušela.

Sundýj ty, Honzíčku, sundýj ty věnec,
dyť ty huž nejsi žádnýj mládenec!

Muj zelený věnečku,
huž tě z hlavy skládám,
svýmu z nýjmilyjšimu
huž tě vorezdávám.

Kdo doma radosti nemá, darmo ji po hyjtech hledá.

Dvě kuchařky, jeden host — nenají se eště dost.

(Chodská přísloví.)

Jirka s kozu.

Bůl jeden král a měl ceru, a von ji nemoh' žádnéj rozesmít, vona būla dycky smutná. Tak ten král poudali, hdo hudeľá, habý se vona zasmla, že mu ji deji. Tak von būl jeden pastýř a měl syna. řikali mu Jirka. Von poudá: „Tatiku! já teky pudu, esli bych ji rozesmil. Já na vás nic nechci jenom tu kozu.“ A táta řekli: „No ták di.“ Ta koza būla taková, hdy von chtěl, tak vona každýho držila, a ten člověk mušel při ni vostat.

Tak tu kozu vzal a šel, a potká jednoho, von měl nohu na rameně. Jirka poudal: „Ty, co máš hen tu nohu na rameně.“ A von: „Já hdyž ji shundám, tak doskočím sto mjil.“ — A kám deš? — „Já du na službu, hdo mě veme.“ — „Tak pot se mnů.“

Šli dálejc a potkali zas jednoho, měl prkýnko na vočích. „Ty, co máš hen tu na vočích prkýnko?“ A von: „Já hdyž to prkýnko pozdvihnu, tak vidím sto mjil.“ — „A kám deš?“ — „Já du na službu, chceš-li mě vzít.“ — „Ba jou, vemu. Pot tedy se mnů.“

Hušli kús cesty, potkali třetího kameráda, von měl flaši pod rame-nem a místo zandavačky držil v ní palec. „Ty co hen ten palec držíš?“ — „Já hdy ho vycuknu, dotřiknu sto mjil, a co chci, šecko zatřiknu. Chceš-li, vem mě teky do služby, může to bejt tvy chčestí a naše teky.“ A Jirka mu na to. „No ták pot.“

Potom přišli do města, hde būl ten král, a nakúpili si na tu kozu pantlů. A přišli na jednu hospodu, a vono tám už būlo předpověděno, haž takoví lidi přijdů, habý jim jist a pjít dali, co budů chtít, že to ten král šecko zaplatí. Tak voni tu kozu samým pantlem vovážali a dali ji do senci šenkýři k vopatření, a von ji dal do přístěnků, hde jeho cery ležily. Von ten hospodskéj měl tři dívče, a ešte nespály. Tak tu Manka řekla: „Och hdyby sem já mohla teky nákej takovej pantl mjít! já pudu a vod-vážu nákej s tý kozy.“ Ta druhá, Dodla, poudá: „Nechót, von to ráno pozná.“ Hale vona šla přec. A hdy Manka dlúho nešla, řekla ta třetí, ta Káče: „Di tám pro ni.“ Tak ta Dodla šla a třepla Manku po řibetu: „I pót, nech toho!“ a už se vod ní nemohla vodtrhnút. Tak ta Káče poudá: „I pote! nevodvažte je 'šecky.“

Šla a třepla Dodlu po sukni, a už teky nemohla pryč, mušela při ni vostat.

Tak ráno von si ten Jirka přichvát a šel po tu kozu, a ved to 'šecko pryč, Káci, Dodlu i Manku. Šenkýř ešte spál. Šli skrze ves, a von koukal lichtář z vokna: „I fuj!“ poudá, „Kačenko, co to? co to?“ Šel a popad ji za ruku, chtěl ji vodtrhnút, a vostat teky při ni. Potom hnál pastýř krávy rejničku a bejk šoust se vokolo, huváz, a Jirka teky ho vedl.

Tak potom přišli před ten zámek, a voni ven vyšli slůžící, a hdyž takovy věci vidili, šli a poudali tomu králi: „Och pane, hen tu máme takovou podívanú: už tu byly 'seljické maškery, hale to tu ešte nebúlo.“ Tak tu královo dívčí hnedle vyvedli na ten palác, a vona se podívala a zasmála se, haž se zámek votřís’.

Tak ičko se ptali, co je zač? Von: že je pastýřovo syn a že mu říkaj Jirka. A voni: že to nemůže bejt; že je ze sprostýho (lidu) rodu, že mu tu dívčí nemůžú dát, hale že jim muší něco ešte hudčat.

Von poudá: „Co?“ A voni: že hen tám je studánka, je tám sto mjil: esli z ní za minutu přinese ten koflík vody, tak tu dívčí dostane.

Tak von ten Jirka poudal temu, co měl tu nohu na rameně: „Ty si řek’ hdyž shundáš hen tu nohu, že doskočíš sto mjil.“ A von: „O to já snadno dokážu! Shundal nohu, skočil a bůl tám. Hale potom už chybalo maličko jenom a už by tu bůl čas, že měl přijít. Tak Jirka řek’ tomu druhýmu: „Ty si poudal, hdyž pozdvihneš hen to prkýnko s vočí, že huvidiš na sto mjil: koukni se, co tám dělá.“ — „Och, pane! von tám leží. Och, jemináčku, von tám husnul.“ — „To bude zle, poudá Jirka, „už tu bude čas. Ty třetí, ty si poudal, hdy hen ten palec vycukneš, že dotříkneš sto mjil: chutě třikni tám, hať vstává. — A ty, podívej se, esli už se tám hejbá nebo co?“ — „Och pane! už vstává — hutírá se — už nabírá vodu.“ Potom von skočil a už tu bůl a zrovna v čas.

Tak potom voni poudali, že jim muší dokázat ešte jeden kús. Že hen tám ve škále je takový zvíře, jednorožec, že jim moc lidí zhubi; esli je zhladí ze světa, že tu dívčí dostane. Tak von si vzal ty lidi, a do toho lesa šli. Tak přišli k takový smřčině. A vono byly tři zvířata, a byly takovy lože vyšoustané, kerak ležily. Dvě nedělaly nic, hale to třetí hubilo lidi. Tak voni si nabrali kameního a těch jedlovejch krákorek za řadra, a vlezli na dřevo nahoru; a hdy si ty zvířata lehly, tak voni pustili delů kámen na to jedno zvíře, co bůl jednorožec. A vono to zvíře řeklo tomu druhýmu: „Dej pokoj, něštochej mě!“

A vono poudá: „Já tě nedělám nic.“ A zas na toho jednorožce ze z hora pustili kámen. „Dej pokoj! už se mi to hudčelo po třetí.“ — „Hdyť já tě nic nedělám!“ Tak se popádli a prali se dohromady. A ten jednorožec chtěl to druhý zvíře probodnúť; hale vono huskočilo, a von kerak se pruce po řom hnál, tak narazil tím rohem do dřeva a nemoh’ ho hnedle vyndat. Tak voni hnedle skočili ze smřčiny delů, a ty dvě zvířata hutekly, a tomu třetímu, tomu jednorožci, voni husekli hlavu a vzali ji na rameno a nesli ji do zámku,

Tu voni v zámku vidili, že Jirka zas ten kúsek dokázal. „Co prej, budeme dělat? snad mu přec mušíme tu dívčí dát?“ — „Ne pane!“ poudá jeden ten slůžící, „to nemůže bejt, hdyť je sprostěj, haby von takovou královskou dívčí dostál! hale mušíme ho ze světa zhladit.“ — Tak von ten král jim řekli, haby vyšetřili jeho meč, co bude mluvit. Tak bůla tam nájemnice jedna, vona mu poudala: „Jirko! s tebu nebude dnes

dobře, chtěj' tě zhladit ze světa." Tak von poudá: „Och já se nebojím: kerak mně tepřiva būlo dvanáct let, já sem jich zabjil jednu ranú dvanáct." Hale to būlo tuto, hdy mu máma hupekla rozpiček, vono mu na něn vlitlo dvanáct much a von je na jednu ránu zabjil.

Tak voni hdy to slyšili, řekli: „Jináč ne, než že ho mušíme zastřelit." Tak potom si přišikovali vojáky a poudali, že mu huďelaj parádu, že budú ho voddávat na paláce. Tak ho tám vyvedli, a vojáci chtěli už do něho spustit. A von ten Jirka řek' tomu, co místo zandavačky palec držil: „Ty si poudál, hdy vycukneš hen ten palec, že šechno zatříkneš, chutě vycukni!" — „O pane! to já snadno dokážu." Tak ten palec vycuk a šecky je zatřík', haž būli šecky slepi a žádnéj neviděl.

Tak voni, hdy už vidili, že jináč není, řekli mu, haby šel, že mu to dívčí dejí. Tak potom mu dali pěkný šaty královský a būla svarba. A já sem na tý svarbě teky būla: měli tám moziku, zpívali, jedli a pjilii: a būlo mesa, mochůrek a všeho plný košícky a vodičky plný vědra.

Dnes sem šla, včera sem přišla; našla sem meze parezy vejce, praštila sem je jednomu na hlavu a huďelala sem mu pleš, a má ho doposavád.

*Vyňato z cyklu: České pohádky, VI. vydání, 7. svazek
(Žeň z literatur). Otiskl V. Tille.*

Ze Kdyně ku Branišovu.

Teký Chodská.

Jindřichu Š. Baarovi. -

Tak huž stát náš máme,
staví se ha bílí,
hale na Chody ste
při tom zapomili,
na ty, co hlídali
každou branku v hvozdě —
haby, až se zpomí,
nebulo jen pozdě!

Myslíte, že šecko
je ten kontracht míru,
hale my strach máme,
že to jen hrst pyjru;
šak ty perkameny
náše teký vzeli,
fik, fik! jedním rázem
přestřihli je celý.

Že sme přečkáli tu
i ty Lomikary,
nic nám nezpomohly
perkameny starý,
hale že sme míli
huž v tý starý době,
jiný, ešte lepčí,
skrytý šichni v sobě.

Ha na tich tám stálo,
že my věrní rodu
krev ha život dáme
za řeč, za svobodu,
ha to naše srce
na krvavýjch tkaních
visílo tám samo
jako pečet na nich.

Němec povalenýj
lízá sobě rány,
hale až von stane,
zabouchá nám v brány;
bure mstít se krutě,
bure mstít se prudce —
proto psa jen k boku
ha náš čakan v ruce.

Šak se hubráníme,
ajť i chtivýj vraždy,
perkamen náš v sobě
bure-li mít každýj,
nedáli se zmiklat
léčkou hani svodem,
bure-li z nás každýj
v našem státě Chodem!

Kamení a dudy, najdeš v Čechach všudy.

Všecho trvá, haž se strhá.

(Chodská přísloví.)

František Teplý:

Tři bitvy na Chodsku.

I. II.

O svátku Nanebevzetí Panny Marie léta Páně 1040 dalo se na pochod silné vojsko císaře německého Jindřicha III. k českým hranicím. Táhlo podél klikaté říčky Řezné až do města Kouby. Šumavské hory tyčily se proti Němcům k modrému nebi a jejich stráně černaly se neproniknutelným pralesem; jen mezi Čerchovem a Osekem hluboce zakrajoval se do

horského pásma průsmyk jako ohromná a jediná vrata, kudy možno dál k východu. Před touto zemskou branou zastavila se německá výprava, neboť zvědové přinesli jistotu, že v ní Chodové zarubali všechny cesty, nadělávše zákeřných zásek a srubů, český kníže že v nich se svým vojskem na pohotovost, smrt že tam číhá za každým stromem, v každé bažině, za každým krokem. Není možno proniknouti.

Z té příčiny oddělil se nordgavský markrabí Otta, přijímám Bílý, se svým lidem od hlavní síly císařského vojska a zamířil, veden německými kolonisty, podél horského pásma k severu, šel ustavičně tmavými lesy mimo klenckou branku, patrně též stromy zarubanou, krajinou zvolna stoupající, až zmizela bahna a třasaviska. Mechem zarostlé balvany a divoké skalky, plné červenavého vřesu a žlutavce, dolem nořící patu do obrovských kapradin a slizkých mechů (sfagnum), užasle hleděly na meče bojovníků a sekery selského lidu, který klestil cestu kupředu. Nikoli lehce, ale přece dost odbytne, neboť vůdce novou stezku označoval nálomenými větvičkami, pobádaje pěši i jízdu ku spěchu. Mají jen týden času, aby došli horským sedlem mezi Haltravem a Lysou horou přes pomezny hvozdy k potůčku Pivoňce, kterýž je kus povede až k Ronšperku, odkud dál potáhnou k Domažlicům. V sobotu v den Panny Marie dne 23. srpna ráno měl Otta napadnouti tyl nepříteli současně s císařem kupředu se deroucím. Jako kleštěmi sevrou Břetislava a jeho Čechy, rozdrť je v čelistech svých ohromných vojsk...

Daleko před oddílem utíkala zvěř, nejdříve plachý vlk, k Haltravu, kde seděli na stráži Chodové, a veliká hejna lesního ptactva křikem a zděšenými polety pověděla strážníkům, co neobyčejného se děje na nuzařovské stezce. Ohlásili do Všerub...

Obě křídla vojska německého kupředu pohnal slepý hněv vůdců. Císař Jindřich toužil ztrestati knížete českého za smělý jeho pochod na Hnězno a vítězství polská, kteroužto ubohou zemi pro nesvornost udů panovnické rodiny Němci již již považovali za své dominium (zboží). Císaře popichoval také mohučský arcibiskup Bardo, jenž sem osobně přivedl celou svoji brannou moc, protože Češi přivezli si z Hnězda tělo sv. mučedníka Vojtěcha, Radima a pěti jeho klášterních bratrů a pochovali je bez něho, arcibiskupa, v Praze s ohromnou slávou o dni sv. Bartoloměje 24. srpna 1039. Sám Břetislav s biskupem Šebířem nesli tělo sv. Vojtěcha, opatové českých klášterů nesli ostatky sv. bratří, arcikněží tělo Radimovo a 12 kněží stenalo pod tíží zlatého kříže, kterým kdysi Boleslav Chrabrý ozdobil hrob Vojtěchův, vyváživ sám sebe třikráte zlatem... Nadto poslové čeští odešli do Říma s hojnými dary vyprosit samostatnosti biskupu českému: Pražský kostel měl obdržeti tutéž čest jako hnězdenský, protože se nyní stal hrobkou sv. Vojtěcha, jinými slovy biskup Šebíř měl dostati pallium a arcibiskupskou hodnost a tak vyzouti se z područí metropolitě mohučského.

Rovněž u Otty měl Břetislav vroubek. Břetislav pojal za manželku

jeho sestru Juditu, „nejkrásnější dívku pod sluncem“, a sice způsobem neobyčejným, smělym, jímž celý její rod Babenberků, nejvznešenější v zemi, cítil se uražen. Asi před 10 lety vnikl totiž Břetislav do kláštera ve Svinibrodu, kde Judita dlela ve škole a na výchově, vnikl tam s několika jenom spolehlivými průvodci nepozorován, a když Judita s družkami šla zvonit k večerní modlitbě, Břetislav ji uchvátil a přetav silný řetěz, jímž řeholní strážci bránu klášterní na rychlo uzavřeli, šťastně s dívkou ujel. Průvodce jeho však, že chránili útěk pánův, postihla strašná, v pravdě německá pomsta za tento smělý čin: jen málo jich ujelo, ostatní, jakož i nic netušící čeledí na hostinici zjímáni, někteří pobiti, jiní hrozně zohavení — vypíchali jim oči, uřezali nosy, utáli ruce, nohy...

Tyto všechny účty, také opovázlivost českého knížete, že uvolňuje prý svatý lenní svazek k sv. říši německé neposlušnosti k císaři, měla býti porážkou vyrovnána. O vítězství Němci nijak nepochybovali. —

Břetislav na oznam Chodů jako orel letěl pod Lysou horu a tu u potůčku Pivoňky porazil náhlým útokem švagra Ottu Bílého... Na bojišti leželi proslulí rváči němečtí Gebhard, Wolfram, Ditmar, Otta utíká, za nim, kdo může. Břetislav za noc se vrací k svým do Vserub. Tu zatím se rozvinula řež na řež. V ustanovený den císař žene vojska k útoku na dva hlavní sruby českého opevnění důmyslné práce. „Jako myši polní zalezl ten bidný a prokletý národ do svých peleši“, volá hrdý Jindřich na své bojovníky, a ti, přiblíživše se k opevnění — dali se do nářku! To zněl válečný pokřik promíšený bázní před očividnou smrtí, do které je zaslepený panovník hnal jako voly na jatky. Na pohled nepatrné záseky (přesečky) pokládati slušno za nejdůvtipnější opevnění slovanské, pravi kronikář. Patrně zrádnou cestou zavedli Češi Němce k bahnu a ústup zata-rasili „přeseckou“, takže přišli do pastí, z níž není vyvážnutí. Terrain u Brůdku proti Meznému vrchu má pod vesnicí Hájkem (směrem k nynější sv. Anně) takovou kotlinu. — Nedaleká poloha k severu sluje „závory“. První den 22. srpna zahynul Werinhar, císařův oblíbenec, jenž před ním hlavní korouhev nosil, hrabě Reinhart a jiní s mnohými svými v přívalu střel, korouhev padla Čechům do rukou... a nazejtří, když přítel letěl markrabě Otta se zbytky poraženého vojska svého, tak šlo Němcům zle, že i on s unavenými svými k zákopům musel a tu všichni ukrutně zbiti a na útěk obrácení jsou. Utíká i císař, Češi za nimi sráté v patách a nebýt poustevníka Vintíře, jenž Jindřicha a skrovný průvod převedl na stezku bavorskou, bojskou („Bajersteig, Bojersteg“) vzhůru k Debrniku a odtud dál cestu k Reznu ukázal, byl by pyšný Němec přišel do českého zajetí. Čechové dosáhli úplného vítězství, zajali nedopočet Němců, takže málo se jich zachovalo útekem...

Břetislav vděčný Bohu a sv. Václavu, jehož pomoci se slavná porážka nepříteli připsovala, postavil na bojišti u Vserub ve vsi Zdemilech kostelík sv. Václava a na bojišti pod Lysou horou klášter řádu poustevníků sv. Augustina, aby tu za vojvodu, jeho rod, jakož i za všechny v boji padlé se

modlivali. Do zřizovací listiny kláštera na Pivoňce kázal napsati, že má státi jako památník Boha, Pána mocností, Matky panenské a Jana Křtitele, patrona vojvodů českých na vděčnou i věčnou připomínku.

III.

Téhož léta (1431)... Pražané, kněz Prokop, vódce Tábořský, Sirocti a jiná mnohá města s pány korúhevnými sjeli sú se ku Plzni a potom táhli k lesu Bavorskému, čekajíce nepřátel cizozemcův. A když sú se oni báli vtrhnúti do země a prodlévali, Čechóm se spíže nedostalo, z nichžto Čechův každý zástup jel jest domův po spíži. A jiní také, nevěděli, by Němci za lesem leželi, chtíce do Čech vtrhnúti.

Zatím oni nepřátelé nadějíce se, že sú Čechové strachy před nimi ustúpili, ihned u velikém množství vtrhli do země. Tu sú byli mezi nimi z mnohých zemí od Rýna, Švábové, Mišněné, Rezněné, Bavořici, Sasici, Durinkové, z Flandr, z Elsas, z Holandu, Zelandři i všecka města říšská i všecko to pokolenie Německé. A jak oni obecně pravie i jich věžňové pravili, kteří potom byli zjímáni, že jich bylo více než sto tisícův a třidceti tisícův. A vtrhše do země, městečka otevřená a vsi pálili sú a Tachov město oblehli sú.

Ihned Čechové sjevše se zase, proti nim sú táhli vojensky, majíc lidu blíž ke čtyřiceti tisícóm, jakož sú obecně tak šacovali. A když bylo u vigilií Matky boží na nebe vzetie (15./8.), sšikovavše své vozy u Chotěšova, táhli šikem svým ten celý den na nepřátele k Domažlicóm; neb již byli Němci odtrhli od Tachova, uslyševše že Čechové táhnú.

A když ještě Čechové mili od Němcův byli, ihned z přepuštění božieho velikú velmi bázní jsúc poraženi Němci, prvé než sú české vojsko spatřili, běželi sú s vozy svými do lesův Bavorských, najvíce tú cestú k hradu Risenberku, a utikajíc s vozův múku a jinú špiži na zemi metali, lehčice vozy, sudy s pitím osekávajíce a jiné mnohé věci s vozův mečice, Avšak platno nic nebylo; neb když sú s vozy do lesa vnikli, tu se vozové zaměstnali (tísnilo), že každý chtěl jeden před druhým býti. Někteří z Němcův postavili sú se, aby tak vozové jich a pušky (= děla) mohly do Bavor přes les utéci; ale honci vojska českého přiblíživše se v ně udatně vskočili a tak sú je z jich vozův vytiskli. A tu jich mnoho zbili a zjímali. A tak ode všech vozův nepřítelův utekli sú i ode všech děl i jiných věcí. Tu Čechové s boží pomoci veliké vítězství obdrželi sú.

A obecně pravie, že pušek 300 a vozův 2000 odjali sú jim, kromě těch vozův, kteříž jinýma dvěma cestama utekli sú, o kterých cestách Čechové nevěděli.

A tak Němci v ten den velmi sú zašli a zamútili, že kterou cestú měliby utikati, ovšem nevěděchu; ale po lesích onde i onde vozové táhli sú a sami Němci hlav kryli po křoví, chovajíce se. A jiní sú do Čech

obrátili, mníce by domův utiekali. Čechové pak tu celú noc mezi vozy německými byli (neb již z vojska českého všecky byli (z šiku) rozpustili) a tu celú noc na lese byli a nespali, ale vína z velikých sudův sobě točili a kořisti s vozův brali. A na kterých vozích německých prach byl, ty z daleka zapalovali. A tak jakot a křik tu celú noc byl veliký na lese.

Z jitra ráno, na den Matky božie, věznův velmi mnoho po lesích shledali, tak že jich velké procesí byly, vše dva a dva svázavše. V tom také boji Čechové mnoho stanův uslechtilých a jiných mnohých věci: korůhve, stříebro, zlato, sukně, bullu, kterůž Eugenius čtvrtý Julianovi kardinálu dal byl, aby kardinál vydal kříž (= křížové tažení) na vykořeneň Čechův, vzeli sú; a pro tu příčinu dřeve řečený lid německý s mnohými biskupy, kniežatý, hrabiemi, pány, rytieři i obecným lidem do země české byl jest vtrhl — ale Buoh milostivý jich pýchu porazil jest a zetřel. A proto buď požehnán věky věkom, amen.

To uslyševše Němci Mišněné a jiní, kteří (současně) byli vtrhli k Žatci a zemi hubili, jichžto počet byl jest 4000 (jakož pravi) a byli i pěší s vozy, ti všickni též strachem a bázní utekli sú z země.

(Starí letopisové čeští, vydání Fr. Palackého v Praze r. 1829, str. 81—83.)

Alois Jirásek:

Srážka s vojskem.

Po hádce s prokurátorem Sykou vida, že větší část Chodů u Hamrů nehodlá už bojovati s vojskem, které začalo ostře ze tří kusů, rozkřikl se prudký Příbek: „Hdo je pravý Chodovák za mnú... Pote! Hin do Pocinovic. Pote!“ A šli. Vojsko obsazovalo chodské vesnice, naposled Pocinovice, kde došlo k poslední srážce.

V tu časnou chvíli byla již všechna ves vzhůru. Novina o vojsku rozléta se do všech koutův. Ze všad lidé vybíhali, mužové, ženy, staří, mladí, náves se jimi jen hemžila. Pak ještě mužové z rychty přibyli, ozbrojeni puškami a čekanami. V čele jich Příbek nesa chodský prapor. Vlál zase vesele u ranním větru, neboť se bylo přes noc vyjasnilo a nastával krásný den.

„Vojsko huž de!“ vzkřikl Příbek. „Huž dú, mužský chytat ha ženské hudlovat. Chcete-li se jim dát — Já, ha co jsme z Houvězda ha zez Draženova, my se nedáme!“

„My teky! My teky!“ vzkřikli všichni, a ve hlaholu tom zavznělo také mnoho hlasů ženských.

„Ha tak s pomoci boží, každý na svý místo!“ poručil Příbek.

„Ženské ha děti pryč, do stavení!“ volal Šerlovský. „Huchystejte se,

hdyby neštěstí trhlo, habyste mili všecko na cestu, zadním průhonem do lesa, hin bude volno!"

V tom všečen hlas na násvi utichl a všichni tu zůstali jako zkameněli. Rachot bubnů k nim zalehl a polnice zaječela. První se Příbek vzpamatoval. Zvolav, aby tu počkali, že se podívá, chváta k východu již zatarasenému. Oba Šerlovští a mnoho Pocínovských za ním. Viděli mezi staveními a skrze domy blýskající se zbraň a hemžící se vojsko. Prvním pohledem poznali, že ho je mnoho. Zatahovalo ves ze strany východní a obsadilo cestu. Jezdci jezdili sem tam, povely volané mocnými hlasy letěly od čtyř k četě a zvučely až do vsi.

Řetěz vojska rostl a počal ves na dole v rovině ležící víc a více zatahovati.

Příbek sebou trhl. Několik jezdců se hnalo k nim; před zataraseným vchodem na cestě se zastavili, a jeden z nich počal mluvit. Co pověděl, všechno Šerlovský s Příbkem na násvi oznámili, toliko jediné zamlčevše: že se Lhotští již také vzdali na milost a nemilost.

Ale to oznámili, že se má všechna ves ihned podrobiti a všecko zatarasení odkliditi. Mužové aby zbraň odvedli, aby vydáni byli, kteří jsou tu cizí, jmenovitě z Oujezda Matěj Příbek, a pro jistotu a zaručení aby rychtář s dvaceti sedláky ihned do tábora přišel a prosil o milost.

"Haby nás vzeli do harestu!" vzkríkl jeden ze sedlákův.

"Ha jako rebelly voběšili", volal jiný.

"Já nepudu!" oznamoval rychtář Šerlovský velikým hlasem.

"Ha já teky ne!" volali jeden po druhém, a do toho hluku přimísily se pronikavé hlasy ženských, vyzývajících své muže, aby nechodili, aby se nedali.

"Huž sme kerak v pasti, vojska všudy kolem do kola!"

"Protlučeme se!"

"Chutě za mnú!" volal Příbek.

Hrozný hluk a zmatek strhl se na násvi. Mnohé z žen jaly se bédovati, jiné mužům horlivě, vášnivě domlouvaly, aby se nevzdávali. Toho však nebylo třeba. Zpráva o tom, jak naloženo s krajany vzdavšími se pod Oujezdem, krutá žádost a hrozba vojenského velitele a hrozící násili jeho rozjitřily Chody v Pocínovicích a naplnily je zoufalou odhodlaností. Raději zemřiti, nežli se tak poddati v nová a veliká trápení!

Příbek přehlédnuv prve vojsko, poznal, že není možná ho zahnati nebo aspoň se mu ubrániti. Nezbyvalo, než aby se probili. Proto vedl nyní muže chodské na tu stranu vesnice, kdež, jak viděl, bylo k lesům nejbliže a vojska nejméně. Někteří navrhovali, aby se čekalo do tmy. Návrh ten však zavržen, protože velitel dal jen krátkou lhůtu na odpověď a po odmítavě jistě počene útokem. Nebylo tedy prodlení.

"Hdo můžete, sedněte na kůň! Hintury vyrazíme!" volal Příbek, ukazuje na stodoly vedle sebe stojící. Rozkázal tak proto, poněvadž viděl, že vojsko nejvíce je skupeno proti východům ze vsi mezi staveními a proti

průhonům. Výpadu ze stodol se nenadalo, odtud bylo možná je překvapiti. Nežli do těchto svých dřevěných, doškových bašt vstoupili, nastalo loučení. Bylo krátké. Matěj Příbek ohlédl se po dceři.

Šla mu v patách, bledá, chvějící se, vedle starého děda svého, jenž se nedal ve stavení udržeti.

„Táto, Manka, s pánem bohem! Snad se ešče huvidíme. Ha kdyby ne — vopatruj, dívče, dědka dobře — pámbůh s vámi —“ Byl nějak bledý, když mohutnou svou pravici dceři a starému otci podával.

Stařec vztáhl ruku a požehnal mu křížem. Ještě jednou se Příbek ohlédl, pak zmizel v zástupu. Ale bílý prapor jeho bylo nad hlavami viděti; až jej sklonil, jak do stodoly vstupoval —

Manka se dívala upřeně za ním, oči plné slzí; v tom ženich, jenž si byl pro koně zašel, k ní přistoupil. Plakala, teď se však rozplakala. Objal ji, vtiskl jí políbení na rty, pak chopiv se uzdy svého bělouše, vedl jej do stodoly. Tu již stálo několik koní — za nimi pak pění v hustém chomáči. Ve druhé stodole, zrovna vedle, bylo rovněž tak. Všichni jen čekali na znamení, až by se rozlétla vrata, vedoucí za humna, proti vojsku.

Slunce vyšlo, a jasné jeho světlo, vnikajíc širokými skulinami mezi trámy do stodoly, mihavými, zlatými pruhy prošlehovalo její šero. Kmitlo se koňům po těle, po hladké srsti, po hrubém selském sedle, tu přelétlo bílé šerky Chodův a zachvělo se tu a tam na tváři. Většina jich byla bledá rozechvěním, ta ona strachem, jenž bezděky napadá před krvavým bojem. Oči všech plály zimničně, srdce bušilo, každý však už odevzdán, svíral pušku nebo kovanou, ostrou čekanu.

Opodál vrat stál Příbek sehnut a skulinami vojsko pozoroval. Když vstal, dal znamení jezdcům, aby vsedli do sedel. Pak podal mladému Šerlovskému ruku, něco k němu tiše promluvil a jda do zadu houfem, opakoval znovu, co všem činiti, kam každý má směřovati. Po té odebral se do sousední stodoly, aby se tam ujal vůdcovství. Z oné stodoly měl mladý Šerlovský houf vyvésti. Sedě na koni, tiskl všecek rozechvěn nabitou bambitku a napjatě naslouchal na smlouvané znamení, jež vedle dá Mančin otec. Na okamžik zavládlo stodolou hluboké ticho. Jen kůň zafrkal, nebo podkovou o humno udeřil, až zadunělo. Z daleka se ozvalo troubení a bubnování; v tom někdo ze zástupu před stodolou na té straně do vší vykřikl, že vojsko už táhne z druhé strany.

Výkřik ten ještě nedozněl, a vedle ve stodole ozvalo se pronikavé zapísknutí. Vrata obou stodol se rázem rozlétla, jako by obrovským fouknutím, proud oslňujícího světla vnikl do stodoly; ve světle tom mihlo se několik jezdců, jim v čele mladý Šerlovský — za nimi jako mrak ostatní Chodové. A s bílým mrakem tím mrak druhý, v čele jeho Matěj Příbek, nesa v levé ruce bílý, vlající prapor a v pravé vysoko nad hlavou těžkou dubovou čekanu svého rodu.

Chodské pušky, krátké, dlouhé, zahoukaly, jim pak vojenské odpovíděly, a obě strany hned na se vrazily. Strašlivý náraz. Zoufalost sílila

silné rámě chodské. Čekanou, obrácenou puškou bili se jako lvi. V čele mladý Šerlovský, jenž do vln zápasu nejprudčeji se pustil, rozdávaje pěchotě rány v pravo v levo.

U plotův, u zdi a v obou stodolách, nyní dokořán otevřených, stáli vesničané, ženy a starci a v úzkostech, v hrozném napjetí pozorovali boj.

Starý Příbek, opíraje se o svou vnučku, stál na pokraji stodoly a nic nedbal, že ho někteří před střelbou varovali. Manka bledá, chvějíc se, pozorovala každé hnutí bojujících, jako všichni, v zimničném napjetí. Viděla, jak se obě strany srazily, Chodové nepřítele patrně překvapivše jej tisknou. V divém tom chumli, kde prachem a kouřem mihaly se bílé šerky i tmavé kabáty vojenské a blesky šavlí a jiné zbraně, nebylo nic rozeznati. Strašný ryk a hláhol odtud se nesly, a v křik hlasů lidských misilo se houkání střelných ran a troubení.

Manka marně stopovala otce i ženicha.

„Manka, vidíš-li náš prapor?“ tázal se děd.

„Vidím — hin tuto bílý — hale ničko — huž ne — ha zas! Ha zas je pryč — uj panenka Marjá — huž nic nevidím. — Vidíte-li vy, lidičky?“ tázala se třesoucím se hlasem, úzkostný zrak na sousedky upírajíc. Hleděly, hleděly, zrak napínaly — však už nepostřehly bílé zástavy, kterou ještě prve mohly rozeznati.

V tom zaječela trouba s druhé strany, a odtud, kdež před chvilkou jedno oddělení vojenské, záseky odklidivši, do vsi již vnikalo, přihnala se četa kyrysníkův. Palaše nad hlavami se ve slunci jim blýskaly, země duněla. Starý Příbek klesl a sepjav ruce, jal se boha prositi.

Vesničané vykřikli a za starým Příbkem vrhli se všichni na kolena.

Pak už to dlouho netrvalo. Chumel prořídil, rozdělil se a bylo viděti, jak kyrysníci se rozjeli za těmi, kteří se probíli, unikli.

„Kteří to jsou a ujdou-li kyrysníkům!“ každý v tu chvíli pomyslíl, vzpomínaje na ty, které ze svých tam měl. —

Nežli se slunce rozhořelo, dověděli se toho. Byloť v tu dobu po boji. Vojsko vtrhlo do vesnice, kterouž obsadilo a drancovalo. Venku na bojišti přecházely ženy a matky, hledající své muže a syny. Šťastná, která nikoho tu nenašla, neboť mohla býti jista, že se dostal do lesův. Než každou chvilku tu a tam se ozval bolestný výkřik, kde ženy mezi raněnými nebo mrtvými některého z hledaných poznaly. Bojovníci leželi jednotlivě, volní, nebo pod koněm, nebo v celé skupině, jak padli.

Stará Šerlovská také hledala, nenašla však ani syna, ani muže. Div, že tomu svému štěstí věřila. Ale tam! Toté nevěsta! Chvátala k ní.

Na zdupaném trávníku, kde leželo mnoho vojáků raněných i mrtvých i několik raněných Chodů, klečela Manka, hořekujíc a rukama lomíc nad mrtvolou svého otce. Matěj Příbek ležel v zakrváceném, bílém županu, maje žerď chodského praporu křečovitě k boku přitisknutou; ztuhlá pravice svírala ještě dubovou, starou čekanu. Bílá plachta praporu roztržena, zdupána, krví zalita. Obrovská postava Chodova ležela rovně natažena;

tvář její byla zachmuřena. Tak skonala poslední chodský praporečník. Jak se udatně bil a jak praporu svého hájil, dosvědčovali četní kolem vojáci ranění i mrtví.

Starý Příbek kleče skláněl k synovi svou bělostnou hlavu. Slzy řinuly se starcovi z očí. Nebědoval, jenom bolestně stenal a vzdychal. Vojáci, kteří raněné druhy odnášeli, se až zastavovali nad tou skupinou, naslouchajíce nářku statného, zlatovlasého děvčete.

„Hou vej, hou vej, hou vej, můj zlatej, dobrej táta! Panenko Marja, co pak si tu níčko bez vás počnem! Ha můj dědečku starostlivej, dyť tu leží váš syn — Hou vej, hou vej, můj zlatej táta!

Ale Matěj Příbek dceřina nářku neslyšel; a bylo mu lépe. Odešel do jiných končin, kde nebylo panského tyranství a kdež nemusil se diviti jak násilí ničí zlatou chodskou svobodu.

Žaloba.

Ten tranovskij poklasnyj —
to je člověk nechčasnij!
Honí nás,
bije nás —
ten by zasloužil provaz!

František Teplý:

Svobody a majestáty chodské.

Chodové jako poddaní sedláci českého panovníka těšili se jakémusi nezapsanému druhu svobodenství. Měli se lépe než jiné vrchnosti připsaní kmeti, měli jakousi samosprávu, stav jejich podobal se svobodnictví, ale svobodníky nebyli, mezi ně se nepočítali právě tak jako Králováci kolem Sušice a na Volyněsku. Nerobotovali, *měli svobody a vejsady*, aby mohli snáze ostříhati české pomezí. V lesích směli volně čížbařiti a zvěř honiti, ryby

lapati, vlčí a medvědí jámy kopati, dříví pro palivo a své stavby porážeti, kolomaz pálití, piva vařiti (do r. 1520), svobodně bez povolení se ženiti, řemesly se obíratí, na trhy kamkoli choditi a jezdití. Ano dle listu z r. 1557 ve výslechu o hranice praví Chod z Kýčova: že na těch lesích byla obora, že jsou v ní honivali zvěř králův českých a nyní v té krajině (kolem Mysliva) hejtmán brodský Jiří Pfeil kázal nadělati rybníkův a dvorův. V chodovských končinách nemá se usaditi žádný urozenec (1360, 17./6.), s melivem sedláci jeli, kam chtěli. Měli svůj znak, pečeť, selské hromady — ve starých dobách i med i piva si vařili. — Naproti tomu od dávných časů *platili králi* 20 hřiven těžkých den. pražských pro komoru královskou a 4 hřivny jakožto královskou berní, měli dle řádu lesů a hor pilni býti a, jestliže by Němci neb kdo jiný chtěl do země vtrhnouti, aby záseky dělali, bránili, jinak po lesích chodili, od nepřátel opatrovali. Nesměli se bez dovolení stěhovati z vesnice do vesnice, leč by kdo úmrtím právem povolenou odoumrť zdědil, nesmělize země volně odcházeti, dříví z lesů prodávati, kverky (horníky) sem volati a j. v., slovem *Chod byl královský robotný sedlák, osobně svobodný*. Králové píši: věrní naši milí, Chodové milí, ale žádný nenapsal: Chodones liberi (Chodové svobodní), spíše Robotní Chodové k zámku Domažlickému. — Sousedům sluji: robotní lidé Chodové k ouřadu Domažlickému (1569), Švamberkové nazývají je: naši poddani Chodové, naši zástavní poddani. Když se dokázalo, že Petr Švamberk lesy chodské vybíjel, Ferdinand I. naporučil Chodům v počtu nemalém „zdělati z lesů oštipy neb ruční sekery a špisy“, což se opětovalo, ale nikde se nedočteš, že by za remuneraci, „jsouc to jich povinností“. Zdá se, že v důležitých okamžicích ochrany hranic tito hlídači hranic na svou pěst nesměli jednati bez předchozí porady s purkrabím, jenž vojensky zřízeným četám těchto sedláků stál na čele; později jim poroučí radní páni z města Domažlic, po nich vrchnostenský úředník.

Větou: *Chodové, ač se činili, svobodnými* v pravém významu slova *nebyli*. Rozpor v tomto bodu vodil Chody k boji proti Švamberkům, Domažlickým a Lomikarům. Král český dle zemského zřízení mohl je zastaviti i prodati. —

Na své svobody obdrželi Chodové *více majestátů*, totiž listin na pergameni psaných, pečeti panovníkovou místo podpisu ověřených. Opatrovali je jako oko v hlavě, neboť ztráta „hamfeštu či výsadního listu“ znamenala mnohdy, a u sedláků zpravidla, ztrátu privilegia. Dali si na pergameny udělati „dřevěné kapsy“, tyto vložili do dubové truhlice a složili ve sklepu čili klenutím a mříží opatřené místnosti ve svém chodském hradě města Domažlic.

1) Všechny svobody chodovské zakládaly se na listině *krále Jana z r. 1325*, 16. března, v níž se praví:

Lidé naši Chodové — jmenuje známá jména vsí — v minulých časech podléhali jakémusi nijak příslušnému a těžkému právu... [proto] dáváme jim jiné právo, kterým se řídí naše město Domažlice na soudech, aby kdy-

koli a kolikrátkoli tam (do hradu) na soud zavolání by byli, jeho (práva) užiti mohli... Následují výsady:

2) 1332, 18/4 *Jindřicha*, bavorského vévody, pána zástavního, psané v Landshutě, potvrzuje donaci Janovu ku právu zákupnému.

3) 1342, 4/10 v Praze, *Karla IV.*, že se nemá Chodům ukládati více než 24 hřivny královské berně.

4) 1360, 27/12 ibidem, téhož *Karla*, potvrzuje privilegium z roku 1325.

5) 1388, 24/8 na Křivoklátě, *Václav IV.*, zastavuje Chody Oldřichovi z Mírkova v 50 kopách praž.

6) 1396, 12/6 na Karlově Týnu, týž potvrzuje předešlá dáni.

7a) 1396, 14/7 na Karlově Týnu týž *Václav* potvrzuje výsadu dto 1342, 4/10.

7b) týž listinou na Hrádku bez roku, ale 2/5 poroučí Borši z Ryžmberka řeč. Hrabě a Bohuši, purkrabímu v Domažlicích, aby Chodů neustiskovali.

7c) týž r. 1393, 11/5, opětovně r. 1404 téhož dne všem obyvatelům v Čechách zaporoučí Chodům ukřivďovati (ubližovati).

8) 1421, 3/1 v Litoměřicích, *Zikmund* dává Jaroslavovi z Blahotic chodské rychtářství.

9) 1454, 28/6 v Praze, král *Ladislav* dává rychtu Buškovi z Vlkanova, jenž ji od Blahotického koupil.

10) 1454, 6/5 v Praze, král *Ladislav* potvrzuje předešlé výsady královské.

11a) bez místa, Bušek z Vlkanova prodal obci chodovské t. j. konšelům a obci rychtářství chodovské, příslušející k domažlickému úřadu.

11b) 1458, 31/12 v Praze, král *Jiří* potvrzuje předešlá privilegia a též nákup Chodů své vlastní rychty.

12) 1465, 3/6 v Praze, král *Jiří* zapovídá všem, zejména Plzni a Stříbru, aby Chodům neubližovali.

13) 1475, 15/1 v Praze, král *Vladislav* Chodům potvrzuje a jistí staré vejsady.

16) 1489, 28/9 v Praze, král *Vladislav* potvrzuje nákup rychty obce chodovské.

17) 1523, 14/3 v Praze, král *Ludvík* osvobozuje Chody od cel a mýta, „nikdyž sú od starodávna je neplatili“.

18) 1549, 6/3 v Praze, král *Ferdinand* předešlá privilegia Chodským tvrdí.

19) 1567, 14/4 v Praze, král *Maximilian* totéž.

20) 1570, 20/7 ve Špýru, císař *Maximilian* povoluje Chodům, aby se mohli od Švamberka vyplátni, císaři dar 4000 tolarů podat, za to slibuje, že nikdy více zastavování býti nemají.

21) 1578, 25/9 v Praze, král *Rudolf* potvrzuje předešlé výsady.

22) 1584, 25/3 v Praze, císař *Rudolf II.* tvrdí list císaře Maxmiliana II.

dto 1570, 20/7 a dovoluje jim, aby směli míti zření k purkmistru a radě města Domažlic.

23) 1612, 18/6 ve Frankfurtě n./M., císař *Matyáš* potvrzuje předešlá privilegia.

V truhlici měli také svou stížnost z r. 1574 v sobotu o Božím Křtěni, v níž si ztěžují na Stříbrské, že jim silnice zhajují nemajíce. Ať je nehindrují. Psáno po obcích Království Českého. Item spis Tomáše Vršeckého, JMcké mejtného v městečku dolejšim Nejrště, Chodům dto 1594, 21/7, že Pocinovští a Lhotští pomezni mejta projíždějí s obilím do Němec a že rychtář domažlický Jan Valenta jim dává jakési nezpůsobné cedulky k tomu. Item Snesení sněmu Českého z 1547: poněvadž Chodové pomezí Království hájí, aby ve vojenském tažení jen k Domažlickým, jak od starodávna, pojímání byli a oni (Domažličtí) s nimi hory a pomezí Království tohoto opatrovali, Item vízy (Vidimus) Domažlických dto 1569, 28/9 a 1629, 31/1 na všechna dosavadní privilegia celé obce chodovské v tato slova: Taková tedy privilegia dotčených Chodů nám in originali přednešená jak na písmě tak i na pečetích neporušené spatřivše a tuto přepsané je sme vidimovali a s originaly conferovali, kteréžto zouplna ve všech punktích, klausulích, artikulích se srovnávají. A to že vskutku tak jest, to k našim povinnostem přijímáme a pro lepší toho důvěření pečeti naší městskou stvrzujeme...

Že sklep s majestáty a registraturou v hradu se nacházel, vypověděl již uvedený Chod z Klíčova r. 1557: týž od starších sem slýchával, že tam ve věži všechna svá obdarování, majestáty, pečeť, korouhev od dávné paměti pánů císařů a králů českých Chodové mají z té příčiny, aby lesy a hranice opatrovali.

Klíče k majestátům sotva měl v opatrování purkrabí, jistě ne zástavní pán, spíše starší obecní či konšelé chodští po vesnicích. Ve sporu s Petrem Švamberkem v l. 1560—1572 nařizováno jim z Prahy od české komory, aby své vejsady předložili k nahlédnutí, a r. 1562 z dopisu krále Ferdinanda vysvitá, že Chodové bojíce se o své pergameny ve vlastním hradě, uschovali je na městské radnici. Král píše Domažlickým:

Opatrní, věrní Naši, milí! Zpravení jsme od Chodův, věrných Našich milých, že byste na rathouze jejich obdarování, majestaty a spravedlnosti od předků Našich slavné paměti jim daných, též i pečeť a korouhev u vás ležící míti měli. Protož vám poroučeti ráčíme, abyste ty majestaty a spravedlnosti, kteréžkoli za vámi pozůstávají, hned, jakž vás psaní od Nás dojde, po někom jistém z prostředku vašeho sem odeslali a do komory Naší české položití neopominuli, jinak nečinic.

Dán na hradě Našem Pražském v sobotu po sv. Matěji apoštolu (28./2.) léta 1562.

Když chodský *hrad vyhořel* a sedlákům vzešly spory s Domažlickými, s Lomikary, uschovávali své listiny u spolehlivých, písma znalých sedláků, jistě ne stále na jednom místě. Jedna z nich, skoro nečitelná nese nápis: Chceme, aby privilegia, svobody a stará práva Chodů v platnosti

zůstala... slova to majestatu krále Václava r. 1403, 11./5. V Národním Museu Pražském můžeš uzříti knížečku pergamenovou, psanou okolo r. 1475. Má záhlaví: Privilegia Chodonum, nejprvnější až ke králi Vladislavovi, při každém jednotlivém přípisek: Twardj se wsseczka Privilegia przedesslá. Knížečku tu prý našli u Koziny-Sladkého, když přišel do Prahy na soud o práva svého lidu.

František Teplý:

Chodské insignie.

Patřila k nim *korouhev chodská, pečet a znak vojenský.*

Chodové jako poddaní sedláci královšti původně jistě vlastního praporu či korouhve neměli — řadili se pod královského lva českého, když bojovali „v houfu“. Ale to se zřídka událo; neboť při nástupu vojsk měla každá chodská ves své stanoviště a v něm známý úkol: vyzvidati, zprávy nésti, záseky připravit a na dané znamení stromy se strání do nepřitele válet, pobočné stezky na křídlech pravidelného vojska lesem zarůbiti (dle Dalimila). Měli také zvláštní úlohu: „Ktož poběhne, Chodóm jej zabíti — čili jinými slovy — měli i za vojskem dávatí pozor na vlastní zbabělce.¹ Nabíledni, že při takových úlohách nemohly se chodovské oddíly honositi — vojenským praporem. Při slavnostech a společném tažení šli za korouhví zástavního pána nebo purkrabiho, jenž jim představoval korouhevniho pána.

— buben. Znak jednoduchý bez klenotu, jenž nad štítem u pánů se vznášel uprostřed heraldických kombinací či fafrňochův. Prostý sedlák o titěrné příkrasy panské nikdy nestojí — volí si psa, předeck psa v pozoru vztyčeného, z vděčnosti, je to jeho pomocník.

Alešova kresba v Jiráskových Psohlavcích.

Důležitost jejich posice u zemské brány, větší počet jich ve válkách husitských, kdy vojenské řady české neřídili upjatí urození, ale muži milovníci lidské svobody, vtačily našim sedlákům praporečníka s praporem, na němž pro okrasu dali si vyšíti věrného druha při strážích a pochůzkách — psa, takový mluvící znak, jak měli Húskové ze Zahrádky — husku, páni z Bubna vojenský

¹ Srov. ve válce světové tak řeč. polní četnictvo.

Vojenský prapor psi hlavy přinesl Chodům *název Psohlavců*. Měl být potupou, ale přijali jej jako čestné pojmenování, kterýmž se honosí již na počátku XVII. stol., když si výstřední živly náboženské mezi nimi zřídily ve vojně české praporec jiný, vedle psi hlavy na druhé straně namalovaný zlatý kalich,² dostalo se jim r. 1620, 18./8. ostrého pokárání a napomenutí od krále českého Frydrycha falckého, dle náboženství kalvína a tudíž přítele kalicha, i v tom, že zpěčující se vykonati přísahu k praporci královu, místo vojenského praporu užívají jakési nezpůsobné korouhve³. Že sedláci korouhev měli a ji užívali, dokazuje dopis císaře Ferdinanda z r. 1562, 28./2., starý obraz domažlického musea, jenž představuje vítězství Břetislava u Domažlic. Nahoře vlevo obrazu viděti chodskou stráž, jak přibíhá na pomoc knížeti pod svým praporem: Na bílém poli černá hlava psi drží jakýsi listinný závítek s pečetěmi,⁴ nad hlavou čakan s halapartnou.

Pisár chodský korespondenci pečetil *úřední pečeti*, nejprve ovšem přirozenou p. purkrabího. Ke konci XV. vyskytuje se vlastní pečeť sedláků chodských, již nám nejzřetelněji zachovalo plnomocenství chodské třem zástupcům: Václavu Halamovi ze Lhoty, Hanuši Papeži z Klenčí a Ondřeji Waiblingergovi z Tlumačova k jednání o výkup z podruží švabberského k císaři r. 1569, 13. dubna, tudíž na listině úřední. Ve vosku spatřujeme vystupovati zbraň chodskou čakan starobylého tvaru mezi kolečky a hvězdami, jež obklopuje legenda: † S. Chodowe z Domažlicz.

Kolečka shvězdičkami sloužijí za příkrasu, neznamenají počet vesnic; spíše užil jich dovedný rytec k tomu, aby se pečeť nedala tak snadno padělati, jakož způsob

ten na penězích a erbech častěji se objevuje. Na pečeti kladli si staří obrazy, odznak moci — zde sedláci svou zbraň. Snad tím obojím, psem i čakanem, chtěli nastíniti svůj vojenský znak a své povolání na zemské hranici.

Chodská pečeť doplněná z r. 1569.

² Zpráva týnského děkana Flavia konsistoři pražské r. 1627, 26./10.

³ Fr. Teplý: Chodové a páni z Lamingenu, ed. 1906 v Praze 14./6.

⁴ Patrný anachronismus malířův, neboť Chodové dostali privilegia až r. 1328. Či tak projevují přání písemních výsad? Viz přesvědčivý článek p. prof. Trefného v Poslu od Cerchova 18./6. 1923 Srov. článek Al. Jiráskova: Chodové v Ottově Nauč. Slovníku XII. 277. Aleš věděl, co maluje.

JINDŘICH Š. BAAR:

NA SRDCI PŘÍRODY

Lidové modlitbičky.

Ranni.

Z lože vstávám, chválu vzdávám
Bohu svému nebeskému
za stráž noční. Bože věčný,
račiž mě toho dne
ochrániti a hájiti.

(Postřekov.)

Při umývání.

Beru vodu na své ruce,
Krista Pána na své srdce;
Pannu Marii na pomoc,
aby mne chránili celý den a celou noc.

(Klenčí.)

Před prací.

Když já vstupuju přes práh,
Ježíš, Maria, Josef, buďte přede mnou.
Kašpare, Melichare, Baltazare, buďte se mnou
v mém obchodě, v mé živnosti,
chodě i stoje, po zemi i vodě.
Opatrujte mě nyní i každý čas,
až přijdu do slávy, do radosti.
K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Syn i Duch svatý! Amen!

(Postřekov.)

Před křížem.

Pochválen buď svatý kříž,
na němž umřel Pán Ježíš!
Svatým křížem se žehnejme,
svatým křížem se rozžehnejme!

(Oujezdo.)

Večerní.

Kříž — dům boží.
Kdo v něm leží?
Anděl boží.
Vstup sem Pán Bůh
s Matkou boží!

(Postřekov.)

Pane Ježíši Kriste, Synu Boží,
tys naše radost, naše zboží!
V tvé ruce my se poroučíme,
až se s tím světem rozloučíme.
Rač to dáti Panno čistá,
ať dojdem do tvého místa,
kdež kraluješ s Kristem Pánem
až na věky věkův. Amen.

(Chodov.)

Žehnám se svatým křížem
a poroučím se v ochranu
dvanácti apoštolům,
třinácté Matce Boží.
O Matičko Boží, ochraňuj mne
od moru, od hladu, od ďábla škaredého!
Ďábel škaredý nepokoušej se na mne,
ani na mé tělo, ani na mou duši,
až spočte travu na zemi,
listí na dřevě a písek v moři!

(Chodov.)

Když my leháme na lože,
Pána Boha s sebou máme,
šest andělů, dvanáct apoštolů.
Mili andělové, mili apoštolové,
buďte při našem lehání,
při našem vstávání,
odhánějte ďábla zlého,
ať posloucháme slova božího!

(Postřekov.)¹

Já už se ubírám spat,
Pánu Bohu dušičku dát.
Pán Bůh stojí v hlavách,

Panna Maria v nohách,
svatí andělíčkové po stranách.
Svatý Benedikt nade mnou,
ten ať ostříhá duši mou!

(*Postřekov.*)

Když já jdu spát,
nemám se ničehož báti
Pán Ježíš mě křtil,
Panna Maria biřmovala,
svatá Anna vinky víla.
Sv. Anno, buď při mně až do půlnoci,
Panno Maria do svítání,
Pán Ježíš do mého skonání! Amen!

(*Postřekov.*)

Půjdu spát. Dej mi vstáti,
o můj Bože, z mého lože
v ranním čase zdrávu zase. Amen.

(*Postřekov.*)

Sedláče, služ pánovi věrně, dostaneš se k volům.

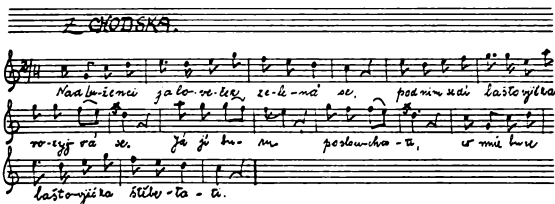
(*Chodské přísloví.*)

Jindř. Jindřich:

Lidová píseň, hudba a tanec na Chodsku.

Písně provázely chodského člověka po celý život — od kolébky do hrobu: Počínaly ukolébavkou, zpěvným říkadlem, koledou o vánocích, zpívalo se při každé práci doma v senci, na dvoře, ve stáji, „na zahrace“, na pastvě, na poli, louce, trávě, při řemesle, na přástkách, voračkách, dračkách, hyjtách, obžinkách, svarbách, o pouti, posvícení, masopustě a — nejvíce ovšem při muzice v hospodách. („Muzika bez písniček — to je chleb bez soli“.) Zpívalo se také zemřelému (pohřební písně); po pohřbu zase se zpívalo a tančilo v hospodě, — pozůstatek to pohanského zvyku —.

Jsou písňe svatební, vojenské, společenské, pijácké, žertovné, satirické a j. Převládá *lyrika*; jen malý počet písní je *epických* (ballady, romances).

2. Laštovjička šťebetala vo mý mjlly,
habych já vod ný nechodil haž v den bílý,
huž den bílý, slunce svítí,
že je moje Andulička jako kvítí.
3. Hdybych věděł, má panenko, že má bureš,
dal bych tobě dláždít cestu, kury pureš.
Cestu dláždít dlážíčkama,
mušela bys mně jí platit hubjíčkama.

Pisně — *nápěvy i texty* — obsahují nejrozmanitější *nálady*: od duchovní, vážné, filosofické, teskné, často velmi jemné a poetické až k tanečním, bujným, drsným, obrouhlým a rozpuštěle veselým. Mnohé písně jsou velmi *rázovité* buď *nápěvem* (melodií, rhythmem), buď *textem* nebo *obojím*. Písní vážných, smutných, pomalých je však na Chodsku méně, — nehodí se dobře k tanci. A není žádnou zvláštností, že i písně obsahující vážného slyšíme zpívat i hrát při tanci vesele, rychle. („Zelený hájové“ a j.) *V chodských písničkách převládá život, veselost, radost*. Jsou složeny skoro všechny ve tvrdě — dur tónině; písní v měkké — moll tónině je velice málo.

Takt třídobý ($\frac{3}{8}$, $\frac{3}{4}$) a jeho složenina ($\frac{6}{8}$, $\frac{3}{2}$) převládá; méně písní je v taktu $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{4}$. U třídobého taktu bývá charakteristický rytmus: $\frac{3}{4}$. $\bullet$ $\bullet$ $\bullet$ méně: $\bullet$ $\bullet$ $\bullet$. Některé písně mají furiantový rytmus (dle známé „Sedláč...“), nebo složený rytmus.

Melodicke úryvky lidových písní chodských jsou zpravidla **dvoudílné**: objevují se skupiny 2, 4, 8, 16 taktové; ale velmi hojně se vyskytuje i **třídílnost**: skupiny o 3 taktech (3, 6, 12...). Často se dvoudílnost s trojdi-

nosti střídá (2 + 3, 3 + 2); někdy, zvl. k závěru je úryvek protažen. Výjimkou bývá závěr naopak stažen (na př. z třítaktového ve dvoutaktový) — Tyto zvláštnosti působí velmi zajímavě a mile.

Pravidelně má každá slabika 1 tón. Ale nástrojová hudba mnohdy působí zpět na zpěváka, a on napodobí úryvky hudebníků; tím způsobem vznikají *chody 2 tónů na 1 slabiku*. Cvičení zpěváci hojně tak zpívají a honosí se tím. Také na mnohých místech u písne spojují jednotlivé tóny — zvláště větší skoky — a užívají *melodických ozdob: přírazů, odrazů, opor*. — Zvláště *staří dobří zpěváci velmi hojně ozdobují* — „*prolamujou*“, „*lámou*“ (píseň) *melodii těmito ozdobami* . . . „Cák sestra, té (to je) náka zpěvačka; ta ty písne humi prolamovat. Dyť bula třikrát za droužku . . .“

Zcela přesného *ohraničení písni* není: Mnoho písni stejných, nebo s menšími i většími změnami (varianty) nápěvů a textů zpívá se i v jiných krajích. Mnohé písne jsou varianty z Erbeny. Čím je kraj bližší, tím více shody, čím vzdálenější, tím obvykle méně. Nejvíce shodných a podobných písni s chodskými je na Klatovsku; následují kraje: Prácheňsko, Budějovicko, Plzeňsko . . . Jiné písne — textově jinde známé — zpívají se u nás s úplně jiným, nebo s odchylným nápěvem; jindy zase na nápěvy i jinde známé, zpívají se u nás jiná slova. U některých písni — jinde známých — zpívá se na Chodsku částečně odchylná změna nápěvu i textu. Některé písne vznikly složením dvou i více známých písni. V různých vesnicích na Chodsku jsou různé (menší i větší) změny nápěvů i textů. I různí pěvci v téže místě mají svoje odchylky v nápěvu i básni. Z vlastní zkušenosti znám zajímavé příklady, že týž zpěvák zpíval tutéž píseň po chvíli se změnami nápěvu nebo textu, t. j. nevědomky, sám *přetvořoval*. Pěvci i hudci mění písne bezděčně dle nálady i své krasochuti. „*Živá píseň*, t. j. taková, která ještě v ústech lidu koluje — kde lid ještě umělecko tvoří — se neustále mění, přizpůsobuje (v textu, melodii, rytmu).

Melodie velmi často vyvěrá z *ducha hudebních nástrojů* na Chodsku oblíbených (dud, houslí, klarinetu). Na melodii a rytmus má někdy vliv i sousední styk s Němci. Tomu nasvědčují některé sousedské („štajdyš“), „lamané“ čili „jukačky“ (písne přestupující z polohy prsní do falsetu — na způsob německých jódlovaček), „baborák“ čili „zelený kousek“ čili „veksír“ (střídá takt třídobý s dvoudobým). Charakteristickým znakem u některých chodských písni bývá, že v závěrech (zvl. v předvěti) melodie stoupne, ač bychom čekali u tečky klesnutí.

Ve společnosti zpívají se často jednoduché písne *dvojhlasně* (většinou v terciích a sextách, k nimž přimíchány oktávy, kvarty, kvinty, unisona a j.; dovednější pěvci užívají i jiných intervallů — vzdálenosti —). Řídce také *trojhlas* (sborově) žen., muž. nebo smíšený bývá slyšeti.

Textů různých písni je *mnohem více než nápěvů*: Zvláště na některý oblíbený nápěv zpívá se celá řada písni různých textů (až přes 100 slok!) „Vavřeneček“, „Haž purou cikání“, „Íčko vám děkuju“, „Na huzejckých drahách“, „Červená růžičko“, „A hde pa ste šický“ a j.) —

*Často též na jeden text zpívá se i několik nápěvů (2, 3).
V rozměrech textů chodských písní je často nepravidelnost. („Chodové dobře „zamyjou“ takovou nepravidelnost.“ J. F. Hruška.) Nepravidelnosti bývají i v nápěvu.*

Deklamace písní — u původní prvé sloky — je z pravidla dobrá. Další texty — zvláště později na též nápěv vzniklé — nebývají vždy bez chyby v deklamaci.

Písně bývaly zpívány v *podřeči chodském, buláčkém*; teď čisté podřeči chodské slyšeti ovšem již málo — a to u starých zpěváků a v odlehlejších vesnicích. Mladí míchají buláčinu se spisovnou řečí, jen časem a mimoděk ozve se při zpívání starých písní starý tvar. *Jak roztomile znějí chodské písně, jsou-li zpívány čistým podřečím — buláčinou!* Již Němcová, vycitující čistou krásu jazyka, píše r. 1845 v „Obzorech z okolí domažlického“: „V celém okolí mají ti lidé řeč zlatý poklad; já poslouchám jako u vidění. Kde se jich dotkne, jakoby zlaté jiskry přšely.“ — Podobně spis. J. F. Hruška ve statí „Obrozující síla dialektů pro jazyk spisovný“ píše: „Taková síla obrodná tkví v podřeči Chodů, starého kmene českého, zachovalého nejvíce i v jiných stránkách kulturních, především v kroji, zvycích, úpravě obydlí a živobytí. — Dialekty, a to všechny zachovalejší, jako chodský zvláště, uchovávají především při plném životě a síle mnohá slova a výrazy, které byly kdysi i v jazyce spisovném, ale vytratily se z něho, nebo vetřelo se za ně slovo cizí. Kdo by oblékal kabát cizí, máje svůj? — A mezi nimi jsou i slova taková, že ztráta jejich dosud nenahrazena. — Zachovalost pěkná jeví se ovšem též v mnohých vazbách a celých ustálených rčeních. — V dialektech hlásí se k životu slova a výrazy, které vznikly na vlastní půdě, ze zvláštních potřeb. — Živý jazyk lidový pokračuje často v tvoření a obohacuje se tím dále. — Mile působí snaha po obraznosti. Zvláštní srdečnost prozařuje z obecních názvů přírody a jejich částí. Těžiti a hodně těžiti z mluvy živé může a má jazyk spisovný v každé době!“ —

Oblíbeným nástrojem při doprovázení zpěvu byly *dudy*. („Dudáckou notou zde nejraději zpívají, ta je jejich zamilovaná. Přes dudy nic není! — Hledme, že ty zázračné dudy i nemoc vyhánějí, jsem ani nevěděla! — Dudák srostl s dudami v jedno tělo. Jaký tón z dud zavřiskne, takový výraz dostane jeho tvář. Takt si dává nohou, hlavou a kdyby trvala svatba, posvícení celý týden, což také bývá, dudáckovo oko je vždy bystré, jeho noha vždy čerstvá. — Pani! vete (pravila selka), že je to přec jen ta nejkrásnější muzika!“ — B. Němcová.)

Ladění dudy je do Es dur. Zadní pišťala slove „huk“ a má tón Es

Pišťala pro melodii sluje „přednice“ a má tóny:

Poněvadž u píšťaly dud schází horní septima (tón d^2), proto i ve zpěvu u písní dudáckých se zpravidla nevyskytuje horní septima. Dudácké písně pohybují se většinou v rozsahu tónů přednice dud; přidávají jen někdy spodní tercii tóniky (tón c^1) a málokdy hořejší oktávu (tón es^2). Poloha písní v Es dur často není hlasům příliš příznivá; aby pěvce bylo lépe slyšeti — by vynikli — (zvlášť, zpívají-li současně s muzikou), zpívají mnohdy raději o oktávu výše, což nepůsobí vždy dosti příznivě na uši vzdělaného hudebníka, ježto hlasy (mužské i ženské) pohybují se ve značně výšce a pěvci přepínají hlasivky. — Nezapomínejme též, že při namáhavé tělesné práci venkovského člověka necvičené hlasy nejsou vždy zvlášť pěkné, uchovalé. Dudy (samotné) hrají buď se zpěvem prvý hlas — ovšem hojně opředený azdobený různými kudrlinkami (vedlejšími notami a melod. ozdobami), nebo hrají 2. hlas ke zpěvu, též hojně okrášlený. Někdy zpěvák (u písní, které se mu nezpívají dosti pohodlně), zpívá bezděčně 2., t. j. nižší hlas — obyčejně ve vyšší oktávě; dudy v tom případě hrají 1. hlas (dole). Slysíme pak často zpěváka — i bez průvodu — zpívati 2. hlas; tak se mu již vryl a vžil v paměť.

Nejoblíbenější a vskutku rozkošnou hudbou na Chodsku je spojení 3 nástrojů: dud, klarinetu a houslí — t. zv. „*selcká muzika*“. (Na rozdíl od „*pancké muziky*“ = smyč. nástroje s flétnou a klarinetem — a od „*plechové muziky*“ = žestové nástroje s klarinety.)

a) „*Piskač*“ (klarinetista) *píská* skoro vždy *melodii* nejvýše — o oktávu výše než dudy — (hraje prim) a zdobí ji rychlým opakováním téhož tónu, vedlejšími tóny (průchodnými) a ozdobami (nátrylem, nárazem, odrazem, skupinkou, trylky — zvl. na dlouhé tóny). Klarinet má ladění Es.

b) „*Houdek*“ (houslista) *hraje* 2. *hlas* ke klarinetu, doprovází nápěv v terciích, sextách, rozložených harmonických tónech a j. různých intervalech (vzdálenostech) — mnohdy i dissonujících a křáslí 1. hlas rychlým opakováním téhož tónu, vedlejšími tóny (figurace) a ozdůbkami. Housle má „*převážány*“, čímž jsou struny přeladěny o malou tercii výše: $b^1 c^2 g^2$ (aby se mu v tónině Es dur v 1. poloze snadno hrálo).

c) „*Dudák*“ — „*puklař*“ bez ustání *hučí* na „*huku*“ *velké Es—bas* (prodleva na tónice), *opakuje* čile *dominantu b* — *a hraje* na přednici *nápěv* o oktávu níž než klarinetista, opřádaje jej průchodnými a harmonickými tóny, zpestřuje jej přírazy, skupinkami, nátryly (M) nárazy (N), trylky (tr.....) a rychlým opakováním téhož delšího tónu. Často hraje dudák 2. hlas, nebo střídavě 1. s 2.

Vše se hraje a zpívá stále v tónině Es dur. Výjimkou (jako na odskok) přejdou i do B dur, potíž má pak dudák, jemuž — místo a^1 zní as^1 na přednici — aby za chvíli se zase vrátili do Es dur. Zpívají-li pěvci nemuzikální stále v jiné tónině, nemůže ovšem dudák správně hrát, rozčileně hledá na nástroji vhodné tóny a netrpělivě očekává návrat do tóniny Es. Ladění nástrojů je velmi vysoké, takže Es dur jim zní vlastně ostře E dur. Bylo již řečeno, že dle těchto nástrojů i mnohé písně nabýly

svého rázu. („Zkušenost je, že každý hud. nástroj svou zvláštní moc nad duchem lidským projevuje — jeden k veselosti vzbuzuje, jiný zádušným činí. Jaký hud. nástroj, taková hudba, takový zpěv i takový v písní duch.“ — Erben.) Při muzice (v hospodě) kdo netančí, posadí se za stoly, diváci okolo sedí nebo stojí u zdi, aby měli tanečníci volné místo, hudci, tito miláckové starých i mladých, sednou na „kruchtičku“ (vyvýšené místo v jednom rohu), chlapci drží nádoby s pivem, dívky šátky, nebo se drží za ruce — a předzpívají sloku písně; při tom dle rytmu tleskají, podupávají, pohupují se. Pak muzikanti spustí *variaci (změny)*, hlavou a nohou si dávajíce takt, a tanečníci tančí; kteří netančí, zpívají dál s muzikou. Často muzikanti přidají hudebně zajímavé a vtipné „*dohrávky*“, jež obyčejně vyrůstají z melodických a rhythmických motivů písně. Dudy, klarinet a housle jsou velmi čilé, pohyblivé nástroje: Oplétají nápěv podivuhodně bohatě a krásně. Tak vznikají *hudební variace selské muziky*, jež bývají melodicky i rhythmicky velmi umělé, bohaté, často stkvělé. — „Dudák, houdek a piskač to sú chlapsi, ty hrajú, haž srce v těle skáče.“ — Hudci, zvl. ti staří, hrají při selské muzice na předzpívanou píseň samostatné variace, které svým předivem melodickým (polyfonním) a bohatou rytmikou jsou velmi cenné a přirozeně krásné. Hudební znalci jim nadšeně naslouchají a se obdivují. Překvapuje, jak na zazpívanou píseň — jim i neznámou — dovedou ihned zahrát variace. — V novější době hrají 4 hudci: dudy, klarinet Es (1. hlas), klarinet B (2. hlas) a housle. Rhythmus hráčů selské muziky je dokonalý. Jsou velmi nervosní, zpívají-li jim nerhythmicky! —

Většina chodských písní se tančí; a tančí se všude, za každé příležitosti, zvl. při muzice. „Muzika je poloviční zdraví! Tanec je nejlepší lík.“ — Roztomile popisuje Němcová muziku na Chodsku: „Ať si dudy jak chtí skřípají, oni tančící mají takt v nohou; tu není slyšet ani o krok více, ani o krok méně — jak jeden přestane, přestane i druhý. A což polku! Tu nám tak pěkně tancují, že je radost se podívat na ty nohy v punčochách a střevících, jak opravdu elegantně vypadají. Nejdříve tančili polku, pak štajdyš — naši sousedskou — na to zelenák, obkročák, třinožku — všechny tři jako náš vrták; potom dupavou, houpavou, hrozičku (strašák), ševcovskou. Naposled přišlo kolečko, ten nejstarší tanec, jak pravil rychtář, který za mladých let nic jiného netančil. Dva chlapci se postavili se džbánem před dudáka a začali dudáckou notu, dudák se šklebil, houdek dával nohou takt a šest chlapců si přitáhlo své tanečnice. Stojíce po různu, chlapec vedle děvčete, s rukama na zad spletenýma, začali se podle taktu pořad na jednom místě tak hbitě a šikovně točit, že jeden o druhého ani nezavadil a z taktu nepřišel, až se pustili a z předu chapli. To jde vše tak čerstvě a pořádně, že se vám zdá, jakoby šest větének jedním kolečkem se točilo.“

Tanec „*Do kolečka*“ býval nejoblíbenější tanec na Chodsku. Tanečník s tanečnicí postaví se proti sobě, chytí se oběma rukama kol pasu, krku, nebo mají obyčejné držení taneční; pak oba přešlapují s nohy na nohu,

podupávají rhythmus taneční, rozdělující stejnoměrně čas na takty a točí se velmi rychle stále na jednom místě do kola — až do únavy. Při tom zpívají a vyskají. Ke konci obyčejně tanečník „vysadí“ (vyhodi) tanečnici do výšky, při čemž oba silně zavyskají. Někdy tanečník přeshlapuje, podupává na místě rhythmus a vezme tanečnici „na prst“ (t. j. oba zdvihnou pravé ruce, zachytí se ohnutými ukazováčky), tanečník stojí a dupá, tanečnice pak se sama rychle otáčí pod zdviženýma rukama. Levé ruce mají obyčejně opřené v bok. Nebo si chlapec podupává rhythmus, tleská rukama, a dívka, majíc ruce v bok, rychle se otáčí kolem něho. Výhoda při tanci „do kolečka“ je, že se potřebuje málo místa. — Popěvky jsou krátké, úsečné (1—4 sloky), obyčejně bez pomlk. Takt je třídobý: $\frac{3}{8}$, $\frac{3}{4}$. Tempo je velmi rychlé. Rhythmus obyčejně $(\frac{3}{8})$ $\bullet$ $\bullet$ $\bullet$ |. Ve mnoha písniích „do kolečka“ je *furiantový rhythmus*, nebo se *střídá furiantový s obyčejným*. Obsáhlou vědeckou studii „Píseň a tanec do kolečka na Chodsku“ napsal prof. Dr. Ot. Zich a uveřejnil v „Čes. Lidu“ (roč. 15.—19.). — Němcová píše; „Tak náruživě tancovat a s takovou vášní tanec milovat jsem hned tak neviděla jako zde. Mladí, staří, vdaný, nevdaný, všecko to tancuje a každý obětuje zamilovanému „kolečku“ spánek, zdraví, ba často i život. Chce-li kdo vidět pravou radost, ať se přijde podívat na selské posvícení, nebo na selskou svatbu. Kdyby byl sedlák břemenem stisněn, až by se pod ním k zemi skláněl, v tu chvíli vše odhodí, zapomene na všechny trampoty a žije jen v radosti. Kdyby mu stála smrt za patami, on by se po ní neohlížel a v bujném kolečku třeba do náruče se jí zatočil.“ — Krásný, obdivuhodný tanec „Do kolečka“ s rázovitou lidovou hudbou chodskou mizí.

V novější době tančí se hojně tanec volnějšího pohybu — „*vokolo*“: Tanečníci se otáčejí — ne na jednom místě — ale při tanci postupují kolem „sence“. (Tanec je i jinde znám a rozšířen.) S velkou oblibou, možno říci přímo vášnivě se tančí „*kolo*“ (*do kola*): Děvčata sama, nebo s chlapci utvoří kruh; držíce se rukama vzadu spletenýma, zpívají, lehce a svižně se točí na jednu stranu, podupávající vesele rhythmus. (Někdy v kruhu jeden nebo více párů při tom tančí.) Hudba k tomu hraje v taktu dvou-dobém nebo třídobém.) — Jiné obvyklé tance jsou: polka, skočná, strašák, (hrozička — také Hančička), třasák, špacírka, skotská (šotyš), baborák — sýkorka, „štajdyš“, „manžestr“, myslivecká, rejdovák, obkročák, amerikán a j. Vše se tančí stkvěle rhythmicky, lehce, plynule, svěže, živě, radostně, se zánícením, s úsměvem a šťastným výrazem v tváři — jako by nějaký „dobrý duch tance“ všechny spojoval v jeden ladný, harmonický celek. Je již samo estetickým požítkem přihlížeti tomu nestrojenému a přec tak vkusnému reji! *Náš lid má svůj vrozený a přirozený smysl pro rhythmus, takt, vkusný postoj i krasocit pro pohyb taneční*. Nepotřebuje dnešních rhythmických a tanečních method, cvičení i šablon městských, zaváděných vesměs z ciziny. — Škoda našich vkusných starých českých tanců — (z nichž mnohé jsou již jen dle jména známé!) — s krásnými českými

pisněmi a českou muzikou! (Sedlák k Němcové: „Hanče byla děvče jako květ, paty ji mluvily a celý den zpívala jako zvon. Dokud byla živá, těšil mě svět, ale co umřela, stojím jako smutná bříza. Bože, co jsme se nazpívali, natancovali; ale teď ty staré písně a tance přestávají. Děvčata si kupují nové písně a ty nemají hlavy ani paty, ani kousek noty. Škoda, věčně věkův, že to staré pomiji.” — Němcová k sedláku: „Milý táto, já si několikrátě myslila, kdybych měla hodně peněz, že bych poslala tanečního mistra a malíře po Čechách, aby sebrali všechny kroje a tance —.“)

Chodskou píseň zapisovali: K. J. Erben (sbíral písně po Čechách 1838—1847). Z Domažlicka zapsal přes 40 nápěvů (z nichž mnohé i jinde známé) a na 70 textů. (Vydal ve sbírce „Prostonárodní české písně a říkadla” r. 1861.) — *Božena Němcová* (poslala Erbenovi 5 písní chodských — textů). J. F. Hruška uveřejnil v „Květech” (1891) řadu chodských písní (textů) a v „Čes. Lidu” (I. r. 1892) „Národní písně z Chodska” (i s nápěvy). (Svou sbírku textů dal později prof. Dr. Ot. Zichovi.) *Jindř. Š. Baar* uveřejnil v I. roč. „Čes. Lidu” koledu „O my tři slavný králové” s nápěvem a ve II. a IX. roč. „Čes. Lidu” řadu lidových písní (bez nápěvů). (Pisatel tohoto článku chodil s Baarem o prázdninách v r. 1891 a 1892 a zapisoval nápěvy písní i variace dud, klarinetu a houslí. Při stěhování z Klenčí do Domažlic — za jeho nepřítomnosti — se zápisy ztratily.) — *Ondř. Švejnár* (řid. uč.) má rukop. sbírku ke 300 textů písní (některé s nápěvy). *Ludv. Kuba* zapsal v r. 1893 na Chodsku 502 nápěvy s texty a 60 ukázek nástrojové hudby (her dudáckých, variací housl., klarinetových a partitur selské muziky). Několik ukázek z toho uveřejnil v III. roč. „Čes. Lidu” prof. Dr. O. Hostinský. *Č. Holas* sebral na Chodsku (asi v r. 1904) ke 130 nápěvům s texty a ke 30 textům zvlášť. Vydal je r. 1908 v I. díle sbírky „České nár. písně a tance”. *Dr. Ot. Zich*, největší sběratel a znalec chodské písně i hudby, zapsal v r. 1903—1906 mnoho set nápěvů a přes 1000 textů i velký počet variací a ukázek selské muziky. —

Úpravy chodských písní vydali L. Kuba: „Česká muzika” — staré tance z Domažlicka (10) pro klavír s textem. *Dr. Ot. Zich*: 25 chodských písní s klavírem — 3 chod. písně pro ženský sbor s klav. a 3 chod. písně pro smíšený sbor s klavírem. *Jindř. Jindřich*: 30 chodských písní (ze sbírky Holasovy), 12 + 32 chod. písně — vesměs s klavírem, 4 + 8 + 10 chod. písní pro žen. sbor, 10 + 16 pro muž. sbor a 14 + 12 pro smíš. sbor. —

V našich lidových písních a lid. hudbě uložen je *ohromný poklad hudební a básnický*. Skladatelé a vzdělání hudebníci se zájmem studují jejich krásnou melodiku a rytmy, oživující a obohacující tím svoji fantasií hudební — spisovatelé — básníci probírají se jejich milými básněmi a inspiroují se jimi. Největší duchové se jim podivují. Naši nejlepší pěvci zpívají je s neobyčejným úspěchem po celém vzdělaném světě. A poslu-

chači jsou dojati, rozradostněni jejich náladou. (Sedlák k Němcové [r. 1846]: „Tu to máme; doma řeknou, že jsou staré [t. j. písně], v městě, že jsou hloupé a v cizině se líbí! Ať mi ještě někdo špetne, hned mu to vyložím!“)

A písně se hromadí ve sbírkách... Ale doma, kde tyto perly a drakohomy vznikly, se odkládají, jako vše krásné a rázovité (hudba, tance, nářečí, kroj, zvyky, ornamenty, stavby a t. d.) a zavádí se cizí, většinou povrchní, bezcenné —.

Chodská píseň, hudba a tanec je na vymření: Se starými lidmi zani-kají i staré písně, stará selská muzika, staré tance a všechno duševní bohatství venkova; mizí vše svérázné. (Erben: „Pozoruje se také vůbec, že od r. 1848. lid náš selský méně zpívá, nežli zpíval před tím“.) Nevážnost a lhotejnost k lidové písni je v poslední době u nás i v městech: Pro samé časové ka-baretní popěvky nezbyvá v srdci mistečka pro lidovou píseň — která ne-povšimnuta v koutečku se krčí jako Popelka. A nebývalo vždy tak. Za pobytu *Němcové* na Domažlicku zpívalo se ještě i hojně v Domažlicích: „Ti tkalounkáři při stavech celý boží den ani úst nezavrou, a je tu píseň, až není možná“. (R. 1845.) Místo cenných písní a selské muziky ožívají se po venkově bezcenně odrhovačky a tahací harmonika —. Nebo slyšíme šumaře, u nichž basista basuje stále špatně, přiznavač na trubku hraje jen 2 tóny a k tomu ještě v jiné tónině —! A to všechno dnes lid snese! Jaká to náhrada za dřívější venkovské muzikanty! Vкус lidu je na zcestí. — Je známo, že knižní, školní kultura a moderní život všude stírají a vytlačují prvotní přirozenou kulturu lidovou. Nezapomínejme, že každý národ i „ne-kulturní“ má svoji vlastní bohatou kulturu. O tom jsou přesvědčeni všichni, kdo studují a poznávají lid. — Již *Němcová* jeví se jako apoštolka chod-ského lidu, hlásajíc povinnost zachovati svéráz našeho venkova. („Se šatem složí sedlák své prosté mravy, všechny staré obyčeje, písně, — ty se mu zdají být hloupé — a konečně ztratí tím opičením i svou krásnou řeč“). *J. F. Hruška* již před 30 lety v „Čes. Lidu“ v dopise prof. Dr. Zíbrtovi za-přísahá, aby se něco podniklo na záchranu Chodska. (Podobně i později několikrát. Před tím již na Chodsko upozornil *P. H. Randa* spisem „*Cho-dové a jich osudy*“ a *É. Krásnohorská* svou sbírkou básní „*Ze Šumavy*“). — *Trvalý zájem o Chodsko vzbudil Jiráskův krásný román „Psohlavci“ a stejnojmenná opera Kovařovicova. Probuzený zájem posílili a stále živi pra-cemí četní spisovatelé: Thomayer, Čapek-Chod, Hruška, Baar, Vrba, Klášter-ský, Teplý, Císlar a j.; mnozí výtvarníci, — z nichž buď jmenován zvláště Jaroslav Špillar. — (Mnoho dobrého vykonal také „Odbor klubu turistů“ se svým vůdcem M. Duffkem v čele.) J. Š. Baar v knize „Hloží a bodláči“ (1910) v črtě „Českým světem“ líčí satiricky svou pouť s Erbenem — jenž na jeden den byl vyslán českými sběrateli z nebe, aby se přesvědčil, mizí-li opravdu z venkova vše rázovité, pěkné, české. — Výsledek byl velmi smutný: Erben setkává se s plochostí, nečeskostí, prázdnotou —; ani celý den to nevydržel v Čechách, zarmoucen zmizí do nebe. — O prázdninách 1925 provedl spisovatel Baar v Dražinově obžinky; byl to počátek k sou-*

stavné a cilevědomé práci k znovuvybudování Chodska. — Smrt našeho milého Baara vytrhla nás a částečně kus českého světa z dřimoty (v této příčině) a položena otázka: „Co dále?!” — Přišla akce Národní rady z podnětu místopředsedkyně pí. R. Tyršové na zachování svérázu Chodska. Na tento popud založen na Chodsku spolek: „*Sdružení chodského národopisu*”. — Při dopisování této studie obdržel jsem novou, právě vydanou knihu „*J. Š. Baar a Chodové*”, kterou z rukopisné pozůstalosti sestavil archivář a spisovatel *Fr. Teplý*. Kniha obsahuje mimo jiné i náčrtky k přednáškám, jimiž chtěl Baar Chody upamatovati na povinnosti k rodnému kraji a zachování jejich vlastní kultury. (Intelligence má pomáhati!) — A tak seznáváme, že Baar měl dávno v mysli již celý program práce, kterou teď vzal si za úkol nově založený spolek.

Co podniknouti pro záchranu lidových písní, hudby a tanců chodských? Dá se to vše vůbec v lidu zachránit před zánikem? Lid zpíval, hrál ve vzrušeném stavu duše, srdce — ; teď přestává být umělcem: básníkem, skladatelem. Přichází o dar nebes — štěstí z uměleckého tvoření. („Umělecká tvorba je svátek duše, modlitba srdce“.) — *Nutno opět zpívatí staré písně lidové doma v rodině, ve škole* (řikadla, koledy, písně), — *stále a při každé příležitosti*. Starý Chod jeden pravil výstižně: „Plechová muzika zabijla staryj chodskij zpěv”. *Je třeba zavést zase na venkově při muzikách, svatbách, slavnostech a j. příležitostech selskou muziku a staré tance. Staří hudeci musejí zaučovat mladší nadané hudebníky*, kteří by se naučili hrát zajímavé jejich variace a přejímali tak znamenité dědictví po předcích. — Píseň a hudba mají zase *žít v srdci lidu!* —

V nynější době sobeckosti, stranických vášní, politických hesel se ztrácí srdce, cit. Dnešní materialistický vír života příliš zaměstnává a vyčerpává člověka zevnějšími a jen praktickými věcmi. Zapomíná se na *vnitřní, duševní život — harmonii srdci*. — *Pěstujme více citovou stránku života! Poučujme při každé příležitosti lid o kráse a síle jeho vlastních statků duševních! Do služeb ideje nutno dāti rozum i srdce, pochopení i zánícení pro „naše chodský, bulácký”*. —

Napomenutí.

Nešidte, panenky, mládence,
neb je jich v sjetě málo;
šel jeren v sobotu za mjilú,
přišel v ponděli ráno.

Děvče z Chodska.

J. Š. Baar:

R o z s é v a ě

To svaté retý mistra — Krista Pána —
 kdys podobenství známé vyprávěly.
 Šel rozsévač. — Šel na úsvitě, zrána —
 Své jitřní písně ptáci v stromech pěli,
 zem voněla ve brázdy rozorána
 a kapky rosné na květech se chvěly.
 Jde rozsévač — a jde za ranního jitra. —

Modlitba tichá vonným dechem máje
po cestě celé dere se mu z nitra.
Na pole vkročí, zrakem požehná je
a už — hle — símě plnou seje hrstí
na skálu, v trní i do plodné prsti —
Sám mdloby necítí, ni žizně, hladu,
nad roli v práci nakloněn,
ve svitu slunce i ve mračném chladu
si setby svaté pilně hledí jen,
od rána seje, seje do západu,
v práci pilné seje do západu,
v práci pilné miji po dni den. —
To podobenství, milený náš pane,
kež u nás v Klenči skutkem se tu stane!
Těm plodným lánům a těm žirným polím
dnes podobá se naše věrná hruď!
Tož místo prosby podobenství volím:
Ty jako kněz zde rozséváčem buď!
Sej zrní ctností, svorností a míru
do našich srdcí jak do polních hruď,
posilni naděj, utuž naši viru!
Sám Bůh tvou práci jednou ocení!
dá v duších nás všech — dětí, mužů, žen,
že vzklíčí sémě tvého osení
a vydá jednou stonásobnou žeň.

*K instalaci faráře P. Františka Vošty
v Klenči 29./6. 1922.*

*V kostele se pěkně modlí,
hu muziky hodně tancuj!*

*Hdo rád pjil, humřil — hdo nepjil, též, —
řek' dochtora neřek' lež.*

Hdo si huby nehledí, tomu tělo chamradí.

(Chodská přísloví.)

Jaroslav Špillar: Na trávu.

Chodská mluva

Neutíkej mi, milý čtenáři, od samého nadpisu a neboj se, že tě budu obtěžovati nějakým učeným slovíčkařstvím. To si necháme pro odborníky, kteří jsou od toho. Zde chceme ukázati jen na zajímavé stránky chodské mluvy, na něž stačí zdravý úsudek a zájem o věc.

Když jsem se skoro před čtyřiceti lety začal obírat chodským národopisem a při tom ovšem i živou mluvou svého rodného lidu, rostly mi znenáhla záznamy jejich zvláštností a byl první poznatek souborný, k němuž mě tyto záznamy vedly, že se mi čím dále více objevovalo smyšlenou báji staré podání, že by Chodové byli lid původu polského, jež vítězný kníže Břetislav přivedl a zde usadil jako strážce země na místech nepříteli nejvíce vysazených. Naopak odborným studiem, jehož se mi dostávalo na universitě a především v slovanském semináři za vedení prof. Dra Gebauera, dále pak srovnáváním a zkoumáním jiných zachovalejších nářečí českých, zvláště moravských, dospěl jsem brzy ku poznání, že chodská mluva jest *stará česká řeč*, kterou mluvil *starý* kmen český, usazený odedávna nejen na Chodsku, ale do široka odtud k jihu ke Klatovům a Sušici a do vnitrozemí ku Plzni, Chodům však že náleží zásluha, že toto staré nářečí nejurčitěji zachovali. Tak právě, jako dochovali až do nedávné doby všecken svéráz v kroji, v životě soukromém i společenském, v povaze i v obyčejích a řádech.

Tento poznatek jsem už se vši jistotou prohlásil po osmnáctileté sběratelské práci v úvodě k Dialektickému slovníku chodskému. Dalším sbíráním byl jsem v tom mínění zcela utvrzen a dnes si tu do ruky pracuje dialektologie a dějepis. Podrobné archivní studie Fr. Teplého ukazují určité místo, úkol i poměr Chodů v starém kmeni českém, sídlícím od nepamětných dob v našem kraji. Nejstarší známé strážce přirozených bran zemských na této straně proti Němcům hledati jest dál od hranic, na Kolořecku. Teprve když postupným vzděláváním země ustupovaly lesy vždy více ke hranicím, ukázala se potřeba přiblížiti k nim i zemské strážce. Z krajiny kolořecké přeloženo těžiště obrany do krajiny naší. Vzdělána nejnutnější půda k obživě, založeny osady a jim k ochraně pevné hradiště „na túhošti“. Množilo se obyvatelstvo hradiště s obyvatelstvem původně stejné krve, stejné mluvy jako v okolí, poznenáhla měnilo svůj život, rozkvétala tu řemesla, dostává se jim výsad, mění se na město a konečně nabývají i nadvlády nad svými bratřími ve vsích. Z těchto vsí pak jsou některé zvlášť vyvoleny od panovníků, aby určitým řádem obstarávaly stráž a vedly obranu proti nepříteli, vpadajícimu do země. Takto se oddělili z původního starého kmene nejprve obyvatelé hradiště, potom privilegovani strážci hranic, *Chodové*.

Oboji to oddělení působilo na změnu staré jednotné mluvy. Do města je ode dávna větší příliv lidí odjinud, a ti přinášeli sem též své zvláštnosti jazykové. Brzy a trvale stíral také jazyk spisovný v městě zvláštnosti staré mluvy domácí a při tom při všem působil na řeč změněný život: řemesla, obchod, výsady.

Jedenácti historickým vesnicím chodským vykázan jako *zvláštnímu celku* také *jednotný způsob života*. Stali se lesáky hraničáři, kteří měli střídavě podle vesnic konati nepřetržitě strážný úkol. Také toto výlučné postavení mělo své účinky na zděděnou mluvu, společnou původně všemu tomu nejzápadnějšímu venkovu i jeho středu — hradišti, později městu.

Proto také když jdeme po stopách této staré historie, nacházíme všude souhlasné známky dialektické. Chodové, jakožto jádro kmene, jemuž určen tak zvláštní úkol, nepodléhající po několik století větším proměnám, zachovali si mluvu starou nejhojněji. Jsou v ní četné a pěkné doklady starého českého jazyka spisovného, jak jej známe z nejstarších památek literárních. Ale také v ostatních vesnicích na Domažlicku, jichž osud byl v historických dobách jiný a hodně proměnlivý, zachovávaly a zachovaly se dodnes některé z týchž starých zvláštností kmenové mluvy. Ovšem přibýlo tu i všelijakých známek a zvláštností nových, buď odjinud přenesených, nebo i z různých příčin časem doma vzniklých a oblíbených. Jeť známo, že podle mluvy v zachovalejších krajích můžeme rozeznávat i příslušníky jednotlivých vesnic. Ano při odborném zkoumání dospíváme ke zkušenosti, že mívají své libůstky jazykové také jednotlivé rodiny. Tyto všechny vlastnosti a zvláštnosti však nepadají na váhu při určování toho kterého podřečí. Ale pro náš článek podle skutečného stavu věci na Chodsku musíme dáti za pravdu starému badateli A. V. Šemberovi, který ve své Dialektologii 1864 mluví *o jednom podřečí domažlickém*. V něm je mluva Chodů nejzachovalejší a nejsvěráznější, ale není a nebyla nikdy sama *nářečím*, můžeme ji nazývat jen *podřečím* nebo *různořečím* a dokonce nemůžeme připustiti, že by „chodské nářečí vykazovalo tři větve“: prý „podřečí podsinovské, vesnic údolních a podhaltravských“ a nebylo prý „ani původně jednotné“. Jak rozuměti slovu *původně*? Máme se domnívati, že do každých tří čtyř vesnic chodských z původních jedenácti nastěhoval se lid kmenově tak rozdílný, že po staletích ještě uchovány odchylky v mluvě, aby bylo lze mluvit i trojím podřečí na tak malém území a při skrovném počtu obyvatelstva? Takové dělení bez dokladů a důkazů, podle nahodilých odchylek v jednotlivých vesnicích, které bývají původu místního nebo přespolního a vlastního ústrojí řeči se nedotýkají, musí odborná věda odmítnouti hned na prahu, prosti čtenáři kteří mají zájem o věc, jsou uváděni v marné matení a mámení — nehledě ani k nezvyklým a marně vymyšleným názvům. Nářečí se rozrůstají v podřečí tím, že se postupem času mění život, kultura, povaha lidu. K takovým podmínkám nebylo na historickém Chodsku ani místa ani příčiny. Na Chodsku nemůžeme ani mluvit o nářečí, neboť mluva chod-

ského lidu, jak již řečeno, jest jen části podřečí domažlického, s nímž patří k českému *nářečí jihozápadnímu*. A náležela k němu mluva nejen Chodů domažlických, nýbrž i všech ostatních, zejména také na západ a sever v kraji nyní poněmčeném. Vždyť pod samým mezníkem k Chebsku, vrchem Dyleni, žije ještě dnes v ústech lidu německého hojně slov původu chodského, na příklad „Hančička“ nazývají tam Němci dosud polní trať — název jistě dochovaný po Chodech. Po této krátké cestě na zkušenou teprve si sestavíme stručný obraz chodské mluvy.

Chodové, jadrný lid starého kmene českého, jako zachovali při své odlehlosti v pohraničním horském kraji mnohé staré mravy, zvyky a kroj, tak také dodědili význačné zvláštnosti staré své řeči. Liší se pak podřečí chodské od nynějšího jazyka spisovného předně *slovníkem*, za druhé *mluvnicí*, za třetí *výslovností*. Troji tyto rozdíly vznikly pak troji cestou. Jednak zachovali Chodové slova a tvary i výslovnost, jak bývalo v českém jazyce vůbec před sty lety, ale časem vytratily se z něho; jednak při osobitěm životě lesáckém vytvořili si mnohé zvláštnosti své, jednak přejímali, co se jim zdálo, ze živé mluvy obecné vůbec.

Tak na příklad slova *leměz* (trámec), *vodr* (patro v stodole), *calta* (houska), *vohrozit se* (nabýti odvahy), *zmisat* (vytrátit se), *pádlo* (stč. padla, mučící nástroj), *pláno* (stč. bláno), *zpříkat se* (protiviti se, zdráhati se) atd., dále tvary *smili se*, *vzeli*, *svěc*, *vovíc* atd., výslovnost *pjivo*, *bjič* atd. byly v českém jazyce starém vůbec a na Chodsku je slycháváme dosud. Některé z těch dochovaných starožitností mluvy jsou pěkné a vzácné nejen tvarem, nýbrž i obsahem. Na příklad na zdvořilou poptávku po zdraví přátel poděkuje starý Chod napřed: *Zdrávi se ptáli!* Za vzkázané pozdravení děkuje: „*Zdrávi zkazovali!*“¹

Slova *trhel* (velký klín), *zálež* (kompost), *náseč* (úzká koplice na vysekávání dřevěných koryt), *proštipka*, *hycháč*, *hrachovec*, *vodbička* a j. vytvořili si sami z vlastní potřeby.

S mluvou obecnou na příklad skloňují *dobřého*, *dobřýmu* atd., ale odchylují se zas od ní v mnohém. Tvary *noseji*, *vozejk*, *šahat* jsou Chodovi protivné a v jeho ústech nemožné. Staří tu dosud jen *vykají* a při tom mluvce s jednou osobou, dávají do množného čísla i přičestí minulé: „Co ste nám přinesli?“ tážou se příchozího.

V pohádkách našich a souvislých článcích s nářečím podává se obraz mluvy starších lidí zachovalejší povahy, jak jsme to všechno ještě životně zachytili. Naproti tomu mladší pokolení na Chodsku, zvláště přemnozi, kdož chodívají za chlebem do ciziny, hledí se vymaniti ze zvláštnosti mluvy zděděné, ba jednotlivci neprávem i se stydí za starožitný výraz, náhodou-li ho užijí, jako z nepravého studu pod rušivými vlivy nové doby odkládají kus po kuse starý kroj a s ním bohužel i starý mrav.

¹ S touto zdvořilostí se setkáme i na Volyňsku mezi bývalými Králováky a Stachy. Teplý.

Pro přehled uvedeme ještě aspoň tyto důraznější zvláštnosti. Ve výslovnosti libují si staří Chodové ve zvláštním širokém znění samohlásky *y* ve slovech *byl, byla* atd. Znělo tu *u*, jak svědčí přezdívka Buláků, která proto Chodům u sousedů zůstala.

Před samohláskami *u, a*, řidčeji před jinými slýchati *h*, které někdy zní úplně jasně (*huzený, harvokát*), jindy slaběji, jen jako přidech.

Misto *d* zní dosud často, ale nedůsledně *r*: děrek, stureno, storola.

Slabika *ej* (ěj) pokud je původní, zní v chodštině jako *yj* (ij): styjnyj, pěknjyj, volij atd. ale v cizím *elejson* zní čisté *e*.

Samohláska *o* na začátku slova měnívá se v *ů*: *vůje, vůlše, vůsmýj*.

Jest-li před *t, d'* samohláska, znívá před nimi *j* a souhláska za ním obyčejně tvrdne. Misto *at' si* slyšíme veskrze *ajci, neuvoď nás — neuvojd nás*. V starší chodštině nebylo souhlásky *g*; místo ní slýchati v řeči starších dosud buď *k* nebo *h*: *Krekor, Kabriel, kroš, hde, nihdýš*.

Ve dvouhláse *ou* zní dosud více hláska *u* než *o*. Erben a Němcová slyšeli tu ještě jasně *ú*, my už jsme zastihli toto jasné *u* jen ve zbytcích a to ještě s neurčitou délkou: *hyjtu* (hyjtou), draci *sperú* (sperou), *klobuk, tulec, vobluk*.

Kmenová samohláska ráda se dluží v přičestí minulém a v neurčitém způsobu: *volál, volát, držil, držít, mil, chtil*.

Hojně zachována dosud staročeská přehláska *a—e, á—ie—i*: *vzel, začel, huvízli, přil*.

Ve druhém pádě množného čísla dlužívá se koncovka: *votáv, hromád, světál, stebál, vědár, semán, jelit, koryjt*.

Živá mluva lidu, jako je na jedné straně chytlavá k novotám, přijímajíc odjinud nebo sama tvoříc z vlastní potřeby a záliby nová slova i nové tvary, tak na druhé straně ukazuje překvapující moc konservativní tím, že nejen také na nechodských vesnicích, ale i v samém městě přes staletí v proudu mnohotvárných proměn životních a společenských zachovává mnohé staré výrazy dialektické. Ještě v nynějších Domažlicích z řeči starého měšťanského obyvatelstva, jemuž se říká „od kořene“, lze zaznamenati řadu slov a výrazů, náležejících do slovníku chodského. Namátkou uvádím aspoň tyto: *lichva* (drůbež), *calta, skadlen* (předánko niti), *kalounek, kančka, vodr, perna, záteň, pinvice, hlavatice, blyjskoto* (ohnice), *houpor* (námel, zvrhlá švestka, bylina truskavec), *capuch, troky, břemičko, mukař, plechař, rozpiček*.

V městě vedle přílivu cizoty a hojnějšího vnikání jazyka spisovného pomáhala stírat zvláštnosti dialektické také bláhová řevnivost mezi městem a vsí. Ta tu vede někdy až k směšným koncům. Na př. protože slyšeli Domažličti, jak na vesnici mají oblíbenou hlásku *h* u slov začínajících samohláskou, neporozuměním hleděli ve výslovnosti odsouvat tuto hlásku i tam, kde byla kmenová, a tak začali zálibně říkati všem městským *Hondzům Ondové*. Vesničti však zachytili se tohoto jejich podivinství a pokřtili si je oplátkou za „Buláky“ přezdívkou *Ondové a Ondáci*.

Jiná, velmi zajímavá věc jest v naší chodské dialektologii, že některé vesnice na území Chodska, jež třebaž už dlouho nepatřily do svazu historických vesnic chodských, zachovaly a zachovávají podnes některou starou zvláštnost jazykovou, která již mizí ve vesnicích původem chodských. Tak na př. zbytky měkkých hlásek retných, žijících ve slovech *pjivo*, *vopjilyj*, *bjil*, *bjič* nebo *bječ* slýcháme dosud zpravidla od starších lidí v Milavčích, v Zahořanech a v okolí, z chodských vesnic zachytil jsem v posledním čase jen málo případů v Draženově a Oujezdě a to už jen v řeči nejstarších.

Je zajímavé, že pověstné *bul*, *buli*... nebylo jen zvláštností mluvy Chodů domazlických, nýbrž dosvědčeno i jinde na západě a jihu Čech. Uvádím zprávu svého bývalého spolužáka, vrchního fin. rady J. Palečka v Plzni, rodilého ze Srbic, že za jeho doby školáci z Lohovic i ve škole vyslovovali určitě *bul*, *bula*, až se jim ostatní spolužáci smáli. Ještě zajímavější je písemný doklad nalezený panem archivářem Teplým. Hlubocký hejtmán pan Jiřík Vratislav psal si velmi jadrnou češtinou kolem r. 1580 hospodářské poznámky, co se má kde dělati a jak, a v nich čteme mimo jiné: „Šafář Poněšický aby zde *bul* v zeytra!“ — „Co se vejde cihel na pinvici, aby *bula* ještě jednou tak hruba jako mlíčník v Chňavě“² Podobně psal i písař na Nové Bystřici v l. 1542—75 do účtů, jež se zachovaly v Jindřichově Hradci.

Za ta všechna léta, co se obírám chodským národopisem, poztrácelo se hodně svérázu i z podřečí. Nemění se tak rychle mluva lidu sama, ale s vymírajícími nejstaršími hlavami mizí navždy největší díl zděděných zvláštností. Přichází do chodské vesnice má tu pak první dojem, že slyší obyčejnou obecnou mluvu, přibarvenou jen tu a tam jinou výslovností a přízvukem větným nebo zvláštním slovem. To platí zejména, nahodí-li se mu mluvit s někým, kdo už svou přirozeností nebo novým způsobem života je více vydán assimilačním vlivům cizím, jež zvláště od světové války působí velmi rušivě na všechnu kmenovou úsobu. Vždyť nyní z každé skoro vesnice chodské vydává se denně po několika lidech za chlebem do rušného života továrního! (Škodovka v Plzni.)

Posloucháme-li však takový nahodilý hovor trpělivě, proskočí brzy slovo a tvar nebo celé rčení, jež jsou zbytky starodávného podřečí. Jest jisto, že vnuk nynějšího chodského rolníka nebude už vědět, co je *přiloh*, *štyrbrazník*, *dvi*, *doběr*, *vobhánět*, *vybírat*. Změnila se práce na poli, nebude brzy kdy a proč užívatí těchto zděděných výrazů, vytratí se ze živé mluvy. Ale opovážil bych se předpovídati, že ještě v několika příštích pokoleních budou se ozývati na Chodsku slova a tvary: *volál*, *vzel*, *voláv*, *kolmáh*, *srdeň*, *zateň*, *náton*, *trhel*. Slova zvláštní budou žiti s věci a tvary zvláštní vžily se, že jich bezděky užívají i kdo z módy proti nim brojí.

Zdá se, že zděděná barvitost mluvy mizí právě tak jako malebný kraj, ale podstata věci je jiná. Kraj se vyrábí a kupuje; nechce-li si člověk

² Viz jeho publikaci Příspěvky k dějinám českého zemědělství str. 121.

koupiti nový kus, když starého nemůže uživati, jest oň méně. Mluva se rodí s člověkem a všemi kmenovými zvláštnostmi žije s kmenem. Přežila celá pokolení a přežije i kroje, aspoň v hojných cenných zbytcích, proti nimž všechen boj nové doby je slabý a marný.

Řeči Chodů bývá vytýkáno, že je mnoho nakažena němčinou, jiným prý zní tvrdě. První výtku činí jí sám J. Š. Baar, rozhorluje se zejména nad cizáckou nákazou v svém rodišti Klenčí. Kdo si však pozorně přečte Baarův poslední román, vyrozumí snadno, jak se cizota trvale a násilně na Chodsko vtírala a o Klenčí samém pak dospíváme k úsudku, že je divem, že se docela neponěmčilo. Ale přes všechny stálé, staré i nové styky hraničářů Chodů se sousedy Němci můžeme s radostí dnes tvrditi, že té německé nákazy v mluvě Chodů hodně ubylo a ubývá jí stále. Výtku druhou o tvrdosti řeči můžeme bráti též ve smyslu dobrém, tvrdý život, jenž jest také dnes údělem chodského lidu, prozrazuje se jednáním, povahou i řečí. O mluvě však užil bych tu raději slova rázná, hlásná, pádná. Zato je veliké a velmi vzácné bohatství v naší řeči hledíc k její životnosti, názornosti, obraznosti i k děděné správnosti dobrých vazeb a přilehavých slov. Tvrdost nelibá zní jen z úst lidí tvrdých srdcem. Divočí-li mravy, divočí i řeč. Od tohoto nebezpečí zachrání nás uvědomělá úcta k celému dědictví starých chodských mravů a řádů.

Podle poznámek J. Š. Baara sestavil Fr. Teplý:

Odlišné názvy chodské.

a) pro rostliny:

Pampeliška, chodsky = smetanka, měsíčky.

Štírovník = pantofličky.

Blafouch = májový kvítí.

Kopretina = velký dorotí kvítí, mládenci.

Chudobka = malý dorotí kvítí, kvítíčko.

Pryskýrnik = žlutý kvítí, pupičky, vrtič, hambous.

Protěž bílá a červená = pazourky, kočičí drápky, děřečky a ba-bičky.

Pryšec chvojka = kozí mliči.

Druh mochny, t. ř. husí nožka = zelenidlo, parapličko.

Řeřišnice = bílek.

Aurikule (semena podobná bukvi-cin) = bukvice.

Truskavec = houporová tráva, houpor.

Hadí mor nízký a dřipatý (scor-zonera humilis, laniciata) = hadí žrádlo.

Silénka nadmutá = houbyťový ko-řeň.

Kapradí (samec) = mužíčkovo ka-bát, m. šaty.

Rozchodník = mužíčkovo zeli; roste u rybníků.

Kokotice = stráž i sráž.
 Květ jetele = žemličky.
 Mateří douška = douška mužská
 a ženská.
 Vlásnice (vlk) = výšovka i víš
 (tráva lesní).
 Suchopýr úzkolistý = židovo pěti.
 Petrklíč = bloudí, fajfky.
 Vstavač = kůkalka, kůkačka.
 Pomněnka = kočí myjdlo.
 Ohnice = blyjskota.
 Okřehek, (lemna) = vokřah.
 Všivec = všivá tráva.
 Bodlák polní = voset.
 Kartouzek = slzičky P. Marie.
 Vždyživec, rozchodník = trnová
 koruna.
 Kostivál = Pána Krista kosti.
 Mochna husí = andělíčky.
 Mochna stříbrná = stříbrník.
 Vitod = ptáčky.
 Luštěnec = křestačka.
 Flox = stříbro.
 Ostřice = řezavka.
 Brotan = boží dřevec.
 Třezalka = svatojanský koření.
 Námel = svatojanský žito, houpor.
 Podběl = mařiličko, podbil.
 Janovec = švábi, zaječí zeli.
 Rdesno = červenkový koření,
 Ptačinec, žabinec; někdy žabi
 vlasy.
 Plavuň = moři noha.
 Zvonek (nejmenší) = houroční ko-
 ření, houročník.
 Oměj šalamounek = koničky.
 Lopuch = knoflíky.
 Buxus = pušpán.
 Šefík = řebříček.
 Chrysantemy = kačenky.

Mařinka, božec = voldmánek
 (z něm. Waldmeister).
 Pletou názvy: svatojanský chleb,
 voříšek, bůbáčky, toten i krvavec.
 Rašeliništi, kde roste rákos, siti,
 přeslička říkají slatina;¹ travě na
 mokřadlech ňuhňacka.

b) pro houby:

Václavky, havelky, kalhoty (mly-
 nářky), vřotavky (žampiony na
 podzim), doubravník, kravák
 (hřib satan), špičnik (hřib kozák)
 másník (klouzky), žemličky, vo-
 řiš (choroš), zaječí houška, šlajfř
 (hřib křemenáč), špičky (jarní
 houba), májovky (čirůvky).
 Jarní houby v lese: šťavnatka kozi
 i ovčí, holubinka růžová, strmělka
 vonná. Na lukách: špička travní
 (výtečné chuti), limcovka, pol-
 nička, třasavka; nahnoji: hnojník
 (celý rok), limcovka a třesavka.
 Na kmenech: parezník, parezovka,
 třepenitka, hliva, helmovka a j.
 Kotrč kadeřavý = vořešník.

c) pro domácí nářadí:

Sekery: pobiječka, širočina, hla-
 vatka, jednoručka, sekáček (na
 kleštění peruči obyč. z nože od
 řezačky), šmytec nebo zlodějka
 (z kosy zasazené konci do ruko-
 věti — do lesa dobrá).
 Pluhy: hák, pospěcháček, rachák.
 Řetězy: zavírák, houviňák, klanič-
 ník, nahovák, slabýj, vaznýj.
 Hoblík: hladík a ubírák.

¹ Ves Slatina u Chudenic.

Proč dán Chodům na Domažlicku název Psohlavci a Buláci.

V Čechách na hranicích všudy žili Chodové, strážci Pomezí. Střediska jejich nalezneme v Rudohoří, v Českém lese, na Šumavě, při Krkonoších, všudy, kde brány zemské. Říkali jim Chodové Sedlečtí (Chodenes in provincia Zedlicz), Chodové Plánští, Chodové staři (Chodones antiqui), Chodové sv. kříže, Chodové Tachovští, Chodové kolem Přimdy, na Volyňsku Staši a Králováci — našim: Chodové k Domažlicům či Túhošti náležející, Chodové při městě Domažlicích, Chodové královští u Domažlic.¹ Více však známi byli Chodové kolem Domažlic a to hlavně po válce třicetileté pode jménem Psohlavci a Buláci.

Jak se stali *Psohlavci*, již víme. *Stará pověst* o tom, patrně z Hájkovy Kroniky, žila v ústech lidu ještě r. 1846, kdy Boženě Němcové devadesátiletá stařena opředla ji touto fantasií: Někde až tuze daleko je město Mediolan. Tam prý táhl jednou císař německý a chtěl je rozbořit, protože tamější lidé nechťeli ho poslouchat. Před tím městem teče řeka — tam se Němci položili; ale nemohli nijak města dobýt. Mezi Chody (kteří tu s císařem museli bojovat), jeden jménem Psutka stál u té řeky na stráži, díval se na město a přemýšlel, jak by je bylo možná dostat. Tu vidí u městské zdi psa i myslí si: Ten pes je z města, kterak se dostal ven? I nepustil již více psa s očí a po chvílce viděl, kudy lezl zpátky. Hned to oznámil našemu králi, pustili se přes řeku a když uviděli, že tou dírou je možná se dostat do města, pokusili se o to a tak šťastně město přemohli. — Tenkrát dostali naši za to, že byli tak stateční a Psutka že to vypátral, listy zlatými slovy psané, dostali velká práva a svobody: patřili sice k městu, ale byli svobodní. Od té doby jim přezdívali Psohlavci a to jméno nám podnes zůstalo...²

Mistr Pavel Stránský ve své knize: Vypsání vší obce království českého napsal in exilio v Toruni r. 1634 takto:³ Od mnoha času právem zástavním pod mocí (města Domažlic) jest lid, jinak nevšedním svobodám se těšící, jemuž říká se Chodové aneb po prostu Psohlavci. Jungmann přijal do svého Slovníku jazyka českého z předavků J. Zlobického

¹ Srov. Erben et Emler: Regesta.

² Sebr. spisy Bož. Němcové, sv. IX., „Obrazy z okolí Domažlického“, str. 90.

³ Vydal r. 1893 E. Tonner, str. 39.

k Tomsovu Slovníku z r. 1789, „že Domažliční nazývají Chody tam bydlici Psohlavci, což není přezdívkou, ale zcela řádný název“. JUDr. I. A. Gabriel ve svém spise Královský Hvozd⁴ uvádí, že pojmenování Psohlavci nabyli Chodové od toho, že na svém praporu mají obraz psa, věrného strážce. Že pak takový titul není žádný příslotek ani přezdívkou, nýbrž i docela úřední příjmení chodské, patrně z úředních záznamů města Rokycan,⁵ z nichž se r. 1639 vypočítávají útraty „na officíry proti Psohlavcům s vojskem maršujícími“. Tím zajisté se chtělo říci: mají nejenom na praporu psi hlavu ti Psohlavci, ale také vyznamenávají se prudkou a popudlivou povahou. Chodská vznětlivost kypí tolik jako osobní odvaha. Bavorští Němci měli jejich pádnou pěst a nebojácnost v náležité účtě — ještě r. 1642 psal měšťan brodský do Čech,⁶ že chodští sedláci se ani čerta neleknou, neřku-li vojákův.

Chodové sami se nazývají *Buláky*⁷ a řeč svou *bulačinou*. Řekli jim tak i jiní, poněvadž jim nezvykle znělo jejich bul místo obvyklého byl; odtud muži Buláci, ženy Bulky, bulácká řeč, bulský kraj. Vzpomenutá Bož. Němcová píše r. 1848, 27./7. básniku Fr. Lad. Čelakovskému o Chodech: Buláci se jmenují i sami a nezlobí se, když je tak jiní jmenují; avšak raději slyší se jmenovat Chodováci, na kteréžto jméno mnoho si zakládají. Obvyčejně ale řekne se Bulák, Bulka, Buláci, Bulky.⁸

Čelakovský vysvětlil Němcové r. 1849, 13. 6. slovo bul od Bulany, Polany, soudě, že jsou původu polského, jakž tenkrát panovalo všeobecné mínění: Netřeba mi již vysvětlovati jméno bulákův (Mám za jisté, že to žádná přezdívkou není. Lid sám sebe vespolek nikdy takto přezdívkami nepoctívá), ale že jsou buláci i bulky potomkové oněch polských osadníků, které Břetislav do Čech převedl. Divná to též podobnost, že zeměpisec Ptolomaeus (žil v II. stol. po Kr.) Polany píše Bulany a to Poláci = Buláci...⁹

Však i Čelakovský se mýlil. Vímeť zajisté, že polská a česká řeč v XI. stol. zněla stejně a řeč bulácká není než zachovalý zbytek staré, libezné naší mateřštiny.

*Hdo je smělý, má svět celý!*¹⁰

(Chodské přísloví.)

⁴ Der Königl. Wald Hwozd, Prag 1861, str. 12.

⁵ Dle opisů p. rady Fr. Stříbrského z Radního protokolu A č. 55.

⁶ Ign. Wolf, arch. hradecký.

⁷ Podle mé zkušenosti bylo jméno Buláci přezdívkou. Sami užívají ho jen jednotlivci uvědomělejší, že je vážně bráno v skladbách literárních. — Hruška.

⁸ Český lid 1903 č. VII., str. 307.

⁹ Sebr. spisy Bož. Němcové XII., díl I., str. 87.

¹⁰ V příslovích střídají se často tvary spisovné s dialektickými jako v písních.

J. Š. Baar:

Bulačina.

Báseň vydal ponejprv Baar pod pseudonymem Jan Psohlavý v knižce: Rodnému kraji — r. 1903, str. 5 u V. Kotrby, r. 1926 s nápěvem J. Jindřicha ve sbírce Písní u fy Fr. A. Urbáněk v Praze a t. r. Fr. Teplý v knize: J. Š. Baar a Chodové, tiskem Fr. Obziny ve Vyškově, str. 72.

Zdráva buď na stokrát
řeči stará,
hlahole našich chat,
písní jara,
prostičké nářečí
babiččino,
zdraví tě tvé dítě,
bulačino!

Když mě máš vinula
doma v plénky,
ty jsi je měnila
v hedváb tenký,
ani ne v hedvábi,
v pavučinu —
proto ji miluji,
bulačinu.

Při mně jsi stávala
nad kolebkou,
do ní jsi stlávala
píseň hebkou,
proto se potěším,
odpočinu,
slyším-li na chvíli
bulačinu.

Vidím ač nejasně,
vidím znova,
v ústa jak kladlas mně
první slova,
proto též nemluvím
řeči jinou
raději, než svoji
bulačinou.

Jak matka hrávalas
vždycky se mnou,
pozděj mě brávalas
v náruč jemnou,
nesla v les, na pole,
na lučiny —
proto jsem dítětem
bulačiny.

Když pak jsem povyrost',
do školy šel,
pohádek, dějin skvost
v ní jsem slyšel;
jiná řeč proto je
neúčinná,
lehce však kali zrak
bulačina.

Ke mně se tulila,
dala zdraví,
v srdce mě ukryla
klenot pravý,
z duše kdys na jaře
s linduščinou
vytryská píseňka
bulačinou.

Často teď bývává
„hyjtou“ u mne,
v čelo mě libává,
šeptá dumně:
„Tobě huž nastává
doba činů,
chlapče můj, vždy miluj
bulačinu!“

Jak bych tě neměl rád,
řeči stará?
Hlahole našich chat,
písni jara,
prostičké nářečí
babiččino,
zdraví tě tvé dítě,
bulačino!

*Blahoslavený člověk, kdo přátele má,
svatý, kdo jich nepotřebuje.*

(Chodské přísloví.)

Oblíbená křestní jména na Chodsku.

Veliké oblibě těší se jména sv. apoštolů: Jan, Jakub, Bartoloměj, Ondřej, Tomáš, Matěj, Matouš; dle matrik dříve i Petr a Pavel, Štěpán, Rehoř, Křištof, Adam, Zachariáš, Duchoslav (Spiridion), Diviš. Hojně najdeme ve starých záznamech jména sv. patronů Českých: Prokop, Vojtěch, Vit, Ludmila, Anežka — nejčastěji však jména „světců na koni“, jak záliba v koních Chodu káže: Václava, Martina a Jiřího.

Sv. Václav jako patron a dědic České země měl v našem zákoutí kostely: v Ouboči, ve Zdemilech u Všerub, Horu sv. Václava. Sv. Martin opanoval celou osadu Klenčí, máje tu tolik jmenovců, až jim vulgo říkali „Klenčský Martinové“. Jméno sv. Jiří dávali ochotně dětem pro čackého krále husitského Jiříka z Poděbrad, který měl Chody rád a před nepřítelem je chrániv potvrdil r. 1458 jejich výsady. Než vážnějším důvodem obliby sv. Jiří u selského lidu na Šumavě vůbec pokládám svatojirskou, všeobecně známou legendu, která učinila svatého vojáka milým *všem* Čechům, takže mu postavili nejstarší basiliku sv. Jiří na hradě Pražském, rotundu na hoře Řípu a u nás v Rokošíně nedaleko Poběžovic prastarý kostelík sv. Jiří, někdy i farní chrám. Češi i Chodové totiž neustále bojovali s drakem — německým, boj svatojirský sužoval je a sužuje od chvíle osednutí české země. I oni chránili spanilou princeznu — Českou zemi — kterou drak ten chtěl pohltnout jako shltnul Slované polabské, Prusy, Pomorany, a proto tento asijský patron všech křesťanských rytířův a vojinů byl jim tolik sympatický. Pravím *byl*; neboť dnes místo Jiříčků, Jiříků a Jirků i na Chodsku křtíme jen samé Adolfy, Rudolfy, Jaroslavy, Jindřichy, Františky...

Ženy si nejvíce zamilovaly jména: Marie, Anna, po nich velké mucednice: Dorotu po chodsku Dodlu, Dodličku, Barboru, Kateřinu a vlivem klášterníků z Pivoňky: sv. Justinu, Voršilu, Markétu, Martu.

*Stane-li se ze žebračka pán,
ani čert na koni ho nedohoní.*

(Chodské přísloví.)

Slavnost chodských pastevců.

Jednou v neděli odpoledne, někdy počátkem září, děreček seděl ve stínu stromů před včelínem s Frenclovou Postilou v rukou. Chvillemi četl, chvillemi zálibně pohlížel na včelín, kde jeho milé včelky hleděly využití posledních jasných dnů, vůčihledě se krátících, na pozdní snůšce medu z vřesovišť, která hojně kvetla tu i tam po kopcích a stráních nedaleko myslivny. Z této milé chvíle byl najednou vyrušen ohlušujícím praskáním dvou bičů někde na dvoře. Vykročí ze sadu a už tu vidí pohůnka s Gabrielem — každý z nich má v ruce dlouhý bič a dychtivě zkoušejí, který lépe praská.

„Co ste si to zmyslili — takový rány tu? Hned se mi tuvocajť šarujte! Bjiče skovyjte, haž se bure pást!“

„Máme bjiče nový, Jiřík sám huplet jeren sobě, jeren mně! Mamička nám dala na ně len!“ omlouval se Gabriel. A potom ještě dodal: „Tatiček řek, že na druhýj týden dá huž posict Rymík a potom tám bureme honivat. Já buru s Jiříkem pásat, pokajď nenastane škola.“

„Nu dobře dobře, jen huž mi tu nepraskyjte, včaly to plaši, ha já to teký rád neslyšim, hci čtát.“

Chlapci mlčky poslechli a zavěsili oba biče na hřeb na stěně u mařtali a k dědečkovi vrátil se už jen Gabriel.

„Děrečku“, vyrušoval jej znova ze čtení, „vy ste mi loni slíbil, že mi povíte, jakou ste mivali za starodávna slavnost, když se eště víc pásalo.“

Děreček včalař zavřel knihu a drže ji na kolenou, ochotně pravil:

„Poj, sedni si tudle bedle mñe ha dobře poslouchy, bure to delší!“

Za našich časů, dy sme byjvávali malí, pásalo se brzy, jak se vorevřilo jaro ha vokázala se travička. Do sv. Jiří smil každýj pást, hde chtil. Po sv. Jiří zavíralo se právo pást na cizim; každýj pásal potom na svým, nyjvic na přílohach a na vobecních drahach.

Než se ponyjprv vyhnalo, chodil vobecní pastyjř mařtal vod mařtali ha šudýš vopjiloval dobytku špičky rohů, aby si tak nehublžili, dyž se na pastvě začnou štochat. Potom tepřiva se myslilo na pohůnčí slavnost. Ha protože něhdy rostla tráva spiš, něhdy dýl, stálo se zvykem, že se ta pohůnčí slavnost kládla huž vod nepamětnyich časů na svatodušní pondělek.

Ten den si dávali pohůnci na tom záležít, aby vyhnali ráno čím spiš, tím líp. Hdo vyhnal první, ten bul „král“, hdo poslední, bul „klepec“; teký mu říkali „nádvor“ nebo po německu „pikšvonc“. Toveci pikšvoncem nechtil byjt žádnýj. Někerýj si humínil, že nepure tu noc hani spat, bdil do půlnoci ha třebas přes půlnoc, ale potom ho spaní přemohlo, neveděl

nic a svalil se třebas na lajci, hde sedil, nebo i pod ní ha spal do rána jako doch, dy ty druhý vyháněli, von eště neveděl vo sjetě. Tak se mu to bdění nevyplatilo. Potom bul jistojstě klepcem.

Ten den honivali teký pohůnci spíš demů. Vokolo deviti, desiti hodin buli doma šichni a začeli se připravovat na jízdu po vsi s pikšvonce. Hu nás v Korově vzeli na to tratar ha na tom spletli z lipovych suků ha kotváčků takovou jako skovávačku. To bul vlastně ten *klepec*, jako by se řeklo poklopec na ptáky. Dyž to míli hotovo, potom počkáli, haž vodpůlne šli lidi z kostela z požehnání. Íčko začel ryj po vsi, haž se to vohláchalo za humna. Toho, co poslední vyhnal, strčili ha skováli pěkně do klepce, křičili, co jim hrdlo stačilo: „klepec, klepec — starý Berouškový čepec!” a vozili ho stavení vod stavení přes celou ves, vybírali, co jim hdo dal: vyjce nebo dvě, kousek másla, něhde teký nákyj kryjcar nebo štyrák. Nyjveči lermo míly při tom děti. Ty dorážely ze všech stran k trataru a chtily pikšvonce vodkryjt. Ty druhý potom na něho voláli: „Nikl, pichyj!” Ten míl skovánou v klepci hůl s řebíkem, tu vystrkoval a dotěry zaháněl. Hdyž bul vod děti pokoj, voláli zas na něho: „Nikl, piskyj!” Dělávali sme si pištěl z bezu, to sme vytlačili z mlázu duši a někeryj na ni, na tu pištěl, humíl zapiskat zatrápeně pěkně. Něhdy pro věči komedii přivazovali pod zadek trataru kolečka z plouhu a potom vykřikovali, že mají vůz vo třech kolech, na takuvým že jakživ žádnýj nejedzil, to že může ject jenom pikšvonc, nádvor, klepec.

V Houjezdě, tám si zminouli pohůnci vozit pikšvonce na vopravduckým voze. Přivazovali na vůji napříč tři táhla za sebou a šest jich potom táhlo vůz místo potahu. Klepec na voze, kam se míl ten vopozděnýj pohůnek skryjt, dělávali teký důkladnyjší a snadlo. Chlapík si mušel na voze lehnout a ty druhý na něho přiklopili troky. Potom tepřiva na troky naházeli lipovych kotváčů, huž jenom jako parádu.

Kam přišli, vybírali na pikšvonce, hale lidi je zlobili, šudýž ho chtíli vidět. Chlapsi ho nevokázali žádnýmu, jen zas voláli: „Nikl, piskyj!” nebo „Nikl, pichyj!” haby každýj viděl, že Nikl v klepci vopravdu je. Nakonec zavezli klepce na kráj do plaviště a ten mušel přes vodu ven. To na to čekáli velký malý a byjvalo smichu a křiku, než se dostál klepec skoupanyj z vody ven.

Co vybrali, z toho si potom huďělali v hospodě dobrou svačinu. Husmažili si hodně vajíc na másle, ha co zbulo, to prodali ha koupili si pjivo.

Hale při tý jízdě po vsi i po ní naděláno šelijakyjch kousků, pěkných i nepěkných, že z toho byjvávala i mrzutost. Hde je na statku vodbyli, ty se za to dostáli do krátký písničky, kerou chlapsi skládali a vyvolávali hned za tepla. Jindě zase štědrou hospodyní pochválili:

Hu Bartů je na dvoře louže,
hale dívče tám roste jako růže.

Hu Mlnářiků nemají žádný vyjce,
žencký sou tám klebetnice.

Hdyž takovou průpovídku propověděli, to dělávali dva, ty nejku-
rážnyjší, ha říkalo se jim milistři — ptávali se na souhlas „krále“. To bul
ten, co první vyhnal. Ptávali se: „Pane králi, je-li pravda?“

Pan král moc nemluvil. Ten dycky račí přisvědčil: „Je pravda!“

Toho slova se zas eště chytil jeren z milistrů ha přidával: „Hdo
nevěří, ajť tám běží!“

Nebo druhýj:

„Hdo věří, šelma věčí,
hdo nevěří, eště věčí,
já nyjvěčí.“

Hdyž buli milistři podle toho, že humili prořect chtip, byjvalo vo
pohůnčí slavnosti veseli i smichu, že si v tom zděděným zvyku libovala
ha povidala vo tom celyj tyjden třebas celá ves.

Eště tuto abych dodal: To půldne, co bula pohůnčí slavnost, mili
chlapsi svobodno ha mušely za ně pást děvky.”

Než děřeček dopověděl, slunce skočilo za Čerchov a starci začalo
se dělat chladno. Gabriel naproti tomu nerad vstával a byl by rád dě-
řečkovi nadhodil ještě některé otázky o podrobnostech starodávné pastvy,
ale děřeček s knihou pod pažďí pospíchal už do svého zátiší a chlapcovu
zvědavost nechal v trpělivé naději: „Haž zase jindy!“

Z paměti Děřečka včalaře.

Loučení.

Ach mámo, mamičko,
promluvte slovíčko!
Vy ste mě ztratila,
jak jabloň jablíčko.

Jak jabloň jablíčko:
pryč se vodkotálí,
že huž je na ten strom
žádnýj nepřipraví.

N a d ě j e.

Esli si mě, dívče, vemeš,
táta nám dá mírku peněz;
mírku nám dá, mírku máme,
mírku si jich vyděláme.

Jan Fr. Hruška:

V č e l í k r á l o v n a.

B á j e

Po stvoření světa rozešlo se všecko tvorstvo, přerozmanité podle tvárnosti své na zemi, ve vodách i v povětří, a žilo, jak co k čemu bylo stvořeno.

Ale po nějakém čase Hospodin, ačkoli viděl, že všecko velmi dobré jest, naklonil se s nesmírnou láskou k svému stvoření a poslal anděla na svět, aby všichni tvorové, kteří by měli ještě jaká přání, předstoupili a přednesli je Stvořiteli.

Přicházeli však většinou jen nespokojenci a žádosti jejich byly leckde takové, že jen pokoušely hněv boží, a tak mnohým vyplnění jich bylo už i trestem. Jedni žádali o větší sílu, aby snáze přemohli jiného, druzí o nádhernější šat, aby se mohli chlubit a vypínati, třetí chtěli hroznější zbraň; nejvíce však jich žádalo mít větší žaludek.

A podivno — mezi žadateli objevila se i včela královna.

„I ty jsi mezi nespokojenci?“ oslovil ji vyčítavě anděl, stojící před tváří Páně. „Čeho ty ještě žádáš od Hospodina?“

„Prosím o dvojí“, odpověděla včela skromně, „předně, aby pokolení moje do skonání světa nepřestalo milovati práci, za druhé, aby práce naše byla i jinému platna“.

Zalíbila se pokorná žádost Hospodinu a pravil: „Prosba tvoje vyslyšána. A zes prosila o ctnost vzácnou, kterou již mnozí opovrhují, i jiné vlastnosti dobré budou tobě a tvému rodu přidány a budete ze všech tvorů nejsladší chléb jidati.“

A stalo se. Vedle pracovitosti vynikají včely svorností, čistotou, dovedností i jinými přednostmi pro příklad samým lidem. Jídají nejsladší chléb, vonný pot květinek, a o ovoce své práce dělí se s člověkem, jemuž jest med i lékem.

Bajky o včelách.

Náboženské poměry na Chodsku.

Jako lidé v lesích a na horách měli Chodové k Bohu blíže, poněvadž se stýkali stále s dílem ruky Jeho — přírodou. Ta povznáší mysl selského člověka k nebi. Chodové, zejména ženy jejich prosluly srdečnou zbožností, přitulností k Tvůrci světa, svatým a Matce boží. Ctili zejména národní světce sv. Václava, sv. Vojtěcha, stavěli jim kostely a kaple. Již jsme čtli, že na mnohých místech stály i dva kostely vedle sebe a to v době, kdy o náboženské roztržce v naší zemi nikomu se ani nezdálo. Když počet chodských quasisvobodníků se obmezil na 11 vesnic, považovali za své chodské chrámy proslulý poutnický Panny Marie a kapli sv. Kateřiny v Loučimí, do nichž r. 1504 a 1524 zakoupili překrásné zvony; sem patřila osadou zprvu všechna krajina kolem Všerub i votivní kostelík sv. Václava jako filiální i druhý kostel sv. Jana Křtitele na poušti, vulgo Kostelíček, obě svatyňky Chodům památné a milé. Komisionelní protokol z r. 1579 zmiňuje se též o zřícenině kostela v Pasečnici (staré), o němž jinak nic nevíme.¹ Za druhý svůj chrám považovali vždy sv. Jakuba a svatyni Zvěstování P. Marie, jinak dolejší faru v Domažlicích, řečenou „u Svatých“, kterýmž názvem minili „svaté věci neb ostatky“ a ovšem i místa svých starších, neboť tu kolem kostelů Chodové pochovávali své mrtvé.

Třetím kostelem chodským stal se koncem XVI. věku sv. Martin v Klenčí — čtvrtým kaplička sv. Kolmana „na hrůbku“ u Ždánova nebo „na Kolmáňku“.

Veliký vliv na náboženský život našeho lidu šel z klášterů augustiniánského v Domažlicích (založ. 1287), pivoňského týchž poustevníků zákona sv. Augustina — také až do Bavor putovali na místa tamních zázrakův. V kraji samém nacházelo se nad to mnoho křížů, božích muk, obrázků na stromech a jiných znamení, že tu ve srážce s nepřitelem za vlast padl nebo jinak se světa sešel věrný křesťan, mnoho kaplí, kaplíček či tak zv. kostelišť, známého účelu. Chodové prodělali všechny nešťastné zmatky náboženské v Čechách. Napřed věřili po katolicku, potom utraquisticky (podobojí), českobratrsky, luteránsky a konečně vrátili se zase ku první, staré víře katolické. Venkován v tomto směru dá se strhnouti až později, všeobecnosti: lpi houževnatěji na statcích pozemských než duchovních, řídí se v náboženství rád modou vzdělanějších, ustupuje zásadě své vrchnosti: Či zboží, toho též víra (cujus regio illius et religio). Pán po-

¹ Snad „skalka“ nade vsí nesla svatyňku. Nedaleko „přikopy“ a archeologicky památný Okrouhlik.

ručil — *Chod změnil vyznání, kolikrátě toho na něm žádali a věřil stále stejně.* Líbil se mu r. 1420 kněz na koni a ve zbrani husitismus šířící, leč nebránil více novotných nálezků věroučných, když Bohuslav ze Švamberka přepadl náboženské shromáždění, jež na Chodech jako jinde v zemi se konalo na jedné hoře² mezi Domažlicemi a Týnem, několik set jich pobil a raněné zajatce s knězem v Plzni na náměstí ukrutně dal upáliti.

Ideální, ale nepraktické učení českobratrské nezapustilo u nich tak silné kořeny, jak se obecně soudí. R. 1586, 28./2. píše děkan týnský Cadera pražské konsistoři, že v Klenči tráví život kněz haeretik, jenž tu kázal, že svatý půst není ustanoven od Boha, ale od čerta (ab ipso daemone). Pověděli mu tak sedláci, velmi naklonění katolické víře, prozrazující přání, aby dostali lepšího duchovního správce. — Čeští bratři věřili a zachovávali tuhý půst.³ Chodové změnili oficiálně „víru“ čtyřikrátě a právě tyto časté proměny v kališníky, české bratry, luterany a zase katolíky u selského konservativního lidu, bez valného vzdělání nešly do hloubky, jelikož nemohli poznati celý obsah nových nauk. Drželi se slova kazatelů a poněvadž z těch každý tvrdil něco jiného, na oko přitákali, ale nezměnili původního starého náboženského názoru, vžitého kostelem a vlastní tradicí rodinnou. Z té příčiny v náboženských zvycích a řádech nesetkáváme se u Chodů se žádnými stopami reformačními, není mezi nimi také povah ani tradic, jako na př. doděděny mezi lidem v severovýchodních Čechách.

Kdo vítězil, s tím sedlák ve víře šel, jiti musel. Pro viru z Chodska neutikali. Pravda, horlivě chodili s novými směry, zvykli jim, ba nechtěli jim odvykatí a na počátku rebelie české ostentativně část lidu šla do města pod husitským praporem a jeden z nich mečem i posušky dával najevo, že vsichni na obranu kalicha až do prolití krve jsou odhodláni bojovati — oni, už více luteráni než podobojí — zapřísáhli se v jistém mlyně, že „zabijí každého, kdo se víry zřekne“, ale nikoho nezabili, poněvadž po selském zvyku odhlasovali, co jim kazatel nadiktoval; neboť jejich bratři v Chodském Újezdě r. 1627 v srpnu po selsku své mínění řekli týnskému děkanu Flaxiovi: *nechceme, ani nemůžeme odstoupiti od víry, ve které jsme se zrodili, leda by nám něco povolil z břemen a roboty pán, jenž nás nadmiru utiskuje ...* A v Klenči žádají děkana o katolického kněze, poněvadž jejich kazatel se jim životem nelíbí.⁴ Jak horlivě se drželi jinověrců, tak neméně srdečně přilnuli k staré víře katolické. Po roce 1648 není více na Chodsku ani tajných vyznavačů bratrských, luteranských, nemůže ani býti, poněvadž od r. 1630 v lesích mýti bory řady kolonistů, konají v něm strážnou službu ne — Chodové, ale Lomikarovští hajní, myslivci, jejich pacholci, kterýmž zase poroučí „*praefectus sylvarum et telonarius*“ (nadlesní a mýtný), v lese páli uhlířů, smolařů či kolomazníků, draslařů, všichni německého původu. V Klenči stane se mlynář Vávra Kostlivý — zádušním otcem, jenž bedlivě

² Kronika Vavřince z Březové u Golla V., str. 565, Dějiny Klenči str. 17.

³ Arcib. archiv. Recepta Anni 1586.

⁴ Chodové a páni z Lamingeru — Dějiny Klenči ...

zaznamenává pro potrestání nedbalce ke kázání, mši sv., zakládá fundaci a farář o něm píše v matrice při úmrtním zápisu, že to byl člověk hodný, jenž mnoho služeb prokázal kostelu sv. Martina.⁵ Jinde vážní lidé smýšlejí, žijí po katolicku. Povstání chodské proti Lomikarovi, končící srážkou vojska s lidem, ohavnou smrtí Kozinovou v Plzni, nemá žádného podkladu a příčiny náboženské; ale ovšem hospodářské a sociální.

J. F. Hruška:

Znamení kříže v podání chodském.

Za svého pobytu v Chodově seděl jsem nedaleko za vsí ve stínu křoviny na vysoké mezi, lemující lán žita, z něhož již voněl nový chléb. Užival jsem s rozkoší milé pohody letního dne na slunci a čistém vzduchu a pásl jsem při tom oči pohledem na obilná pole po stráních a na zelené louky daleko do údolí.

Po nějaké chvíli přišly ode vsi tři děti a jako by věděly, že mám děti rád, usadily se mi hezky na očích blízko pode mnou v cestě, kde na pěkné rovince sneseno přivalem hodně sypkého písku. Vyhřátý písek to je dětská radost, myslím si, dívaje se po nich, jak v něm začínají svou hru. Přiklepávaly si ručkama písek k bosým nožkám a stavěly tak pece, kterou kdo dovede největší. Po chvíli urovnaly pěkně písek a udělaly zahrádku. Rozdělily si ji pěšinkami na tři díly a každý do svého hned sázal, trhající všelijaká kvítka, kterých po stráních u cesty hojně rostlo. Oddal jsem se v tom klidu svým myšlenkám a na děti jsem pozapomněl. Tu najednou byl jsem vyrušen prudkým sporem, který povstal mezi malíčkými. Dívám se po nich a poslouchám, jak vůdkyně výpravy, asi pětiletá dívčinka, v sebevědomí své převahy věkem káře důtklivě asi čtyřletého bratříčka, zatím co třetí člen dětské společnosti, malý běhounek, rozpačitě sedí stranou a poslouchá.

„To sou Panny Marie slzičky!“ kázalo děvčátko starší. „Ty nesmiš pohazovat! Člapalo by se na ně a Panna Maria by v nebi nad tebou plakala. Pěkně je sebereš, co si rozházal, huděláme nad nima kříž a dáme je pod kámen.“

Všecky tři děti potom bedlivě posbíraly rozházené slzičky, dívanka vybrala jim místo jako hrobeček, kudy se nechodilo, položila na ně kámen a udělala kříž.

⁵ Srov. spisek J. Vrby: Chodsko pod Haltravou, str. 18, 10–20, 21–23. Hřbitov měli v Klenčí kolem kostela, dnešní zřídili až r. 1790. — Z tolika křížů má 10 kalichů za ozdobu.

Tato naivní dětská pověra velice mě dojala. Zdálo se mi, že se tu hlásí přes věky k svému právu pěkná idea z pohanského mythu, zde ovšem znamením kříže křesťansky ušlechtilá. Vzpomněl jsem si na starou řeckou báseň, v níž citlivá sestra proti zákazu vladařovu nepohřbeným dvěma bratřím vykonala službu poslední, že je pokropila vodou a posypala hrstí země, a tím již byl podle tehdejšího názoru pohřeb vykonán, aby duše zemřelých měly na věčnosti klid. Malé chodské děvčátko cítilo s těmi mariánskými bylinkami, vytrženými z kvetoucího života. Úcta k Panně Marii i úcta ke znamení kříže vyvrcholila tu ve starém lidovém podání cit člověka pro přírodu v pověru, ale neškodnou, ba ušlechťující a velmi poetickou. Vstávám ze svého stinného zátiší a stoupám bezděky dál do kopce, jako bych měl jíti za novými myšlenkami, ke kterým mi tu dán podnět.

Znamení kříže, ach ano, ano! To bývalo nám chodským dětem stále na očích při našem vychování od dětské sukníčky až do mladických let.

Dokud vládl na Chodsku svérázný starý kroj, mělo jej po svém i maličké nemluvnátko, zejména zavijela chodská matka dítě do „poruštičky“ ne od rohu k rohu, nýbrž podél, takže hlavička dítěte zůstala napolo kryta, jako chráněna mezi dvěma růžky peřinky. Zavíjejíc dítě položila je chodská matka na střed povijanu, oba konce pak kladla přes sebe vpředu i vzadu, takže povstaly tři kříže. Při tom říkala modlitbičku přehlubokého významu: „S křížem na svět, s křížem na světě, s křížem ze světa!“ Když nemluvnátko zívá, matky chodské, dbalé ještě staré kmenové úsoby, dělají mu přes ústa křížek. Matčin kříž na čele býval chodskému dítěti první bohoslužbou a pohled na Ukřižovaného Spasitele, visícího v každé chodské senci nad stolem, byl mu první věroukou: „Hdepa je Pámbů?“ „Tám!“ ukazovalo na kříž.

Když se děly v domácnosti přípravy k tlučení másla, dětem chvilu velmi milá, protože se mohly těšit na pomazanku, za napjaté pozornosti každý týden znova a znova a to po celé vsi vídaly, jak hospodyně, nalívši smetany do vypařeného dřevěného kbelíku, bere do ruky motvici a nad

Jan Paroubek: Starý kříž z polní trati „U tří křížů“, jižně od Domažlic. Kresba z r. 1896.

ústím máselnice dělá ji tři kříže s nábožným přáním: „Haby bulo sporo, jako Krista Pána slovo!“ Totéž znamení kříže s touž modlitbičkou vidaly a slyšely děti chodské také pokaždé, když se zadělávalo na chléb.

Rovněž při žatvě opakovali ji ženci pokaždé začínajice práci, a v stole dole na mlatě také tak.

Při žatvě na prvním poli na počátku žni za stara nespokojovali se ženci jen křížem, nýbrž klekali se srpy v ruce řadou vedle sebe na mezi a začínali dílo společnou hlasitou modlitbou Otčenáše, znamením kříže žehnali pak se před modlitbou i po ní. Nezapomenu nikdy, kterak jsem viděl tento vážný obraz pod širým nebem po prvé, když jsem jako školák pospíchal s druhy ráno do školy a na polní trati Pod škalou objevili se nám tak při silnici ženci, klekající řadou u bělajícího se a šelestícího žitného lánu. Škoda, že už malíř Jaroslav Špillar nezachytil svým štětcem tento charakteristický zvyk.

Jiný pěkný lidový obřad s křížem konají na Chodsku, když přivezou první mandele. První tři snopy z vozu bere do ruky sám hospodář, stavi první z nich v perné v rohu k zátení s břitovím dolů a druhé dva k němu křížem přes sebe. Tu pak přichází hospodyně, která přináší a klade na střední snop hrstku suchého kvítí z věnečku od Božího Těla. Všichni se žehnají křížem a modlí se Otčenáš a Zdravas. V obřadu taji se prosebná důvěra v moc kříže, aby chránil obilí, zachované v poli, také doma od všeliké zkázy, zejména pak od ohně.

Že nábožný lid žehnával se křížem, začínaje jakoukoliv práci, dnes rozumí se samo sebou; ale při některém díle zvláště těžkém nebo i nebezpečném přisuzovalo se starým podáním znamení kříže zvláštní ochranná moc. Tato důvěra v kříž rozšířila se zvykem i do společenského života dětského a tu v některých chvílích bývala zrovna závaznou pro každého člena obce dětské. Když jsme se koupávali, ani největší rozpusta jsa svlečen neopomínul poznamenati čelo, ústa, prsa znamením kříže, než skočil do vody. Menšího starší zrovna zaučovali napomináním, aby nezapomněl udělat kříž. Při koupání samém, byla-li voda pěkná, že se nám z ní nechtělo, vymýšleli jsme všelijaké kousky, někdy i nebezpečné. K těm patřilo na př. potápěním vynést nad povrch vody několik kamenů ze dna rybníka. Při tomto dobrodružném kousku dělal se kříž před každým novým potopením.

Děti chodské, zejména výrostci dřevorubečtí a pohůnci při hospodářství, lezávají rádi po stromech. Nejen za ovocem, když zraje, ale také za ptáky a jejich hnízdy, nebo z pouhé tělocvičné zábavy soukají se na kmeny, jež ani neobepnou. Bývají z toho i úrazy, ale to lezce Chodačka neodradí. Vyhrůžné zprávy, co kde se stalo při lezení na strom, jen zas vnutily pevnější viru v ochranné znamení kříže. Ať se chlapci lezáku zdá něco o nebezpečnosti či ne, on udělá kříž a leze, třeba bylo jen nazdařbůh, aby se mohl před druhy chlubit, do jaké se dostal výšky bez žebříku.

Vzpomínám si tu, jak jsem byl jednou na myslivně pod Čerchovem svědkem důvěrného rozhovoru o této věci mezi velkými. Starý dřevorubec,

dobrý lezák, který si v zimě přivydělával trháním smrkových šišek na semena, za nimiž musel až do vrcholků smrčín vysokých jako věž, dostal se skoro do hádky s myslivcem. Svědomitý lesní úředník nechtěl už na tuto nebezpečnou práci pustiti starce, který měl již osmý křížek na zádech. Svědomitost jeho byla stupňována trvalou nepohodou, že stromy byly obaleny osluzem, t. j. zmrzlou vodou z tajícího sněhu. Ale starý lesák dřevorubec měl tuto starostlivost myslivcovu za ponížující nedůvěru v jeho lesáckou zkušenost. Důrazně se opřel miněno opatrného lesníka a na konec prohlásil sebevědomě: „Než sáhnu na dřevo, hudečlám kříž — co se mi může stát?“

Tím slovem zvítězil nejen nad myslivcem, nýbrž i nad dočasnou nepohodou. Šel trhat šišky, jako jindy chořoval, a vrátil se zdrav jako jindy. Když jsem tak viděl onoho dřevorubce stát a mluvit před svým představeným, člověka starce tak prostě a živě víry, vzpomněl jsem na Kristova slova z evangelia: „Nenalezl jsem takové víry v Izraeli!“

Podobně mi vypravoval chodský výměnkář, jak kdysi při obtížné jízě s prudkého kopce v lese pod těžkým nákladem najednou se mu strhla brzda. Oheň prý mu zableskl leknutím před očima, že se to všechno rozbije a zabije, potah i vozka. Skočí před potah, chytí a drží vůji, bičem v ruce udělá ještě před sebou kříž — a sjede bez nejmenšího úrazu vozu i tahounů.

Když jsem jako student o prázdninách chořoval sem tam po našich lesích, setkával jsem se často s ženami dřevorubců, jež nesly z lesa dříví, stlaní nebo trávu, a na určitých oblíbených místech mívaly svá odpočívátka. Bývalo to obyečně v některém souvoze, kde mohly s jistotou opřiti naložený koš o břeh a pod ním, nesundavajice s ramen oprat, na chvíli posednout si a oddechnout. Z těchto žen žádná — mladé jako staré — neopominula, když znova brala tíhu na sebe, udělati kříž.

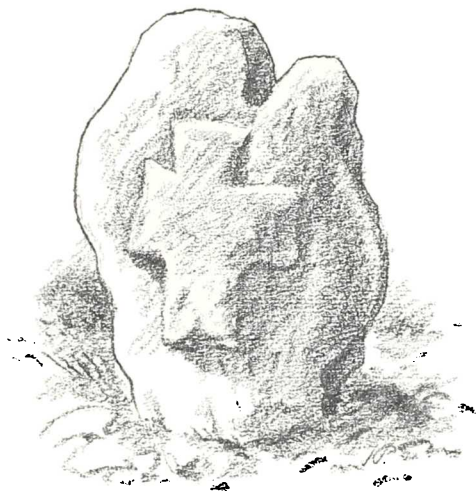
Naskakovala-li někomu, zvláště dětem při hrách boule po pádu nebo z nárazu o tvrdý předmět, staré Chodky brávaly do ruky nůž a kladouce jeho čepýl na plocho na raněné místo třikrát křížem zamačkávali bouli „ve jměnu Otce i Syna i Ducha svatého Amen.“

Znamení kříže podle zděděného mravu chodského utvrzovalo jaksi posvátně závaznost daného slova, slibu a vůbec vážného smlouvání o výměnu, koupi nebo dar cenné věci.

Když jsme byli dospělejšími školáky, začínali jsme napodobovati společenské jednání po velkých, leckdys dostali jsme se do takových vážných ůmluv. Tu pak zárukou dohody bývalo podání ruky a hned po něm první z jednajících napřáhl před druhá otevřenou dlaň, tento mu na ni udělal vážně palcem pravice křížek, potom sám zadržel otevřenou pravou dlaň před druhým, tento křížek opakoval a jednání bylo svatosvatě skoncováno. Běda, zrušila-li slovo která strana; to byla hanba a opovržení mezi všemi kamarády. Vidál jsem tento obyeč už jenom v obci dětské a není pochyby, že jej kdysi malí odhleděli od velkých a snáze jej zachovali.

Vždyť jinak jsme si mezi chlapci rukou nepodařovali, také to bylo jistě přijato podle řádu mezi dospělými.

U dětí pak pronikl kříž i do některých ustálených her. Při hře na „hůčku“ měl „pasák“ — jeden z hráčů — vhodit hůčku, kousek dřeva jako prst, „do města“, dolíku vzdáleného na dohození, kolem něhož rozestaveno bylo několik hráčů s palestrami v ruce, kteří hůčku od města odráželi. Při tom stáli každý pravou nohou v důlku, jež byly udělány ve stejných vzdálenostech kolem města. Podařilo-li se pasákovi mezi palestrami proho-

Jan Paroubek: Starý kříž na návsi v Chodově.

dití hůčku do města, museli hlídači měnit důlek a při tom palestrami hledět dostati hůčku znova ven. Při tom zmatku podařilo se obyčejně dostati se pasákovi pravou nohou do některého důlku, třeba jen na okamžik uvolněného. Neměl-li hlídač ztratiti právo na svůj důlek a měl jej při hře opustiti, na př. když běžel za dobyt看 na škodu, dělal nad ním palestrou tři kříže se slovy: „Muj důlek zámek!“

Bylo shora řečeno, s jakou úctou a důvěrou ve znamení kříže přistupovaly staré chodské hospodyně ku přípravě chleba a másla. Také v další práci o obou těchto pokrmech vrací se kříž znova a znova. Při pečení

chleba žehnán křížem také oheň, aby nebyl „škoděn“. Na hotové hroudě másla byl starým hospodyním nejmilejší ozdobou trojí kříž, který dělávaly velmi zručně vlhkou ještě motvicí tak, že jejím kotoučem přejely hroudou napřed jednou podél, od hrotu ke hrotu, potom třikrát napříč.

Načiná-li se nový bochnik chleba, ať jej bře do ruky kdo běře, třebaš i člověk ve víře vlažný, na Chodsku každý udělá nožem na spodní kůře tři kříže, dříve než zakrojí do chleba. A podobně žádá dosud zděděný dobrý mrav, aby se bral do ruky každý „dar boží“ s nábožnou uctivostí, ne-li s modlitbou, tedy aspoň s křížem.

Při této zděděné uctě, kterou mival na Chodsku „svatý kříž, na němž umřel Pán Ježíš“, nebude ani přichozimu na Chodsko divno, že kolem všech chodských osad, zejména na všech cestách do nich a z nich, nacházíme hojně kříže v polích. Zachováno mezi nimi i několik prastarých, řečených Cyrilo-Methodějské. Kříže v polích nebývají nádherné, většinou obyčejné z litiny, s podstavcem tesaným z domácí žuly, zdobeným tu a tam kalichem, symbolem umučení Páně podle slova: „Zdali nemám pítí kalich, který mi dal Otec?“ Prosté jsou tyto uctívané památníky smrti Páně, ale za našich časů jediné je velmi zdobí, že na žádný z nich nesáhla násilně zločinná ruka. V nové době za úporných svodů a sporů nevěreckých zvlažnělo u víře zděděné také Chodsko, ale k surovému pustošení náboženských soch a obrazů nedá se dosud svést žádný pravý Chod. Není-li v tom zřetelný vliv starého podání o znamení kříže?

Ale vrcholem ucty ke znamení kříže jest, že si je zvolily ženy chodské za výzdobu svérázné části bulského kroje, čepce koláče. Důmyslně a nenápadně sestavily staré šedlíčky kříž z černého vyšívání na bílé oválné půdě. Poněvadž pak mladá žena chodská oblékala poprvé tuto část svého kroje při „vočepkách“ o svatbě, kdy s pestrým čepením navždy odkládala poslední ozdobu dívčí, jistě že tu chtěl lid prostě živé víry připomínati mladé ženě vážnost chvíle, kdy vstupuje do samostatného života, kde jistojistě bude se setkávati s mnohými kříži, a z důvěry v kříž Kristův bude čerpati nejjistější posilu proti všem křížům života. Lid sám vyjádřil si v staré písni vlastní názor, že tu běží o skutečný kříž:

Má milá se vdala
hdyž sem nebul doma —
já bul v Babořích.

Hdyž sem přišel demů,
vona stála v domu,
mila bilyj čepec,
na ňom černyj kříž.

*Svůj víry si haj,
jinýmu jeho neber, ani nezlehčuj!*

Chodské přísloví.

Chodsko v umění výtvarném.

V naší vlasti, bohaté na přírodní krásy a obývané ušlechtilými kmeny československými, není poslední kraj chodský svou malebností a lid chodský svou rázovitostí.

Kraj ten je rozmanitý a výrazný již proto, že Chodsko je v podhoří a v horách, kde zvlněná půda, tu polní a luční, tam lesnatá, skýtá půvabná zákoutí i otvírá znamenité vyhlídky na velebné, mohutné hory pohraniční, nebo do širého, veselého nitra země, jakož i tvoří z vesnic chodských, rozložených v širokém okruhu kolem starobylých Domažlic, nepravidelné a proto malebné skupiny statků a chalup v hojné zeleni sadů a zahrad. Je to i kraj památný dějinnými vzpomínkami, zde na pomezí vlasti, nejzápadněji ze Slovanů, před obrovským mořem německým, s hradbou hor, hlídanou chodským lidem.

Tento chodský lid zachoval zde v samém sousedství Bavor český náš jazyk a ráz. Ten ráz je zde v horské odloučenosti dosud bohudík výdatně zabarven v kmenový a krajový „svéráz“, s osobitými odstíny povahy i zjevu. Jak původně ti zazní v ucho svým zvláštním spádem a zpěvností chodské nářečí, jak výrazné jsou postavy mužů a jak milé obličje žen! Vskutku zdatné plémě tu osadili panovníci čeští, je-li pravdivým tvrzení, že tito strážcové hranic byli sem přesazeni z krajín východnějších. Pokud pak ještě nosí svůj starý kroj, bije teprve do očí jejich svérázná odlišnost. Viz mužské dlouhé šerky, veliké širáky, pádnou čakanu, jak chodili oblečení a ozbrojeni chodští královští polo-svobodníci. Viz kroj ženský: ty dávné čepce, černě na bílém vyšité, i zas dnešní vázání pleny nebo šátku, bělost kypře napěněných rukávů, vysoké pásání sukně pod řadry, měnici tak rázovitě obrys postavy, zatím co se červená sukně, plná tuhých záhybů a na půl krytá květovanou zástěrou, jen jen houpá při chůzi, kdy se v červených punčochách bystře cestou kmitají štíhlé dívčí nohy. Není divu, že se zvláště výtvarný umělec rád zadívá na tento lid: hned jej zájímají tvary — jak se kroj skládá kolem těla v účinnou draperii, hned barvy — jak se bílá, červená a černá s pestrostí zástěr a pentlí pořádají ve veselý barevný souzvuk.

Ale svéráz tohoto lidu není jen na povrchu, ve vzhledu tělesném a v kroji. Ti, kdož tento lid studovali a o něm psali, od Němcové a Erbena k Hruškovi, Baarovi a Vrbovi, odhalili i v jeho duši mnoho osobitého, při tom ušlechtilého, ano krásného, zvláště pokud trvala ještě neporušená „tradice“ chodská, to jest věrné spojení s minulostí, souvislost synů s otci, dcer s matkami, vděčné přejímání a souladné rozhojňování zásob moudrosti a poesie předků. A my na lid chodský hledíme s jinými pocity,

než-li bývá při jiných venkovanech, také proto, že mimoděk vzpomínáme i jejich historie. Hned v nich vidíme ony strážce naší vlasti, jakými byli historičti „Psohlavci“, znaku věrného strážce domovů, s tragickým hrdinou bojů za chodskou svobodu, Janem Sladkým Kozinou. Však byla spravedlivou i krásnou myšlenka, postavit v kraji chodském na význačném kopci, „Hrádek“ nazvaném, kamenný pomník tohoto „Choda za všechny“, který za všechny Chody i dotrpěl. Nikoli šlechtická tvrz a hrad tu hledí výbojně do kraje, ale selská hrud se tu na pomezí země nastavuje jako zeď proti náporu ciziny. Toť Chodové historičti, posvěcení minulostí a zvelebení slávou, jak je v jejich předním hrdinovi zachytilo zdařilé *umělecké dílo*.

Trvalo však dosti dlouho, než-li si povšimlo Chodů české výtvarné umění. Malíři a sochaři museli býti na ten kraj a lid teprve upozornění, což se stalo výtvořeny spisovatelů, počínajíc Boženou Němcovou a vrcholic Jiráskovými „Psohlavci“. Ten z českých umělců, který poprvé šel uvědoměle mezi lid československý, aby poznal jeho ráz i krásu a aby tak vytvořil umění vskutku česky národní, Josef Mánes, nezanechal nám v hojně své malířské a kreslířské pozůstalosti nic z vlastního Chodska. Byl sice v Domažlicích, jak svědčí jeho kresby věže děkanského kostela, ale zdá se, že to bylo jen na projížďce do Újezdu sv. Kříže (Chodového Újezda), kde on i jeho bratr Kvido a sestra Amalie nejednou byli návštěvou v rodině barona Kotze z Dobřše. Josef Mánes vytvořil v tomto poněmčeném kraji několik krásných studií žen v polobavorském kroji, ale nejsou to Chodky, a také Kvido maloval tam okolní německé krajkařky a nejlepší svůj obraz, kterému se nějaký čas mylně říkalo „Křesťanské cvičení na Domažlicku“, ačkoli jde o kněze a lid z Horšovotýnska; Amalie Mánesová pak své obrazy krajin brala směrem k bavorským hranicím, od Eisendorfu.

Víme pak, že se Josef Mánes nejvíce podívoval lidu slovenskému, jehož výtvarnou hodnotu v horách povážských vlastně objevil. Podle představy těchto slovanských horalů a podle nálezů v pradávných hrobech vytvořil podobu dávnověkého Slovana, zvláště ve svých kresbách k hrdinským zpěvům t. zv. Rukopisu Královédvorského, tehdy za skutečný odkaz ze šeré, až pohanské minulosti považovaného. Tato mánesovská podoba původního Slovana byla tak přesvědčivá, že si ji osvojili čeští umělci, kteří přistoupili k dílu po smrti Mánesově. A tak se stalo, že sochař Myslbek, tvoře v mládí svém pro Domažlice pomník děkana Příhody, vedle sedícího kněze lidumila postavil hošíka zcela mánesovského, a nikoli chodské klouče. Podobně *Mikuláš Aleš*, kresle pro slavnostní síň Národního divadla řadu polokruhových obrazů na společný název „Vlast“, předvádí v prvním obraze, zvaném „Chodská stráž“, v zimním lese na horách dva mánesovské dávné Slovany, a takový je i ústřední věk celé této řady obrazů, když v kuse, zvaném „Domažlicko“, za noci má vidění dřívějších zлых bojů mezi Slovany a Němci na tomto pomezí.

Ale právě *Mikuláš Aleš* první výtvarně zhodnotil Chodsko. A hned znamenitě, s celým svým geniem, jenž i do drobné kresby dovede vdech-

Mikuláš Aleš: Život starých Chodů.

Stará chodská sláva.

Na stráž.

(Z cyklu vyd. od R. Březiny, nakl. Praha I. Staroměstské mlýny I)

nouti hned bohatýrskou velebu dějin, hned srdečné teplo lidové písně. Roku 1882 vyšel první díl řady svazků věnovaných líčení české země, s názvem „Čechy“, nakladem Jana Otty v Praze, a v něm již nalezáme rázovité obrázky typů a krojů chodských od Alše. Prostudoval tak vzhled a kroj Chodů, ale zároveň pochopil jejich význam a procítil jejich povahu. Syn Prácheňska, miloval selský lid, jenž podle jeho přesvědčení zachránil nám jazyk a češství, vydržev svou houževnatostí všeliký útlak. Zvláště rád maloval a kreslil Aleš výjevy ze selských pozdvižení proti utiskovatelům. Proto mu trefil do noty jeho přítel *Jirásek*, když v letech 1883 až 1884 psal své „Psohlavce“. S Jiráskem viděl Aleš v chodském odboji zápas celého národa za samostatnost. Byl předurčen, aby k Jiráskovu dílu udělal kresby. A v těch je všechno: lesy chodské, jimiž pohraniční strážci procházejí; zvltněný kraj s viskami; statky a chalupy Chodů a úkryty jejich privilegii; chodský hrad v Domažlicích i parukový svět pánů v zámku trhanovském. A ovšem chodští vůdci, v čele s Kozinou. Toho vypodobni Aleš na zvláštním listě, r. 1894, jehož majetníkem je chodský rodák, spisovatel a učenec Dr. Thomayer. Když pak v Nerudově ulici v Plzni objednali od něho malby na průčelí domů, navrhl pro jeden ten dům samé výjevy chodské. Litoval přede mnou, že sešlo s podobné jeho práce v Domažlicích. Chodsko Alšovo je hrdinné i zas srdečně důvěrné, jak se jeví v chodské písničce. K několika písním z Domažlicka nakreslil Aleš svůj výtvarný doprovod, a vyplynul mu vždy z kreslicí ruky při písni v nářečí chodském výjev dokonale „bulácký“, jako při písni slovenské tak přirozeně vytvářel své báči a Jánošíky.

Dílo Alšovo je dílo básnické obrazotvornosti, jak říkáváme: romantické. Bylo řečeno, že by i ve vězení byl dovedl malovati a kresliti své vidiny. Vskutku od svého pracovního stolku v pražském bytě skoro neodcházel. Ale přišla doba, kdy se od umělců vždy více vyžadovalo, aby co nejvěrněji zpodobovali naprostou skutečnost, nikoli sen. Je to doba t. zv. realismu, což byl směr, který přišel z Francie a v letech osmdesátých a devadesátých u nás ovládl. Spolu se vždy více kladl důraz na to, aby umělec vytvářel svůj obraz nikoli v polojasné dílně, nýbrž v přírodě, na volném vzduchu, namnoze v plném světle slunečním. Na pražské škole umělecké, Akademii, učitelé dlouho neměli pro nový ten směr smyslu, a proto se mladí čeští malíři chodili tenkrát učit do Mnichova. Tam již byla skupina malířů polských, s Josefem šlechticem Brandtem v čele, která ve smyslu malby realistické pěstovala obrazy ze života polského statkářského a selského venkova. K té skupině se přiklonil Čech Jaroslav Věšín a jal se též malovati takové venkovské „genry“ (obrazy ze života všedních lidí), bral pak své výjevy ze života Slováků, tehdy ještě uherských. Když vystavil takové své slovenské „žánry“ v Praze, napsala Renáta Tyršová v své kritice, že by čeští umělci mohli i v jiných krajích československých vhodné náměty nalézati, při čemž nezapomněla upozorniti též na Chodsko. Vskutku někteří z českých mladých umělců, v Mnichově vyškolených, šli na

sklonku let osmdesátých na Chodsko. Jiní stali se žáky osvěžené Akademie pražské, kde s příchodem prof. Ženíška a Pirnera začalo se učit moderněji. První z těchto realistů a zároveň stoupenců nové, světlejší malby byl *Vítězslav Mašek*, dnes profesor Umělecko-průmyslové školy pražské, který se r. 1887 představil po prvé na výroční výstavě v Praze obrazem z hospody na Domažlicku, nazvaným „V kole“. Z Chodska jsou od něho i jiné obrazy a řada studií; ale záhy šel na Slovensko. Zájem realistů o venkovský lid způsobí, že se jednotliví umělci omezi na určitý kraj a stanou se malíři „krajanskými“, regionalisty. Tak si přirozeně Aug. Němec, vrátiv se z ciziny, vybral své rodné Plzeňsko a Jožka Uprka, po návratu z Mnichova, usídlil se v svém Moravském Slovensku, aby všestranně čerpal z jeho malebného lidového života. Po Moravském Slovensku nejbarvitější je v naší vlasti právě Chodsko. Na čas se na Chodsku zastavil, aby si vypodobnil chodské typy a kroje, malíř *Ferdinand Veleč*, kterého jinak až Bosna a Hercegovina zlákala. Ale dva malíři pojmuou program chodského regionalismu doopravdy: usadí se na vsi chodské. Tak *Josef Douba*, jehož obraz „Svatojanské pouti“, vystavený v Praze na sklonku let osmdesátých obsahoval již chodské postavy, usadil se na delší čas v Postřekově. Tam se usídlil trvale r. 1894 i plzeňský rodák *Jaroslav Špillar*, žák Pirnerův, když byl již dvě léta před tím vystavil v Praze „Předoucí děvče z Postřekova“ a „Sedláky postřekovské na prástkách“. Jsa nyní v stálém styku s chodským lidem, jal se vážiti z jeho života řadu genrů zvykových (na př. větší obraz „Svatby“), idyllických obrázků ze života starců a dětí, ale měl i živý cit pro těžké poměry horáka, jak o tom zvláště svědčí obraz „Chudého kraje“ s ženou, táhnoucí pluh. Zatím Joža Uprka vymaloval svou jásavou „Pout u sv. Antonička“, z prostřed veselého kraje Moravských Slováků. Ale i mezi Chody rostlo kmenové uvědomění, láska ke kraji a chodské minulosti. Dílo Jiráskovo pomalu, ale jistě působilo. Chodové rozhodli se uctiti památku svého hrdiny a na Hrádku nad Újezdem postavili sochu Kozinovu, dílo nadaného žáka Myslbekova, *Františka Hoška*, rok nato (1896) předčasně zemřelého. Jestliže jeho mistr sám neměl příležitosti vytvořiti svým mohutným uměním sochu hrdiny chodského, vložil žák do díla, co dovedl. A můžeme říci, že na své mládí dovedl hodně. Vzpomínám zde uznání, jež před sochou projevil za mé přítomnosti vzrálý mistr Jan Štursa, asi dvě leta před svou smrtí. R. 1896 také sochař *Wurzel* vytvořil sošku „Choda na stráži“, jež v sádrových odlitcích hojně se rozšířila, a „Děvče od Domažlicka“. Ještě sochař *Royt* tehdy bral náměty z Chodska.

Slavnosti spojené s pomníkem na Hrádku připomněly zas chodskou minulost. A tu se i Špillar do té chodské minulosti obrátil, ač se pravý realismus malbě historické vyhýbal. Učinil tak nejprve obrazem „Na robotě“, na kterém snadno selskou přítomnost přenesl do minulosti (vystaven v Praze r. 1897), pak vymaloval obraz „Chodské majestáty“ (r. 1899), který je již jako příloha k Jiráskovým „Psohlavcům“, a na konec větší

obraz sračky Kozinovy s Lamingerem obnovuje zcela, byť u Špillara výjimečně, obraz historický. Přesto nejvlastnějším polem činnosti Špillarovy bylo Chodsko současné, hlavně idyllické, zaměstnání i zábavy dětí, děvčat, stařečků a babiček chodských, výrazné typy mužů a žen, vše vždy ve světlejší malbě „na volném vzduchu“ (plein-airu), jak k tomu prosvětlení palety Špillarovy přispěla též jeho cesta do slunné Itálie. Soubornou výstavou v Praze v Salonu Topičově uzavřel a ukázal Špillar r. 1899 výraznou periodu svého díla. Vystavěl si vlastní domek se zahradou ve vsi Peci přímo pod Čerchovem a vžíval se vždy více i do krajiny. Vždy vážný, stával se zádumčivým. Teskné lesy podzimní se závoji mlhy, les v bílém příkrovu sněžném více jej nyní lákaly nežli slunný plein-air. Zařídil si vůz jako pohyblivou dílnu a tak prostřed zimní přírody maloval. Člověk začíná mizeti z jeho díla a snad i z lásky umělce, jehož mysl se začíná kaliti. Asi r. 1903 uspořádá ještě velikou soubornou výstavu svého díla v Plzni, kde právě jeho krajiny z chystané řady obrazů „V přírodě“ byly novinkou. Ale pak propuká jeho duševní choroba, jež mu již bránila tvořit do smrti. V Špillarovi zemřel Chodsku malíř, jenž se mu nejvíce přiblížil v jeho realisticke pravdě a v jehož souboru obrazovém je všestranně zachycen ráz Chodska před světovou válkou, po níž se ovšem všude poměry pozměnily a pozměňují.

Špillarovo dílo chodské rozšířilo se v reprodukcích i ve formě pohlednic a stalo se tak i účinnou reklamou pro tento kraj. Cesta umělcům na Chodsko byla ukázána, jako vůbec proud turistů a letních hostů byl tam sveden zřízením pensionátu a turistickými opatřeními. Proto i mnohý malíř byl tu od doby Špillarovy tu kratěji tu déle. Také malíři krajin začali čerpat z Domažlicka, a obrozená umění grafická (zvláště lept a dřevoryt) rovněž se účastnila díla. Zašel si na Chodsko mladý, nadaný krajinář *Otakar Lebeda*. Vedle krajin z okolí Trhanova také větší obraz „Žní před bouří“ s postavami ženčů vymaloval, jak jej bylo viděti nedokončený r. 1901 v Praze na posmrtné již výstavě umělce, který si v těžkomyslnosti vzal život. Od Klatovska blížil se k Chodsku se svými žáky krajinář *Alois Kalvoda*, rodák moravský, maluje v Pošumaví, až stanul na hoře Korábu nad Kdyní, kde vymaloval veliký krajinný prospekt směrem k Čerchovu, který pak v pražské své dílně ještě zvětšil na obrovskou krajinomalbu s názvem „Chodsko“. V publikaci „Chodsko“, vydané Národní Politikou v Praze, jsou barevně otištěny krajinářské pohledy *Otakara Štáfla*. Dva malíři, *Václav Malý* a *Josef Fiala* zase více si na svých zájezdech na Chodsko všimají lidu chodského, při čemž Pražan Malý projevil dobrý malířský smysl pro barevné hemžení davu, ať je to po mši nedělní na náměstí v Domažlicích, či o pouti na Veselé hoře nebo u Dobré vody. Jsou to obrazy i větších rozměrů a umělec dovedl jimi i na výstavách v cizině upozorniti na Chodsko. Spisovatel Baar měl od něho pěknou „Chodskou Pannu Marii“. Také spisovatelská činnost chodských autorů, Hrušky, Baara a Vrby přivodila některé práce malířské

nebo kreslířské, ať šlo o ilustrace knih nebo o obrázkovou obálku (Schei-
ner, Krs, Wenig a j.).

Časem i vlastní synové Chodska jali se výtvarně pracovat na Chodsku. Jsou to krajinář a grafik *Jan Paroubek* a krajinář *Michl*. Profesor olomoucké reálky *Karel Wellner*, který své mládí prožil ve Kdyni, vrátil se občas na Chodsko, kde maloval malebné kouty vesnic (r. 1925 v Mrákově) a odkud vyvážil řadu krajinářských leptů. Dodal též na popud Baarův klenečským hrnčírům vzory na výzdobu jejich výrobků. Zemřel r. 1926. V Domažlicích žil též nyní profesor rakovnické reálky *Kaigl*, který též na Chodsku maloval. Domažličan je krajinář prof. *Krátký*. Dojížděl na Chodsko malovat figurální *Jaroslav Mašek*. Usadil se v Domažlicích sochař *Bretschneider*, který k svým pomníkům volí též postavy chodské. V pozůstalosti *Jana Štursy* je skizza pomníka Jana Koziny, jenž měl stát v Plzni, kde chodský vůdce byl popraven.

Končí návštěvou ve výstavě obrazů malíře *Karla Špillara*, bratra Jaroslavova, jak byla r. 1926 otevřena ve výstavních síních Obecního domu pražského. Dosáhnuv padesáti let života, vystavil tu tento profesor Umělecko-průmyslové školy pražské velkou řadu obrazů, kreseb a grafických listů, na nichž rozpřádá svůj krásný sen o blaženém lidstvu, jež předvádí v rajske nahotě nebo v pohádkovém šatě. Ale umělec sídlí vždy v letních měsících na Peci pod Čerchovem v domku někdy svého bratra. Proto na jeho výstavě jsou i krajinářské motivy z „Výhledů“ nebo od „Babylona“, proto namaloval si i chodskou senoseč na zeleni luk nad Peci. A hle, tyto záznamy podle skutečnosti mění se mu pak ve větší obrazy oslavující práci polní, kde z chodského kroje zbyl jen sem tam červený šátek a sukně, kdežto jinak se vrací lid těchto maleb k rajske nahotě bytosti ideálních. Karel Špillar tak ukazuje, že se lze na Chodsku nadchnouti i ke spanilým vidinám snů.

Doufejme pak, že chodská země vydá ze svého středu ještě mnohého výtvarníka, který ji oslaví podle její skutečnosti nebo podle své tvůrčí vidiny. A že bude znovu a znovu přitahovati české umělce, byt jejich kolebka stála i daleko odtud.

J. Š. Baar:

N á š m a l í ř .

Říká se: „co chce malíř malovat, to dřív musí milovat“.

To splnilo se na Jaroslavu Špillarovi, králi chodských malířů. Narodil se r. 1869 v Plzni, studoval nejprve na Umělecko-průmyslové škole v Praze.

pak na pražské malířské akademii a r. 1890 objevují se jeho první práce na výstavách.

Na Chodsko přišel r. 1888. Někdy čas létal jako přeletavý pták, až se usadil v Postřekově, kde si na trávnících postavil dřevěný atelier. Říkali mu „Trávniček“ a splynul se svým okolím.

Zkusil mnoho. Byl svoboděn, bydlel ve škole u říd. učitele O. Švejnara. Chodil do hostince Karla Řezníčka (u Dodly), kde podnes jako památka na ty časy visí jeho studie.

Šenkýřka Dorla a její muž Hadam, pan řidící Švejnar, písař obecní Švejda, Posthanzl, Kongl, ba všichni sedláci stali se jeho modely, když maloval „Kozinu před Lomikarem“ — Orání — Na brambůrech — Mužský přásky. Žije s nimi důvěrně, tyká si s nimi, maluje jim tabulky na vozy, firmy, orientační tabulky a všude provedl nějaké čtveráctví.

Asi po 10 letech (r. 1899) svého pobytu se oženil a rozhodl se postavit si vlastní dům i s dílnou.

Zalíbila se mu Pec. To už se v malbě odkloňoval od lidí a zamiloval si naši horskou přírodu, zvláště zimní, ač na Peci namaloval ještě pěkné genry: Ve zních, Přástky, Na vyjмку a jiné.

Stavěl „malířsky“. Koupil si na svážení materiálu koně od lesního Špadrny asi za 45 zl. Byl to janek. Ale Špillar vliďným zacházením ho vyléčil a když jej prodal, vydělal na něm.

Sám si udělal plány — vozil kámen, cihly, v Postřekově rozebrali tesaři jeho atelier a převezli na Pec — skla a okna užil.

Ale pak si postavil ještě jeden dům a ten byl na kolách. Vůz s kamínky, s kterým i v zimě zajel na nižší polohy Čerchova a v něm maloval. Tak zachycoval tajemné krásy sněhové přírody.

Po jeho smrti koupil jej od vdovy malíř Kalvoda — kolem Volyně v něm potom maloval — a má jej snad dosud.

Špillar zemřel r. 1916.

Ludvík Kulháněk:

Chodský Betlem.

V holešovickém kostele sv. Antonína v Praze bývá v době vánoční nával. Zástupy zbožných, uměnímilovných i zvědavých neláká ani tak dokonale stavba gotická a překrásné tabulové oltáře, jako drahocenný poklad chrámový — Český Betlem. Je umístěn v kapli u hlavního oltáře a jmenoval se původně Betlem Chodský, ježto celé uspořádání připomíná Chodsko, a většina dřevěných sošek od dětí až do starců, vitajících novorozeného

Spasitele, má ku podivu věrné typy a dopodrobna propracované staré kroje chodské. Teprve později doplněn byl Betlem typy jiných kmenů českých a slovenských a stále se doplňuje typy ostatních národů slovanských, takže by se mohl nazývat Slovanským.

Pozadí roztomilého seskupení tvoří Karlem Stapfrem malovaný obraz hornaté krajiny se středověkými, hrazenými Domažlicemi uprostřed, a pod městem dovednou plastikou znázorněny stavby, v nichž pozná každý Chod — draženovské dvory; nechybí ani Boží muka, které stojí na silnici blíže Draženova. Však také v Draženově zrodila se myšlenka na umělecké provedení chodského Betlema.

Akademický sochař Václav Cvekl trávil často letní měsíce v Postřekově Starém i Novém. Libil se mu zdravý horský kraj, ale ještě více přímý, poctivý lid, zvláště starci vysokých postav a výrazných tváří, libil se mu také krásný chodský kroj, uschovávaný v truhlách, a proto si umínil, že ty postavy a tváře a kroj, již tehda mizející, zachrání pro budoucnost soškami, svědomitě ve dřevě řezanými. Ku práci potřeboval ovšem dobré fotografie zajímavých osob, ale k fotografování nemohl zpočátku nikoho přimět; nedovedl překonat chodskou nedůvěru k cizímu člověku.

V roce 1904 jsem Cvekla navštívil, abych s ním podnikl několik výletů. První vycházka vedla nás do Draženova, kde jsem měl několik dobrých známých. Sešli jsme se s nimi v hostinci, a Cvekl byl nadšen jejich řečí i zjevem a za hovoru se nabízel, že je vyfotografuje. Ale hospodáři měli vážnější starosti; úporným suchem dozrávalo předčasně obilí na rozpukané a rozsypávající se půdě. K večeru rozhodli se, že druhého dne vykonají po starodávném řádu prosebný průvod k sv. Vojtěchu do Milavče, aby si vyprosili dešť, a jeden z nich, snad starosta, dal hned zapřáhnout a jel s námi do Klenčí, kde bylo na faře vše pro pouť smloueno. Za noci jsme se vrátili.

Podivuhodno bylo, jak se vědomost o prosebném průvodu rozšířila po sousedních obcích, a druhého dne ubíraly se zástupy za modlitby a zbožného zpěvu přes Domažlice k Milavči. A ještě podivuhodnější, že po službách Božích sprchlo. Starosti ubylo a zavládla veselejší nálada. Zúčastnil jsem se s Cvekle také pobožnosti, a na zpáteční cestě slibili nám Draženovští, že se dají fotografovat.

Stanoveného dne pospíchali jsme do Draženova hned dopoledne. V obci bylo ticho; až na malé děti a starce pracovalo vše na polích. V hostinci předložily nám děti k obědu uzenáče a chléb, a my trpělivě čekali, až se svezde úroda do stodol.

K večeru přišlo několik lidí, svátečně oděných a skoro v slavnostní náladě. Nejvíce upoutala naši pozornost dvojice mladých žen ve zcela stejném šatě a hezkých — jako obrázek. „Hanče, počkej!“ „Manko, koukej!“ švitvořily stále. Vyzvíдали jsme, jsou-li to sestry; ale vysvětlilo se, že jedna je selka a druhá její děvečka. A na dvoře pracoval vesele fotografický aparát, a Cvekl se radostí rozplýval nad bohatou žní.

Poseděli jsme se společností nějakou hodinu, poslechli několik rázo-

vitých místních písní, a při tom zrodila se v sochařově duši idea, že skupina chodských sošek s mizejícím krojem a také mizejícími věrně chodskými tvářemi nejlépe se uplatní — na jesličkách. Tak se stal Draženov kolébkou Chodského Betléma.¹

Po Dražinovských odhodlali se k fotografování také Postřekovští a jiní. Cveklůvi hromadily se podobizny a z jeho dovedných rukou rostly roztomilé sošky chodských lidí, které byly jako živé.

Nejen Český Betlem, také četné rodiny chlubí se chodskými soškami Cveklůvými jako vzácnou ozdobou bytu.

Zl á v ě š t b a .

Haž purou cikání zezhora
já si jim pohádat dám:
Jen vy mi, cikání, hadyjte,
jakýho milýho mám.
Na jedno voko je šilhavý.
na druhý málo vidí!
Co ste mi, cikání, hádali,
to se mi nic nelíbí!

J. Š. Baar:

Rozprásky či spoušťadla.

Nastala čtvrtá neděle postní, která slove Družebná a od nepamětných časů znamená pro letos konec všem přástkám. Všechen nespředený len vynesly hospodyně do sucha, na punebí, za ním stěhovaly se tam přeslice, kužele, vřetena a kolovraty, napředené podvazky pěkně vyvařené, na kopy srovnané odnesly tkalcům, nikoli však do chalup, nýbrž do Trhanova i Postřekova, aby nepohněvaly sedláky, že za jejich zády udržují nějaké styky s cajkaři.

„Tak v neděli budeme spouštět?“ optala se Králová Bartošky, když dopředla poslední cívku a odcházela z hyjty.

„Budeme budeme, už mám koupený hrách“, smála se šenkýřka, „jen si přiveďte chasníky s sebou“.

¹ Část „U' Betléma“ na str. 66.

Jaroslav Špillar: Přástky.

„Přivedeme, žádná starost,“ slibovaly všechny přástevnice, vesměs to vdané ženy, které chodily samy na přástky, ale na „spouštědlo“ mu-sejí s nimi i jejich muži a platit jim pivo i rosolku jako za svobodna.

Bartošová už v sobotu večer namočila veliký hrnec hrachu — tak zvanou pučálku — a v neděli dopoledne pekla pálenec. Vymastila totiž dokonale pekáč, vysypala naň naboťnalý hrách, posolila jej důkladně pop-pěřila pro mužské, ale ženským jej hodně pocukrovala a nyní v ostré troubě rychle opékala. Brzy se osmažil pěkně do červena, smažená zrna se rozsýpala, chrupala a chutnala líp než každé cukroví. Na stole na talíři leželo stihlé vřetenó s krásně pocinovaným přeslenem a velikým potáčem pěkně, stejně napředěných nití. Přadleny seděly kolem v půvčdkových šatech, sešly se hned po požehnání, kousaly pálenec a povídaly si o novém faráři.

„Koho pak to tady drbete?“ ozval se ve dveřích Král a za ním usmí-vali se Psutka s Frýdákem a ostatní sousedé mužské hyjty.

„Vás, vy loudalové. Můžeme už žizni shořet a vy nejedete,“ okřikla muže Marjánka, ale z očí se jí dívala radost, že její Václav přišel a přivedl i ostatní.

Sedláci se posadili a sahalí po pálenici.

„Počkat“, ozvala se hned Bartoška, „to je tuze vzácné ovoce, to ne-můžeme dávat zadarmo“.

„Myslím, že je to hrách“.

„Také bych řekl a ještě k tomu nějaký červivý, nepovedený“.

„Musíme ho přebrat“, sahal po pekáči Houdl.

„Oho! Ještě jste neochutnali a už haníte“, rychle odtáhla pálenec selka Smolíková.

„Vždyť to ani hrách nebude, zdá se mi všechno, že nám chtějí dát paličky z lenu“.

„Jiného si nezasloužíte — věru!“

„Nebo snad jsou to sušené barovnice?“

„Či to tu mají bukvice?“

„Divná věc! Já bych řekl, že je to jalovec.“

„Lhář! Lhář! Rozumíte tomu jako pes slabikář“, volaly uražené ženské, „to je rajske ovoce, dvě noce koupalo se v potoce, sušilo se v troubě, aby chutnalo vaší mlsný houbě. Ani zrnko se nesmí marně ztratit. Kdo je chce, musí za ně platit.“

Král už vytahoval koženou měchuřinku, opatrně rozvazoval na ni omotané řemínky, šibalsky se usmíval a povzdychával:

„Jak sedlák z domova vytáhne paty, už na něj číhají všude jen platy. Tak abyste se s námi přestaly cukat, tuhle vám dávám na talíř dukát“ a hodil tam červený, měděný krejcar. za ním přšely krejčary ostatních sousedů.

„Myslíly jsme, že máme sedláky a zatím jsme si vzaly žebráky. Po pátku někde chodili a co vyprosili, na talíř teč hodili.“

„Proto nemusí být oheň na střeše! Sedlák peníze na stromech nečeše, ani je neseje na pole, ani je nemláti v stodole. Ale my víme, čeho je vaše mlsná huba chtiva. Senkýři, postav sem džbán piva.“

Pepřený, solený i slazený pálenec opravdu vzbuzoval palčivou žízeň a všechny přadleny toužily po doušku čerstvého moku, aby svlažily vyprahlá hrdla.

Bartoš přinesl džbán, natočil ho vrchovatě, až bílá pěna seděla na něm jako sněhová čepice a padala s něho na stůl.

„Tak tady máme mlíko ptačí. Z chmele a ječmene je sládek tlačí. Chutná jako mandle“, chválí mužové, a ženy už dostávají na ně laskominy.

„Chcete-li, uděláme handle“, samy se hned nabízejí ženské, „dostanete od nás pálenec, dáte-li nám pivo a po pivě rosolku na konec.“

„Pálenec! Hm! Pálenec! Ten jsem už jidal jako chlapec i mládenec. To jsme mysleli, že máte něco jinčího!“

„Co můžete chtít ještě lepšího?“

„Dejte nám ho ochutnat hrst, za to si smíte namočit do džbánu prst a olíznout. Nebudeme přece kupovat zajíce v pytli, ani blechu v kytli.“

„Napřed to zkusíme.“

„Ochutnat nejdříve musíme.“

Králová chytila oběma rukama džbán, Král pekáč, selky pily, sedláci chrupali pálenec.

„Brrr! To není ptačí mléko, to jsou nějaké břečky“, ošklíbovaly se po napití přadleny, jako by se dryáku napily.

„Je málo maštěný“, hanili hned sedláci.

„Je málo pepřený“.

„Je málo solený“.

„Je špatně pečený“. Pálence i piva ubývalo při tom vzájemném ochutnávání, žerty stávaly se bujnější, vtip hrubší, sedláci prohlíželi vřetenem, hanili napředenou nit, otrásali selkám pazdeří, štipali je do kolen, oči se všem leskly, pivo stoupalo jim do hlav...

„Tak handl se poved! Kdo koho podved?“ optal se rozjařený Král.

„Musíte přidat! Máme smlouvy na kolku! Rosolku chceme, rosolku!“

Bartoš už měl připravenou láhev sladké, ohnivé rosoličky, přinesl jen kališky a naléval. Všichni si tukli, vypili, všem se chtělo zpívat, vyskat, tančit, ale nikdo se neodvážil zanotovat světskou písničku. Jako mrak ležela na nich vážná doba postní, kdy z kostela zmizely všechny růžičky a papírové kytičky, oltární obrazy skryly se pod modrou, plátěnou přikrývkou, místo sv. Martina na grošovatém koni stál na hlavním oltáři veliký kříž, kněží nosili při mši fialové ornáty a pluviály, selky koukolové šerky a bílé fěrtychy, pašijový týden se valem blížil, obec myslila na zpověď a pokání. Všichni věřili, že by je stihl nějaký strašný trest, buď nemoc, nebo pád dobytka, neuroda, krupobití, nebo — Pánbůh rač chránit — oheň. Ten strach je držel na uzdě, aby radosti nepřekypěli a když se zdálo, že už začnou podlehnout, dají se strhnout bujnou náladou, vždycky se našel někdo, který

se včas vzpamatoval a okřikl ostatní: „Chlapci, pamatujte se! Pálenec je horší než popelec! Nemáme masopust, ale půst. Dnes je chudá hůrka, musí nám stačit bez masa chlebová kůrka.“

„Otevřete dveře“, zavolal náhle Král a šenkýř otevíral hned dveře dokořán.

„Kššš! Kššš! Kššš!“ počali teď sedláci plašit čepicemi selky, vyhánět je ven stejně jako vyháněli mlsné slepice ze stodoly, když se jim tam dostaly na zrní.

„Rozpouštíme přásky! Rozpouštíme přásky! Slavíme rozpřásky!“ křičeli muži.

„Docela, nebo jenom z částky?“ zvedaly se k odchodu poslušné ženy.

„Do svatého Martina zakazujeme vám přist.“

„A my vám chodit na hyjty a čist.“

„Pole nás volají a palouky.“

„Musíme do lesa, na louky.“

„Tak jen se rozlučte s kolovraty a marš ven dveřmi i vraty!“

„Kšší — kšší!“

„S Bohem kůželičku. S Bohem přesličko! S Bohem Bartošouc tetičko!“

„S Bohem přadleny, Manky, Hanče, Běty, Káče i Madleny, rychlýj než voda utíká čas, ať se po Martině všecky sejdem zas!“

„Dejž to Pánbů, abyste to uhádla a znova jsme se sešly všecky ve zdraví u přádkla!“

„Kšší, kšší!“ mlátí teď čepicemi sedláci ženské, které se nemohou rozloučit, strkají je ze dveří, až se konečně vyhnou ven a rozcházejí se k domovům!

I jinde „spouštějí“ a ještě veseleji! Kde se scházela svobodná chasa, ta se ze světnic nerozběhla domů, ale teplý, jarní podvečer lákal ji ven, do přírody boží. Chlapci už odpoledne si uřízli pružné proutky lískové, na rozpřástkách si jimi celé půldne pohrávali, kůru z nich loupali, pěkně si je okrášlili, pestřily se jim v rukách jako malované a těmi ozdobnými proutky právě vyhnali přástevnice a nešetřili jich, přitlačili, až pruty hvízdaly a která se opozdila, zle se ošívala a záda ji dlouho svrběla.

Křikem a smíchem naplnilo se odpoledne městečko a jen zvolna, jak večer houstl a měnil se v noc, se utišovalo.

Chudá hůrka byla také poslední zimní zábava.

Z románu Osmučtyřicátníci.

Nyglepči sedlákovovo pečeně — chléb.

Žena ha koštiště nemá scházet v žádným domu.

(Chodská přísloví.)

Modlení na vsi.

Dřeváčník Danda „humil říkat“, a proto vážili si ho zvláště hyjtáci u Mandáků. Zejména v neděli, sotvaže pustil lžici po obědě, bylo jej pravidelně vidati, jak v svátečním modrém kabátě, s placatým kašketem na hlavě, svou zvláštní lámanou chůzí těžko krok za krokem se ubírá na pěknou chvíli do Mandákuc hyjtácké družiny.

Ale ve sváteční dni mival Danda ještě zvláštní čestný úkol v obci. Vedl na návsi u kříže obecní pobožnost, modlení za úrodu. Střídali se v tomto „předmodlivání“ tři muži, všichni písmáci. Druhý byl starý uhlíř a třetí přistěhovaný „kryjčír“, jenž měl bratra faráře. Škoda, že už Jaroslav Špillar ani jiný z malířů chodských neviděli pestrého obrazu této původní lidové pobožnosti, pod širým nebem úprkovsky malebně. Dříve, než se skončilo půvůli — čas volný po obědě svátečním až do večerního spravování dobytka — v té vsi, kde neměli kostel, zvoník krátce zazvonil a lidé v radostné sváteční náladě chutě se scházeli na volné prostranství před vysokým, kovaným křížem na návsi. Ženské vystrojeny v strakatém, půvůdkovém šatě, muži svátečně oděni a za tepla bez kazajek, jen ve vestách a bílých rukávech. A mezi dospělými hemžily se děti. Hovoří se vážně, žertuje se, zaznívá smích, děti se i honí a škádlí; najednou přichází Danda s Mandákovíc hyjtáky. Volně, volně klátí se upracovaná těla dřevo-rubců; je to jejich děděný zvyk, ten volný krok tak ve svátek po vsi. Hovory tichnou, shluky shromážděných se dělí, a než by napočítal deset, děti pěkně srovnané, menší napřed, větší vzadu, klečí už u kříže, chlapi napravo, děvčátka nalevo. Tak také levý bok zaujmou dívky, pravý chasníci, vzadu ženy, za nimi muži uzavírají shromáždění, všichni klečící na holé zemi dlouhou řadou nebo i dvěma třemi.

Danda svým volným, klátivým krokem přistupuje ke kříži, podívá se přísně po dětech, aby dělaly dobrotu, kleká na stupeň a začíná silným hlasem růženec, po něm litanie ke Všem svatým, na konec s modlitbou za úrodu. Shromáždění rychle a zvučně vpadá jako jedněmi ústy, až se daleko rozléhá...

Chvilce po modlení i před nim bývaly milá dostavenička pro sousedské pohovoření. Trvalo za pěkného počasí i hodinu, než se rozešly poslední hloučky starých i mladých.

Bylo-li počasí stále, že nebylo třeba nastavovati dilo v poli dnem svátečním — a to se dělo za stara jen při obilí, na pici ne, a jenom po vyhlášení církevním dovolení — tu po modlení ženské, které vedly zpěv „na procesi“, vzali ještě některou mariánskou a hned za nimi ostatní zpěvačky. Také silné hlasy mužů, milovníků zpěvu, se přimísily, ba i dychtivě

děti se tu zaučovaly. Vyzpívána někdy celá dlouhá píseň a radostně Tisic-krát pozdravujem Tebe zaléhalo až za ves a ohláchalo se od lesů, lemu-
jících horskou osadu skoro kolem dokola.

Za posledních let odstěhovalo se modlení za úrodu do nové kaple
svatého Prokopa, ale už se ho účastní jenom hrstka žen z domácnosti
věrných starým řádům a dívek od nich vedených — muž málokterý.
Za stara naproti tomu nepřestávali horlivější u víře jen na modleních
svátečních, nýbrž v šíráni po práci zaskočili si i ve všidni na tuto pobož-
nost k sv. Janu, stojícímu na dřevěném sloupu pod mohutnou lipou na
dolejším konci vsi.

Tak to bývalo s malými obměnami ve všech obcích chodských.
někde dokonce vedl toto veřejné modlení sám rychtář.

Ze článku Dřeváčník Danda v Naších pod Čerchovem II.

O r á č .

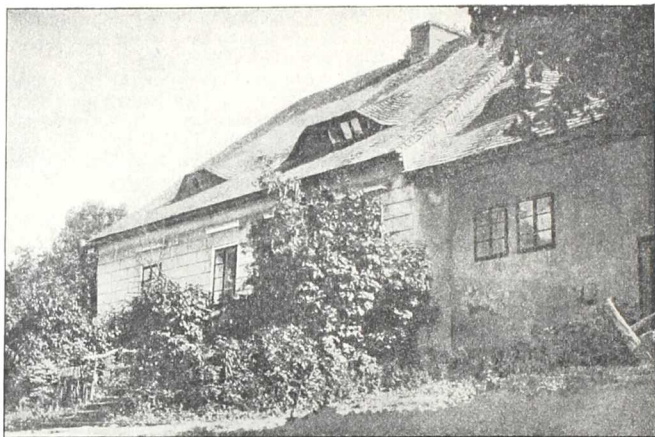
Kočovský sedláci
sobě stěžovali,
že jest jim nechtějí
plouhy vorat.

Voryj, voryj, voryj,
dyj ci sedlák hodnyj;
voryj, voryj, voryj,
dyj ci sedlák!

*Páni (vrchnost) mají široká křídla,
ale ostré pazoury.*

(Chodské přísloví.)

*Když Chod zastihl syna při orbě dělat „splazy“
vykřikl: Zadrž — na svém se voře rovně —
nejsi na robotě!*

Stará škola Klencká.

Ant. Klášterský:

Stará škola Klencká.

Jindřichu Jindřichovi.

Stará škola Klencká! Jako s hlavou šedou
babička hdyž malá v koutku přikrčená.
Vyčlapaný schody vzhůru k vrátkam vedou,
vokolo nich celá vinem votočená.

Stará školo Klencká, tě chaloupka hnizká.
krytina z šindálku, stěny huž se chýlí,
hale vokýnkama eště čistě blyjská,
ha co se tám naši dědci nahučili!

Přát ha počítat i v pěkných knížkách říkat
ha znát šeccko v sjetě i ty boží vězdy,
at' ji hučitel tám, hdyž začeli bzikat,
teký nalupat jim spratkem mušel lezdy.

Ičko jako zámky se ty školy stavi,
hale srce, srce nedají tám chace,
hde pa by z tich vyšly takuvý nám hlavy,
tvrdý, nepodajny jako v dědů čase!

Hla muzika, lidi! Na velký a k pouti!
Pan hučitel Jindřich, ten bul kápo všeho!
Stojím, stojím tary, jak bych zaslechnouti
mušel eště ičko hecho houslí jeho.

J. Š. Baar:

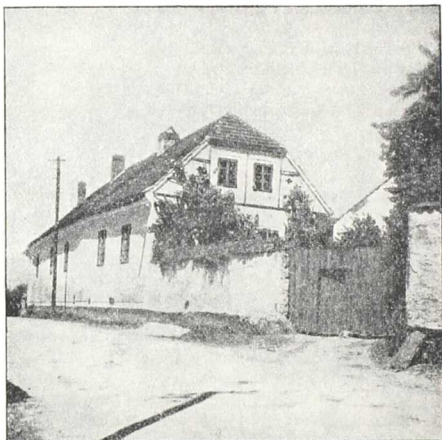
S y n .

I stará cestářka vyšla si dnes z baráčku a posadila se na stráž ke stádečku žlutých housátek, které tu pásla její nejmladší vnučka Marjánka. Lesy voněly, luka kvetla a hlavně teplé slunéčko májové hrálo, a to všecko vylákalo ji ven ze světničky na dvorek, z dvorku do polí, až došla sem na stráž porostlou hezkou travičkou a posázenou mladými stromky třešnovými. Vodička pod strání bublala, stromky potichu, šepem svěřovaly si nějaké tajemství, ptáci zpívali, ale to všecko stará cestářka neslyšela, protože ohluchla na stará kolena a tím jaksi osířela. Život táhl se kolem ní mlčky, a nic se nedovídala o jeho stránkách veselých i smutných. Nechtělo se ani vlastním lidem křičet na babičku a povídat ji novinky a události dne, a tak oddalovala se světu, zvykala samotě a hlavně těšila se vzpomínkami.

Hle, i teď, sotva si usedla a slunéčko zulíbalo její starou, šátkem na babku pevně ovázanou hlavu, už se to v ní roji a hýbe... Zesláblým zrakem k modrému nebi se zadívala a jako po té obloze táhly se jemné, jako nadechnuté bělavé obláčky — tak duši její táhly se události jejího chudého, prostého života, scvrklé srdce prudčeji zatepalo a babička viděla se dítětem... Zde na té stráni právě tak jako tamhle Marjánka s prutem v ruce pásávala husy, hrávala si na slepou bábu a než se nadála — utekla léta a jest z ní už bába hluchá a pomalu i slepá...

Ovšem těch sedmdesát let, pod kterými se ji záda hrbí, nebyla hračkou... Dokud měla muže, bylo jí hej — ale potom dolehl kříž života. Za hrbitovni zeď se synkem sirotkem doprovodila nebožtíka cestáře a zůstala jako

kůl v plotě. Krávu měla a zbavit se ji nemohla a nechtěla, protože „křavička půl chlebička.“ Vyžínovat strouhy podél silnice chodila nová cestářka, a tak ona musila se plazit po mezích, na hřbetě nanosit krávé trávy a sena, z lesa stlaní i dříví — až pod břemeny klesala, popruhy zkrvavily ji ramena, tlustý krk ji naběhl, na otláčeném, mozoly posetém hřbetě hrb narostl, v uších ji hučet počalo, jako by u splavu stála, až ohluchla docela a hluboké, němé ticho ji obklopilo...

Podestátouc statek v Draženově
Stará rychta.

Ale buď Bohu za všechno chvála! Syna vychovala, živobytí vytloukla, barák bez dluhů mohla mu odevzdat a co na tom, že se zmrzačila...

Pravda, není už do těžké práce, ale chůvičku mladým, když se oženil s Polesných Madlou, dlouho dělala. Dítě za dítětem přicházelo, a hned v peřince ona se ho ujímala, vypiplala každé a než je chodit naučila, už zase nové leželo na kolébce.

Ale hle, teď už i Marjánka od báby odběhla, čiperná divenka jako cibulka se z ní udělala, a po ní už se mladým asi nenarodí žádné dítě. Vždyť už i kolébku na půdu vynesli a tak ji — staré cestářce — konečně kynou

tiché, bezstarostné dny... Do božeho kostelíčka může si vyjit, zdímnout si, mladým oběd uvařit, radovat se z dětí a těšit se spokojenému životu...

Tak myslí babička, šťastná, blažená rozhlíží se se straně po tom božím světě a sedí tise na sluníčku jako oukropeček...

Aha, Marjánka tamhle si na ni vzpomněla a běží sem k ní. Suknička vlaje kolem ní a bílé nožky jen se mihají, jak letí k babičce. Má ji ráda a celým dětským srdečkem dosud na ní visí. Vždyť babička ji vychovala, učila ji modlit, pohádky ji povídala, na ruce nosila, ptáčky a kytičky jmenovala. Také cestářka má svou nejmladší vnučku nejradši. Vrásčité její tváře už zdaleka se na ni usmívají a dutým, bezbarvným hlasem, jakým hluší mluvívají, volá ji vstříc: „Tak poj', má ččetko, poj'."

Marjánka přiběhla jako divá. Usedla si bábě k nohám, pozorně a dlouho hleděla ji do tváře a jako by ani necítila, jak ji bába hladí a zaplétá husté vlásy, náhle, z ničehožnic chytá babičku za krk, sklání ji k sobě jako starou haluz vrbovou a volá ze všech sil: „Bábo, vohnite se, já vám něco povím."

Babička ochotně sklání svoji šedivou hlavu až k samým růžovým líčkám dítěte a s radostným úsměvem se ptá:

„Ták cák mi chceš řect, má děvečko zlatá?"

„Máma se na vás túze vadila", vyhrklo náhle z dítěte přímo do nastaveného ucha stařenčina.

Jako by nehrálo májové slunce, ale jako by ostrý vítr mrazivý náhle zadul, tak zachvěla se pojednou stará cestářka. Bezzubé čelisti se zatřáslly, oči zamžikaly, ruce křečovitě objaly dítě, v naběhlém, tlustém krku hrčel chvíli dech — až konečně vydralo se ji ze rtů:

„Tak? Máma se vadila — ha proč pa'?"

„Protože ste živá ha nejdete humřit. Máma povídala, že huž vás nepotřebujem, že huž sme šichni velký, sami humíme běhat ha žádnýho chlapečka hani divčičku si vic nekoupíme, habyste je mohla chováť."

Slzy skočily bábě do očí. Pěkná nálada její rázem se rozplynula, bílé beránky zmizely a černý, zkázonosný mrak vylézal na zešerělý obzor její duše.

„Ha komu pa' to máma povídala?" ptá se po chvíli a dychtivě čeká.

„Tátovi!" vykřiklo dítě.

Dusné, mrtvé ticho zavládlo teď kolem, ale v stařeckém srdci matčině rozpoutal se strašný boj. Táta byl jejím synem. Co asi odpověděl? Co řekl své ženě volající smrt na jeho matku? Má se optat tohoto dítěte? Ne, raději se neoptá. Což kdyby byl přisvědčil své ženě? Ach, to by znamenalo smrt — ztrátu lásky jediného syna nepřezije... Cítí, jak jí ledová ruka sahá až k srdci a svírá ji je, že ani vydechnout nemůže. Ne — za nic na světě se neoptá — raději chce v nejistotě — v němém tichu svém stále žít... Ale ne, to přece není možné, aby vlastní krev se jí tak odcizila — přece jen vyřkne tu otázku — optá se — děj se děj — ať ví jistotu... Jako na skřipci jest její duše — bolí ji srdce, tělo, hlava, všechno — snad si zvětší

bolest, ale není pomoci — optat se musí — i kdyby odpovědi nepřezila... Umře pak litosti jistě, hned zde na té stráni zelené umře — ale slyšet musí, co řekl syn. Ruce jí klesly, pustila Marjánku z objetí a namáhavě, zvolna se ptá:

„Beruško má, pověz mi pravdu, cák říkal táta?“

„Táta?“ rozpomíná se Marjánka, zvětšuje tím bolest babiččinu, prodlužuje její muka, až konečně prostičkým hláskem, který dosud lhát neumí, vykládá bábě: „Táta se s mámou vadil. Povidal: Mlč, mámo, hned mlč. Bába si ten kousek jídla vod nás zaslouží. Chalupu nám vohlídá, voběd huvaří, prádlo vypere, mlč ha nikdýž hajť huž hani slova neslyším proti bábě...“

„Dítě, zlatý dítě, eště jednou mi to pěkně, pomálu ha zřetelně vopakuj“, prosí stařena, šátek s ucha stahuje, hlavu k samým ústům dětským tiskne, ústa otevírá a poslouchá, ne — neposlouchá, ale takřka ssaje odpověď, kterou dítě ještě hlasitěji vykřikuje. Dusi se zrovna, ale už ne bázní — radostí, závratnou, velikou radostí zaplavuje se srdce její, v uších jí hučí, jako by se zvony rozjásaly, ptáci rozepěli, hudba rozehrála. Srdce jí buší, jako by se štěstím rozpuknout chtělo, oči jí slzí a rty se usmívají... Náhle a prudce schvátla vnučku ve svoji náruč, přitiskla ji k vychudlým prsům a vášnivě ji líbala...

„Bábo, cák se vám stálo? Proč pa' plačete?“ táže se udivená vnučka.

„Pověz mi eště, zvonili huž na májovou pobožnost?“ místo odpovědi znovu se táže stará cestářka.

„Zrovna zvoní“, odpovídá Marjánka.

„Tak žeň huž hezky demů“, rozkazuje ještě babička a jako mladice cupe k baráku. Hodila na sebe jenom lepší sukni a s růžencem v ruce upaluje ke kostelu.

Nikdo se dnes v celém chrámu před oltářem mariánským vroucněji nemodlil než stará cestářka.

Modlila se za — syna.

Z knihy povídek „Hu nás“.

*Spíš uživí jedna vrabčice devět vrabčát,
než devět vrabčát jednu vrabčici.*

Malé děti ujídají rodičům chleba, velké — srdce.

Práce tlačí ruce, dobré časy žaludek.

(Chodská příslovi.)

Z pamětí o silácích.

Sama historie svědčí, že staří Chodové byli vůbec lid „postavy statečné, myslí udatné“, lid silný. Hájití hranic a pokladů země proti odvěkému sousedu nepříteli, jenž brzy s mocí válečnou, brzy pytlácky dral se do milé naší vlasti branou přirozenou, jemu nejprůhodnější, to mohli zajistit jen siláci, a že staří Chodové platně ten úkol zastávali, svědčí podnes jejich slavné — ač už dávno potlačené, přece vždycky slavné — majestáty

Mezi chodskými dřevorubci. — Dobývání pařezů.

králů českých slavné paměti, jež se jistě nedávaly jen tak pro nic za nic! A vedle těžké stráže, plné nebezpečství a zápasů s nepřítelem člověkem i dravou šelmou hlubokých lesů, vedle stráže plné bdění, zimy a všelikeho strádání bylo a jest na Chodsku posud samo dobývání vezdejšího chleba dobrou školou síly. Drsná horská půda, drsné podnebí a drsná práce u nich žádají drsné dlaně, drsného zdraví, žádají na svém obyvateli síly. „Příroda požaduje tu železné zdraví, sílu, vytrvalost a houževnaté sebezapření. Všecko slabší hyne.“ A tak jest zcela přirozeno, že objevují se i mezi nynějším lidem chodským „postavy, které budi úctu a podiv“, že jsou tu ještě dnes opravdoví siláci.

A síla tělesná i duševní jest ještě dnes Chodu nejdůležitějším majetkem osobním, ano je mu více, je mu uznanou ctností, jako Římanu virtus (statečnost). Chodský tatík dřevorubec více by se zarmoutil, kdyby synek,

jenž vyšel ze školy, neuzdvihl hezkou kládu, než že třebaš neumí čísti a psátí...

Silv potřebuje na chléb jistě a hned, písma — kdo ví zdali a kde. „Chlapec“ silák má první slovo v „chase“, je nejmilejší děvčatům, je chloubou a potěšením všech starších ve vsi; slaboch je všude poslední. Sila zvláště vynikající budi a zachovává Chodu milou pamět rodáků do několikátého pokolení. Začne-li se na „hyjtě“, zvláště mezi muži, mluvit o síle a o silácích, oživne zábava i řeč a nastane všeobecné vzpružení, jako snad při ničem jiném. Starým oživne oko i jazyk, jsou-li mladí při tom, hned se pobízejí k činům podobným, mladí tichnou a poslouchají s úctou. Host vidí v takové pěkné chvíli nejlépe, že nový „duch času“ na Chodsku opravdu přece ještě nedokázal, co se na pohled zdá, má tu jeden jistý doklad, že v žilách Choda — třebaš už pod zevnějškem hodně přestrojeným — zachována ještě hodně statečná stará chodská krev.

Tu skromná ukázka z toho, co mohlo péro na takových hyjtách zachytiti.

Je rozdíl silák a silák! Jedni mají síly jako vody, ale vydají ji jenom, když je třeba, při práci, druhí však ukazují svou sílu nejraději na druhém, čím známějším chlapíku, tím raději, a je-li sok Němec — nejraději! Ale to ne z národního záští, nybrž pro chloubu. Při tom žijí se sousedy Němci v dobré shodě. Odedávna chodívají zejména na pouti Chodové do Bavor a Němci do Čech, posedí a pobaví se pospolu v neděli v hospodě, třebaš musejí v každé druhé větě dorozumívati se ukazováním. Ne-li pro jiné, pro rozdílnou řeč se nehaštějí a nebijí. Když nouze volá, pomohou si ve spolek Čech, Němec. Ale při té dobré vůli a shodě nezadali tu Chodové od staletí své půdy ani píď! O cizí nestůj, svého si haj, jest jim osvědčenou zásadou v nezbytí žiti se sousedem cizincem. Siláci, má-li jim býti síla, jakož oni touží, ke cti, nesmějí býti „práci“ zlomyslní!

Na Chodsku pamatují a povídají si se zalíbením o obojích, ale po těch druhých, zejména po takových, kteří překonali některého hraničáře Němce, také siláka, zbylo paměti více.

Z nich slyne dodnes v několika vesnicích chodských silák Šimánek. Nebyl prý zrovna veliký, ale zavalitý a údy svidé — „člověk jako bukovyj“.

Když nebylo doma pilno, Šimánek si rád zapašerákoval. Vodíval s sebou někdy celou družinu, a když šel Šimánek, malo bylo strachu před strážemi. Na těch toulkách přes hranice stavíval se Šimánek ve známé hospůdce, a tam mu kdysi připravil hospodský „pěknou radost“ — Bavoráka jako horu, který prý se s nim chce porážeti. Překvapený Šimánek nechce; není prý to v cizině slušno. Ale Němci nedají úpadu! Konec konců nabídli Němci sázku. Zvítězí-li Čech, dostanou Češi piva, co vypijou, zvítězí-li Němec, nemají miti Češi jiné škody kromě posměchu a hanby! To nabídnutí Šimánka popudilo. Zajiskřil očima, naslinil si dlaně a už stál uprostřed krčmy: „Němče pojď!“ Němec stanuv měl prý málo do stropu! Čechové se začínali o Šimánka skoro báti! Soci se chytili v kříže, chvíli byli jako

dva spletené keře, jimiž vítr zmitá. Nikdo ani nehlesl, až tu Šimánek sám: „Češi, píte, Němec huž se třese!“ A udělá lup s ním! Němec na nohy! — Šimánek lup s ním! A ještě jednou lup s ním! A bylo vyhráno! „Hale pjiiva Češi nevyppjili — končí pamět — zahanbení Němci svolali se a přišli s noži a vidlemi!“

O tom kousku Šimánkově slyšel nějaký strýček „támztich dolyjších vesnic“, taky silák. Líbilo se mu to na Šimánka a chtěl ho viděti. Zastavil se u něho, jde z trhu z města.

„Si ty Šimánek?“ nedůvěřivě se ptá strýček, pozdravuje místo myšlené nějaké hory člověka postavy nižší.

„Sem, strýčku, copá byste rádi?“

„A to žes ty dokázal támstím Němcem?“

„Tuto, strýče!“

„To bul, chlapše, nákyj kasran Němec, Koukni! Že pureš do toho pytle!“ A strýček sundal prázdný pytel, jež měl přehozen přes rameno.

„Stryčku, strýčku“, varoval Šimánek; „já do pytle nepuru, hale dyby to mílo zrovna byjt, dyjte si pozor, habyste tám nešli vy!“

Ale strýček žádný pardon; v jedné ruce pytel, druhou sahal po Šimánkovi.... Chytili se, „buli chvíli jako hužel“, najednou má strýček volnou jenom jednu ruku, druhá už je v pytli a už za ní druhá a za rukama ukryla se také hlava, jen nohy koukaly ven a marně se klátily jako dva podvrácené stromy v bouři.... „Stryčku, nyjlepčí v nyjlepčím přestát!“ nabízel Šimánek; strýček mlčením souhlasil a dobýváje zaprášenou hlavu z pytle, divil se: „Drací sperú, chlapše, tuto bych do tebe nebul řek!“ Ale rozešli se, jak to má být, v dobré vůli....

Sázkou povzbuzen byv, porazil prý kdysi Šimánek spřežení volů „kúchem“ (jhem) k sobě spjatých až na zem!

A takovými a podobnými kousky zajistil Šimánek po sobě pamět daleko široko. Bylo by ještě ledacos o něm pověděti, ale abychom nezkrátili ostatních!

Velkyj Kuba získal si u rodáků podobné slávy a co více, dal svému lidu dceru, beže žertu také pravého siláka. Velkyj Kuba i jeho dcera byli rádi veselí. Oba chodívali k muzice — při muzikách cvičí si rádi chlapci mezi sebou paže — ale kde byli Velkyj Kuba nebo jeho dcera u muziky, „tám se chlapiš neprali.“ Zapomněl-li se některý a začínal něco, Kuba „tich darebnosti netrpal.“ Sáhl po chlapci, zmáčkl jej a byl jistý pokoj celou noc.

Kubova dcera se proslavila jednou tak také bez táty. V prástkách ji rozdráždili chlapi, aby se s nimi porážela.

„Kadrdánci, šecky vás vyndám ven před dum, jednoho po druhým“, vyhrožovalo děvče.

To chlapce také dopálilo; chytil se s ní první, druhý... „Divče nechála kolovratu a vynášela opravdu za hrozného smichu chlapce jednoho po druhém před dům. Vynesla prý jich tak patnáct, šestnáctého už nemohla, ale za to on ji také ne!

S Němci mival šarvátky rád také „kyčmar“ Jiřík. Mival s nimi opravdové pranice, třebaš sám jediný proti mnohým! Přiznával i přímo, někdy že „jich dostál dost“ (na záda), ale měl vždy útěchu „já jich dal ještě víc a důkladnějších.“ Kdysi při pivě dráždil jej silák Němec, aby dokázal, co on. Němec se postavil ke stolu a práskl do tabule pěsti, že pukla. Udeřil však kyčmař a urazil roh, jakoby perlikem praštil. Toho už prý Němec ani nezkoušel a byl tuze rád, že mohl být zticha.

Veliký silák a také „člověk podle toho“ byl prý pastýř Koula. „Pastýř“ byl „eště z těch starych“ nejen postavou a mravem, než i dobou. Jeho vnuk, jenž jej pamatuje, kdy sám „huž hezky běhal“, je již kolik let pradědkem. Vnuk vypravuje o dědovi, že byl člověk velikán, jakých prý už ani není! Postava jeho sahala v nižší senci chodské opravdu do stropu, ruce měl jako trámy, za co vzal, muselo povolit, jen prsty na rukou byly jako by položil pět „rozčepýřených kráček“¹ vedle sebe. Když si děti s ním hrály, brávaly „dědkovo“ punčochu na hlavu, a ty menší do ní vlezly celé.

Jeho síly zakoušeli také Němci. Poslední léta zanesla jej do neklidného sousedství — k hospodě, do níž chodili hlavně němečtí sklenníři ze skláren u vesnice. Němci byli vesměs pijaní a nepokojní; lihem popuzení mařivali pokojnému pastýři noc, takže musel často vstávat a zahánět je. Někdy to však bral starý Chod do živého. Němci si stěžovali na rány u rychtáře a pastýř jistojistě prý mohl říci, že na Němce „hani nesáh“. Hnul prý jen nohou a Němec křikloun letěl ze záspi až do silnice.

Jiný stařec Chod u vysokém stáří ukázal svou sílu na mladém; ale to skončilo smutně. Na pouti Vavřenecké prý mladík jakýs nepokojný zalézal si na starce, že slychá o jeho ještě síle, aby prý se šel tedy porážet. Staroch odbýval dotěravce několikrát: „Chlapče, nech mi!“ Konečně však jej přešla trpělivost, vstal, vzal chlapce a zmáčkl, chlapec vykřikl a bylo po porážce. Mladíka odvedli domů, ulehl a „choud haž dochoud.“

Veselejší jest příběh, v němž ukázal svou sílu Chod Příbek. Tento strýček měl hospodu a tu zvláště o muzikách musil leccos krotiti, při čem bylo třeba síly. Ale jednou! Přišlo mu se samou nocí hejno cikánův, aby jim dal nocleh. Strýček jak živ prý noclehu neoděpřel nikomu, také ne cikánům. A ještě se pro ně namáhal. Aby se světlem nic se nestalo, potmě vlezl sám cikánům na vodr² pro slámu a ustlal jim, bylo toho plná sence. Když se vše ztišilo, lehl také strýček. Po nějaké době však milý „kyčmař“ se probudí, poslouchá tiše — cikáni mají otevřené okno a kradou a odnášejí k oknu, kde co. „Ha vy kujoni!“ Strýček sáhl po svíče a skok, byl u okna a pak teprve rozsvítil. Cikánů byl zástup, strýček sám! Zkusili odpor, ale jen co prý dal strýček první ránu pádnou pěsti, hned všecko prosilo o milost. Strýček prý jim potom „eště drobet nabíjil“, dal odnésti vše, kde co vzali, rozkázal jim ulehnutí — a lehl si také sám a spal dál...

¹ Suchých šut smrkových.

² patro v stodole.

Někdo se strýčkovi divil, že se nebál potom při cikánech usnouti, ale strýček prý byl jist, „tí, co dostali, že huž nechtili víc ha ti druhý tepřiva by nebuli chtíli!“

Chlap statný, jenž se také nikdy a nikde nedal, byl Daněhlák, a to prý byl celý rod sami chlapi! Daněhlák neměl tak s vrchu na Němce, jako spíše na pány z kanceláře a na jejich smělý lid. Těm se nedal, ne a ne! Nemohlo mu jíti nikdy do hlavy, proč má on člověk s duší nesmrtelnou zrovna tak, jako každý pán, proč má pánům robotovati a se dříti, zvláště když staří Chodové byli toho otročení od samých králů zbaveni. Kterí jej už znali, ať byl biřič, ať pán, spíše se ho varovali; přišel-li však na kancelář nějaký nováček, s Daněhlákem se jistě dostali a Daněhlák dlouho nepřemýšlel, neskončí-li to šatlavou nebo „voslem“, anebo „drhlici“, neb i ranami.

Kdysi přišel na Trhanov nový písař.

Daněhlák na robotě oral. Písař při lidech, jako by byl poslán, zalézal si zrovna na Daněhláka, až i natáhl naň hůl. Té hanby bylo Daněhlákovi dost! Šatlava nešatlava a páni nepáni — skočil po písaři, chytil jej za šátek na krku a nemluvě nic jen stiskl. Věčně věkův bylo by prý bývalo po písaři, kdyby rozvážnější rodáci nebyli po dlouhém marném namáhání a domlouvání uzel šátku za Daněhlákovou rukou uřízli a tak polomrtvého „pána“ z mozolovité ruky sedlákovy vyprostili!

Jinak byl Daněhlák z těch, kteří ukazovali sílu hlavně při práci. Pytel obilí vzal za „cucek“³ a tak jej jako svíčku odnesl z mlatu na sýpku. Na trhu dal si vložit na každé rameno jeden pytel a třetí vzadu, přes oba napříč a tak je z tržišť nosil do přibytku toho, komu prodal. Škoda prý kroků — na co pak by dával Pánbůh sílu?

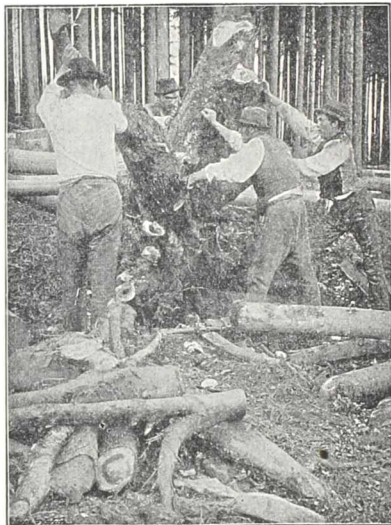
Podobných názorů byl silák Huml, jenž tytéž kousky dokázal. Huml vozil šterk na silnici. V lomu bylo málo místa, nemohl dostati pro vůz řádný „rejd“, ale milý silák dlouho se nerozpakoval, zkusil, vzal vzadu za rozvoru a před očima udivených lamačů, lidí také silných, „odsadil“ vůz plný kamení...

V nemilých potyčkách s pány, a to v nemilejších ještě, než mívál Daněhlák, bylo často spoléhati na sílu mladému Sobínkovi. Sobínka chtěli mítí páni stůj co stůj vojákem, a Sobínkovi stůj co stůj na vojnu se nechtělo. Chytali jej napřed dlouho „po dobrém“, ale Sobínek, nedostal-li napřed vitr, aby mohl uklouznouti také „po dobrém“, pomohl si po každé silou a pěstmi, třebas měli biřicové šavle a pro větší vážnost i některého pána a rychtáře s sebou.

To se opakovalo, až přišli na milého „chlapce“ s přesilou, že se zdálo, že už není zbyti. Zaskočili Sobínka u muziky, kde jaké okno a kde jaké dveře všhecko obsadili drábové a panská chasa s holemi. Sobínkovi přišla o tom všem zpráva tuze pozdě, nezbyvalo, než spoléhati opět na sílu. Trochu pomohla i lest. Sobínek smluvil se tajně s kamarády, šel si

³ Uzel na kraji pytle.

naposled před muziku zazpívati, začal dělati furianta, chlapci na něho, napřáhly se pěsti, a už bila a hnala celá hospoda Sobinka z krčmy — panské chase do rukou. Ale to bylo Sobinkovo přání; jen co by byla ta chumelice ve tmě! Sobinkova pádná ruka podělovala své zatykače, že kdo dostal jednou, nevracel se pro druhou, a druhové jeho také hleděli, aby více a důkladnějších jejích ran padlo na birdy než na Sobinka. Vícekrát už prý Sobinka nechytali...

Mezi chodskými dřevorubci. — Dobývání pařezů.

Silák mladý, veliký silák, byl dřevař Vondra. Říkávali o něm, byl prý ještě výrostek, že neví sám, co má sily. Kde měli nějakou těžší práci, nějaké zdvihání a podobné, všude chodívali pro Vondru. Říkali o něm ovšem, že za dva sní, ale za dva také udělal! Zdvíhali-li někde krov, šli pro Vondru, a Vondra nesl trám, na druhém konci měli s ním co dělati dva!

Ve hromadě dřevorubců byla řeč o Vondrově síle. Povídali, silák že má zdvihnouti dospělého člověka jednou rukou.

„Stryčku, sednite mi na ni!“ natáhl Vondra zvesela ruku dřevaři, jenž to miněni prolašoval. Stryček žertem poslechl, Vondra nesl strýčka na ruce jako na sedle kolem pařezu, na němž byl dříve seděl, a konec konců šoupl jej na pařez zpátky lehce, jako bočník s lopaty!

Jindy přišel Vondra do obecní kovárny. „Ičko deš?“ vyčítal mu žertem mistr kovář. „Dyž si, Vondro silák, mil si přijij pomozt!“

A mistr ukazoval na velikou novou kovadlinu, kterou právě s tovaryšem pracně zasadili do špalku.

„Pomozt? Tu hych tám bul dostál sám!“ opravdově mínil Vondra. Kováři se dali do smíchu a ulevovali si vtipy, které Vondru dopálily.

„Pryč!“ poručil si silák volnou cestu po kovárně, a krok a krok! Už byl u kovadliny. Naslínal si ruce, zapřel se a kovadlina lezla z lůžka...

Vondra postavil ji na zem, pozdvihl a dal ji znova do lůžka a zase znova na zem...

„Vondro, si vopravdu slnyj!“ žasl mistr kovář.

„Smili ste se, hale potom se díváte!“ sebevědomě si vystoupil Vondra. „No, ičko se budu dívat ha budu se teký smít já...!“ Ukazoval šibal-sky na kovadlinu na zemi.

„Vondro, dyť bys nás nechtil tak hudřit!“ zvázněl a skoro prosil kovář.

A „nechtíl“ toho milý Vondra. Zatrucoval jenom trochu a dal pokojně sám zase kovadlinu, hmotu železa na kolik centů, do lůžka.

Ale ubohému Vondrovi přinesla ta převeliká síla předčasnou smrt. Říkali, že neví, co má síly, a milý Vondra opravdu nevěděl! Zvedl kdysi dřevo, jež bylo přece i na něho veliké. Prasklo prý mu v kříži, a za několik dní nesli jej do hrobu, siláka a muže v nejpěknějším věku.

Šťastnější silák byl sedlák Novák. Novák, když byl hospodářem, potpřel si na pěkné voly a je dosud o něm jeden hlas: Co jeho volí utáhli, to Novák na zadním konci uzdvihl. Novák nepotřeboval, ať byl kopec, ať močál — nikde žádných připřeží! Když to nešlo, „zatlačil drobet“ a vyjel a dojel s párem, kam jiní trmáceli dva.

Kdysi oral Novák kdesi u lesa. I vystoupí tu z lesa „chlapec“ s bičem a prosí: „Stryčku, dybyste buli tak dobryj — já sem huviz v louži do náprav!“

„Purem purem!“ sliboval sedlák. „Té to nejmenčí!“ Zabodl bodku ke pluhu a jde.

„Stryčku, já sem myslil voly —“ nesměle připomínal mladík. „Tak s tím kolik chlapů hani nehne!“

„No, podíváme se na to!“ nechtěl věřit sedlák silák.

Došli, podívali se, „stryček“ vzal za kolo a „bji, bji!“ vůz vyběhl, až voda daleko stříkala.

A té síly, jako vody zůstalo Novákovi skoro do hrobu. Byl výměnkářem. Kopal kdysi brambory. Zeť, hospodář, slibil, že mu je v šíráni odveze. Stryček dokopal, a bylo do šíráni ještě daleko. A co by — napadlo mu — do šíráni čekal! Ves blízko — a tak strýček šup s jedním

pytlem pod páždí! A už jej nesl jako hůlku ke vsi. Na silnici dojel výměnkáře mladší soused. Zarazil se skoro, vida strýčka „v tuvtom“ stáří s takovou tíhou. Zastavil hned a bral od starce pytel: „Strýčku, že byste se s tustím chtili šmykat, takuvá váha! Dyjte mi to na vůz!”

„Váha? Di di váha!” zlobil se skoro staroch: „Takuvyj šnupce na vůz a ičko, huž za vsi — to by za to stálo!”

A tak strýček do západu slunce odklidil i ty ostatní „šnupce” s pole, a nevěděl prý ani jak!

Ještě jedno o siláku výměnkáři vypravují. Byly zlé časy, že nestačilo na daně a na dvůr dostali vojáka, jenž měl hospodáře vyjidati a trýzniti, dokud by nezapltil „kontrbuci”.

Přišel voják k tomu úkolu dobře vyhlídnutý. Přišel do sence, ani nepozdravil, zabušil ručnicí do podlahy a poroučel si.

Byly doma jen ženské a děti s dědkem. Děd se jen díval a mlčel. Když nebylo odporu, voják byl smělejší. Odstrojil se, vzal křidu, udělal čáru napříč na podlaze a pravil přísně: „Kdo se mi opováží přes tuto čáru, uvidí, co mu udělám!” A vybral polovici sence se stolem a ložem pro sebe. Tu však již toho měl dědek dost. Vstal, zamračil se, popošel k peci, kde ležela třicentová stoupa na tlučení krup, chytil stoupu a šup s ní na pec a zase dolů a zase na pec — a tak po třikráte. „Vojáčku, udělejte to po mně!” Voják prý pozoroval výměnkáře s otevřenými ústy a vyjevenýma očima.

Už ani to neudělal, ani se o to nepokusil, ale šel tiše, smazal čáru, a od té chvíle byl samá zdvořilost...

Tak si povídají na Chodsku o silácích. Končívají obyčejně: „Ha, takuví byjvali naši za stara šichní! To buli Chodové, nebáli se Němců ha nebáli se hani pánů! Nás huž nový časy túze předělaly, ha tuty mladý sou čím dál, tím horší...”

Tak sám lid si kreslí a zachovává významný rys své kmenové povahy. Něco-li přibásněno, přibásněno to lidem samým a jeho zálibou ve svých hrdinách; na to má lid právo! Naši siláci jsou však i zůstanou chodskému lidu postavy z něho, postavy jeho! „To buli Chodové...”

Z knihy V záblescích staré chodské slávy.

Psáno r. 1893, vydáno r. 1904 u J. Otty v Praze.

*Kdyby čerta světili v devíti kostelích,
anděl z něho nebude.*

Nestrkej hlavu v trní, jestli tě brní.

(Chodská přísloví.)

Ukolébavka.

Porazilové sekají otavu na společné louce v lese, otec jim pomáhá, obě ženy Manka a Dodlička hrabou. Při svačinovém odpočinku starý usne, zdá se mu, že bude dědouškem a že sna začal zpívatí ukolébavku ze svého dětství. —

„Chová a kolíbat teky budu — to musí každýj děrek — zvlášť esli didátko bude chlapeček — hale i divičku budu mít rád.“ Takové radostné teplo cítil stařec, že se mu ani vstávat nechtělo, a když synové vyskočili a kos se chopili — nešel, nevstával, ale řekl vesele: „Ha co — já si eště pohovím, dyť sem na vyjmluvě“, blaženě převalil se do trávy a dál přemýšlel. To už mu na výměnku smutno nebude. Křikloun mladým přibude, máma ho napojí a šup s ním dědovi do světničky. „Táto, vopatrujte toho kluka, kaši má v troubě huvařenou“, řekne při tom a on — starý Porazil, rozvine povijan, rozbalí poruštičku a nechá chlapce pěkně provařovat, na koleno si ho posadí, kaši nakrmí, do kolibky ho potom položí a zazpívá mu. Ono se řekne: zazpívá — ale zdali pak dovede ještě dítěti zazpívat? Stařec zadíval se do vysokého nebe. Mráčky „kapry“ viděl tam plout — a tak i na obzor jeho duše veplula vzpomínka za vzpomínkou. Sama sebe malým dítětem viděl — košiláčem pouhým — a svého vlastního nebožtíka děda viděl, jako živý zjevuje se mu, na výměnku u kamen, „na lajci“ sedí a jej starého Porazila chová — ovšem starý Porazil jest jen o málo větší než za groš kudla, děd ho drží v kostnatých rukách jako hračku, houpá ho na koleně, hračky mu robí, rozumně s ním mluví, výklady mu dělá o všech věcech a taky mu zpívá. Ano, zcela určitě se pamatuje, že mu děd zpíval, když nechtěl usnout. Jasně slyší jeho stařecký hlas, i na notu se pamatuje, jen slov nemůže pamět vybavit — aha — už je má:

„Hájej, muj Kubičku,
hájej ha spi,
zamouři maličký
vočička svý.“

Kousek cesty od něho hrabou obě mladé ženy. „Děrek zpívá“, povídá najednou Dodlička a přestala hrabat. „Co tě vede!“ pochybuje Manka, „to voda ve stoce tak švátoří“, a hrabe dál. „Manko, pst, děrek zpívá“, napomíná znova Dodlička, o hrábě opřená, hlavičku má nahnutou směrem k lesu, kde si v chládku starý Porazil hoví. „Na mou pravdu“, slyší teď i Manka, „což ten, může si zpívat, je mu hej, nic mu neschází“, dokládá tvrdě. Ale Dodlička ji neslyší. Ji zajímá, kterou písničku zpívá. Nějak známá se jí zdá, ale ne a ne uhodnout, která je to. Jako lasice po špičkách

krade se k dědovi, už ho vidí, hle, nznak leží, oči má zavřeny, spí a něco se mu zdá, usmívá se blaženě a pěkně si notuje, každému slovu rozumí teď Dodlička.

„Hájej, muj Kubičku,
hájej tiše”,

zpívá stařec a Dodlička hned s ním v duchu pokračuje:

„panynka Maria
tobě píše.”

Ani Manka nemůže odolat, také ji to táhne k dědovi, zpívajícimu dál:

„Až tobě dopíše
ceduličku,
tak tě ji položí
na ručičku.”

Starý Porazil dozpíval, ale neprobudil se. Čelo ve spaní kaboní, rty chvíli na prázdno hýbe, vzpomíná si patrně, až v tom zas úsměv pozlatil jeho tvář, znovu zazářila, jako by tvář světce, a výměnkář znovu spustil:

„Andělíček de,
nese jabka dvě.”

To už při něm nestojí, ale na bobku sedí obě ženy, jako pěny poslouchají a na tátu se vesele dívají. Stařec cítí, jako by ho cosi šimralo, zvedá ruku, pomne si čelo i oči a probouzí se.

„Táto, cák se vám pěknýho zdálo?” sklání se znova nad ním Dodlička a kdyby se Manky nestyděla, jistě by stařečka jako dítě políbila, tak hezkým se jí zdá. „I vy veverky dvě, de pa' ste se tu vzely?” diví se Porazil a usedá — „vo vás se mi zrovna zdálo, vaše diďátka sem ve snu chová! — ha myslím, že sem jim i vo vás zpíval.” „Ba zpíval — tuze pěkně zpíval”, chváli ženy a u srdce cítí neskonalé a nevyslovitelné blaho.

„Cák vy se tám s tátou smijete?” volá Hadam. Zastavil se, postavil kosiště, kusem trávy kosu utřel, vytáhl brus z toulce a ostřil, ale při tom stříhal očkem na krajiček lesa, kde si táta povídal s Mankou i Dodličkou. „Pote sem teky!” volá otec na sekáče, „hajť sme šichni pohromadě.” Bratři jenom řad dosekali, položili kosy a také oni usedají do kroužku, Porazil znova vypravuje svůj živý sen o nebožtikovi dědovi, sebe jak viděl jako malého chlapečka-košiláčka, jak ve spaní své přišti vnoučky na rukách houpal a jak jim zpíval. „Tak ja pa' ste jim zpíval?” žádóni Hadam. „Dlouho sem si nemohl' zpomenout hale potom přece se mi vyhoupla z paměti ta písnička, co v kolibce tobě ha tuhle Martinovi nebožka máma zpívala —

Jaroslav Špillar: U děda.

jenom to poslední sem nedozpíval, ani zpomenout si nemůžu, jak začínala." Jako slaviček tichlým, stříbrným hláskem hned se ozvala Dodlička:

„Andělíček de,
nese jabka dvě.”

Porazil kývá hlavou, hned se chystá a doprovází Dodličku:

„zavře-li Dodlička
svý modrý vočíčka,
von ji dá vobě.”

Z románu Poslední soud.

František Teplý:

Vtip a žert.

Chodové jako všude jinde bystrý lid koření si společenské styky mezi sebou i s cizinci jadrným vtipem a žertem. Jádrem jeho zachytíl J. S. Baar v povídkách, jimiž zrovna maluje život svého milého lidu. Měl v tom „dodavatele” buď vtipkaře samotné nebo jich znalce. K těmto počítám p. faráře Pitnera z Postřekova, p. stavitele Jakuba Knopfa v Klenči, k oněm klenckého mlynáře p. Josefa Taura staršího, starého Kovářika (Pajdara) z Postřekova nebo Jakuba Buršíka alias Ameríkána odtudž. Stačilo by jen vidět Pajdara, který posloužil Baarovi za vzor ke Skřivánkovi, nebo pohovořit si s „p. pressidentem” v Postřekově — do smrti byste na štrychaře (žertýře) a vtipkaře chodské nezapomněli! Nebo ještě lépe, podívat se na nápis na štitu a zastavit se u dvířek mlýna klenckého, když „jednostpán” se bavil s panem otcem — mrtvý je poslouchat vstane a bude jim pomáhat, jak úsilovně se snaží jeden druhého — přetrumfnout. Baar se s Taurem „hádal”, „šidil ho”, „posmíval se mu”, starý Jouza jen hořel jako vlčí mák, očka mu hrála a někdy lahodně, jindy kousavě „odbyjval svého nepřítel’e” Holubuc pampátera pravdou, lží, ale vždycky nad pomyšlení vtipně a poněkud žertem. Baar „po křiku” odcházel spokojeně domů — hned za tepla zapisoval si do oddělení poznámek pod titul: Chodský humor, obraty slovní a fráse, co z dědy vytáhl. Některé tuto kladu:

1. Dolejšímu mlnáři skočil pes do lednice ha trvalo to celý tři dni, než ho z ledu sekýrama vysekali. Ha jak ho vysvobodili, mil pes takovou radost, že začel štěkat ha skákat haž přiskočil mlnáře i s mlyjnem... Ten mlnář eště žije, ale pes vod toho skoku pošel —

2. A Dej pozor, habys se neříž’.

B. Nerad bych — letos pryj to tuze bolí!

3. A. Cák ste mili, Manko, k vobědu?
B. Polívku.
A. Cák eště?
B. Přilili sme si.
4. Mlnář nekrade, dyž je mu vidět na vobě ruce.
5. Věřte mi nebo ne, ale slovo nelžu.
6. A. Jak pa' se pořad máš?
B. Tak tak že nekradu.
7. Dobrá rada. Jak se nejsnáz ztratí kuří oko?
Vopatrně se vyřízne, dá se do díravý kabzy ha ztratí se, hani člověk vo tom neví.
8. A. Hlelehrodi! Venku huž se sype sněh.
B. Vopravdu! Ha zas bilyj jako vloni.
9. Ten Martin to je falešnyj klíč. Ten se šikne jako špirhák ke každymu zámku! (pravil Kovářik o vesnickém politikovi.)
10. Kdo je na rohličkách vychovanyj, ten se nenahučí do smrti vorat.
11. Vo děti ha vo dešť hu nás nemušíme prosit: to dvoji přide samo.
12. Podmáslí má dycky v bříše místo jako kněz v kostele (dle Amerikána).
13. Humiš německy? Humim — vokazovat.
14. Vlastní loket (míra) nestojí za nic.
15. Panenskyj věnec na hlavě nese,
ale panenství nechála v lese.
16. My máme štěstí jako z hrachovce.¹
17. Když někomu dobře nebaští krmník, selky tlukou závorkou na dveře u chliva a proto — je-li někdo suchý jako louč, kamarádsky mu řekne Chod: vo tebe měl táta votlouct závorku.
18. Jděte mi k šípku se samosprávou — u nás. Nám tu voní samospráva všudy. Stromy oblezou housenky: nu, příroda si pomůže, vono se urodí taky víc ptáků a ti už tu havěť vyčistí. Cesty máme vymleté. Kameny na nich jako hlavy — vono se to spraví, až přijde liják. Je třeba zalesňovat stráně: ...ba, ba; však vono se to v čase samo zaseje. Tak i jiné ... My máme v Klenčí všecko plníčko: samostatné, samorostlé a samosprávné a přece nám hnedle radnice spadne.
19. Když sme sedili u Buršíků na přástkach, sed' si staryj na lože ha řek' najednou: Chlapci, ičko povidyjte vo dobrych jídlach. Hoši poslechli. Jeden povídal vo vepřový pečení, druhýj vo kyselým, třetí vo itrnících, štvrtýj vo koláčích a strýček Holubuc spustil: Žena přinesla $\frac{1}{2}$ libry masa, tak bulo tlustý, že $\frac{1}{2}$ žejdlíku vodlila a eště dost máčedla.² Co eště zbulo, sem vypil. —
Dost chlapši, řek' starý Buršík. Přidte zyjtra zas. Íčko sme se dobře najidli — ičko se napijem ha purem spat. Dobrou noc!

¹ Dírkovaný hrnc (cedník).

² Omáčky.

Z tůně na rybník.

Lesklá dennice vyhlédla. Za horami na východě v přízlouhlé mlze zaleskl se první oslňující paprsek, za ním hned pruh, a slunce počalo v celé své záři vystupovati. Křepelka umklá v mladé, ledva vymetavší pšenici a z bujného jelete vylétl skřivan. V jednom zpěvu do modrého vzdušna.

Po lukách se budi nový život. Den předtím po západu slunce zavál vítr a s jabloní i hruší v aleji u silnice sypaly se poslední zbytky bílých a narůžovělých květů k zemi, rovné hvězdičkám padajícího sněhu. Kotouče prachu se pozvedly; vítr přenesl je jako mrak vysoký na louky. Zde mu opadla síla a drobný písek a prach usadil se na květech i listech. Vypadalo to všechno unavené, jako v umírání. Teprve nyní loučící se dennice vyvolala na každém lístku a kalichu hojné krůpěje rosy a ty smyly unavení.

Černožlutý čmelák vylezl za šera ještě, při prvním paprsku slunečním, z meze, svého domova a s bzučením odletěl. Toulal se, klikatě lítal nad lukami, usadil se na bílém jeteli a sál med.

Kdo by ho byl zrakem i krokem sledoval, byl by se zastavil u malého potoka, středem plochých oněch luk líně se ploužícího. Však pozorně!... Hle, slyšeti od vody pištící zvuky. Naději se, že jste zvědaví, a tu střeziti se dlužno hřmotu. Kroky v trávě šelestí, tam je suchý proutek; pod nohou se láme s chřestotem, kapka vody vystřikující budí šelest, všude nebezpečí, že se zvědavců oloupí o prostřední pohled na kus života v samotě této se vyvinujícího.

Konečně! Ruka rozhrnula několik žlutých proutků vrby a před okem prostírá se malá tůň, již byl svěží potůček během mnoha let zatáčením se v lukách vykroužil. Je ze všech stran křovím ohraničena, na druhé straně, u samého břehu viděti několik puškvorců. Voda je průzračná, viděti vdole na zemi oblázky a chvíli i některý temně kroužkovaný hřbet malého okounka, jako střela sem tam plovoucího.

Na hladině, hle, divoká kachna s malou rodinou, prostřenou pohodlně na tiché vodě. Jsou ve stínu. Stará pohružuje zádumčivě, beze zvuku, hlavu svou do vody kolikrát tak hluboko, že až kolmo s ostatním tělem na hladině se nalézá. Hledá potravu. Některého hlemýžďe vdole v bahně, rybkou, měkkou mřenkou také nepovrhne. Mladé si hrají. Pohlížejí na malého černého broučka, hbité kruhy ve vodě dělajícího. Je jim divno, že tak drobný a přece se tak bystře krouží.

„Udělám si s ním známost“, pomyslilo si asjedno kachně, kloflo po něm nemotorným zobáčkem, a brouček — v témž okamžiku zmizel pod vodou.

Již na něj zase zapomněly. Zlatě zelená muška nad vodou jest novým předmětem jejich podivu. Všechny plovou ve sboru, směrem, jímž muška letí, avšak muška běže se směle ve výši přes břeh k vrbě, a kachňata s nářkem zvedají krčky u nepřístupného břehu.

Stará si hry jejich valně nevšímá; co k ní všechny s nářkem plovou, vrazila náhle do trávy v běhu, udělala bystrý pohyb zobákem, a již vynáší malou zelenou žabku. Teď teprve budi se v ní cit mateřský. Plove mezi dětmi, dělí se s nimi, tahají se, mezi sebou o drobná sousta, rvou se, honí se — jde to do nekonečna. Voda kolem nich se vlní, kruhy vln šíří se na všechny strany, až nejkrajnější na samý břeh dorazily.

Tu padl první paprsek ranního slunce úzkým pruhem na tůň. Stará několikráte se ještě ponořila, ale vidouc skorem celou tůň oslněnu, plove v čele malého svého zástupu k mlékému místu písčitému, přecházejícímu znenáhla v samý břeh. Již vystoupily do trávy. Batolí se v ní, ohýbajíce měkkou travu, mladé naříkají, stará vede je mlčky k husté křovině — potouční vrbě.

Je to otcina mladých kachňat. Vyhloubené místo v suché trávě, několik pírek, věru spartánská skromnost. Hnízdo samo je odevšad ukryto. Vysoká tráva se širokými listy, jako pentlicemi, plazící se lilek — to jsou stěny vnější, pro oko neproniknutelné, jediné cesta k vodě je volná. Několik skořápek z vajec, okolo pohozených, svědčí o nekanonickém dosud stáří kachňat.

Stará usedla. Mladé, špinavě nažloutlé, tlačí se kolem ní, nejvic okolo krku. Přes malá očka jim přechází chvíli kalná blánka...

Na louce vyssálo znenáhla slunce i poslední krůpěj rosy. V suchém mechu vyrazejí poupata aksamitového protěče. Žluté pryskyřníky, jimiž jsou louky posety, bují jako žlutý mrak.

„Je v nich jed“, říkají sekáči. „Nevycházej do louky takové s bosou nohou“, zní jejich naučení. „Noha zčervená, naběhne; sám Pánbůh ví, co v nich za „silu“.

V trávě, na místě poněkud sušším, ukryl skřivan své hnízdo. Ze špinavě bílých, hnědě kropenatých vajec již se vyklubala mláďata. Samička na nich dosud sedí, neodbílať ještě desátá, doba to, kdy ptačí samečkové skoro všech rodin v nepříjemný úkol sedění se uvazují. Žlutý strnad zpívá: „Sedláče, sedláče kdybysi...“ a sedí na křovině, také u potoka; do nízké olšiny upevnil své hnízdo s fialově kropenatými vajíčky. Šedá, veliká pěnice, hlučný, výtečný náš zpěvák, střeží své děti na blízké mezi v šípku, pod prostými narůžovělými květy. Snad spojuje půvabný zpěv prostého těla svého s půvabnou vůní prostého květu plané růže; rovný s rovným.

Červenka ukryla svá zeleně skvrnitá vajíčka v silném jalovci, našedší i tu mezi ostrým jehličím hostinný domov. Jediná sýkora zaběhla do dutiny stromu aneb kde to možné bylo, do suchého jilu pobořeného některé zidky. Sýkora je pták konservativní; kde sídlil praotec, otec, tam také syn

své hnízdo uložil. Baží-li po jistotě, lépe se ukrýti nemohly. Znáám vy-hnilou třesni, kde podle podání nejméně čtyřicet roků zvláštní druh malých sýkorek má své hnízdo.

Kos rozbil si stánek v doubravě. V hustém, svěžím zeleném listi mladého doučku, nízko nad zemí, spřel a setkal svoje hnízdo. Drozd po vysokých smrčínách a jedlích, na osluněném místě vysokého boru. Žluna vyklovala do dutého stromu otvor, vycpala jej suchým listím a travou, a teď vítá každého vetřelce karminová hlava její, silným zobákem ozbro-jená. Každý tak, jak jej neviditelná, věčná matka od věků byla naučila.

Za hlubokého klidu zašuměla náhle tráva ve vysokém břehu blízko nad tůní. Tráva ta ukrývá na jistém místě v břehu otvor k doupěti staré lasičky. Šumot onen byl také touto vzbuzen. Sotva vylezla, posadila se na zadní nožky, přední pozvedla zároveň s tělem do výše. Bylo viděti bílé její břicho. Chvilu stála, větrila po každém podezřelejším zašumění, ale že ani stín nebezpečí nikde nehrozil, utíkala po vodě dolů dosti potichu. U kachního hnízda se zastavila. Ví dobře, že v okrese jejím kachny hnízdi, ba odnesla také již předtím dvě vajec, avšak co jsou mláďata na světě, není s to, aby něčeho docílila. Stará stala se příliš ostražitou; i tentokrát syčením svým ji zaplašila. Lasice ustoupila.

Mnohý by se horšil, utrpí-li takovou morální porážku, ale lasička nemá útlého svědomí. V nejlepším humoru skočila si dále na louku do nižší trávy a hrála si. Jako vitr skákala přes malé hromádky země, jež krtek byl nahrabal, pak zase do kolečka, hned nato rovně, jako by byla úředníkem, dělajícím k vůli zdraví nutné pohyby. V tom zaslechla šumění vodní trávy u potoka — jeden skok postranní a již uháněla k místu tomu mělkou strouhou. Plížila se nato pozorně, a zase jeden skok a již pádí s malou myškou v zubech zpět do louky. Na výsluní ji pustila; honila se za ní, chytla ji, zase pustila — hrála si s ní jako kočky činiti ve zvyku mívají. Teprve po hodné chvíli, když utýraná myška dokonávala, dala se do jídla. Přes ni mihl se po zemi černý stín, leč ona se vyrušiti nedala. Vesloval to divoký kačer ve vzduchu s nataženým krkem, ale o tom věděla dobře, že ji neuškodí. Po dlouhé chvíli teprve dala se na další cestu; my za kačerem.

Hle, již se snížil. Vždy více, teď náhle zapadá u onoho místa, kam byl před chvílí sledoval zrakem celou rodinu. Jistě to otec rodiny, snad z vý-letu se vracějící. Cesta jeho aspoň je nejasná. Chvilu bylo ticho v křovině, pak se vznesl opět kačer do výše nesa cosi v zobáku. Slunce, pravda, oslňuje zrak, přece však nevadí, abys nepoznal v neseném předmětu jedno z kachňat. Drží je zobákem za kožku a peří, právě v místech těch, kde krk v záda přechází.

Je mrtvé? Není, krk má vzhůru a kdyby bylo mrtvé, viselo by dolů bez vlády. Divné. Hle, letí s ním k rybníku asi čtvrt hodiny cesty vzdále-nému; kdo je na blízku, může viděti, jak právě klesá kačer k zemi a pouští mládě na vodu. Mládě, běduje žalostně, ale plove: kačer se však ani nezastaví,

hned letí zase zpět do křoviny, zase vynáší jedno, nese je k rybníku a klade na vodu k prvnímu osamělému kachněti.

Mláděta zůstala, kačer jde opět nazpět. Na rybníku je pěkně. Vysoká rdesna s růžovými klasy stojí v kupě v samé vodě. U hráze je hojně sitiny, u luk zase ostrá tráva a duté stonky přesliček.

Jediný ptáček zde poletuje. Malý, šedý — je to rákosník. Mlčky sedí na kamení u hráze. Před chvílí vyletěl z chumáče rdesen. Pohlíží zádumčivě na kachňata s nářkem po vodě plovoucí. Kačer přinesl opět jedno a zase chvátá zpět. Rákosník poodletěl s hráze, cvrlikl, sedl na jeden z růžových klasů, přesedl na druhý, mlčelivě — jako by byl zakletou nějakou vodní vilou. A vede také tichý život zde na té vodě. Jen někdy jej vyruší čejky po okolních lukách pokřikující, anebo vrány přes rybník táhnoucí aneb velká volavka, přiletěvší s výše svým těžkopádným, namahavým letem a sedající u hráze, aby ulovila některého kapřika, neprozřetelně až ke hrázi na povrch se přibliživšího. Jako by byl pták ten věrným němým svědkem, ba vyzvědačem tajného života opeřené družiny vodní a bahenní.

Zase nově vyrušení.

Teď přiletěli na rybník oba, kačer i kachna, nesoucí každý po mláděti v zobáku, sedlí a již plovou oba obklopeni kachňaty, na dřívější opuštění si stěžujícími. Výlet kačerův je již jasný. Šel vyhledat trvalého sídla pro rodinu. Ale kachňata na vzdálenou cestu pěšky vydati se nemohla, letěti neznají, proto přinucen byl kačer na rybník je odnášeti, stará stále tenčící se družstvo střežila u potoka, poslední dvě kachňata odnesli najednou.

Teď plovou do hustější trávy, chvíli ještě, a již zmizeli oku. Šedý ptáček sedá opět na růžový klas. Slunce zrcadlí se oslňující září na tiché hladině, a od luk zní mocné bzučení včel hledajících med. Vzešlo krásné jarní jitro.

*Příroda a lidé. Vydáno pod pseudonymem
R. E. Jamot od roku 1881 několikráte.*

K y t i č k a .

Muj zlatýj holečku,
kam si dal kytičku,
co sem tě vo naši pouti dala ?
Já trhal vořechy,
pádl mi do řeky,
nechčasná kytička
vodplavala.

Ovocnictví na Chodsku.

V nejzápadnějším zákoutí Čech, v romanticky krásném Chodsku najdeme mnohdy i na místech dosti vysoko položených i na svahu horstva Šumavského a Českého lesa mnohý krásný, ovocný sad. Ovšem mohou se zde, vzhledem k panujícímu zde charakteru horského podnebí, ku pěstování ovocného stromovi voliti jen místa, která jsou výhodně položena. To dovedli také již před staletími vystihnouti chabří strážcové západních hranic, bodří Chodové. V starých listinách najdeme mnohou zmínku o ovocných zahradách Chodů a na obraze města Domažlic s počátku 18. století, uchovaného v pamětní knize kláštera augustiniánů v Domažlicích, vidíme zcela dobře, že okoli již v tehdejší době hojně osázeli ovocným stromovím.

Při své obtížné strážné službě, při které Chodové procházeli husté pohraniční hvozdy křížem krážem, našli mnohý ze semene vyrostlý ovocný stromek. Ve vhodné době přenesli jej pak do svých zahrad a sadů a zde dále pěstili. A tak tyto ve vysokých polohách samorostlé stromky — pláničky — byly podkladem ovocnaření na Chodsku.

A mnohá bouře a pohroma přes tyto, před několika staletími založené sady se přehnala, ale ony přetrvaly věky, pěstěny a doplňovány jsouce potomstvem dále.

I pověst se k nim váže. Tak ještě před 20 lety ukazovali mně v Chodově — v Berouškovic sadě starý strom „mišeňského jablka“, který prý byl odštěpek od bleskem roztrženého stromu. Bleskem odtržen a zaražen do země prý dále rostl.

Ze starých odrůd ovocných, které děkují za původ svůj oněm stromům z lesa doneseným, jest jablko „*hetlin*“, jinak také „*hellina*“ nazývané, pak jablko „chodské“ neb chodská reneta, zvané také chodský malináč. Vedle těchto dvou odrůd jsou ještě jablka kamejská a granátka šumavského původu. Z ostatních odrůd, které zde zdomácněly a zasluhují zmínky, jsou: žitnavka, kobyli hlava, cibulka, koledové a hedvábné. Z novějších: zlatá parména, Baumanova reneta, Boskovské, Landsberská reneta, ušlechtilé žluté, Krončelské, šarlamovské, Grahamovo. Hrušně z domácích odrůd jsou: královny, piksly, vavřínečky, muškatečky, fajfky a flašky. Z novějších odrůd se pěstují: Solanka, Salisburyova, Kongresovka, Ratajka, Díelova máslovka, Boskova lahvice, Napoleonova máslovka a jiných více.

Třešním zde říkají důsledně višně a višním kyselky. Ze švestek se zde pěstuje ponejvíce „švestka domácí“ a ze sliv žlutá švestkovitá, zelená královská, marhule a řambuch.

Vzrůst ovocného stromovi jest dobrý, až velmi dobrý. Ještě v místech

dosti vysoko položených jako Nový Postřekov 532 m, Č. Kubice 527 m, Klenčí 493 m, Chodov 470 m nadmořské výšky atd. nacházíme dobře prosperující ovocné zahrady.

V novější době věnuje se ovocnému stromoví péče značně zvětšená. Chodsko a s ním velická část Pošumaví stavi se dnes s pochopením do řad větších pěstitelů ovocného stromoví a jest si jen přáti, aby na započaté dráze vytrvalo. Krásné hvozdy šumavské, doplňované ovocnými sady, nebudou jenom vábnými pro turistu ale stanou se i z dobře pochopeného ovocnaření zdrojem blahobytu svým obyvatelům a vlastníkům.

H á d a n k a.

Jel pán cestou a přijel k divči, ta pásla husy. „Divčičko, kolipa' máš v tom hyjně husi?“

Divčička se podívá na pána a poudá: „Já nevím! Hale naše máma říká, dybych jich mila eště jednou tůlik, a půl tůlik a štvrt tůlik bez šesti, že bu jich bulo kopa.“

Pán si to spočítal a bul spokojený. Spočíte si to teký a povězte, kolik mila, divče husí.

J. Š. Baar:

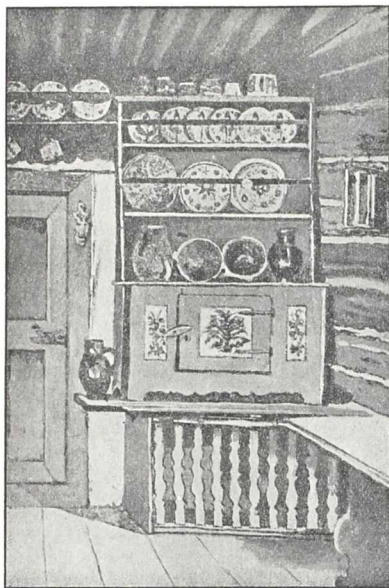
O chodském hrnčířství a lidové keramice.

Jako chloubu každé chodské hospodyně — selky jako podruhně — stával hned u dveří v senci vysoký „suden“ (mšník), plný pestře malovaných mis, talířů, džbánů, hrnců i hrnečků, nazývaných vulgo „taliří“.

Všechna ta křehká paráda vyráběla se doma; neboť hrnčířství na Chodsku patřilo jaksi k domácímu průmyslu.

Sváděl k tomu výborný jíl, který se v různých „hlinovatkách“ na Chodsku vyskytuje. Profesor Thomayer na př. píše o tom („Vzpomínky Trhanovské“ — Zvon r. XIV. str. 62): „V sousedství našem pod lesem zvaným Horou kopali domažličti hrnčíři zvláštní šedivý jíl, jehož upotřebili k výrobě svého zboží. Jíl tento slýnul jakožto zvláště cenný materiál hrnčířský.“

Klenečtí hrnčíři na výrobu svého kameninového nádobí brali hlinu v „Myjkosovci“ a vyráběli z ní i různé figurky i hračky dětské jmenovitě před vánocemi. Na polivání této kameniny brala se v Dobří u Dlouhého mlýna v katastru Dražnovském vhodná hlínka, vyskytující se v slabých vrstvách mezi ostatní červenou hlinou cihlářskou

Suden. Fot. J. Kopecký.

Hlina černá nebo zas dobře bílá nachází se ještě dnes v Myjkosovci a ta svedla podnikavého muže Frant. Jos. Mayera k výrobě porcelánové. Na tuto výrobu však měla výhradní právo (*privilegium exclusivum*) vídeňská porcelánka, která od r. 1744 stala se státním podnikem. František Josef Mayer však prokazoval rakouskému státu neocenitelné služby jako špeh v Napoleonských válkách a za odměnu obdržel povolení k stavbě továrny na bílou kameninu a později (r. 1832) i na porcelán.

První pokusy konal Mayer v Klenčí, v jednoduché peci, kterou si postavil v poli za „Soutky“, a když se mu zdařily, koupil si v Ždánově bývalý dvůr zrušeného kláštera augustiniánského v Pivoňce, který přestavěl na továrnu. Stoupu na drčení živce zřídil si na hrázi postřekovského rybníka „Vojáka“.

Jeho syn Josef Mayer postavil r. 1835 podobnou továrničku v Klenčí „na Vilimkuc vohradě“ a stoupu na obecní půdě nad Klenčím, na potůčku „u sv. Vojtěcha“.

V obou těchto továrničkách pak mimo „panské“ zboží (kávové a jídelní přístroje) hovořilo se i lidovému vkusu a vyráběly se známé „selské“ talíře a misky, pokryté růžemi a jinými květinovými ozdobami, se kterými se ještě dnes setkávám po celém Chodsku.

Výroba v Ždánově časem zašla, v Klenčí však udržela se až na naše časy.

Nynější výrobce Martin Heidler zachovává ve své dílně staré zděděné tradice, pokud se týče formy, jenom volí jemnější materiál a lepší polevu. Neužívá totiž už hrubé hlíny domácí, ale volí výprnický jíl, který lze spracovat mnohem snáze.

Na kruhu vyrábí misky, hrnce, džbány, pekáče, kastroly, různé ucháče a bezuchače (staré bezkrajky) na mléko, máslo, item nádoby k jiným praktickým potřebám. Zboží rozváží po trzích, dodává do městských obchodů — těší se pro svoji výbornou jakost čilému odbytu.

Mimo toto běžné zboží vyrábí také do selských světnic ozdobné předměty: misky, talíře, hrnky, květníky a džbány, jaksi kusy parádní, které naše selky „vytahují“ jen při slavnostních příležitostech na př. o svatbě, posvícení, při křtinách, pouti a podobně. Poleva na těchto nádobách je sněhobílá, ozdoby malují na ně ručně, co možno v pestrých, někdy i křiklavých barvách.

Barevný ornament čerpá motivy hlavně z květin jako: růžička, listéček, poupátko; často i z plodů (jablíčko, hruštička), které mistr svérázným způsobem narýsuje. Málokdy přicházejí na malované keramice Heidlerově náměty zvířecí: ptáček, jelinek nebo jiná „potvůrka“.

V době předvánoční a zimní vyrábí dílna i primitivní, pestře barevné figurky — hračky pro děti. Nejčastěji domácí zvířátka: pes, kočka, kůň, kráva, nebo zvířátka dětem méně známá: jelen, srnec, medvěd, vlk a pod.; ale i zajíc, veverka... K těmto zvířecím figurkám připojují se i figurky lidí: bába, děda, kominík... Zvláštní oblibě se těší mezi odběrateli hlíněný Betlém s pastýři, ovečkami, králi a andělíčky, pak směšné postavičky různých muzikantů, sedláků, selek, židů, podomních obchodníků a kominíků.

Některé z těchto figurek slouží i různým účelům — za vázy na květiny, pokladničky na peníze, nádoby na tabák, na čaj... Jiné upraveny tak, že foukne-li se v nich do určitého otvoru, buď pískají nebo zakukají jako kukačka.

Tuto výrobu však mistr M. Heidler považuje za vedlejší zaměstnání, za pouhé hračkářství, kterému v dílně věnuje poměrně málo času a místa; neboť při drahé výrobě špatně se vyplácí a po vánocích neběží po těchto hračkách žádná větší poptávka.

Ukázky této výroby z dílny Martina Heidlera v Klenčí dostaly se roku 1925 i do Paříže na mezinárodní výstavu uměleckou a průmyslovou, kde se těšily v lidovém oddělení značné pozornosti i odbytu, hlavně do Anglie.

*Když dělat — to si lehnu,
když jist — tak přisednu.*

*Kdo se chlubí, že má mnoho, tomu přidej,
a kdo heká, že se mu nedostává, tomu uber.*

(Chodská přísloví.)

J. Š. Baar:

O sklářství na Chodsku.

V starých chodských světnicích v rohu nad stolem pod samým stropem bývaly ve dvou listách zastrkány obrázky svatých a světic božích na skle. Prababičky naše říkaly tomu místu „svatý kout“.

Výroba skla zavedena byla u nás vrchností (Lomikarem a Stadiony) a Chodové neměli s ní nic společného. Kupovali v hutích jenom sklo a sklenice pro svoji soukromou potřebu, a když se na trhu objevily i obrázky na skle pestře malované, zatoužilo po nich prosté srdce našeho lidu. Výroba jich nebyla spojena takřka se žádnými obtížemi a nevyžadovala žádných zvláštních a nákladných příprav. Na Chodsku ujal se ji jmenovitě učitelé, staří vojáci, finanční strážníci a myslivečtí faciři, kteří si tímto skromným výdělkem nadlepšovali hubené příjmy.

Největší oblibě těšili se „svatí na koni“, totiž sv. Václav se sv. Jiřím a Martinem. Hned po nich nejsvětější Trojice Boží, Panna Maria a sv. Anna „samatřeti“. Velice často nacházíme i „svaté děti“ — totiž sv. Jana křtitele s beránkem a Pána Ježíše s říšským jablkem v ručkách. Všecky tyto obrázky malovány jsou pestrými, základními barvami a vyznamenávají se velikou

naivitou. Co z nich dělá „chodské“ — „naše“ — obrázky, toť ozdoby, kterými jsou okraje a rohy těchto obrazů v prostých černých rámcích vyplněny. Nacházíme tu tytéž květinové motivy, růžičky, lístečky, poupátka, jablička, hruštičky, větvičky, věnečky jako na hrnečkách a talířích, jako na výšivkách a malovaném nábytku.

Mezi vzácnější kusy „skleněných obrázků“ patřily ty, které místo malovaného pozadí mají „zrcadla“ t. j. položena jsou rtutí a přetřena olejovou barvou červenou jako zrcadla, aby se rtuť neodloupala.

Nejvzácnějšími však jsou „rytiny“. Výroba těchto opravdu vyžadovala jisté zručnosti. Skleněná tabule totiž položila se nejdříve zlatem nebo stříbrem a pak se do ní vyryl, t. j. ostrým hrotem vyčárkoval obraz až na sklo a zalil se černou barvou. Tato čern vnikla do všech rýh a vyrytá figura vystoupila neobyčejně plasticky. Touto methodou vyráběly se obyčejně velice oblíbené obrazy zvířat, zvláště „jelinci“, kteří visivali v myslivnách a hostincích.

Jedním z nejdovednějších takových rytců byl J. Kunz, který ještě žil r. 1869 v Klenčí a dle vyprávění býval zde výběřčím cla.

Nevěstě.

Počkej ty, Hančíčko,
jak tě to bure,
haž tě to Hondíček
vyčítat bure,
že není nic tvýho,
než ta slepice,
a ta se prochází
v jeho sednice.

*Někdy Bůh ukáže [úrody] mnoho a dá málo,
někdy zase málo a uštědří mnoho.*

Co tam, to tam, o to hlavu nelam.

Vlastní-li svato, cizí světější.

(Chodská přísloví.)

František Teplý:

Řemesla mezi Chody

šla volně i když města cechovním zřízením prohlásila je za městskou živnost, poněvadž naši sedláci dosáhli výsady, že mají všechna práva města Domažlic.

Jan Paroubek: Výzdoba čakanu.

Většinou se udržela *řemesla pro domácí, hospodářské potřeby*: krejčí, ševci, koláři, kováři — s nimi uhlíři, kolomazníci, misaři (dělali misy, lžíce), ač-li tyto do řad živnostníků můžeme klásti. Všichni Chodové robili pro zemskou hotovost kopí či špízy a to ve značném množství, zdělávali pro zámek chodovský palivové i občas stavební dříví (s dovozem), platili za dovedné „láterníky“. Zvláště v XVI. stol. se mezi nimi vyvinuli „ein-

kaufři" (nákupci), my bychom řekli dohazovači koní, dobytka, zejména másla, kteréž volně prodávali každému, hlavně do města Norimberka potravinařům. Máslaři skupili pro Němce kde jakou „hroudu". R. 1552, 16./11. domažlický purkrabí Václav Henikar podává české komoře pospěšnou zprávu o zastavení másla v Klenči. Chtěli je propašovati do Bavor purkmistru v Aichách bez zaplacení cla. Zástupcové Chodů vyjednali r. 1568, 26./11. s potravinaři v Augšpurku, že jim budou v Klenči dodávati ročně nejméně 30.000 žejdlíků másla po 13 českých penízích, počítaje jich 6 za jeden německý krejcar. To sháněli obnos pro císaře na výkup ze zástavy švaberské. Vývoz másla ukazuje na nemalý stav dobytkařství mezi Chody a velikou jich lásku k svobodě, pro niž se zřikají všeho. Všechny potraviny, šaty dodávali „einkaufři" podloudně do Němec a, slyšte, i — dříví.

R. 1580, 30. 3. stěžuje si zemský správce z Mnichova Rulant úřadu domažlickému, že polesní hlidači (Chodové) z Postřekova vzali dvěma soustružníkům a pěti mužům kvaltem tři rubačky a dvě ruční sekerky, přý na půdě Jana Kazimíra, falckrabí na Rýnu.

Když Chodové přišli pod jurisdikci města Domažlic, nastaly jejich řemeslníkům zlé časy, neboť *cechové měští pokládali je za nepoctivé štolíře* či fušery, nic že s nimi nechtějí mti; ale pronásledovali je a s výrobky do města nesměli, což Chodům v počtu rostoucím (byloť ve 12. vesnicích na 400 mužů zbraně schopných), když jich pole užití nemohla, za velmi příkré přicházelo, an každý nějakým řemeslem se přizívoval. Vrchnost — městský magistrát chtěl jim spomoci a tak JMú císařské p. rychtář a páni oboji rady předvolali si v pondělí po Narození blahoslavené Panny Marie t. j. 12. Septembris 1615 všechny cechy městské, aby páni mistři chodské řemeslníky k poctivým cechům rozdílných řemesel tohoto města připojiti si oblíbili; ale cechové velmi se zježili, a krejči, ševci, koželuzi, bečváři, koláři a tkalci (a zejména tito, jelikož v každém stavení selském stál stav) oustavně křičeli, že té suplikaci povolití nemohou, nemohou... Pěkně jim páni domlouvali, rozmlouvali, k lidské mírnosti radili, až konečně uradivše se ze spolku tuto odpověď dali: že chtějí mírnost v přijímání těch chodovských řemeslníků do cechů mezi sebe zachovati; avšak aby měli a mohli užívatí všech výsad cechovních jako oni měští lidé třetího stavu, uředníky chovati a na trhy do města choditi i jim v rovnosti prodávati, tomu že povolití nemohou, poněvadž oni Chodové nestojí o řád (cechovní pořádky), ale aby prodávajíc městským škodili. — Také mezi nimi na všich v řemesle nepoctiví lidé se nacházejí. Poctivým to že bohadle cechové přejí, však na ten způsob, aby každý při svém řemesle po domácku zůstával, jakž prve obyčej měli, se živili, v městě nám mimo veřejné jarmarky překážky nečinili, svačiny dávali, řemesla ukazovali;¹ do schůzek cechovních v městě je nijak nenutíme.. Aby páni uvážili

¹ v cechu mistrovským kusem, že dílo umějí..

rozdíl mezi měšťany, lidmi svobodnými, a lidmi těmi, robotnými Chody. —

Na to rychtář a rada v odpověď mistrům dali, že se jim nijak ubližovati nechce a nemá, že lidé robotní sedlští lidu městskému ve svobodách a výsadách vyrovnati se nemohou a tak že chodovští řemeslníci pánům do pořádku vmísiti se nemají a nesmějí, ale budou moci dobrého a chvalitelného řádu s poctivými cechy městskými oučastni bejtí, leč však po domácku, způsobem na Chodech obvyklým, a tak jako předešle živnosti svých užívati mají... Jinými slovy Domažličtí chodské řemeslníky do městských nepřijali, leda ty, kteří se v městě učili, a to byli jen — kováři. Na Chody posadili páni cechmistrí rady české komory, kteří r. 1616,

Klapání lnu. Fot. Z. Strouhal. Kyčov 1895.

30. 5. zapověděli Chodům k Domažlickému zámku patřícím mnohé věci: .. Daremnými stranami se hájíte, zastírajíce se tím, že rovně tu svobodu máte, čemu se město Domažlice raduje, s tím doložením, že by vaši řemeslníci, lidé chudí, tolik peněz neměli, aby do pokladnice je skládali, od města k pořádkům (v určité dny) tak daleko běhati mohli, kteréžto obrany vaše slušnými a podstatnými příčinami od nich Domažlických poraženy jsou, však vy na vašem oumyslu nicméně stojíte.. Oni se proti vám k J. Mti. císařské utekli, ale my ušetřující Jeho cis. Velebnosti jim Domažlickým usnesení schvalujeme, an se od nich nic neslušného proti majestátům a obdarováním vašim nežádá... Ta příčina — dalekost cesty jalova a da-

remna, neboť chodovské vesnice hned u města sedí a mnozí z vás za den jednou, dvakrát i třikrát obyčej máte tam chodití... Co dobrého oni Domažličtí v obci své nařídí, to též i vy činití máte tím více. Poroučíme vám, abyste po dnešní den žádných štolířů, storciřů, nepodařených řemeslníků mezi sebou na Chodech nepřechovávali, netrpěli, ani jim žádného folku neodpouštěli, nýbrž podle nařízení jich Domažlických, se poslušně zachovati hleděti..., jinak nikoliv nečiníc..., sic skutečně podle zasloužení vás ztrestáme. —

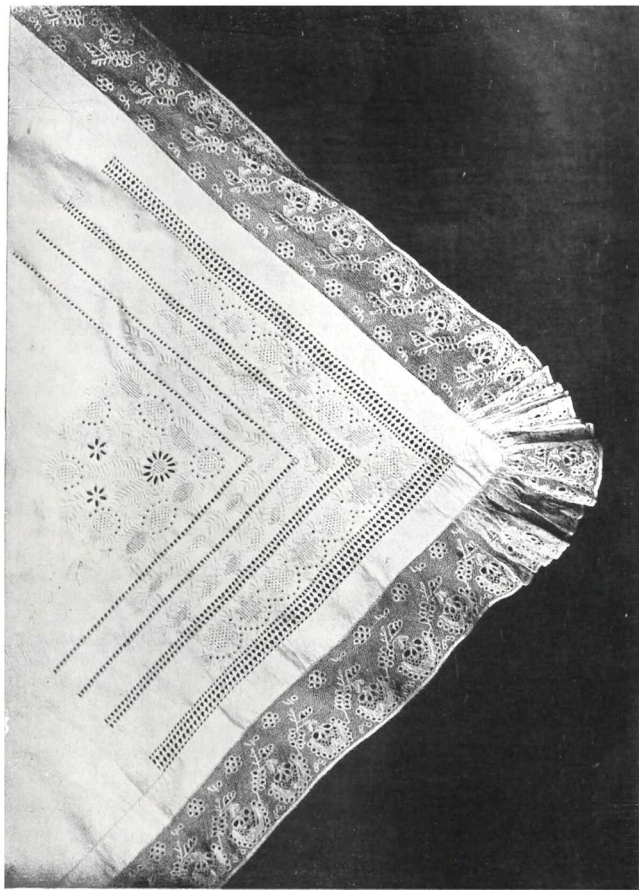
Modus řemesel na Chodsku nepostoupil tedy kupředu, také válka vše překazila. Za staré řemeslo koncem XVII. považovali na Chodech koláře, kováře, tkalce, krejčího a ševce; item mlynáře na jednoduchém mlýnci českém. Novem přibyli řezníci, pekaři, šenkýři (před tím krčmařil obyčejně každý koňšel), mlynář „nového zařízení“ jako v Klenči: mlýn špitalský a mlýn Kostlivých. Kolem r. 1688 shledáme v *novém* městečku Klenči a v okolí tyto řemeslníky: Daniel Steiniger, kovář v Postřekově, Knopf, uhlíř v Chodově, Mikuláš Prey, kravař v Trhanově, Václav Puch, kovář v Klenči, Matouš Hummel, uhlíř v Trhanově, Josef Hartman, klencký listonoš (postae cursor). Matěj Gosinger, myslivec ibidem. Mlynáři: Hora v Trhanově, Tauer v Klenči a v Dlouhých mlýně, Kostlivý v Šimanově, Wolflik v Postřekově, Zennefels v Mlýnci, konečně řezník Multzer a truhlář Tauber — sami novotnickové². Pro tehdejší průmysl Chodové, lid selský, nemohli se rozohniti. Němečtí kolonisté zaráželi nové osady (Maxberg, Capartice ...), v nich sklárny, huti a železářské hamry.

Nejvíce, skoro nejlépe ujalo se u nás *řemeslo tkalcovské*, řemeslo chudých lidí — a muzikanti. Poměrně málo polí, víc luk a lesů, drsné podnebí, rostoucí populace nastavěla do světnic ruční stavy - hlavně kolem Trhanova. Sedláci v zimě, chalupníci i v létě vyráběli šerku a lněné, vlněné, bavlněné, polovlněné a polobavlněné zboží, různé „grádlý“ a koncem XVIII. století „kalmuk“, jehož spotřeba valem stoupala. Zboží po domácku vyráběli obyčejně laciné, hladké a beze vzorců, barvilo-li se — barviře zastupovaly ženy — tedy jenom jednobarevně. Vzorkovanými tkaninami začali u nás dost pozdě, až po francouzských válkách, asi r. 1848 teprve vynalezen stroj pro výrobu vzorkovaných tkanin.

Vzorkované tkanivo přišlo velmi draho: tkalci chtějice vyhověti, počali napodobiti továrny, začali ručně potiskovat, vynikli *krásnobarvíři*, kteří uměli kvitkované vzorce na bavlněné i plátěné stoučky, nastala doba *kartounářů*,³ kteří lehké a laciné plátýnko pomalovali pestrými květy. Tkalcům nezbývalo než kousnouti do trpkého jablka a přijmouti do cechu *cajkáře či cajkmochry*, kteří uměli napodobiti tovární výrobu. Továrna ve Kdyni po r. 1765 stala se jakousi školou na Domažlicku pro vlněnou a více bavlněnou výrobu a dala základ potulným prodavačům svého i venkov-

² Myslivec se učil tři leta, poštapán musel tři leta posélkovat, jako postilion jezdit — tedy řemeslu učít.

³ Schönfärber a Kartenmaler.

Chodská plena.

ského zboží po zemi v podobě známých hausírníků „*tkalounkářů od Domažlic*“, nejvíce domkářů a chalupníků z Chodska, kteří nářečím, poctivostí, skromností a dobrým zbožím až do let 1890 stali se vítanými hosty všude po českém venkově na českém jihu. Prodávali nití, bavlnu, tkalouny do bot i k ošití rukávů, pestré „*porty a šnůry*“ (zlatých a stříbrných nití), kšandy, přesky na kaškety, pletené rukavice a j. v. Říkalo se „*chodí do kraje*“. Zpátky přivázeli, co doma chybělo: sušené i čerstvé ovoce, hedvábné šátky měňavých barev, vzácnější látky a těm podobné věci. Cajkářům kvetla pšenice několik dekad, proto také si foukali a majice své „*Sdružení zeugmacharovské*“ se sídlem ve Kdyni jako část cechu tkalcovského o své valné hromadě či „*johrtogu*“ prováděli nezbedné kusy. V městečkách (Klenčí, Kdyni, Všerubech) stali se podpůrci germanismu, většina jich mistrů k nám přišla z Německa, ze Sas.

Nejvíce proslula *chodská šerka* domácí výroby, podstatná a zároveň bytelná část mužského i ženského kroje. Dědeček ji utkal a pravnučka jí nemohla dothati. Barvili ji odvarem dubové kůry, do něhož přidali karmence. Druhý druh domácí práce vyráběli pode jménem *kanafas*; látka to nejvíce na sukně červená nebo modře rýhovaná. Za naši paměti přidávali také na „*podělávku*“ barevnou nit a jmenovali ji strakatitko.

Umění tkalcovské stalo se základem chodského kroje, svérázu. Náš člověk, co potřeboval, sám si opatřil, ať už to bylo „*co do huby dát*“ anebo „*co na sebe vzít*“. Hlavní součásti jeho šatů tvořily len, vlna a kůže. Proto pěstovali u nás všude na poli len a ve chlivě ovečku. Doma v přástkách napředli dlouhé šnůry, „*porvazky*“, lněné i vlněné, a pak je selka odevzdala tkalcí. Ovšem obyčejné předměty (plátno, šerku) utkal sedlák sám a „*kumšt jeho*“ neplatil ani za zvláštní řemeslo až do té doby, co vojenští páni osvobozovali (za francouzských válek) všechny, kteří tkalčili pro některou panskou „*manufakturu*“ (fabriku). Tenkrát hlásil se sedlák i synové jeho mezi tkalce. Po r. 1750 vrchnost nutila v zimě tkalcovat do své „*cajkfabriky*“ ve Kdyni a zavedla v témž období nucené přádláctví a tkalcovství mezi Chody. Vrchní koutský r. 1777 se chlubi, že v předení dosáhli takové dokonalosti, že z jedné libry vlny i dětské prstíky napředou až 98 „*skadlinků*“.

Strojová výroba zabila ovšem ruční umění kanafasů, strakatítek, ubrusů, grádlů, salupů a j. v.; leč na Chodsku se tkalci stále drželi, až za našich časů i tu poslední místí teprve vymírají.

*Hdyž volá povinnost, nesmí se dbát,
co srdce rádo.*

Hu lidi hledij vyražení, spokojenost doma!

(Chodská přísloví.)

Ohledy.

Co mi naši řeknou,
že si vedu pěknou?
Nu nic!

Copa by mi řekli,
hdyž sme voba pěkný?
Nu nic!

Jan Fr. Hruška:

Malovaný nábytek.

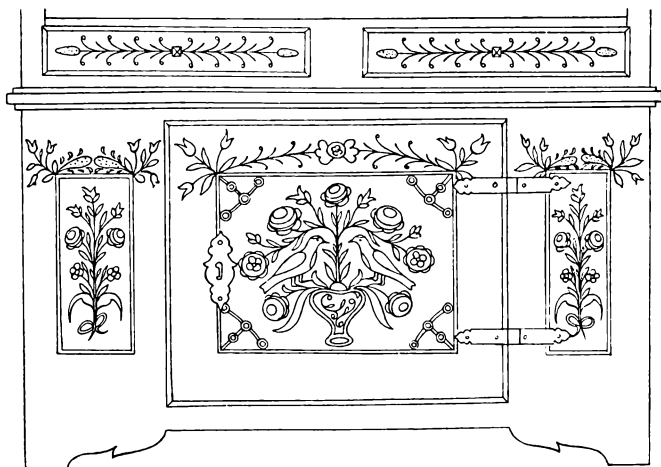
Staří lidé na Chodsku sami dobře hádají, proč se od dávných pokolení dědila záliba v malovaném nábytku od výkladného sudnu až na poličku nade dveřmi sence i halmárku na písma za stolem v rohu. Dobře to pověděla šedlička Trantůrka ze Stráže ještě kolem roku 1890: „Nášili mili tmavý sence. Malý vokna, černýj půvalkovyj strop, stěny začázený vod špánů ha vod loučí z krbu — tuto šechno dělalo senci tmavou, smutnou. Květy na nábytku tepřiva senci zvihly! Byjvalo malování, jen se to šecko třepetilo, růžičky, krafijáty ha dovijaký šelijaký kytičky, mezi to sem tám ptáček — božíčku, to se srce při tom pohledu rozveselilo...”

A opravdu bylo tomu tak. Pestré květy na starém nábytku jsou vlastně pokračováním lidové záliby i duševní potřeby, jež se nejokázaleji objevily v lidovém chodském kroji. Podrobnější srovnávání ukazuje, že v květech na nábytku objevují se některé prvky tytéž nebo příbuzné, jako ve výšivkách.

A jak si vedli staří malíři nábytku, kdo to byli a jaké měli vyškolení? Byli to truhláři nadaní smyslem pro soulad a krásu zrovna tak jako vyhlášené šedličky a kryjčiči v umění vyšivacím. Učili se tomuto zdobení svých výrobků zároveň s truhlářinou a malovali „z paměti“ právě tak, jako šedličky vyšivaly, beze všech vzorků anebo náčrtků. Jako školák divával jsem se často na tuto uměleckou práci trhanovského mistra Hantůnka. Skromný lidový umělec rozpustil si své oblíbené barvy každou zvlášť v kliču v malém hrnečku, do levé ruky mezi prsty vložil si tolik „pemzliků“, kolik měl barev, a stojí při hotové halměři, obyčejně vně na slunci, s podivuhodnou jistotou v každém tahu rychle nanášel pravici barvu

k barvě, až se začal ukazovati květ, vedle něho druhý, třetí, pak spojeny lodyhami a naposled dostaly třebaš i společný „vrhlik“, zvlášť zase vyzdobený.

Na některých starých truhlách a halměřích nacházíme jakési pokusy o sládrování na základní barvě. Na to mívali mistři všelijaké svoje cesty a prostředky. Jeden z nejoblíbenějších byl, že si truhlář ukrojil delší a silnější hoblovačku, stočil ji do závitnice, na jednom místě ke středu převázal nití, tímto třiskovým kolečkem lehce pak klepal po novém kuse nábytku, natřeném základní barvou, ještě ne suchou.

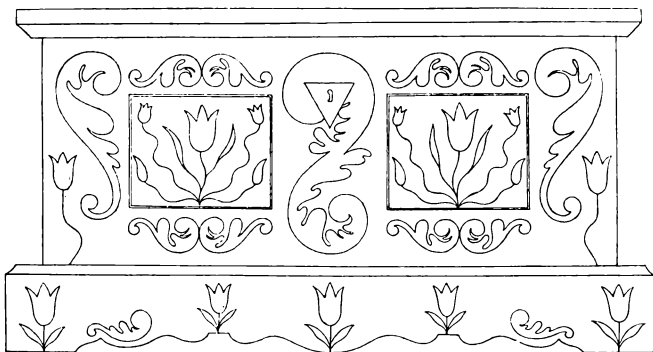
J. Paroubek: Výzdoba sudnu. Dolejšek.

Je s podivením, jaké pěkné květování způsobili tito bezděční lidovi umělci, nejen nápodobíce byliny z přírody, nýbrž i vymýšlejíce své vlastní tvary. Tak by se na př. z dochovaného malování na Chodsku dala sestaviti celá řada velmi pěkných i důmyslných stylisací růže, ano vytvořena tu nekonečná řada „vrhliků“ (květináčů).

Překvapuje nás velmi často jistota rysů, zvlášť když uvážíme, že malováno bez předloh, překvapuje i umělecky procítěné rozložení květů. Nikde nepřecpáno, nikde není zejících mezer. A jak vybraným vkusem bývají zladěny barvy, druhdy dost křiklavé.

Někteří truhláři-malíři nedovedli omalovati svůj kus nábytku, aby ke kytkám nebyli přidali ptáčka nebo hned dva vedle sebe. V tom se jeví stará láska chodského člověka ku ptactvu i ku ptáčnictví. Zároveň však ptáčetem, symbolem zpěvu a radosti, vyvrcholil původní úkol malování, jak shora připomenuto, snaha o projasnění nálady.

Pro úplný názor o věci připomínáme ještě, že bohatým nevěstám roben i malován nábytek na rudném dvoře. To si hospodář tatík zajel s žebřinovým vozem pro truhláře a jeho nádobi a ten u něho nejen dělal, nýbrž i bydlel a jedl třebas kolik neděl, až bylo hotovo celé nevěstino vybí. Když jsem jako suplent v Klatovech r. 1897 zařídil si vlastní domác-

J. Paroubek: Truhla na podstavci z Postřekova, obkreslená v r. 1897. (Vliv baroka.)

nost, byla mi první hospodyní dvaasedmdesátiletá stařenka Benešová z Trhanova, sestra řečeného již mistra Hantůnka, a ta prý jako mladé děvče jezdila na tyto práce k sedlákům chodským s otcem i pomáhala mu v práci, zejména právě při malování.

Z pěkné snůšky vzorů starého malování zachycených ještě včas A. Tauerovou a Janem Paroubkem vybíráme pro ukázkou z kreseb kontur charakteristický vzorek pro sudny (misníky) a zvláštní starodávnou truhlu, dále výzdobu kolébky, jejíž stáří jest podle počtu v rodě, kde zachována, hodně přes sto let. Malování vyniká lahodou barev, původností ve stylisaci růže i poupěte i svěcnými tahy celkové komposice květů.

A. Tauerová: Ornament s kolébky z Postřekova. Půlka s postraničky.

A. Tauerová: Ornamet kolébky z Postřekova. Ve hlavách.

Pověsti a pověry.

Dle širšího článku Fr. Wildmanna v Pomněnkách str. 408—412 sestavil Fr. Teplý.

Mezi Chody zachovalo se až do našich dnů z dávných časů dost pověr. Věří ve strašidla, ve zjevy duchů a podobné. Rovněž trvá leckde víra v lesní panny, jež uvidí a uslyší pouze ten, kdo v neděli nebo ve svátek ráno, nebyv v kostele, jde bez důležité příčiny do lesa. Na takového volají po třikráte a člověk ten dojista třetího dne zemře. Bludičky, jimž říkají světlička, jsou u nich živými bytostmi: zavolá-li na ně někdo ze stavení, přijdou, sednou na okno a vzdáli se teprve, když jim dají kousek chleba; mnohdy i k zařikávání třeba vzíti pomoci. Taktéž zachována pověst o ohnivých mužích, kteří se zjevovali na polních cestách pod starými stromy, jichž na Chodsku hojnost. Ohnivý muž prý býval někdy velkým hříšníkem, zvláště křivopřísežníkem a ten, jenž přesadil na poli mezník. Takový chodí po smrti ohnivý; proto se posud na Chodsku lid zaklíná a považuje za největší zakletí (slova): není-li to pravda, co pravím, nechť chodím ohnivý. Víra ve škálníky, ohnivé a dlouhé hady s kočičí hlavou, kteří přilétají (neboť perutě mají) do stavení kominem, je dosud obecná.

Kouzelnice mají dle víry Chodů značnou moc ublížiti lidem a zvláště dobytku. Kouzelnice stírají rosu s travin při východu slunce, již svému dobytku donášejí a takovým způsobem též ubírají užítku hospodářům, že jejich krávy dojí vodnaté mléko bez smetany, kdežto krávy čarodějnic dojí skorem samou smetanu. Ještě před rokem slyšel jsem starou hospodyní, která neměla na mléku ustálé smetany, jak láteřila na kouzelnici, že ji „udělala“ a o smetanu připravila. Obyčejně považují v dědině některou babku za kouzelnici a proto každá selka z bázně ji podplácí dárky, jen aby se nemstila. Také doposud bychom našli z jara zvláště na den sv. Jana Křtitele (slunovratu), na den sv. Filipa a Jakuba a o dni nových měsíců nejednu ženu při sbírání zázračných bylin, které potom známým hospodyním prodávají. Trhají je na určitých místech, nejvíce na Jezinci (Jezvinci) či Jezevčí hoře u Poci-
novic, kam až od Klatov, Sušice a Domažlic kouzelnici přicházejí a před východem slunce tajemné byliny hledají a jimi pak v domácnosti kouzla provozují. Proto také každý dolejší Chod pohlíží na Jezevčí horu s jakousi úctou.

Aby laskavý čtenář poznal některé „čáry a kouzla“ na Chodsku, uvedu příklady, jež jsem slyšel ode dvou zkušených babek-kouzelnic. — Když z jara krávy na pastvu vyháníš, aby jim žádný uškoditi nemohl, tehdy vezmi sv. Jana zvoneček (bylina), polož jej pod práh u dveří, ať přes to dobytek jde a nemusíš se po celý rok žádných čar báti. — Aby

žádný tvým kravám na mléku uškoditi nemohl, vezmi kořen kopřivový a vlož jej na Štědrý den do syřiště a přilevej celý rok na to vodu a nikdo ti na mléku ani na sýru neuškodí... K takovým „ochranným“ prostředkům, ponejvíce pro dobytek rohatý, patří mladé větve z hrušky, vratič, kozlík, zelená petržel, vosed, voda bedrníková, hloh, šípek, libeček, routa, verbina, lekuta (kořen jeho), z devíti mezi mateřídouška, diblík, ještěrčí kořen, Aronova brada, mořská cibule, mořské oko, černý kořen, vorlíčkovo semeno, bílý podražič, vratička bílá, brotán, řepka, toten, svatojanský kořen, svatojanský chléb, svatojanský zvoneček, chutný kořen, bobek, čekanka, šafrán, mléko Panny Marie, voman, andělíka, voňavý a mličný kořen, věčné bochničko, korunka P. Marie, slzičky P. Marie a jv.

Zvláště před Božím Tělem sbírají babky, a to zase hlavně pastýřky léčivé a zázračné koření, jež svíjejí u veliké věnce a dávají na oltářích posvětit a pak je selkám prodávají, nejvíce za potraviny.

Největší část pověstí a pověr slyšeti „na hyjtě“, „hrátkách“ a na „prástkách“.

Na hyjtu obyčejně jdou jen muži, na prástkách shromažďují se „divčata i chlapci“ z celé vesnice. Prástky konají se každého roku v jistém stavení; jsou ve vesnici také dvoje, ano troje, podle velikosti vsi a stáří návštěvníků. Nakonec chlapci vyprovázejí divčata k domovu, ale na to se hoši ještě všichni sejdou a procházejíce za zpěvu po návsi dávají divčatům dobrou noc. Nejveseleji utvářejí se prástky o masopustě: často odloží vřetena a přeslice s kuzelem do kouta a již za zpěvu rejdí chasa v kole, možno-li i „při muzice“ t. j. dudách a houslích.

V létě se schází mládež s večerem na návsi, kdež zejména chlapci rádi zpívají překrásné chodské písně národní, jimiž vane statečný duch jejich předků.

O Božím hodě vánočním školní hoši vstávají ráno před východem slunce, obvazují provázek neb slamou stromy říkajíce:

Štipkové, kvítkové, vstávyjte,
voblákyjte se a vobouvyjte,
přide na vás mráz, mráz —
posekáme vás, vás...

Staří potajmu házejí na stromy jablka, které potom děti najdou a mají radost, že stromeček je odměnil.

Když odcházejí na „jitřin“ (půlnoční, jitřní mši) ponocují muži a chlapci (obyčejně 2—4), kteří při pochůzce vsi zpívají koledy a pískají na zvláštní pišťaly vlastní výroby. O Božím hodu¹ velikonočním před výcho-

¹ Pod Čerchovem děje se tak na Bílou sobotu, když „odzvánějí půst“.

dem slunce umývá se mladý lid v potocích, neboť v ten čas prý „vino teče“. Ta voda má moc, že chrání a zahání vyraženiny kožní, hlavně pihy a chrasty. Po umytí se modlí nějaké říkačky.²

Les má sto vočí.

Vodříkávanyj chleba nyjvíc chutná.

(Chodská příslovi.)

Jan Fr. Hruška:

Vokřinář.

O nedávném zájezdu do rodného kraje zašel jsem si hlouběji do čerchovských lesů. Hledal jsem osvěžení tělu i duchu, stisněnému neblahým přesvědčením, jak v posledních desetiletích mizí drahocenný svéráz chodského kraje, starším pokolením tak bohatě zachovalý, a to nejen ve znacích vnějších od „svěčného“ kroje až po rázovitou řeč, nýbrž v samém jádru kmenové úsoby — v životě, v mravech, v povaze. Jest opravdu smutno z toho poznání, co všechno ještě před nedávnem bylo, a jak málo, málo zbylo, kterak rušivý proud času podemílá a odplavuje starodávnou zachovalost, a nikdo a nic už mu nepostaví hráze.

V takové zesmutnělé náladě pospíchal jsem od lidí do přírody, která tak nezklame. Ale podivno! Tentokrát i příroda jako by chtěla přidati mi smutku, ne sice sama ze sebe, ale z toho, jak s ní lidé hospodaří. Jdu známými cestami, jdu dlouho, přicházím do trati, kde býval les jako zeď, až se pod ním tmělo za slunného poledne, a teď tu všude světlá, až to nezvyklé zraky dráždí. S jedné strany vstupujeme do nového oddílu a již vidíme veskrze na druhou stranu ven. Tak všude vykáceno, vysekáno a probírkami probráno (a přebráno), že lze nyní v této části Šumavy takřka počítati kmeny, jako někde v sadě. Tak, hle, nejen krása duše lidské, ale i krása přírody chudne a pustne pod rukama nových pokolení.

Jdu tak, jdu, v mysli si nesa místo úlevy nové tesklivé zadumání, zaslechnu těžké, pádné kroky. Stanu, pátrám, do cesty mi z boku vchází

² Článek psán roku 1885 ve Slavíkovcích a týká se tudíž více jižního dílu Chodska.

starý dřevorubec vysokého, kostnatého těla, osmdesátník, ale ještě ani dost málo nenahrbený pod břemenem let. Nesl „půlku“ na zádech. Tak jmenují polovici rozeklaného špalku; byl-li kmen širší, vykláaly se z něho půlky tři a třebaš čtyři. Potom se ovšem od středu seseklo zbývající „jádro“.

„Kde se vzal ještě tak silný kmen?“ ptám se a ukazují na dřevorubcovu břímě, když jsme se byli navzájem pozdravili.

„A, kmen! Je to z parezu!“ opravoval stařec mou otázku. „Mám sekat vokřin do města. Je to známým. Matka vdává dceru, chce, aby mila teky vokřin, protože má sama zkušenost, jak těsto na vokřině dobře kyne. Buků a jaborů není, aby vydaly šířku na takovou věc. Když sem tám někdo přijde a dynuje, abych dělal vokřin, hledám a sem rád, najdu-li jedlovýj parez. Parez svidyj nepuká a jedlina sama je trvanlivá.“

„Tak už došlo na okřiny z měkkého dřeva?“ divím se noviče. „Takových jste přece nikdy nevyráběli!“

„Nihdá ne! Byjvávalo buků a jaborů — kmeny jako kamna a nahorů jako svičky až do kotví. A člověk dostal celý dřevo za pakatel. Íčko s tím dělají drahoty jako v hapatyce, když se najde kmínek, že to vydá na vo-bilní lopatu.“

Tato řeč a celé to setkání se starým dřevorubcem přineslo mi pokračování ve vlastních neveselých myšlenkách. Neblažily, ale zajímaly. Proto obrátil jsem za starcem a hovořili jsme dále.

„Tu hu nás by nemušela byjt nouze vo kousek bytelnýho dřeva!“ vykládal dál ustaraný člověk lesák. V Čerchovech buky, jabory, jilmy, březiny, vosiny (osyky) rostou jako v zahradě. Boučků mladýjch pomatujem celý houštiny, rostávalo to jako konopí hustě a čerstva jako z vody. Hale vystřádalo se v páru letech několik majetníků panství, každýj z nich chtil vytěžít brzy, co se nejvíc dalo, a tím ty naše lesy zřídly a zchoudly. Nu, a náš člověk, z lesa živ, toceví, my teky sme do lesa nenosili, nosili a brali sme z něho. Hale my bychom tutich lesů nebuli přemohli, jako jich nepřemohli naši předkové. Je to škoda, že se tak zapominá na zadní kola, škoda nyjvětší pro nás! Když nebulo dila v lese anebo se někdy pro nečas do lesa nemohlo, každýj pořádnýj sekáč dbál, aby se nahučil doma dělat náky to nádobi. Člověk sedil v suchu a kryjcar se chytíl. Naše děti huž si tím tak k živobyti pomahat neburou. Nemají ani na čom se pořádně vyhučit...“

Znal jsem dobře starce, který mi náhodou padl do rukou s tak obšírným výkladem — vhod mé náladě — znal jsem i, jaké nádobi vyrábival a jak; častokrát jsem sedával u něho a díval jsem se na jeho práci. Bývala mi při něm i při ostatních těch dřevorubeckých umělcích divna a účtyhodna trojí stránka. Předně, k jaké dokonalosti dila a jistotě ruky dospěli při nejprimitivnějších nástrojích, za druhé, jak malý plat mivali za práce velmi namáhavé i bedlivé, a za třetí, jak mohli býti při tom všem tak spokojeni. Naš stařec je vokřinař. Okřin je slovo staročeské, na Chodsku

zůstal ten název dřevěné míse na těsto. Poněvadž je dřevo špatný vodič tepla, těsto v okříně nepodléhá tak snadno změnám teploty z okolí a stejně i rychle kyne.

Vezmete-li do ruky nový okřín a prohlížíte pravidelný hladký ovál, jako hezký skrojek koule, vně i uvnitř, zdálo by se vám, že máte před sebou dílo soustruhované, tak je pravidelný do kruhu a čistě vyhlazen. Zatím je okřín plod přetrpělivé práce ruční, pěti jednoduchými nástroji: sekerou, sekerkou jednoručkou, koplicí, skoblíkem a strouháčem.

Začíná se sekerou „roubačkou“, toutéž, kterou láterník v lese seká a kálá dříví. „Půlku“, ze které má být okřín, položí si dřevorubec na zem, opře s přední strany o ležící dřevo a stojí začíná sekati hnízdo v kruhu kružítkem vyznačené. Již při této první a nejhrubší práci je třeba značného umění a zejména jisté rány. Zdrůbek po zdrůbku lítá od sekery, hnízdo se pomalu prohlubuje; tisíce ran sekerou je zapotřebí a jediná nesmí jiti o půl centimetru hlouběji, nežli ovál na tom kterém místě vyžaduje, sice by tou jedinou ranou, třebas by to byla poslední, celé dílo i dřevo bylo zkaženo.

Když hnízdo je dost již hluboké, obrátí dřevorubec půlku oblou stranou ven a „srazí rohy“ touž sekerou. Potom sedá s dilem ke špalku a sekyrkou jednoručkou sražené rohy ještě přibírá a táhne celý vnějšík pěkně do kruhu. Poté zas obrátí dílo, když už nabývá tvaru okřínu, ale velmi hrubého a masivního, a na špalku vnitřek kopluje zahnutou koplicí o krátké násadě, ostří táhlého, dbaje bedlivě vydutého tvaru i čistoty dna. Kde jaký hrbol a sval nechá ještě koplice, to „vyčistí“ skoblík, strouháček tvaru a velikosti koňské podkovy. Při strouhání skoblíkem jakož i strouháčem vně, jenž musí do tvaru seseknuté koule připravit, očistit a vyhladit všechen vnějšík, opírá okřínář okřín s jedné strany o špalek, s druhé strany o svá prsa. Uvážíme-li, že bývaly okříny takto v práci, jež pojímaly na zadělání 25 starých liber mouky, nelze nediviti se vytrvalé trpělivosti i nacvičené dovednosti výrobcově na tomto originálním domácím průmyslu.

A výdělek? Malý okřín dával náš člověk po 20—30 krejcarech; za zlatku, za dvě býval habán na zadělávání „calet“ nebo mazanců a pro selské dvory, kde v čas pilné práce přijednávalo hodně pomocníků na stravu. Dnes by stálo desetkrát a dvacetkrát tolik samo dřevo na takové zboží, zvláště když bývaly okříny jen ze dřeva tvrdého, obyčejně bukového, a lepší, krásně bílé, z javoru. Vedle okřínů okřínáři vyráběli necky na válení chleba. Práce i postup její byl týž, jako na okříně, jen místo kulatého hnízda musela se vysekati po celé délce necek lože na sáh nebo o něco kratší.

Kratší necky, hezky široké a hluboké, bývaly kolébkou dřevorubecským dětem a to ještě za mé paměti. Nebylo na nich žádné zvláštní úpravy; jen se vystaly „poruštíčkama“, maličké se do nich vložil a už se mohl kolibati — po oblém dolejšku necek. Vykolíbilo-li se dítě, nebylo zle; nemohlo se naraziti, majíc tak blízko na zem. Táž kolibka byla oblíbená

v rodinách starých Čechů před sty a sty léty. (Srv. Z. Winter, V měšťanské světnici starodávné.)

Malé necičky někdy se na jedné straně sestrouhly v oválný hrot, aby se jimi mohlo pohodlně do hromady obilí. Nabíralo se jimi do pytlů rychleji než lopatou. Takovým se říká palačky, protože se na nich pálalo zrno, jež se protřásáním oddělilo od zadiny. Zvláště pálávalo se semeno hlavatiční, kmín, jetel a j. Nové hospodářské stroje učinily palačky zbytečnými. Kde je mají, kladou na ně věci a potraviny, jež se mají uschováti v suchu.

Vyňato ze Základu, revuální přílohy Obchodní komory v Plzni r. 1921.

H á d a n k a.

Visí visí visatec,
pod nim sedí chlupatec:
ten chlupatec by bul rád.
aby ten visatec spád.

J. Š. Baar:

S u d i č i.

Z románu Poslední soud. Otec Porazil, když oba synové jeho Adam i Martin si namluvili chudé nevěsty, rozdělil živnost mezi ně podle svého rozumu spravedlivě, ano poručil jim o půlky losovati. Po jeho smrti synové, hlavně působením divoké Manky, ženy Martinovy, začali boj „dvou kohoutů na smetišti“, jenž smutně skončil bratrovraždou.

Požár zuří v srdcích těch dvou zavilých mužů, šíří se, zachvacuje jejich ženy, děti, příbuzenstvo, ba i sousedy — dvě strany v Klenčí se tvoří, Martinova a Hadamova, dle toho, kdo s kým drží. Zima nastává, na hyjtách se mluví o soudu, úsudky se pronášejí, pro i proti se hospodáři vyslovují, na dva tábory se roztupují a svými řečmi jako větrem do ohnivého sporu dují, za svědky se nabízejí, někteří i bratřím, co se mluvilo, donášejí, sporům, hádkám a soudům není konce... Jako povázka v jete-lišti anebo na louce, tak záští rozrůstá se v srdcích krevních přátel, hubí

pouta příbuzenství, dusí bliženskou lásku, ničí pokoj a mír, otravuje život. Tiché, rozvážené kdysi povahy obou bratří škodolibostí a mstou jako rzi rozežrány jsou až na samý kořen. Z milých, vážných mužů stávají se lidé pomstychtiví, zlomyslní. Tak jsou zkaženi, že přestávají myslet na pole a louky, na dobytek a hospodářství, znechucuje se jim, co je až dosud těšilo a blažilo a jako by se octli v začarovaném kruhu, mluví jen o trestním zákonu, o rekurech, žalobách a paragrafech. Vědí, jaká pokuta je na nebezpečné vyhrožování, jaký trest hrozí pro urážku na cti, jak zákon stíhá rušení držby anebo zločin pomluvy, líp už to vědí, než je-li obilí zralé,

Z Klenčí u Domažlic. (Radnice.)

louka povodněna, les vysázen... Jako doma jsou v městě Domažlicích, v kancelářích advokátů i u soudu. Celou řadu nových známostí navázali, znají se v městě, v pokoutních hospůdkách, důvěrně se stýkají s pisáři, úředními sluhy, exekutory a posly. Co dříve bývalo pro ně štěstím a požehnáním, blízké jejich sousedství, ve kterém se mohli v potřebě vzájemně pomoci radou i skutkem — to právě zvrhlo se v opak a stalo největším neštěstím, zdrojem, ze kterého tryskal soud se soudem... Svůj dvůr, stodolu, sad, záhumence, pole, louky, les, všechno měli vedle sebe, všude sousedili. Cítit se nemohli navzájem — tak si byli protivní a přece od rána do noci v tak

těsném sousedství spolu musili žít a pracovat, třít se přímo o sebe. A jako třením vyvíjí se elektřina, tak i ovzduší jejich ustavičně bylo prosyceno takovým elektrickým napětím, jež roste a až dostoupí vrcholu, bouří, hlukem musí se vybiti... Oře Martin, oře Hadam — v Mejkosovci ořou. Nemluví spolu, jako němě a jako slepi jezdí sem a tam — ale jejich mlčení je zlověstným tichem před bouří. V tom Hadam konce dojel, obrací se a jeho vůl nohou šlápl na díl Martinův a už to prasklo, náraz se udál, hněv v jejich duších jako výbušná látka nashromážděný prudkou hádkou hned explodoval. Vášnivě, prudké hlasy jejich slyšet daleko široko. Oráči v polích kolem zastavují potahy, kolečka přestávají vrzat, vozy rachotit, a lidé poslouchají, usmívají se a bavi. Hádky je až dosud bratřím jakousi úlevou, nutnou potřebou, a když překypují záští a zlostí, vyprazdňují si své nitro tím přívalem hrubých slov i nadávek, ulehčují si, aby místo měli pro novou hořkost, aby se v nich jako v akumulátorech zas nastřádali mohla elektřina nová, kladná i záporná. K výbuchům skýtalo se sta příčin i příležitostí. Tisíce měli na svém hospodářství styčných bodů a všechny ty body byly citlivé jako rozjitřené, otevřené rány. Kde o sebe zavádili, už lítaly nadávky, vyhrůžky, hrubá slova, tak jako když dvěma křemeny o sebe křísne, jiskrami ohnivými zasrší... Martin seče na louce, Hadam seče na louce, pouze stoka je dělí. Najednou Martinova kosa o kámen zazvoní. Martin se shýbá, zdvihá kámen, chce ho do stoky stranou hodit, ale chybil úzkou stoku, přehodil ji a kámen na díl Hadamův padl. „Tak ty mi budeš ještě ke všemu kameni do trávy házet“, hoří hned Hadam a poroučí, „ten kámen zdvihneš ha vodneseš, nebo se podíváš, jak draho tě přide.“ „Ha dybych mil celou louku s všemi kameny, co sou na ní ha v ní prosoudit, nezvihnu ha nevodnesu“, truceje Martin. Soudí se o cesty společné, o jejich udržování, podezřívají se, že cili a mezníky je hnuto, voda s polí špatně svedena, vodoteče chybně založeny, znovu a znovu jezdí komise, geometři a inženýři — konce sporům není...

„Komu není rady, tomu není pomoci — nemluvte nám vo nich“, odbývali ostatní Porazilové donášeče zpráv, jak oba bratři do dluhů zapadají, Martin jak na směnky v městě u Silbersteina si dluží, Hadam jak má už v knihách na gruntu, který čistý dostal, dloužek, že ho tak snadno nevymaže. A když vlastní, tím více cizí lidé se od nich odtahovali. Stali se nevitánymi hostmi na útulných hejtách i na jiných schůzkách, i známi od nich odsedali, protože hned začínali o svých soudech a hádkách. „Vo jiným mluvit nehumí, člověka do řeči zapředou, kyjbneš jenom hlavou a huž máš citýrku,¹ k soudu za svědka tě vedou, ha ty si si na nic hani nepomyslí“, vykládali si varovně sousedé a na sto kroků šli jim s cesty.

¹ Obsílku.

Hadam s Martinem za sebe nemohli. Ústa jim přirozeně překypovala tím, čeho byla plná duše. Jindy se smávali, žertovali, knížky čtli, na faru ke kaplánekovi si pro ně chodili; to všechno pominulo... Všecka okna, kterými padá do duše našich lidí světlo, styk s lidmi, hovor, zpěv, zábava, kniha, modlitba, kostel, byla smutečně zastřená, soudy ucpaná, tma vládla v nich i kolem nich. Jako lidé od nich i oni odpadli od tichých mirumilovných lidí, jako morem anebo malomocenstvím nakažení stranili se jich a vyhledávali si jen sounodou společnost. „Sudiči“ označilo je veřejné mínění a tím slovem jakoby jim cejch na čelo vypálili. Chodili mlčky, zamračení, do očí nikomu nepohleděli, na kost a kůži oba zhubli a tváře jejich dostaly špičatý, zchytralý výraz. V hlavě k zemi sklopené stále jen honily se myšlenky a starosti, kde sehnat peníze na rekurs, čím zaplatit soudní útraty a palmare advokátovi, jak z rozsudku se odvolat, kdy do Plzně, ke krajskému soudu jeti, kterého vyhlášeného obhájce si získat... Stali se z nich tak pomalu vesniční advokáti, více zběhlí, ba honění v zákonech než hospodářství. Oháněli se slovními obraty a výrazy u nás před tím nikdy neslýchanými. Proto jako klidní a tiší lidé od nich se odvraceli, tak zase vyhledávali je a zdaleka široka přicházeli k nim na radu, kdož chtěli se v něčem dovolávat ramene spravedlnosti. A tu hned Hadam jako Martin oživovali, ve svém živlu se octli, oči se jim zaleskly, ústa blaženě usmála, s nevšedním zájmem vyslechli, oč běží, na to a ono se vyptali a hned už sami od sebe, bez požádání radili, za který konec se má ta věc popadnout, co říci, co zamlčet, koho na přísahu hnát; sami ochotně se nabízeli, že souseda do města doprovodí, advokáty doporučovali: „Pane, ten je metr, ten tě vyseká“, říkali o jednom a zase o jiném: „To je hlupák, ten prohraje všechno“, dle toho, zda jejich spor vyhrál anebo prohrál a jako pavouk kořist, tak i oni svými radami a řečmi jako pavučinou omotali všechny, kdo se k nim uchýlili o radu. Sledovali se zájmem i cizí soudy, na setkání popotávali se „jak to stojí“ nebo „jak to dopadlo“ a hned zase dál švali: „Poslouchy, to si nenech libit, mi se to stát, na pět dní ho posadím do chládku, hani Pámbů z nebe by mu nepomoh.“ „Inu psohlavci psohlaví“, nařikal si na oba bratry v Domažlicích pan soudce, když se mu hrnuly na stoleček žaloby, stížnosti a udání. Klenčí stalo se proslulým svými spory a to zavinili Martin s Hadamem. „Pro ty dva by se měl v Klenčí zřídít okresní soud“, smáli se po celém chodském kraji. Všude o trzích, na hýjtách, o svatbách a křtinách, v neděli před kostelem vědoucí nevědoucí o těch dvou soudivých bratřích vyprávěli „nos mezi vočma prosoudí, košili s těla slečou ha prosoudí — taková sou“, končivali vypravování. Nerostla jen hanba, ale rostla i sláva Hadamova a Martinova. Svými soudy se proslavili, prstem na ně si ukazovali, a každý přál si je podle tváře alespoň poznat. Bylo jisto, že stanou se v širém kraji nesmrtelnými, Chodsko že na ně nezapomene, jako nezapomíná na Lomikara, Kozinu, ruského cara a jeho vojsko, na Francouze a Roblovic Manku, co zachránila celý regement, a na jiné hrdiny dobré i zlé... Jistě po čase budou vyprávěti, ba

snad už někde vypravuji na přástkách staří mladým, rodiče dětem věrnou pohádku — „vopravduckou“ o dvou paličatých bratřích Porazilech z Klenčí...

Chvála z nečistých houst horší než hana!

(Chodské přísloví.)

Jan Fr. Hruška:

Hříbě a klisna.

Bajka.

Oospívající hříbě začínali připravit ke kobyle; ovšem s počátku na prázdko, jen aby se naučilo chodit ve voze. Jednou konalo tak první delší jízdu. Slunce příjemně svítilo, cesta byla suchá a tvrdá jako mlat. Ale milé hříbátko začalo brzy naříkati; ovádi a mouchy kousali, horko mu bylo, žízeň mělo. Stará kobyla všelijak to vymlouvala mladému nezkušenci, radila trochu trpět, vytrvat, ale marné. Raději prý, aby přšlo! A hle, než

dojeli domů, dočkalo se hříbě. Slunce se schovalo, vítr přihnul mraky a než se kdo nadál, lilo.

Ale milé hříbátko —! Pak teprve bylo nářku: studilo to, zima mu bylo — do očí šlehalo, bláto stříkalo a mazalo. Raději aby prý se přece zas vrátilo slunce!

Stará klisna jen se dobrácky dívala. „Prší, ať si prší! Bude křehčí jetel i tráva!” dělala mladému laskominy.

Když dojeli domů a dostali se k plným jeslím, koníkovi chutnalo jako nikdy předtím: „Vidiš, tolik ses nabědoval”, připomínala kobyla, „a jak ti je k duhu ta malá zkouška!”

Koník mlčel a chrupal. Teprve když se ponajedl, optal se: „A bude to tak pořád — buď déšť, buď vedro?”

„Bude! A bude to i horší!” dodala klisna. „Přijdou větry, plískanice, bouře — Ale neboj se nic! Až spravedlivě zatáhneš, nezbude ti myslit na to.”

Jiskry z popela, čtvrtá kniha chodských bajek.

Hospodu neber na radu!

Kabza dobrýj přítel, hale špatnýj rádce.

K. M. Čapek-Chod:

Z pohádky Nejvyšší „H”.

Kdo z vás mladých čtenářů a čtenářek hned od oka bez počítání čárek poví, jak se jmenuje tato nota? Bude vás maloučko, lidičky, a ti, kdo si spočítají čárky a potom řeknou, že je to h, museli už hodně daleko na klavíru anebo na houslích pokročiti, aby notu poznali, a což teprve, aby ji zahráli! Na klavíru to ovšem není těžko, je to nejvyšší klapka, jenom málo na kterém bývá ještě jedna, stačí tedy na ni udeřit a milé h se ozve. Hůř je už s houslemi. Také na houslích je to sice tón na nejtenčí struně bezmála nejvyšší, nejtenčí, ale poněvadž jak známo, housle klapky nemají, musí mladík tohle „háčko” sám najít, a protože v těchto výšinách houslo-

vých je stále ještě několik tónů na vybranou, sáhne mladík snadno na tón falešný, a všichni, kdo poslouchají a hudbě rozumějí a čekali h s osmi čárkami, popadnou se za uši. Ačkoli by to zasloužil vlastně ten houslista! A vůbec je takové „háčko“ s osmi čárkami věc zatroleně osidná, ať už se k němu houslista došplhá po melodii anebo má po něm skočit z některé dolejší oktávy! Ježto pak je k tomu zapotřebí nejen dobrého houslisty, ale i znamenitých houslí a dokonce i výtečné struny, vyskytuje se tento tón velmi zřídka a na takový kousek, ve kterém přichází, může se odvážiti jenom výborný hráč s houslemi znamenitými a čistounkou E strunou. A takovým houslistou byl synek klášterního zahradníka Ludvíček, ačkoli mu bylo teprve ani ne docela dvanácte let. Jeho tatínek nebyl vždycky zahradníkem v onom klášteře, a dříve, než jej k této hodnosti povolal pan převor, jeho strýc, byl Ludvíkův tatínek hlídačem v ovocných alejích, protože na těžkou práci měl málo zdraví.

Stalo se jednou večer, když seděli Ludvíček s tatínkem před hlídačskou boudou, že se přibíhal k nim prastarý už staroušek a prosil tatínka, aby mu dovolil v té boudě umřít, aby nemusel umřít jen tak pod širým nebem u cesty. Takové žádosti se Ludvíkův tatínek ulekl velice, ale staroušek tuze prosil, že té noci jistě umře, do vsi že už nedojde, a kdo ví, zdali by se dostal mezi hodné lidi, aby mu jenom toho dobrodiní dopřáli. Když se staroušek Krista Ježíše dovolával, řekl mu Ludvíkův tatínek: „Človíčku drahá, lehněte si tedy a umřete s pánem bohem!“ „Musím“, odpověděl staroušek „a už to taky snad udělám. Vždyť, podívejte se, jsem šumař a rukou už smyčec na housličky ani neuzvednu. Lidi už mi ani almužny nedávají a povolávají: „Helejte, muzikanta, housle má a nehraje!“ Kdybych měl umřít, a já dnes umřu, tak ty housle jsou tohohle hošíka“ a při tom ukázal na Ludvíčka. „Já jsem devadesát devět let, ale ty housličky jsou ještě starší, mám je po svém otci, dej mu pánbů nebe!“ Rozloučil se s oběma a vlezl do boudy. Ludvíček steskem a úzkostí zaplakal, ale tatínek ho potěšil; povídá: „Chudásovi jde, miním, jenom o nocleh, až se vyspí, půjde zítra zas dál. Sešlý je pravda dost, ale na smrt ještě tuze velký hovor. Co na tom, my budeme a musíme hlídat, děda ať se vyspí. Ty se zabal do houně a lehní si na lavičku.“

Stalo se, ale Ludvíček nemohl usnout, a když po půlnoci úplněk vyšel, zdálo se hochovi, že děda v boudě vzdychl, ale tak náramně, že se Ludvíček rozkřikl: „Tatínkuuu!“ Tatík přiběhl až z druhého konce alejí, ani se neptal co, otevřel dvířka do boudy, zahýbal botou dědovou a když nebylo platno, sirkou posvítal mu do tváře. „Tak přece splnil slovo!“ zašeptal tatík a nahlas řekl: „Tak se za v Pánu zesnulého pomodleme pět-krát Očenáš a Zdráváš!“ Ludvík se pomodlíl plačky, až mu brada drkotala, a ráno běžel do vsi, vyřídit, co se stalo.

Starosta dělal zle, že děda-muzikant umřel na obci, a že ho musí tedy obec pochovat, a hned se sháněl, nezanechal-li mrtvý něčeho. Ludvíkův otec byl poctivec a housle ukázal, řka, že je nebožtik odkázal jeho synu. Sta-

rosta housličky potěžkal, drnknu na ně hrubým nehtem, odplivl a povídá: „Zaplatíte-li outraty, jsou housle vaše!“ Útraty přišly na pět zlatých a Ludvíkův tatínek škrábal se za ušima, vypadalýf housle špatně a když zabrnkal tatínek, věru že nezněly lépe než starostovi. Ale dal těch pět zlatých a tak se stal Ludvík právoplatným dědicem staříckého muzikanta. Když drnknu na housličky Ludvík, zdálo se mu, jakoby mu spadly dvě kapky teplého medu na srdce, taky tatík se obrátil naladěm smířlivě. „Ten umřel opravdu rád“, řekl, „jak to slibil, vypadal v rakvi tuze spokojeně, ten je na tom lépe než my oba dva!“ Měl pravdu, neboť tenkrát šlo oběma dost zle. Ale Ludvíček nedbal, housličky tiskl k srdci a zdálo se mu, že jenom tatínka má radši než ty housle. Skutečně neměl na světě nikoho, než je a tatínka. Rozumí se, že je neměl tak nesmírně rád hned, ale teprve, až se s nimi blíže seznámil. Tatínek kdysi dávno také na housle hrával a dovedl je ještě i naladit, takže aspoň to Ludvíka naučil, ale víc nic. Ludvík nic víc nepotřeboval, aby se na ně naučil hrát a také na ně uměl dříve, než věděl jak nota z blízka vypadá, neboť tenkrát se ještě děti dávno neučily notám, ani na školách městských. A co všechno na své housličky nedovedl! Písň, jež bylo slyšet s pole, nebo ze dvora, ano i rejdovák, jak jej pochytíl o obzích, to bylo pro Ludvíka brzy hračkou, ale jak sladké bylo jeho podivení, když poznal, že lze na housle zahrát daleko víc, než lidé zpívají a hudou, že jeho housle vydají ze sebe také, co dosud nikdo nezazpíval a nezahrál, a co jenom jemu samému napadlo. I bylo možno na ně hrát i zlaté slunce i stříbrný měsíc hvězdami, červánky a k tomu jinak ranní a zas jinak večerní, plavých klasů vlnění, štiříkot skřivánčí, kukaččino z lesa houkání a švehol chochološi, větru šumění, ano i déšť i když poprchává i když se jen jen lije. Ludvíkův tatínek poslouchal jak vyjevený, a leckdy udělal jenom „hm—hm!“, ale neřekl, co si při tom myslí. Napadlo mu, nejsou-li to naposled nějaké housle začarované, a byl-li tedy starý ten šumař z tohoto světa, a myšlenku tu zapudil teprve, když si vzpomněl na jeho růženec, na kterém se tak dlouho modlil, než umřel. Jednou jej z těch synových houslí dokonce i zamrazilo! Poslouchá a poslouchá, kde se to v těch skřipkách a v Ludvíkově bere, ale stále a stále zřetelněji slyší, že to, co se pod prsty Ludvíkovými line, skutečně se toho večera také vůkol děje. A nejvíc že v té hře je — černého lesa, jak se tady na sto kroků od alejí na úbočí ježí. Stále hrozivěji a tesklivěji bylo z lesa při Ludvíkově hře, a skoro by už byl Ludvíkovi řekl, aby přestal! Ale v tom housle obrátily — jen lehounce dechly a již teninkým hláskem vyprávějí. Cože vyprávějí? Nic jiného, než kterak se ten měsíček-ouplněček z pozalesa krade nad hřebenem stromů nahore a kterak stejně pomaloučku, ale stále ho přibývá jak nad lesem tak v houslích, člověk by tomu nevěřil, kdyby to neviděl a neslyšel. Pořád zářivěji vede si měsíc nad lesem i v houslích, až konečně všecek se v plné slávě nad lesem vyhoupne, zatím co mu vstříc jásá Ludvíkova píseň z téhož zlata utkaná. Podívejme se, i měsíci na cestu zná zahrát!

V tom prásk! a ticho, tichoučko — —

A Ludvík zaplakal!

Bylo také proč!

Poslední nátah tenké struny, na níž hrál měsíční slavnou píseň, se přetrhl. Byla hedvábná a zprvu visel i u koliku ještě hezký svitek, ale že se hnedle pořád na ní hrálo, pukala, až poslední kousek za své vzal.

Ludvík nebyl pro tu škodu k utišení, až jej tatínek musel pokárat, že je to hřích, takhle si zamilovat věc neživou.

„O, tatínku, housle jsou živé, mají duši!“ namítl Ludvík.

„Já vim!“ odpověděl otec, „jen že je dřevěná. Je to dřívko, stojí uvnitř a když padne, je po hlase. Proto se mu říká duše; je to lopota, než se znovu postaví.“

„Opravdu?“ řekl Ludvík, o té dřevěné duši houslí nevěděl.

Třaslavě vzdychl, to ještě pro tu strunu.

„Až půjdu do města, koupím ti novou, jenom abys příliš mnoho své vlastní duše do těch houslí nedával!“ řekl otec laskavě — věděl a tužil víc než obyčejný hlídač sadů.

Pochopil nyní, že housle jsou sice darem žebrákovým, ale to, co k nim přidává Ludvík, je darem od Boha.

Druhého dne hned z rána zastavil se u boudy poštovní posel a doručil otcí dopis, v němž se k němu hlásí jeho strýc, nově zvolený převor třemšinského kláštera. Ví o jeho nynějších poměrech i táže se ho, nehodilo-li by se mu místo klášterního zahradníka, když přece vyučeným zahradníkem je. Chce-li, ať se hned dostaví, na podzim že bude práce ještě dost.

Nic nemohlo přijít otcí Ludvíkovu vhod než toto pozvání. Jež znamenalo konec příkoří, jež pocítoval bývalý majitel velikých sadů, nyní jako hlídač cizích sadů.

Odvedl poslední nůši švestek a otec se synem stěhovali se do Třemšína. Bylo to skutečně dobrodíní pro oba a kdož ví, nebylo-li odměnou za skutek milosrdenství, prokázaný nebohému šumaři.

Struna se sice koupila, ale v klášteře bylo s houslemi — utrum.

Když Ludvík v domečku v zahradě, kam byli do bytu odkázáni, housličky s pouzdra — bylo to ještě odřeně pouzdro po šumaři, kožené z černého telete, tu a tam ještě srstí pokryté — vytahoval, tu na něho tatínek ustrašeně zahrozil:

„Kdežpak, kampak tady v klášteře s houslemi!“

Bylo tu všude takové tichoučko, že tatínek i tady doma šeptal, ačkoliv mezi zahradním domkem a klášteřem prostírala se rozsáhlá zahrada.

Jakž také ne, když ustavičné mlčení bylo nejdůležitějším pravidlem klášterníků, kteří nevydávali krom modliteb a zpěvů kostelních žádného zvuku, vyjma klapot dřevěnými podešvy sandálů.

Bylo po hře, jenom že se Ludvík odvážil někdy housličky povytáhnout z pouzdra a prstem na ně brnkati tak potichoučku, že to jen on sám mohl slyšet, a to ještě až u samého ucha. Při tom hleděl se strachem

na veliké boží oko ve štítě chrámové lodi do zahrady vybihající, nepozoruje-li tento jeho hřích proti míru klášternímu.

Zle tu bylo Ludvikovi, a nebýt tatínka, byl by i s houslíčkami utekl. Byl s nimi konec, i tak by na ně nebylo času bývalo, strýc převor vzal jej do perného učení, do neděle musel se naučit ministranci a krom toho byla tu příprava na přijímací zkoušku do gymnasia, kam začne Ludvik na zimu chodit, do města tři čtvrti hodiny vzdáleného.

Sedal v zahradě před domkem s tabulkou a kamínkem, neboť v počtech to sláblo, do pěti hodin musel přinést panu strýčkovi obě strany početních příkladů vypočtené a odřikati konfiteor. Běda, nebylo-li co v pořádku.

Pan strýček převor byl věru hodný pán, že se tatínka jeho tak ujímal, ale leckdy ucítil, jak tvrdou dlaň mají tlusté bílé ruce pana převora. Učil se tedy a to nejen proto, ale také, že tatínek měl velkou starost, aby při přijímací zkoušce nepropadl.

Ale bylo mu hořko dost...

Kamaráda nebylo, klášter byl vlastně samotou na vysokém kopci a krom Ludvíka nebylo tu hochů téhož věku, vyjma dva a ti byli z kamene. Byly to dva odrostlejší andělíčkové, společníci sv. Augustína, rovněž kamenného, kteří tu s ním dleli ve společném sousoší na vysokém podstavci, vyrůstajícím ze spousty kozího listu, kterýžto keř jak známo také spí, zavírá na noc oči svých nesčetných květů.

Ludvíček nevzpomenul si pokaždé hned, kolik je sedmkrát devět anebo šestkrát osm a zatím, co vzpomínal, zabloudil jeho zrak často k žulovému světci a dvěma jeho andělům. Svatý ve vysoké biskupské čepici a kamenném ornátě láskyplně nahnut hleděl na jednoho z andělíčků, co to tropí u jeho nohou. Nebylo to v haldě kozího listu dobře vidět, ale Ludvík věděl dobře, že to andílek přelévá škebli do dubky moře, které bylo si třeba přimyslet. Druhý andělíček seděl trochu stranou, a držel v kypře ručce veliké srdce s plamenem, rovněž tak kamenným, jako voda tekoucí z mušle jeho buclatého soudruha. Hořící srdce mělo býti svatému znamením a náповědí, že láska má překonat nemístnou touhu po rozluštění nevyzpytatelných tajemství tak marnou, jako přelévání moře do dubky. Ale anděl díval se stranou a boubelatý jeho úsměv jako by vyjadřoval shovívavou, ale přece trochu škodolibou radost, že se svatý mudrc dal natchytat na dubku a škebli a moře, jehož tu není.

Tento usměvavý andělíček byl Ludvikovi velmi milý a kdykoliv se na něj podíval, vždycky se navzájem usmíval a hned mu napadlo, co nevěděl, to jest, kolikrát devět obsaženo v devětaosmdesáti anebo jiné vyzpytatelné tajemství početní. Často myslel si Ludvík, že by mu mohl tento andělíček snadno vymoci, aby udělal příjemku z počtů dobře.

„Buď tak hodný!“ vzdechl si nejednou a sepal ruce. Důvěřoval tomuto andělu pro jeho dobrý úsměv ze všech nebešťanů, co jich v klášteře bylo, nejvíce a rozhodně spíš než andělíčkoví s hořícím srdcem na hlavním

oltáři, ačkoliv byl týž, ale ze dřeva a krásně omalován, srdce červené a plamen na něm zlatý. A vůbec přál Ludvík tomuhle žulovému svatému Augustinu v zahradě více než dřevěnému a omalovanému na hlavním oltáři, onen byl ještě čerstvě natřený, samé zlato a nic nezkusil. Byl pod střechem.

Tito zahradní andělé zdáli se Ludvíkovi jaksi lidštější a skoro je litoval v jejich nucené ztrnulosti. Kdož ví, zdali by si raději nehodili do dubky o fize, kdyby se sv. Augustin neřval.

Jakmile byl hotov s počty a s přezkoušením u pana převora, vzal Ludvík pouzdro s houslemi na záda a hajdy do lesa. Věděl o tajném místě, na něž nebylo z kláštera odnikud vidět a kde stačilo chytit se za šlahouny koziho listu, leželo ho tady na zdi všady jako zelených peřin, a jen tak se přehoupnouti přes hradbu.

Utíkal k lesu, prvnímu svému učiteli na housle, šlo mu o to, aby v jeho hloubce kdesi zkusil, kterak znějí smyčcem dvojzvuky, troj- ano čtyřzvuky, jež na houslích v klášterním neporušitelném tichu na houslích vyloudil prstem.

To bylo možno ještě, dokud trval podzim onoho roku tak nádherný, jako letošní, ale když nastaly plískanice a sněhy, bylo s lesem konec.

Přijímací zkoušku do gymnasia Ludvíček udělal a za dozoru a pomoci strýčka převora dobře prospíval. Na zimu odstěhovali se s otcem ze zahradního domku do předsínky, ze které se topilo do velikých kamen refektáře, jediné vytápěné místnosti v klášteře. Tam se kdysi Ludvíček zapomněl se svou láskou k houslím, že hrál, hrál, až se najednou před ním objevil celý konvent mnichů. Tento hřích Ludvíčkův však upozornil na jeho hudební nadání pátera varhaníka, který se s ním od té doby učil hudbě, býváje často překvapen neobyčejnými výsledky hochova nadání.

Byla klášterní pouť Nanebevzetí Panny Marie, na níž připravil páter Julius zvláště těžkou, ale překrásnou skladbu s nejvyšším h. Mši sv. sloužil sám pan opat, který byl k slzám dojat, jak úchvatně dovedl dvanáctiletý chlapec vyjádření na svých houslích všechnu krásu slavné skladby. A tím měl Ludvíček vyhráno. Pan opat poručil, aby se mu dostalo odborného vzdělání. Stalo se. Syněk klášterního zahradníka stal se slavným virtuosem. Z vděčnosti k třemešínskému klášteru o svátku Nanebevzetí Panny Marie každý rok přijíždí a hraje mši s nejvyšším h.

Spisovatel v této pohádce líčí klášterní život i postavy a povahy mnichů podle skutečnosti, jak je byl sám poznal v angustinianském klášteře v Domažlicích. Ve strýci převoru vděčně vzpomíná populární osobnosti pátera V. Kramra, jenž prý v něm první vzbudil zájem o umění, když jako chlapec – Ludvíček? – denně do kláštera chodíval a u pana převora byl jako doma.

Za kamny (na peci) ujdeš nemoci, ale ne smrti.

Čím vyšší strom, tím bližší hrom.

(Chodská přísloví.)

Upřímnost.

Ty si si, hubičko, myslila,
že si sama v světě.
Dyť mají mamičky cerušky,
že na nich krása květe!

Ty si si, hubičko, myslila,
že si snad nyjhezkyjší.
Dyť mají mamičky cerušky —
sou eště libeznyjší!

Prof. Michael Ludvík:

Sochy na klášterní zdi v Domažlicích.

Na jižní straně klášterní zahrady stojí na zdi devět soch, které tu unikají obecné pozornosti, poněvadž je po největší část roku zakrývají zelenými korunami staré košaté kaštiny, jež tvoří krátkou, ale příjemnou alej mezi zahradou a silnicí, která tudy vede hlavní proud komunikační od náměstí k západu. Tolik chodců projde tímto stromořadím denně, lidu městského i chodského, ale málokterý si všimá bedlivěji toho zajímavého souboru kamenných svatých tak, aby mohl něco o nich povědět, ano snad mnozí zdejší lidé nedovedli by ani odpovědět na otázku, kolik těch soch je. A přece patří ony k nejcennějším památkám sochařského umění na celém Domažlicku.

Proto dáváme o nich stručnou zprávu do Chodské čítanky.

Sochy svatých při klášterní zahradě jsou zdařilé dílo pražského sochaře Fr. Ringelhahna a stojí tu od roku 1743 — bezmála tedy 200 let. Umělec tento byl též dovedným řezbářem, jak potvrzují jeho sošky sv. Vojtěcha a sv. Norberta na hlavním oltáři děkanského chrámu v Domažlicích, jakož i krásná socha sv. Jana Nepomuckého se vkusným a výborně řezaným barokovým orámováním v kapli na starém hřbitůvku domažlickém, která jest bezpochyby též jeho dílo. Umělec zemřel v Domažlicích roku 1789.

Nuže, které světce vytvořil tento vynikající sochař v našem souboru, s jakými odznaky a proč? Začneme naši prohlídku hned při kostele, portálu s železnou mříží, uměle kutou ve slohu barokovém, otvírající se jako vedlejší vchod do kostela jen o klášterních slavnostech. Nad štítem portálu jest zdařilá socha Nanebevzetí Panny Marie.¹ Augustiniáni domažličtí založili kostel svůj ke cti Nanebevzetí Rodičky Boží. Po stranách Matce Boží postavili nejpřednější svaté svého řádu, sv. Otce Augustina v řeholním rouše s hořícím srdcem v ruce, s druhé strany sv. Mikuláše Tolentýnského, druhého hlavního světce augustiniánského mnišství. V řádovém rouše a s košíkem špend (chlebičků) připraven rozdávat milodary, kterými i na olejomalbě v bývalém refektáři — dnešním to klášterním museu — andílek mu přísluhuje a jež v téže místnosti na jedné z velkých a znamenitých nástropních fresek Jul. Luxe z roku 1756 ukazuje sv. Mikuláši Tol. Bohorodička se svým Synáčkem, zvouc jej umírajícího do věčné slávy za to, že pečoval o nasycování chudiny.

Mám zkušenosti z mnohých klášterních kostelů, zvláště však z ambitů a chodeb budov klášterních, že nejrůznější řehole po Čechách pěstovaly kult celé řady našich zemských patronů, a to jak v obrazech tak sošnických pracích, ať ze dřeva nebo z kamene. Samozřejmě i domažličtí Augustiniáni mezi devíti sochami dvě vyhradili hlavním českým patronům, sv. Václavu, podanému zde v motivaci zřídka vídané — v ruce se staroboleslavskou Matkou Boží — a sv. Janu Nepomuckému, tak pečlivě tesanému, jak jen možno vídat na postavách téhož svatého před bohatými opatstvími (na př. před klášterem benediktinů v Břevnově), nebo v končinách panství Schwarzenbergů na Třeboňsku, kde zemský tento ochránce je spolu i patronem rodu majitele latifundii, jeho vod a rybářů.

Hrůza před častými požáry, jimž za stara při dřevěných a doškových střechách a nedokonalém hašení za obět padávaly celé čtvrti měst, vnukla konventu domažlickému, jeden z devíti výstupků na této zdi věnovati mocnému přimluvci u Boha proti ohni, sv. Vavřinci. Jeho mladistvá postava v jáhenské dalmatice s roštěm a palmou přes 150 let odtud vzhlížela přímo vzhůru k Vavřinečku — Veselé Hoře —, pokud stavba protějších domů nezakryla klášterskému Vavřinci pohled v tu stranu. Kromě sv. Augustina a Mikuláše Tolentýnského nad portálem, ještě tři sochy na zdi věnovány byly mnichy řádovým světcům, sv. Gelasiu, papeži, sv. arcibiskupu Tomáši z Villanovy a sv. Janu z Facunda, jinak ze Sahagunta, vyznavači. Kdežto všechny ostatní, ač zčernalé i mechem sem tam porostlé, přece jen ještě odolávají víchrům, vánicím a deštům, socha sv. Tomáše byla loni za větrné noci značně poškozena a postava sv. Gelasia je v nebezpečí poruchy. Světec tento stojí v tlaři a v papežském hávu; nohou šlape na bludaře, drže v jedné ruce Písmo sv. Do druhé patří mu trojramenný kříž, který ještě před třemi roky mival; socha ta je i jinak vážně

¹ Nikoli Bolestná Matky Boží.

poškozena. V klášterském muzeu viděti tohoto svatého na olejomalbě s týmiž insigniemi jako na hradební soše, ale sedě a se znatelněji podaným řeholním rouchem. — Po sv. Mikuláši Tolentinském nejslavnější Augustinián, sv. Tomáš z Villanovy, arcibiskup, ocitá se zde na zahradní zdi s jediným a ustáleným svým atributem, v jakém zhusta jej spatřujeme všude tam, kde augustiniáni byli nebo dodnes jsou. V rouše arcibiskupském schyluje se totiž k žebráku, podává mu peníz almužnou. Tak jej lze vidět v Domažlicích ještě v miniatuře na dvou stejných barokových skříních s barevnými intarsiemi, z nichž jedna je dnes v městském a druhá v klášterním muzeu, kde ještě v nástěnné malbě (nikoliv na stropě!) ocitá se jeho postava k chudině soucitná před chrámovým okolím města Valencie, kde byl arcibiskupem; toto prostranné pozadí podáno ovšem jen v konturách. — Stejnou motivaci, obdarování nuzného z rukou sv. Tomáše z Villanovy, podává i obraz postranního oltáře nejstaršího sídla Augustiniánů v nedaleké Pivoňce právě tak, jako znamenitá Skřetova olejomalba v chrámu mateřského kláštera Augustiniánů v Praze III., jakož i socha při hlavním oltáři a obraz nad kredenčním stolem v Pšovce n. Labem, bývalém sídle augustiniánů.

Nejzajímavější zajisté ze všech devíti světců na klášterské zdi domažlické je jeden z předních sice svatých řádu sv. Augustina, jenž však se zde jeví v prazvláštní motivaci, kterak oděn hábitem augustiniánským, vytahuje tonoucího chlapce ze studně. Tento totiž skutek lásky k bližnímu staré podání světců tomuto připisuje. Pátraje po téže motivaci v jiných augustiniánských sídlech, našel jsem ještě jen jedinkou a to v zlaceném reliéfu mezi četnými ozdobami hlavního oltáře u sv. Tomáše v Praze na Malé Straně. Studně a hošík, z ní vytažovaný, je tak neznámým znakem tohoto světce Jana z Fakunda (Joannes a Santo Facundo), že četní pozorovatelé této sochy v domažlických alejích jsou v rozpacích, není-li ta prohlubeň znázorněním očištění, z něhož jakýsi mnich trpícímu tam pomáhá. Často se vyskytuje jeho postava s jinakým atributem: mnich oděný hábitem zákona sv. Augustina. Tak jej shlédnout možno jakožto postranní zlacenou sochu na hlavním oltáři u sv. Tomáše v Praze. Na malém obrázku ve vitrině klášterního musea v Domažlicích dokonce z kalicha toho, zářícího před tváří světcovou nad oblakem, vystupuje Božské dítě.

Stojím v duchu před oněmi devíti památníky piety našich předků k řádu sv. Augustina, a tu ze tmy minulosti vystupují mi světle doby kláštera, kdy otcové Augustiniáni učivali na proslulých latinských školách domažlických. Zjevují se mi mezi nimi i umělci, v čele s mistrem P. Severinem, jehož čtyři lunetové olejomalby jsou od roku 1677 dodnes pýchou klášterní budovy. Posledního obětavého přítele umění z řad mnichů, ctihodného kmeta P. Vojtěcha Kramera, starší domažlická generace ještě dobře pamatuje; jeho jméno je dodnes ve vděčné paměti v městě i na chodských vesnicích. Mělť po vzoru sv. Františka z Assisi pro každého vlídný

úsměv a žert i vtip, při tom jako povolaný říditel škol samostatně pěstoval vědy i umění. Sestrojil sám velikou elektriku, když učení o elektřině bylo teprve v začátcích, též v malířství byl činný. Postaral se, že nadaný měšťanský synek domažlický, Petr Wimmer, dán byl provinciálem u sv. Tomáše na malířskou akademii v Praze; z vděčnosti tento akadem. malíř a řezbář nejen v mladistvém svém věku podnikl důkladnou restauraci všech velikých pláten křížové cesty v ambitech domažlického konventu, ukončenou roku 1842, ale i na památku mnichům svatotomášským v Praze, kde za akademických svých studií bydlel, namaloval touž křížovou cestu ve zmenšeném měřítku, jež dosud v mateřském tom klášteře české augustiniánské provincie těší se zasloužené pozornosti.

Třebaže leccos z toho, co kulturní snažení otců Augustiniánů vytvořilo, bylo během staletí zničeno nebo ztraceno, a ač mnoho z toho půjčeno bylo městskému museu, přece nedávno ustavené augustiniánské museum v bývalém refektáři podává více než s dostatek důkazů v oboru výchovy a pěstění věd i umění o tom, co starobylý tento klášter znamenal pro starodávné Domažlice i pro celý chodský kraj.

J. Š. Baar:

Vo darebným ptáčkovi.

Jednou se podíval Pámbů do našich lesů ha viděl, že šecký sturánky po celým lese sou zarostlý žabincem, mužíčkovo zelím, lebadou ha kapradím, že je v nich napadáno plno špendlíčí, kotviček ha mechu ze stromů, že huž pro samýj neřád není v nich hani na dno vidět; proto hned nařídil šechním ptákom, haby se do toho dali ha sturánky pječně vyklidili.

Šichni ptáci teky hned poslechli ha začli sturánky čistit. Zobáčkama trhali ha klovali, nožičkama hrabali, křídýlkama metli, jenom darebák jetelec¹ se jim smil, jak se nadřou, dělal si z nich dobrýj den, ha nepomoh' jim hani smítky vytáhnout, hani travičky vytrhnout, hani kousíček mechu vodhrábnout, nu, takovýj klacek to bul línýj ha pohodlnýj.

To ce ví, že to šecky ptáky mrzilo, nejvíc ty malý ha slabý. Dlouho to trpili, mlčeli, neřikali nic, hale dyž huž to dlouho trvalo ha lenoch jetelec nepřestával si z nich dělat blázný, tak to šli žalovat Pánu Bohu.

Pámbů je vyslech', přesvědčil se, esli nluví pravdu, ha potom řek': „Jen dite ha pracujte dál. Haž burete hotoví, já to šhecko vyrovnam.”

¹ Jetelec říkáji na Chodsku černému datlu, ptáku to nespolečenskému, který po zemi nemotorně poskakuje, ale za to po stromech i skalách obratně šplhá.

Tak ptáci se znova pustili do díla, ha za krátkýj čas vopravdu šecky sturánky i potůčky, hde jaký bul v lese, na pasekách i v mytích, blyjskaly se jako stříbro, čistá jako křišťál vodička vesele v nich skákala ha hrčela, mluvila ha zpívala, tak že mil Pámbů z toho velkou radost, hned si zavolál šecky ptáky ha tůze je chválil.

Teky jetelec tu sedil celýj černyj jako komínek, nafukoval se, hlavíčkou si kyjbal, haž šichni mili zlost ha mysliili si: „To se podivýjme na toho lenocha! Nic nedělal, jenom se nám smil, hale pro chválu si teký přilít' ha Pámbů ho nechá, nic mu neřekne. Tuto není spravedlivý!”

V tom, jak si to myslí, vozve se znova boží hlas. „Šichni ste poslechlí ha pracovali? Hdo neposlechl', hajť se přihlási ha vmluvi!” — Po tich slovech nastálo ticho jako v kostele. Hde hdo čekál, že se jetelec ičko vozve, třebas nákou lež si vymyslí, řekne třebas, že stunal, jen haby se vymluvil, hale von nic, sedí ha nehyjbá se, jako by se ho ta řeč hani netyjkala. Šichni se po ňom pravda vohlíželi, hale veříjně na něho něco povídat, to se žádnýmu nechtilo. Dyž to ticho dlouho trvalo, malýj sedmihlášek huž nemoh' dyl hduřit v zobáčku šechnich sedum hlasů, jeren z nich mu vyklouz' ha zavolál: „Jetelec! Jetelec! — Nedělal nic! Nedělal nic! — Lenoch je! Lenoch!”

„Táaak?” vozval se hned Pámbů, „depa' sedí jetelec? Hajť sem přiletí blíž!”

Chtij nechtij mušel ičko jetelec před Pána Boha. Ten si ho napřed jak se patří prohlíd', na nic se ho neptál, jenom se zamračil na něho a řek': „Takuvyj silnýj chlap, ha ty si tím malýjm nepomoh'?” To je hamba hamboucí. Tak haby si veděl, vod tutýj chvíli za trest se nesniš ze žádný sturánky, ze žádnýho pramínka ha ze žádnýho potůčku napít. Ha ičko šichni lefte zas každýj po svým!”

Ha vopravdu! Ptáci se zas rozletili po lese, po křoví ha po stromech, po lukach ha polich, dyž mili žížeň, pjili podle chuti, hde se jim jenom zachtilo, hale chudák jetelec jak se vohnoul ha chtil se napít ze sturánky, huž huděl po hlavě do ni kozelec ha bul by se hutopil. Žížeň má, ha tak muší shánět jenom tu vodu, kerá se nadrží po dešti v kolejích, důlkach ha šterbinach na škalach, ve stromech ha parezech.

Dyž prší, tu je pravda jetelci hej. Hale dyž hudeří sucha, pane, potom mu lezou tlustý do tenkých, celýj zoufalyj lítá po lese ze dřeva na dřevo, jezdí po ňom nahorů delů, esli by přece nákou kvapku nenašel, ha při tom naříká ha běduje: „Pit! — Pitpitpitpit — Pit! Pit!” haž se to dovíkam vozyjvá.

Ha my, dyž ho tak slyšíme, říkáme: „Ičko se Pámbů smiluje ha bure pršit, jetelec huž prosí, slyšíte ho?” Málohdý se v tom zmyjlíme. Pámbů nechá jetelce třebas eště den nebo dva trpít, hale potom dycky pošle dešť, protože i jetelce je mu líto.

Z knihy Chodské pohádky a povídky.

Jan Paroubek: Chodský hrad.

Fr. Teplý:

O chodském hradu a rychtě.

Když kolonisace bahna kolem tržní osady Domažlic vysoušela, široké řečiště Rubřiny zúžila, ukázala se potřeba příkopů a zdi. Tehdy ještě na sedláky a měšťany nerozdělení Chodové po způsobu opevněné hory Obřanské, Příkopů a tvrze na vrchu Bezným (Mezným) posunuli tržiště Domažlice za okruh staré osady kolem Všech svatých, pro zvětšené poměry založili širší, k němu pro ochranu hrad či zámek chodský. Poněvadž města v Čechách ve zpevněné podstatě počínají koncem XIII. stol., nebude nesprávná domněnka, že *město* Domažlice i hrad stavěno počátkem XIV. století jako mnohá jiná města královská po zemi. Jaké podoby a podstaty chodský hrad byl, se nezachovalo. Až z konce 16. století známe jejich podobu z plánu města po ohni.¹ Čtvrť města kolem hradu slula „Hradní“.

¹ Nalézá se in originali v archivu minist. vnitra v Praze. Práce Vlacha císař. paumistra Oldřicha Aostalise de Sala.

Výslovně se uvádí v různých zástavních listinách, zřetelně r. 1470, když od Ješka z Boskovic jej přejímal Lev z Rožmitálu s bratrem. „A bylo by jim těžko tu lidi chovati, poněvadž sú se v holý zámek uvázali a k tomu ještě sú užítkové k zámku (válkou) zahubeni.“ Roku 1581, 8. srpna v noci přeletěl požár z Dolního předměstí do vnitřního města a ztratil tak řečenou Hradskou čtvrt, to jest náměstí až k hořejší bráně. Shořelo 56 domů, několik hospodářských dvorů na předměstí a starodávný hrad Chodů, kterýž potom zůstal pustý na 150 let. Roku 1593 i později prosili sedláci, aby svůj zámek mohli zase vyzdvihnouti — pro své selské soudy a hromady, jakož se tu od nepaměti odbývaly; ale vyřízení není povědomo. Jen to, že r. 1612 hrad se opravuje, leč v jaké míře, není známo. R. 1621, 31. července zastavil místodržitel pražský Karel Lichtenstein Wolfu Vilému Lamingenovi „sedláky ve vesnicích chodovských i se zámek jejich, který leží v městě Domažlicích se všemi k tomu příslušnými lesy, pozemky a náležitostmi..., což vše r. 1622 se otaxovalo: pustý zámek chodský v městě s vesnicemi před lesem za 37.000 kop míš., vesnice na Království na 10.458 kop. Roku 1630, 2. prosince Lomikar od císaře koupil za zpupné dědictví zámek chodovský, v městě Domažlicích ležící, s vesnicemi chodovskými a také jinými, k témuž zámku náležejícími spanilostmi... za 35.500 zl. rýnských... Taxační komise v témž roce odhadla hrad neb pustý zámek v městě za 500 kop, což je cena menší selské živnosti. Má dvě světnice a komoru, v níž ani kamna ani okna — je na nejvejš spuštěn. — Roku 1645 dle úředního oznámení zdi zámku hrozily spadnutím. Syn Wolfův Maxmilian Lamingen, jenž v městě bydleti nechtěl, neboť chodský hrad stál tak pustý, že pouze dvě chatrné světničky v přízemí k selským hromadám nebezpečně sloužily, obdržev od Domažlických rybníky v Babím lomu či Babylonské a to dva rybníky Černý a Parezov, pustil r. 1671 radním pánům chodovský hrad v dědičný majetek. Sedláci trpce řekli: Náš hrad se utopil v rybnících... Domažličti zařídili v zámku sklad soli, mívali tu i radní sedění, městské knihy. Roku 1842 nákladně obnoven, od roku 1845 oficiálně na radnici povýšen; ale brzo (1852) do něho přišly státní úřady.

V tomto hradu sídlival *královský purkrabí*; i později při častých zástavách různým pánům. S ním i jiní úředníci nad Chody: rychtář a písař chodovský. Oba jmenoval purkrabí. Když se Chodové sami vyplátili, koupili i dědičné rychtářství, na př. 1456 od Buška z Vlkánova, pak si rychtáře i písaře volili, ovšem ne vždycky ze svého středu, poněvadž málokterý sedlák i v době největšího vzdělání sotva se tak vyznal v literním umění jako měšťan domažlický, „světem přes pole pracující“, jak se o obchodnících pravilo.

Rychta pro všechny Chody byla jediná — na zámku. Ve vesnicích poručeli starší obce čili konšelové, purkrabím určování na doživotí. Ti také chodili o nedělích pro rozkazy k rychtáři, jenž „na koni po Chodech“ občas jezdil, maje k ruce „selského posla“. Na podzim scházeli se Chodové jako jiní poddani k soudům selským či hromadám, které řídil rychtář. Na

ty se „dostavovali a spravovali“ sirotci s poručníky. Tato lejstra chodská i knihy se snad ještě někde naleznou.

Od dob Lamingenovských řídili se Chodové vůli své vrchnosti, ale tupě. Na základě výsad a bývalé samosprávy hlásili se Chodové vždycky ku „svému právu“ — a in casu adversario (když to nešlo) svědomitě se starali, aby jejich milostivé vrchnosti krev nezhoustla i se neusadila a žluč nezprantovatěla. Při každém uvolnění roboty (1712, 1735, 1778) tedy také za vlády mírných Stadiónů, hlásili se o selskou svobodu. Proto také úřady zemské v době šlechtických vlivů pilně hleděly na naše předky a plzeňský krajský podával do Prahy ke guberniu relations „jak se chodovští sedláci tiše chovají“.

Fr. Teplý:

Přísaha rychtáře chodovského.

Nařízená z české komory královské v Praze kolem roku 1579.
Domažlická kniha Snesení f. 176.

Přisáhám *Pánu Bohu všemohoucímu* a nejjasnějšímu a nejnepřemoženějšímu, velikomocnému knížeti a pánu, panu *Rudolfovi*, toho jména druhému, volenému římskému císaři, uherskému a českému králi a Jeho Milosti dědicům, též JMtské *p. rychtáři, panu purkmistru a radě města Domažlic, též starším obecním* nynějším i budoucím jakožto JMti Císařskou vystaveným nad Chody a právem jich úředníkům, že se chci v tom úřadu rychtářství Chodovského věrně, právě a spravedlivě chovati, purkmistru, radě, starším obecním poslušenství zachovati, tajnost rady nepro-
náseti, předně cti a chvály Boží i obecného dobrého s pilností vyhledávati, věrně raditi i ke všemu dobrému pomáhati, ortele a vejnosy spravedlivě podle konšelův činiti a v tom k každému, chudému i bohatému i zvláště vdovám a sirotkům spravedlivě se chovati a toho jináč nečiniti pro přízeň ani nepřízeň, pro dary, pro bázeň, ani pro žádnou věc vymyšlenou. Toho mi dopomáhej Pán Bůh všemohoucí. Amen.

*Přidej, sedláče, v robotě pile,
přidrži tě na dile — dýle.*

(Chodské přísloví).

Chodové platí na zámek do Domažlic.

Jaký plat	r. 1515			r. 1520			r. 1535			r. 1565/66			
	kop	gr.	d.	k.	gr.	d.	k.	gr.	d.	k.	gr.	d.	
Na sv. Jiří dědičného platu peněžitého .	68	59	4	68	59	4	69	4	4	69	4	4	nový plat
na sv. Václava dědič- ného platu peněž.	68	59	4	68	59	4	69	4	4	69	4	4	
letní plat z lesa . . .	10	21	3	10	21	3	10	21	3	10	21	3	
zimní plat z lesa . .	10	21	3	10	21	3	10	21	3	10	21	3	
velikonoční plat z lesa	—	—	—	10	21	3	10	21	3	10	21	3	"
potoční plat	2	30	—	2	30	—	2	30	—	2	30	—	"
plat z krčem	2	14	—	1	35	—	1	15	—	—	—	—	"
mýto z osekaného dříví	6	45	3	9	50	6	15	59	—	28	42	—	kdo nestaví.
plat hromničný od měšťanů v Domaž- licích	52	—	—	52	—	—	52	—	—	52	—	—	paušál za dříví.
sv. martinský plat od Chodů	51	—	—	51	—	—	51	—	—	51	—	—	
clo jináč mýto ze sil- nice mnichovské a brodské	44	18	2	40	16	4	64	15	3	112	24	5	
clo či mýto ze silnice klenčské	6	—	—	4	—	—	13	20	—	3	26	—	
clo či mýto ze silnice ostrovské ¹	1	22	—	—	34	—	1	—	—	1	55	—	padlo. v nově ohlá- šené.
clo či mýto ze silnice dražnovské	1	52	—	—	56	—	12	17	5	6	54	—	
rozličný příjem spolu s platy z travníků a luk .	29	31	4 ¹ / ₂	13	44	2	6	40	2	15	36	2	
Suma platů za rok .	356	15	2 ¹ / ₂	345	29	6	397	3	6	444	42	2	

Nad to přinášeji v letech 1515—1566 ročně kuřat 9 kop 54 kusů,
vajec 53 kop 20 kusů,
sýrů 9 kop 4 kusy,
plat ovsu v míře, jako olej se měří, ročně 3 kopy 16 měřic.

¹ Ostrov, původní název vsí u Mutěnána, nyní Wasserau řečené.

Švamberkům se zdál uvedený důchod skrovným, šroubovali Chody výše a ináč takže platili na *platech stálých*:

	kolem r. 1571			r. 1579			
	kop	gr.	d.	k.	gr.	d.	
platu na sv. Jiří a sv. Havla . . .	138	9	1	145	54	9	nechtějí odvádět. kuře à 3 gr., větší 3 gr. 3 d. kopa à 6 gr. kus à 4—5 gr.
berně svatomartinské . . .	51	—	—	51	—	—	
hromničné města Domažlic . . .	52	—	—	52	—	—	
plat z dříví	31	4	2	30	55	2	
plat potoční	2	2	—	—	—	—	
plat kuřecí v penězích	33	51	3	20	42	—	
plat vaječný	5	20	—	5	20	—	
plat letník za sýry	36	20	—	36	16	—	
osep (oves)	35	20	—	39	12	—	
Úhrn platů jistých . . .	415	6	6	400	20	3	
<i>Platy nestálé:</i>							
Clo silniční	64	31	3	127	18	—	stále společně se nedává.
činže z luk	6	48	—	—	—	—	
krčmenné	2	3	—	—	—	—	
plat z lesů	14	53	1	52	57	3	
obecní činže	2	59	—	—	—	—	stále společně se nedává.
úhrn platů nejistých	91	14	1	181	15	3	
roční suma všech platů . . .	505	21	4	581	35	6	

Kromě toho chodští sedláci pánům posílali na vilikum (pocut) za 2 kopy svého piva.

Jednotlivé vsi platily pak ročně takto (roku 1571):

	Svatojirský plat ¹			na svatého Martina			za dříví			kuřat	vaječ	sýr ²	ovsa	z luk	z po- toků
	kop	gr.	d.	kop	gr.	d.	kop	gr.	d.	ku- sů	kop	ku- sů	stry- chů		
Pocinovice	11	48	—	6	48	—	—	50	—	74	6	74	7	meclovské 2 kopě	—
Lhota . .	5	31	—	5	6	—	—	30	—	44	3 1/2	44	6	Hektor ze Breží 48 gr.	—
Kýčov . .	6	40	—	6	48	—	1	45	—	72	6	72	7	V. Zaklin 15 gr.	—
Mrákov . .	4	15	4	3	24	—	—	39	—	26	6	10	26	Jakub mlynář 30 gr.	—
Tumačov .	5	35	—	5	6	—	—	—	—	60	5	60	5	Král z Bořetína 36 gr.	—
Oujezd . .	8	10	2	8	10	5	1	15	—	52	4	20	52	od Krivonůsky 40 gr.	27
Stráž . . .	1	1	6	osvobozena			—	—	—	50	8	20	osvoboz.	u Brůdku 46 gr.	—
Chodov . .	2	35	1	3	24	—	—	39	—	26	2	10	26	Hodinář 23 gr.	—
Klenčí . .	6	2	3	5	6	—	1	45	—	70	5	50	70	Martin Hana 50 gr.	42
Postřekov .	8	10	4	6	48	—	2	3	—	84	7	84	7		53
Dražnov . .	4	50	4	3	24	—	—	54	—	36	3	—	36	neplati	—
Chudenino .	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Horosadly .	8	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ tolikéž na sv. Havla. — ² tak řečených maldřků (= syrečků i velkých kol).

Taxace panství Chodského roku 1622.

Peněžitě opatrný mistodržitel Karel Lichtenstein dával odhadovati konfiskované statky znalci nebo spolehlivými lidmi, aby věděl, „jak se každé panství v podstatě vynachází“, neboť spustlé či předlužené zboží nechtivali ujiti ani ti nejhladovější uchazeči španihelští a taliánští.

Do Domažlic poslal Jana staršího z Wiedespergara na Mutěnině, Vilíma Žákovce na Srbcích, Divíše Koce z Dobrše na Bystřici, Drslava Černína z Chudenic na Mělnicích, urovince to z okolí města. Přijeli in commissione taxatonis před svátky velikonočními a neobjevše vesnice po přehlédnutí register v hradě chodovském, psali v Zelený čtvrtek l. P. 1622 relaci do Prahy s omluvou, „že pro nepřiležitost času a sněhy po těch gruntech sjeti nikoli možné nebylo.“ *Žánek našli* na nejvýše spustlý..., vesnice summou vyšumované, lidí však v nich dostatek.

V Pocinovicích bydlí 44 usedlých a půl.¹ Kromě platů každý sedlák má za povinnost pánu nasekat a do domu odvézt tři vozy dříví, činí 133¹/₂ vozy. Chalupníků 15, krčmy 2.

Ve Lhotě osedlých 26, chalupníků 15, vejsadní krčmy 2, vozů dříví pánu 78. *V Klíčově* osedlých 37, krčmy 2. *V Medákově* osedlých s mlynářem (vyhořel) 17, chalupník 1, krčma výsadní, vozů dříví 51. *V Tlumačově* osedlých 32 a půl, chalupa 1, krčma 1, vozů dříví 97¹/₂. *Ve Stráži* osedlých 14, chalupa 1, krčma 1, vozů 42. *V Oujezdě* osedlých 29, krčmy výsadní 2, vozů 87. *V Chodově* osedlých 15, chalup 8, krčma 1, „dřevěných“ povozů 45. *V Klenči* osedlých 38, chalup 8, krčmy 2, kollatura 1, vozů 114; v té vsi dva chatrné mlejny. *V Postřekově* usedlíků 45, chalup 7, krčmy 2, vozů 135. *V Draženově* osedlých 20, chalupa 1, krčma 1, vozů 60.

Nemohši se více doptati důchodů, které by z těch gruntů chodovských vycházely — kromě lesů chodovských a jich obcíchných, ty spolu s lesy královskými na měřiče zemského, poněvadž jich na mnoze jest a na další rozhodnutí JMCské od nás zastavené jsou — takové napřed psané důchody popsati davše, jsme je šacovali takto:

Hrad neb zámek pustej 500 kop. miš.

¹ Při soupisech usedlých tenkrát počítali na jednoho usedlého (sedláka velkého lánu) 16 chalupníků, podruhů a tak při všech tehdejších konskripcích se objevují zlomky. Dosud po krčmách zbylo jméno chalupě „u Kyčmářů“. Kde ve vsi neměla vrchnost vejsadní hospodu, šenčil rychtář a když mu pivo „zkyjslo“, všelijak fortelně nutil sedláky, aby je vypili.

Stálého platu obojiho (při sv. Jiří a při sv. Havlu) a při sv. Martině, berně, platy z luk, za sejry, z prantův se vynachází in summa 262 kop 16 gr. 5 d. *Poněvadž Chodové tak málo platu dávají, žádné roboty nedělají a veliké svobody mají*, tedy klademe takový plat a důchody dole psané jednu každou kopu mišenskou za 50 kop a tak 262 kop 16 gr. 5 d. v taxe vynášejí 13.113 kop 55 gr. 5 d.

Ovsa skládají v jedné summě 205 kbelců, *kbelec* za 30 gr. učiní 102 kopy 30 gr., kopa za 50 kop učiní 5.125 " — " — "

Slepice dávají 658, každou za 6 gr., učiní 65 kop 48 gr., kopy každou za 50 kop pokládaje 3.290 " — " — "

Vajec platí 3180, což je 53 kopy, kopy za 24 gr., učiní 21 kop 12 gr., každou kopy za 50 kop . . 1.060 " — " — "

Po 3 vozech dříví, kteréž sami nasekati a do Domažlic anebo kam vrchnost jejich poroučí odvéztí musejí, t. j. 954 vozy, vůz po 10 gr., učiní 159 kop, kopa za 50 kop 7.950 " — " — "

Z potoků ročně 6 k. 20 gr., po 50 k. za každou kopy 216 " 40 " — "

Mejto menší 41 kop 3 d. ročně učiní v taxe 2.050 " 31 " 5 "

Krčem vejsadních 17 po 200 kopách jednu počítajíc 3.400 " — " — "

Kolatura jedna v Klenčí za 200 " — " — "

Summa summarum vši taxy celého panství toho 37.005 kop 57 gr. 2 d.

Co se lesů chodovských, jichž namnoze jest, a jich obecních dotejče, poněvadž žádnému žádných platů z nich nedávali, tolikéž rybníky při každé vsi i mlejny své mají, žádných robot nedělají a jiné svobody na privilegia svá se odvolávajice užívají, takovou zvůli a panství nevědouce, jak šacovati, při JMti císařské ratifikací (potvrzení) zouplna zastavujeme.

Pro důvěření toho vlastními rukami svými jsme se podepsali...

Při této taxaci chybí popis chmelnic a chmelniček, kteréž měli u každé vsi z té doby, když si Chodové sami vařili pivo po domácku, jakž názvy místních trati ukazují a také různé pinvice a pinvičky pod sklepy u selských stavení.

*Hde mají malou hromadu hnoje,
tám ceru nevdávěj!*

Selcká pyjcha, peklem dyjchá.

(Chodská příslovi.)

Boží Tělo v Klenčí.

Přípravy.

„Prosim vás, mámo, ještě jednou mi povězte, které kytky máme s Marjánkou natrhat“, zastavila se ve dveřích Hanýžka.

„Co nosíš v hlavě, že si ničehožnic nepamatuješ?“, plisní ji matka Králová. Uznává však nesmírnou důležitost nastávající slavnosti a proto znovu opakuje: „Každý věneček musí býti z devatera kvítí, musí mít tři klásky obilní: žitný, ječný a pšeničný, dubový listéček, z jedliny kvíteček a travičky svíteček. Pamatuj si, že v každém musí převládat jedna barva. Pro tátu bílé, aby nám bul milej; pro mámu z doušky materi ha dorotiho kvítí musí se věneček svítit; pro dívčí z pivoňek, růží, haby bula jednou milá muži“, starou řečí vykládá Králová prastarou zvyklost.

„A pro chlapce?“ ptá se všetečná Hanýžka.

„Chlapci musí být věneček voňavý i volavý“ v milém zadumání vzpomíná si matka. Srdičko¹, muškátek, boží dřevce², nejlepší na světě chlapčí věnec.“

Tot opravdu vzácné kvítí; neboť neroste na louce ani v lese, ale jenom v zahrádce a za okny. Muškátu mají za oknem dva košaté hrnce, také božího dřevce roste v zahrádce vedle máty a vošlejšku³ několik bujných keříčků — kde však má ubohá Hanýžka vzítí „srdička“? O to ostatní všechno není žádná nouze. O Smrtné neděli, když vynášela smrt, kvetlo ovšem jen májové kvítí a řeřicha, dnes však louky, podnivička, houvářky, meze, břehy a stráně všechno hýří prudkými barvami, neboť kosa se dosud luk ani nedotkla... Měsíčky i pantoflíčky, židovo peří, kůkalky, kočí mýdlo, kohoutky, mařiličko⁴, zvonečky i smetanka se zrovna nabízí děvčátkům, aby z nich uvila věnečky, které poneseš zítra v průvodu na hlavách i na rukou. Božítělový věneček dotýkaný, jaká to posvátná a ve stavení nepostrádatelná věc! Jeden se zavěsí na kříž nad stolem mezi obrázky, druhý se vloží za trám k jidašovým uhlikům, třetí se dá do truhly proti molům. Uhrane-li člověka nečistý pohled, vrazí-li se mu ohnival do tváře, do ruky, do kolena, kamkoli, lomcuje-li tělem zimnice, není jistější pomoci, nežli okouřiti nemocného věnečkem. Jako na otevřené rány není nad Bartolomějské máslo, tak při vnitřních chorobách nic není tak hojlivého jako zeměžluč a pak božítělový věneček.

¹ Srdcovka.

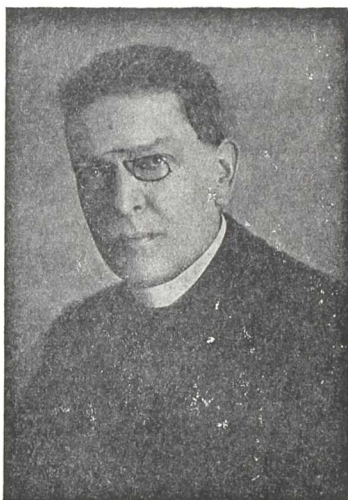
² Brotan.

³ Pažitka.

⁴ Sv. Panny líčko.

Nejen kvítí z polí a luk přijde se poklonit Božimu Tělu, také vody a rybníky musí být účastny této cti a slávy. V bahně na okrajích rybníků stojí vykasané děvečky, ostrým srpem sekají pod vodou mečovitě listy a stvolý vonného puškvorce, vyhrabávají je z vody na sucho a přímo je odnášejí na čistě umetenou cestu, kudy půjde zítra božitělové procesí.

A naše lesy ovšem nezůstanou pozadu. To právo neodvážila se zrušiti žádná vrchnost, že k Božimu tělu smějí sedláci do panského pro „májičky”.

Jindřich Š. Baar.

V myti „na Švábích” nad Caparticemi stojí břizky štíhlé jako panny. Dorůstající smrky rozdirají jím ostrým jehličím hedvábné šatečky a lesní Pavelka už se těšil, že k Božimu tělu mu sedláci myt vyčistí. Přiváželi do obce plné řůy těchto krasotinek a stavěli po obou stranách cesty, kudy zítra bude se procházeti sám Pán Ježíš. Každý pro ně před svým stavením časně zrána vytluče železnými sochory ve tvrdé cestě hluboké jamky, upevní v nich břizečky kamením a zemi, aby rovně stály...

Ani hospodyně doma nezahálejí. Naopak, ty právě mají nejvíce sta-

rostí a práce. Jejich dcerky půjdou za družičky, ponесou Panynku Marii, před Velebnou svátostí, budou postýlati cestu kvítím, cizí oči budou se na ně upirati, prohlížeti je, všeho si všimnou, každou chybičku vytknou, každou kytíčku pochválí. Nutno jim rukávce naškrobiti a vyžehliti horkou kouli skleněnou, pentle připravit, sukénky natrásti, fěrtoušky prohlédnouti, hedvábné a šustivé pentličky navázati. Při tom nesmějí zapomenouti ani na sebe, ani na muže, ani na chlapce. Každý v ten den musí mít alespoň jeden kousek na své obleči z brusu nový. Ševci, krejčové i šedličky⁵ celé noci před Božím tělem sedí a pilně se ohánějí šidlem a jehličkou, aby

Senoseč. Fot. Kopecký.

stačili. Skoro nespí ani nejedí, neboť vědí, že po tomto svátku si náležitě odpočinou, tolik práce že se jim nenahrne — až zase před martinskou poutí. Zdá se však, že největší pilno má učitelský mládenec Jindřich. Jeho sbor zpěváků a hudebníků rozutekl se mu už dávno po pastvách, lesích a polích, pase husy i krávy, shání kopřivy housatům a okřehek kuřatům, hraje čampuli a míč, palestrou odpaluje špačka, chytá ptáky, raky a pstruhy, školet se vyhýbá jako čert kříží a přece ještě dvě těžké povinnosti na ně

⁵ Švadleny.

na všechny čekají: zpěv o Božím těle a školní visitace. Obojí to vystoupení bude veřejné a nelze si je bez přípravy a zkoušky ani představit. Shání tudíž pan učitel napřed děti zpěvačky potom Maršíky a Marušáky, muzikanty z povolání, shání však i sedláky, klarinetistu Kubičkuc Kubu a flautistu Jehlika... Konečně ze školy otevřenými okny do tichého jarního večera zaznělo první „Kyrie elejson” — potom píseň: Nuž, cherubini, dolů sestupujte... a to byla poslední příprava na zítřejší a velikou slavnost...

Z románu Lúsy.

Průvod.

Dodlička věnečky pletla, zahrádku potrhala, ubrusy žehlila, mašle na svičky vázala, Martin s Hadamem ve středu ráno jeli do lesa pro „májičky”; odpoledne do Hory pro písek, a o Božím těle časně ráno točili se kolem oltáře. Celé Klenčí ten den vonělo puškvorcem, kterým každý hospodář tlustě postlal cestu před svým stavením. Štíhlé břízky zarazili do země, hmoždíře a stříkačku vytáhli z radnice, staré cechovní prapory zavěšili na ohromné tyče, policajt oblékl sváteční uniformu, na jilec šavle navlékl si věneček a po velké mši rozlehl se rána jako z kanonu, až okna v rámech zadrnčela.

Hned za ní na věži rozhoupaly se zvony, korouhve zavlály u chrámových dveří a za nimi jako nit z klubička vycházela řada dětí. Škola za školou, potřeckovská a dražinovská, po nich Němci — školáci ze Zdanova a Mlýnců, naposled drobotina z Klenčí. U Vávříčků už mihají se korouhve a teprve poslední dětské řady opouštějí kostel. Od plotny k oknu, jak zaduněl výstřel, skočily hospodyně, hrnce od ohně odtáhly a na průvod hledí. „Pro pána krále, to je nákyjch dětí, ja' pa' se všechny na světě vobživi”, křížují se v duchu a hledí dál, neboť za dětmi jde svobodná chasa. Chlapci napřed, klobouky v ruce a za pentlí každý kytku, v patách za nimi vyšlapují si děvčata. Hedvábné fěrtuchy měňavých barev hoří na slunci, šerky se červenají, naškrobené rukávce šustí — „jedna krása — to je nevěst — ha šecky chtějí pod čepec”. Ale není času obírat se dlouhým rozjímáním — hle — teď vycházejí cechy — před nimi kráčí muzika — za ní cechmistr — a ač slunce praží jako ve žních — přece mají těžké cechovní pláště a cylindry — klobouky, řada mistrů i tovaryši za nimi a nad nimi jako stožáry cechovní korouhve — tři mistři na třech tyčích každou nesou a ještě se potí a zavravorají, když se větřík o prapor opře. Sešla se dnes řemesla z celého okolí. Až z Mrákova jsou tu tesaři, z Tranova zámečník, šenkýři, řezníci, pekaři, pěkně v čtyřstupu vyšlapují za muzikou, jež hraje teď nábožnou písničku, ale po procesi spustí marš a odvede je na radnici a z radnice rovnou do hospody. I cechové přešli a za nimi drobnými krůčky jako andělíčkové malé družičky, každá pod věnečkem a ze sítí košíček plný kvítků v malých ručičkách. Při pohledu na ně plesá matkám srdce v těle a očima hledá každá tu svou, spatří ji, slzička vhrkne v mateřské

oko jako perlička a rty šeptají: „Dítě, můj dítě...“ A ještě není konec. Nová rána ozvala se vzduchem. Aha, to vynášeji Velebnou svátost. Pana učitele se zpěváky už je slyšet notovat „Zvěstuj těla“ — a za ním se vzdouvají jako vlna bílá, hedvábná nebesa. Nesou je známi sousedé, mezi nimi poslední na levo Martin Porazil. Sluší jim to, na nohách vysoké boty vyleštěné jako zrcadlo, kožené praštěnky s „išťerkami“ u kolenou, natřené žlutou hlinkou, kmotrovské dlouhé kabáty na sobě a každý na knoflíku pentlicí uvázaný klobouk širák — nesou nebesa nad panem farářem v pluvíálu a s Velebnou svátostí v ruce. Pan páter v rochetce cestou „kouří“, z kadietelny valí se mu modravý dým, ministranti v komžičkách cinkají zvonečky — a dál už se hospodyně ani nedívají. Přijdou teď ženatí muži a za nimi vdané ženy. „Do pa' by se na ty dědky s bábama koukal“, myslí si a chutě vrací se k svému vaření.

Bezovou aleji po puškvorci jako po zeleném koberci kráčí průvod od oltáře k oltáři — už i k Porazilům došel. Martin třímá tyč nebes a hrdě hledí na oltář. Líbí se mu, líbí se mu i ženy, jak u oltáře stojí. I jeho Manka se mu líbí, jak je dnes čistě oblečená, Martinka naporáděného chová na ruce, i Dodla Hadamová se mu líbí, jak na druhém rohu oltáře drží svoji Dodličku v náručí. Zapomíná na všechnu hořkost života, štěstí a spokojenost rozlévá se jeho nitrem a v duchu se modlí prostými slovy: „Dyž Bože, haby to hu nás bulo furt tak pěkný jako dnes“. Lidem se Poraziluc oltář letos obzvláště zamlouvá a Martin slyší za sebou šeptané chvály: „Či pa' je tuten voltář?“ ptá se kdosi z cizí vesnice. „To je Poraziluc“, vykládá mu ochotně domácí. „Morcky pěkný kytky sou na ňom — pivonky — řebiček, srdička — šhecko tu maji.“ „To mladá Hadamovo žena je takuvá zahradnice.“

Z románu Poslední soud.

U oltáře.

Mládenec Jindřich, jak dozněly fanfary, mávne rukou a pětihlasé motetto Palestriniho bez průvodu hudby čistě a nadšeně jása: Já jsem živý chléb, který z nebe sestoupil. Volá tak skřívánčí hlásek sopránu, kolem něho se vinou a proplétají ostatní hlasy. Oba kněží mezitím „dotýkají“ věnečky, jež jim zleva i prava podávají ochotné ruce.. Na to farářův mohutný hlas hlásá: Počátek evangelia podle sepsání sv. Matouše; hlásá učení, které se stalo duševním chlebem celého světa. Bystře poslouchají sedláci, chalupníci, řemeslníci, družičky, svobodná chasa, neboť kněz pročitá.. nejvznešenější rodokmen Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahamova. A sotva že kněz políbil knihu, všecko s ním padá na kolena a vděčně volá: Chléb s nebe dal jsi nám, Pane.. a úpěnlivě prosí: Od blasku a záhubné bouře, vysvoboď nás, Pane!..

A tu se oslavuje zázrak nad zázraky, hluboké tajemství života, záhada klíčení obilního zrna, tajuplná proměna jeho v pokrm a tělo. Lány obilí,

ozimních žit a pšeníc počínají se vlniti po stráních a kopcích, metati do výše vousaté klasy, stavěti se na kolenkách dutá stěbla, šustiti dlouhými, úzkými listky jako praporky. Nad nimi tam v polích vznášejí se skřivani, šediví jako hrudky horské země, ale veselí a radostní jako ta jejich perlivá písnička. Včely a čmeláci spokojeně bzučí, zelené kobyly a mihavá „šidla“⁶

⁶ Vážky.

v opojném štěstí chvějí se svými průsvitnými křídly a naslouchají těm cvrčivým, jednotvárným zvukům jako nejkrásnější melodii. Jenom motýli, páví oka, admirálové, bělásci, otokárkové a perleťovci kolébají se na svých žlutých a modrých křídlech, jako by neviditelná ruka sypala na svět květy z kouzelné říše.

U oltáře ohýbají se všechna kolena před sněžnou svatou hostií; neboť ona plně odpovídá naší hmotné představě o Bohu. Nikdo se nediví, že chléb a víno, pokrm a nápoj, mění se v tělo a krev, neboť se denně přesvědčují o tomto zázraku na své vlastní oči. To jest v pravdě podstata veškerého života tělesného i duchovního, jediná způsob a důstojná Boha a člověka. Chléb stává se Bohem, Nejsvětější svátostí, které nutno vzdáti nejvyšší čest a slávu.

Zvěstuj těla vznešeného, jazyku náš tajemství! Zpívá kostelní sbor, hned za nimi cinkají zvonečky a nebesa, která nesou sedláci, pohnou se kupředu...

„Tak to má být“, libují si sedláci. „Kdo oře, seje, žne, kdo se stará o chléb, ať také nese nebesa nad tímto chlebem nebeským...“

Všecko zpívá a jásá, takové splynutí člověka s Bohem naplňovalo celou zemi, že se podobala v té slavnostní chvíli samému nebi. —

Z románu Lůsy.

Dokud se urodí u Houjezda a Draženova žito na chleba a u Klenči budou mít dost dříví, dotud bude u nás [na Chodsku] dobře.

(Chodské pořekadlo.)

H á d a n k a.

Kerá rybička je nyjmenčí?

(Odpověď: Kerá má vocásek nyjbílž u hubičky.)

Fec. arch. Vaněk

Zámek v Trhanově.

E. Tšída:

Rychtář Krištof Hrubý píše z Brna své ženě Voršile.

Mezi listinami týkajícími se chodského, neb jak v listinách těch česky psaných se vesměs píše, chodovského povstání, uložených v archivu ministerstva vnitra (C 77. 1—14) nalézá se spis ze dne 3. července 1693, v němž plzeňští krajští praví, že Krištof Hrubej, rychtář z Draženova, jest z těch tří sedláků nejvzácnější. Z různých spisů, zejména pak z rozsudku samého vidno, že duševním vůdcem chodské vzpoury proti

M. V. Lamingenovi z Albenreutu byl tento chodský sedlák, který v prvním rozsudku odsouzen byl k smrti, v druhém pak byl stejně mezi třemi z nichž jeden pověšen býti měl, kdyby (jak rozsudek praví) nebyl dne 1. června 1695 zemřel a vinu svou přirozenou smrtí odpykal. Rozsudek praví dále, že po Křištofu Hrubém byl nejčelnějším a nejzatvrzelejším vůdcem Jan Sladký. Malé psaníčko, nalezené ve spoustě německých listin, působí mile svou upřímností. Nepsal je Hrubý sám, ale jistě, že je podepsal.

Pán Bůh s námi!

Má nejmilejší Voršilo, nemohl jsem opomenouti, abych Tebe s těmito řádky neměl navštívit. Oznamuji Tobě, že jak jsem do Vídně přijel, tehdy hned v pěti dnech jsem musel do země moravský do města Brna s jedním pánem skrze naši věc jeti, kdežto ještě dnešního dne zůstávám a brzo pak myslím se zase do města Vídně navrátím. Co se mně dotýče, já chvála Pánu Bohu v dobrém zdraví a štěstí jsem, než mně velice teskno jest, že Tebe a mých milých dítek viděti nemohu, však doufám, že se brzo stane, že se v dobrém zdraví všichni shledáme. Prosím Tebe, má nejmilejší Voršilo, pamatuj na mně s modlitbou svou, aby mně Pán Bůh dále v té neznámosti, ode všeho zlého chrániti ráčil tak, abychom se mohli ve zdraví shledati. S tím Tebe a všechny milé dítky na stotisíckrát pozdravuju i v ochranu Boží poroučím a zůstávám, má nejmilejší Voršilo,

Tvůj upřímný manžel až do smrti

Křištof Hrubey

P. S. Správu také činím, že zde
v Brně čtyři neděle zůstávám.

V Brně dne 12. měsíce maje 1693.

Adressa:

[intercept: (dopis zachycen)]
18. maja 1693¹

Toto psaníčko náleží mé nejmilejší manželce Voršile Hrubý do
jejich vlastních rukou k dod[ání] do
vsi Dražianova

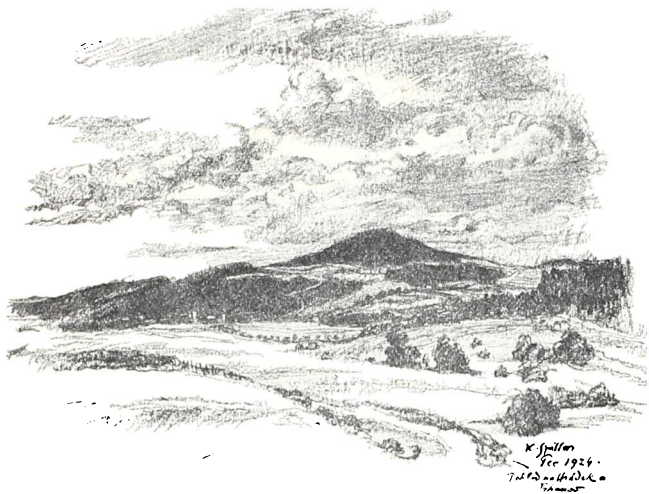
*Kdo se starým mravům přičí,
svůj rod, národ ničí.*

¹ Jinou rukou.

(Chodské přísloví.)

Dear Lady Emma's

1. Thymias, 2. Rosale, 3. Rensch, 4. am Rensch,
 5. neps, 6. Albus, 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835.

K. Špillar: Pohled na Hrádek a Trhanov.

Vzpomínka na Chodsko.

Chodským krajanům v Americe věnuje Alois Ječmínek-Hrádecký.

Stýská se mi, stýská,
po tobě, náš kraji,
vzpomínky když v duši
mě se rozehraji.
Kéž smím ještě jednou
spatřit naše hory,
jejichž boky skalné
věnčí temné bory!

Co pak asi naše
Domažlicko dělá?
Čerchov se teď jistě
celý sněhem bělá, —
strmý, vážný Čerchov
i Haltrava táhlá, —
jak mé srdce chvátí
vzpomínka ta náhlá!

„Buly jinčí časy“,
když za mořem v dáli
hluboké ty lesy
na mne se tam smály.
Ale co se v moře
minulosti ztratí,
to se nám již nikdy,
nikdy nenavrátí...

Můžeme být hrdi
na ten kraj náš rodný,
který Čechy chránil,
aby nikdy škodně
nájezd neubližil
národu a zemi,
jichž Chod hájil věrně
silami vždy všemi.

Nepřátelské voje
k zemi když už tihly,
tu se chodským krajem
čakany jen mihly,
a hned prchal divě
vrah zas cestou zpětnou,
dostav při tom vždycky
něco na pamětnou.

Když pak Lomikar vzal
lidu chodská práva,
Kozina šel na smrt —
zlá to byla zpráva.
Ale Chodsko v nitru
nikdy nezdoláno,
uvítalo znovu
svobody své ráno.

Ty náš rodný kraji,
v každé téměř chvíli
myšlenky mé rády
toužně k tobě pílí.
Bůh tě opatruj a
žehnej tvému lidu,
aby opět zkvétal
za míru a klidu.

Tato báseň bývá přednášena při slavnostech Domažličanů v Chicagu.

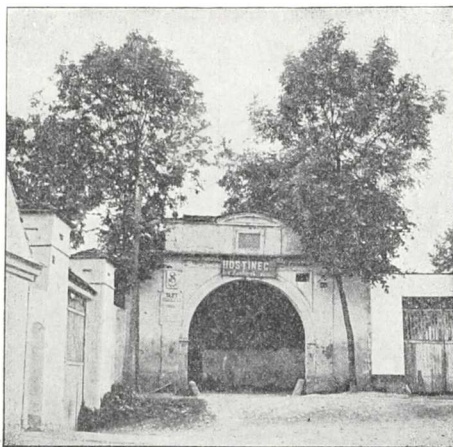
František Teplý:

Jan Sladký - Kozina, selský mučedník chodský.

Rod Kozinů patří mezi nejstarší na Chodsku. V městské knize domažlické¹ roku 1594, 22. července uvádí se za svědka o meze starý Jan Kozina z Oujezda. Po něm známe Vávru Sladkého z Oujezda. První ka-

¹ Kniha snesení fol. 135.

tastr z r. 1652 v Újezdě nezná žádného toho rodu, až revise berního soupisu, tak řečená rule z roku 1679 praví, že na rozdělené živnosti Adama Krutiny sedí Mates Krutina a Jan Sladký, každý s 34 $\frac{1}{2}$ strychy orné půdy a luk na 3 vozy sena. Porostliny, pastvy, lesy tenkrát nezapisovali; měli tedy sedláci větší výměru. Aspoň ke statku obou našich hospodářů náležela široká poloha nad mlýnem řečeným Trhanov, známá „Kozinovská“, až na úpatí Čerchova se táhnoucí. Revise berní z téhož roku 1679 klade do Tlumačova sedláka Jiljiho Kozinu se 66 strychy půdy. Klencké a domažlické matriky něco vysvětlí. Mám totiž za to, že rod Kozinů přešel na

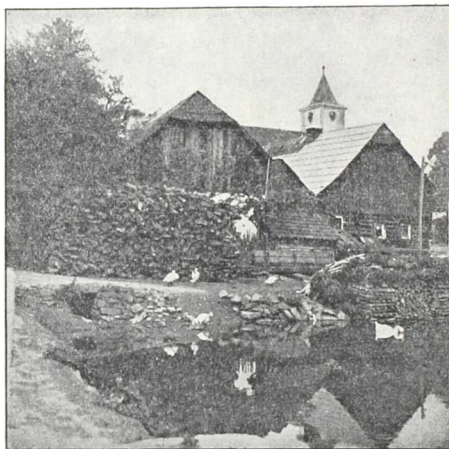

Rodiště Jana Sladkého-Koziny v Houvěždě.

dědictví do Tlumačova, živnosti se ujal — některému z nich kdysi podle libezného chování řekli Sladký, kteréžto jméno i s původním potomkům zůstalo. V Tlumačově hospodaři r. 1640 Havel Kozina s manželkou Kateřinou a současně Jan Kozina. V jiné chodské vesnici se se jménem Kozina nesetkáváme. Bratránkem Havla Koziny mohl by býti Jan Sladký, syn Vávry Sladkého z Oujezda.

Náš Jan Sladký narodil se v Oujezdě dne 10. září 1652 a pokřtěn v kostele domažlickém. Otec Jan, matka Anna. Kmotři Jan Elichar, Vávra, Kristina, Barbora Krutinová, Anežka Ledvinová. Roku 1670 odfařili Oujezd

od Domažlic ke Klenčí, kamž potom ves patřila duchovní správou až do josefinských úprav kolem roku 1784. Proto už oddávky zapsány v Klenčí a sice dne 9. května 1678, jsa ve věku 26. roků, vzal si Jan Kozina za manželku o 7 roků starší Dorotku Pelnářovou z Oujezda. Svědci: Andres Ledvina a Frydrych Sladký. O upřímné náklonnosti nových manželů snad svědčí ta věc, že jako ženich a nevěsta kmotrovali 10. února 1678 dceruše Barboře oujezdského sedláka Adama Podestátá, a také to, že za 4 měsíce po svatbě dne 18. září 1678 narodil se Kozinovi nejstarší v řadě jeho děti syn Jiří. Při křtu na ruce ho držel Jiří Zýka, za svědky

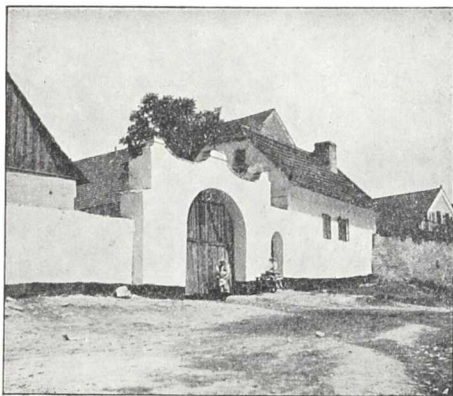
Partie z Houvězda.

postáli Ondřej Ledvina s ženou svou Annou a Anežka Podestátová.

Z důvodů hospodářských tenkrát vrchností po roce 1652 dělily živnosti, tak v Oujezdě grunt Adama Krutiny (69 strychů poli) na stejné díly. Jedna zůstává synu předešlého majitele též Adamovi, druhou ujímá otec Jana Sladkého, patrně s Krutiny příbuzný, vrátiv se z Tlumačova do Oujezda. Starý Jan Sladký † r. 1674 21. března a do Klenčí pochován; jeho žena zemřela až r. 1682. Polovici někdejšího statku Krutinova ujali synové Vavřinec a náš Jan Sladký, tudíž stali se čtvrtlániky.

Jan Sladký se svou ženou mezi oujezdskými sedláky nezajímali

zvláštního postavení pro jmění, neboť hospodařice na čtvrt gruntu o skývu chleba dost zápolili; leč jako lidé tiší, zbožní, laskaví a dle možnosti obětavi těšili se značné vážnosti. Chudí i bohatí zvali si je často za kmotry — v Oujezdě: Petr Weiskopf, Ondřej Rada, Matěj Ledvína, Matouš Krutina, Adam Podestat; v Draženově kovář Šidlo. Matriční pisář zapisuje: Jan Slatkij, Dorota Sladka, Slatka, Slatkin, ale též Jan Sladkey neb Kozyna, Jan Kozina, Dorota Sladká jinak Kozynová. Po tragické smrti Kozinové v letech 1696—1707 přišla vdova do Klenčí kmotrovat ještě šestkrát. Doživila 70 let umřela r. 1715, 8. srpna. Svému muži porodila 6 dětí, samé

Kozinův statek v Draženově.

hochy, přečkali ji jen dva: Jiří a Adam. V r. 1687 ztratili Kozinovic z Oujezda 3 synky, r. 1693 čtvrtého.¹

O prvorozeném synu Jiříkovi matriky mlčí; buď umřel, anebo se přizemil daleko, protože vdova Kozinova po smrti mužově hospodařila ještě 15 let a odešla na výměnek teprve po 15. listopadu 1710, kdy mladší syn Adam se oženil s Markétou Ledvinovou, dcerou rychtáře z Oujezda. Z tohoto manželského spojení narodili se čtyři synové a dvě dcery a tito stali se zakladateli všech rodin s příjmením Sladký na Chodsku.

Kozina dle všeho, co o něm víme, byl muž klidný a rozvážný. Začal-li boj o práva lidu selského, měl k tomu vedle důvodů obecných též vlastní;

¹ Podle důkladných výpisků matričních J. Š. Baara opravuji tímto některé vývody ve své knížce: Chodové a páni z Lamingenů, ed. 1906 str. 56—58.

neboť mladší Lomikar založil na půdě oujezdské, selské, v lese oujezdském velkou pec, k níž přibral i kozinovskou louku a bažiny. Již r. 1681 přichází první zápis v klencké matrice: Daniele Svačiny „ex Hochofen” — z Pece.

Je zajímavé spatřit místo bývalé pece či jak nyní lid je nazývá kychtu. „Kychta” dělí opravdu konec chodských gruntů na dvě větve; pravá končí u chalupy číslo 1 panské. Poznáme nade vši pochybu, že Lomikar stavěl v lese oujezdském, nikoli ve svém a to asi proto, aby dostal větší spád pro vodní sílu na stoupy železné (hamr).¹ Také trhanovský hřbitov stojí

Kozinův pomník na Hrádku.

na kozinovské dědině, odtud „jít na kozinovskou” značí eufemismus smrti.²

Jan Sladký-Kozina prý byl muž prostřední, silné, jak říkávají křovité postavy, povahy odhodlané a rázné, celý beze lsti. Neuměl prý čísti ani psát; jen vrozená výmluvnost ho postavila za řečníka bratří Chodů v boji proti vrchnosti. Převor kláštera domažlického Arnošt Papstmann na základě staré knihy napsal o něm do kroniky: mezi těmi Chody [kteří svobody hájili a trýznění panskému přítrž učiniti chtěli] byl muž jménem Kozina, člověk venkonce ušlechtilý a výmluvný, který záležitost svou a svých³

¹ kychta je starý název pro ústí vysoké pece na železo.

² Sdílel prof. J. Hruška.

³ doslovně: Kozina vir ceteroquin generosus et facundus, qui suam suorumque causam iustitiae titulo defendit.

zcela dle práva obhajoval. Nedlouho potom obžalován jest Kozina od svého pána ze zločinu vzbouření, uvězněn, hrdla odsouzen a v Plzni na šibenici oběšen. O dni popravy prý pronesl slova, jimiž pro svou nevinu (neboť pravil, že nevinně byl k smrti odsouzen) svému pánu a vrchnosti označil, že do roka umře a duše jeho že se octne na soudu Božím..., což se vskutku stalo, o několik dní dříve než lhůta vypršela...

Nechci zamlčeti, že nynější pozemkovou parcelací se částečně naplnilo staré proroctví chodské, dosud v ústech lidu živé: „Kozinovská musí se vrátit rodu, až bude sedět na statku deváté koleno. —“ Z lásky opředli Chodové postavu Jana Koziny-Sladkého směsicí různých pověstí, z nichž k některým podalo podnět čtení povídky Karla od Boženy Němcové a Jiráskových Psohlavců jakož i zmatené výklady Weislova Chodského sporu, který uveřejnil r. 1848 v časopisu Panorama.

Č á r y.

Vobrátilo se mi pocazení,
že mne zanechalo potěšení.
Já buru na ruby sukně nosit,
eště se mne bureš, chlapše, prosit.

*K manželství nemají být oba hezci a oba chytří; ale
vždy jeden takový a druhý makový, aby si nemohli
vyčítati — pak se vydaří ženitba i děti.*

*Podlešáci — jak vrabčáci —
stále se z Čech vypravují a nikdy nejdou —
naopak je jich čím dál tím víc.*

*Kdo nedá čest Pánu Bohu,
od toho ji chtít nemohu.*

(Chodská přísloví.)

Rodokmen Kozinův.

Jan Kozina z Oujezda 1594

Vávra Sladký

Jiří v Draženově
mž. Barbora

Frydřich v Újezdě
mž. Anna, roz. Eljeharova

Jan
* 1596
odd. 1648, 10/1
v Domažlicích
+ 1674, 21/3 v Oujezdě
mž. Anna Havelovic
* 1629, + 1682, 14/2

Sladký
(Vondráš v Draženově?)
mž. Anežka
+ 1682, 10/8

Maruše
* 1631, 18/8

Jiří
* 1653, 5/4
mž.
Kateřina

Ondřej
mž. Anna
odd. 1677, 19/1
mž. Vávra
Narus
z Chodova

Anna
* 1650, 30/8
v Újezdě
mž. Dorota

Jan
* 1652, 10/9
odd. 1678, 9/5
+ na šibenici v Plzni 1695, 28/11
mž. Dorota, roz. Peňatova
* 1645, + 1715, 8/8

Alžběta
* 1682
13/12

Barbora
* 1675
+ 1676

Ondřej
* 1679
29/11

Alžběta
* 1682
14/2

Jiří
* 1688
18/2

Jiří
* 1678
18/9

Ondřej
* 1680
19/2
+ 1687
14/1

Matěj
* 1682
7/11
+ 1687
15/11
mž.
Marketa
Ledvinova

Adam
* 1685, 6/6
odd. 1710
15/11
+ 1687
24/8

Ondřej
* 1687
24/7
+ 1687
27/5

Matěj
* 1689
12/4
+ 1693
27/5

Jan
* 1716
4/1

Antonín
* 1718
13/6

Vavřinec
* 1721
30/5

Adam
* 1724
11/2

Dorota
* 1725
12/3

Kateřina
* 1731
19/3

František Teplý:

Císař Leopold posílá Kozinu na šibenici.

Anno 1695, dne 9. Septembris.

Císařské nejmilostivější nařízení na některé nepokojné a rebelské poddané,
jakož i také jejich vůdců se týkající.

LEOPOLD z Boží milosti zvolený Římský císař, též v Uhřích
a Čechách král etc.

VYSOCE UROZENÍ A UROZENÍ, DŮSTOJNĚ VELEBNÍ A
POCTIVÍ MILÍ VĚRNÍ NAŠÍ!

Dali jsme si obšírně v poslušné oddanosti vedle actis inquisitionis referirovati a přednésti vaši poniženou zprávu a dobré zdání i komisionelní relaci v záležitosti rebelantských sedláků chodovských, kteří se Naším nejmilostivějším decisis [= nařízením] několikráte tak opovážlivě na odpor postavili, že manu armata [= zbraní] museli být pokořeni a rozeznáni — hlavně pak to, co se týká jejich potrestání. Jelikož pak zločin jejich tak zle jest kvalifikovaný, že statui politico [= poměrům politickým] na tom na výsost záleží, aby oni jakýmsi exemplárním a dobře zaslouženým potrestáním opatřeni byli, tož ráčili jsme se milostivě resolvírovati a odhodlati na způsobu tomto:

Primo: že jeden z těch tří hlavních strůjců povstání totiž: Jan Selner jinak Čtverák, Křištof Hrubý a Jan Sladký a sice ten, kterého vy za největšího provinilce naleznete, provazem se světa odpraven a executio jeho v Našem královském městě Plzni vykonána býti má. Ostatní dva mají pracovati po deset let v železech a poutech na příkopech pevnosti v Komarně, v království Našem uherském.

Secundo: co se dotýče Adama Etzela a Davida Forsta, rozhodli jsme se nejmilostivěji odsouditi je ad instigationem et ad relegationem [= na pranýř a k relegaci] a tudíž jsme našli, aby byli posláni ke dvouleté práci na šancích do Raabu hned, jak příslušná korrespondence o tom ještě se vyřídí.

Tertio: není ovšem bez důvodu, že tito vámi na tři classes roztrídění delinquentes trest od vás naleznutý docela dobře zasloužili, jakž i com-

missio nejpoddaněji radila: poněvadž ale v podobných případech vzpoury má se modus zachovávat, ut poena sit ad paucos [= aby jen málokterí potrestáni], terror autem ad multos [= postrach však zasáhl mnohé], uvážili a nalezli jsme nejmilostivěji, aby ty personae v první classis specifikované totiž: Adam Podestat, Frydrych Kozliba, Jan Strnad a Mates Just jednoročním opere publico dominico [= práci obecní panskou] v železech a poutech zaopatření byli, k čemuž je odsuzujeme. Ostatní pak po předchozích ostrých revertaliích a vážném výslovném závazku, že už nikdy více k takovým zapovězeným a nanejvýše škodným schůzkám se vynajiti nedají, z arrestu propustě a na povinnou poslušnost a poddanost ku vrchnostem je poukažte.

Konečně a quarto ohledně Blažeje Dunckla nejmilostivěji nalézáme, poněvadž se vydal na cesty nejvyš trestuhodné a také největší příčinu zavdal, že tito nepokojní lidé až ad extrema dojiti nechali, ... aby tříletým vězením na Našem pohraničním hradu Raabu v království uherském potrestán byl... Tuto Naši konečnou resoluci oznamte skrze náležitý úřad delinquentibus a potom poslušně vykonati dejte: tak se naplní Naše nejmilostivější vůle a rozkaz.

Dáno v Ebersdorfě...

LEOPOLD m. p.¹

Po smrti K. Hrubého v žaláři padl los oprátky na Kozinu, poněvadž byl nejvýmluvnější, Chodům nejmilejší a neústupný hlaváč, kterýž poslední ze selského poselstva (a snad ještě jen donucen) žádal o milost. Lomikar se ho bál ze všech nejvíce — proto usiloval o jeho smrt.

Dr. Weisl:

Pověst o smrti Kozinové na šibenici.

Zmužile, bez všelikého znamení bázně před smrtí, zpívaje zbožné písně, jak dosud u lidu zpěvem se udržují,² kráčel Kozina středem zevlujícího lidu k popravnímu místu. Jeho žena, vedouc dvě malé děti za ruce, ho doprovázela, s ní 68 chodských sedláků s dětmi na smrtelnou exekuci

¹ Přeloženo z německé kopie místodržicím v Praze adresované ve knize: Weingarten Codex 578. Akta k procesu nalézají se v archivu min. vnitra v Praze.

² Piše r. 1848 MUDr. Weisl v Chodském procesu.

pro postrach do Plzně komandovaných. Ubohá, vyčerpavší veškeré své síly uprostřed cesty klesla na kolena. I musela se na chvilku posaditi. Z útrpnosti z diváků mnozí páni a paní vhodili ji peníze do klína. Kozinová vzhopivši se, vmetla stříbrňáky za dárci volajíc: Nechte si vaše peníze ha vraťte mi mého muže nevinýho! — Leč křik její v šumu zanikl, průvod šel dál k šibenici. Zde políbil Jan naposled ženu, děti, kynul na rozloučenou bratřím—Chodům, za něž umíral, vystoupil na žebřík a ohlédl se kolem, jeho oko od nebeské oblohy spočinulo na vlnícím se davu — hle, tam na koni nepřítel jeho i sedláků, vítězně se usmívající Lomikar. Bledý obličej žalářem ztrýzněného oujezdského robotníka jako by polily červánky, v jeho oku se zablesklo a mocný hlas se rozlehl: „Lomikare, Lomikare! Do dne ha do roka budeš se mnou státi před soudnou stolicí Boží, tám se vokáže, hdo...” Kat v tom již hozenou smyčku na šiji přitáhl, žebřík podtrhl a výmluvná ústa Kozinova oněměla navždy... roku 1695, 28. listopadu...

Jaroslav Vrchlický:

Balada o smrti Jana Koziny.

Ó přesmutná to novina,
jí zná už každá ves,
že dobrý náš Jan Kozina
pod rukou kata kles'!

Ó plzeňské ty náměstí,
nám v žilách tuhla krev!
Co v naše velké neštěstí
je veliký náš hněv?

Nic — zrno padlé pod žernov,
nic — udupaný klas!
Jen vzlyk a pláč, nemáme slov,
sirotou každý z nás.

Ti páni mají ve ňadrech
jen kámen nebo troud,
že mohli nám jak na posměch,
ten hrozný vyřknout soud.

A přišerou byl jejich kat
a na ďábla se zvrh',
když pláčem našim nedojat
oprátku v oko zdrh'.

Co platny naše výsady?
Co pergamenů sta,
když nešlo to, ach, bez zrady
a ve všem byla msta!

Ó plzeňské ty náměstí,
my v poutech stáli tam,
a němi byli bolesti,
když on se zjevil nám.

Šel, buben zněl, ó jak se tměl
skrz černé sukno zvuk!
Šel hrdý, vzpřímen, nám však vřel
ve srdcích ještěr muk.

Na stupni stál a katu prál:
„Jen málo, brachu, shov,
zřím tady samý trud a žal
a vic než tisíc vdov!

Zřím tady sta sklopených hlav —
a to já nemám rád,
ten lid je tu jak tupý brav,
ať jde! — Nač tady stát?”

A odpověděl jemu kat:
— Co věru nevidíš?
zde musí stát z nich každý spjat,
na nohou želez tíž;

zde musí tebe viděti,
jak na popravu jdeš,
a musí k tomu mlčeti
ta zbujná selská spřež. —

Tu děl Jan Sladký: „Lide můj,
to smutná pro tě věc,
však dobře tak, proč byl jsi hnůj
a proč jsi skláněl plec!”

Jan Paroubek: Trhanov.

Tu děl Jan Sladký: „Lide můj,
to není konec však,
při právech svých ty pevně stůj,
buď volný vždy jak pták!

Však Lamingene, tyrane,
ty vem těch slzí proud,
než dnešní den v rok zaplane,
na boží zvu tě soud!

Tam povím tobě, lidu pot
jak převzácná je věc.”
V tom bubnů hřmot jak o překot,
v oprátku sklonil plec.

A děsný mžik — a jeden vzlyk
a tma objala nás,
když propustil nás žalářník,
nám scházel zrak i hlas.

Ó šumavské vy pralesy,
ó zřídla zvonivá!
Váš zpěv nás teď jen poděsí,
neb nám se vysínivá!

Vším zní ta smutná novina,
ji zná už každá ves,
že dobrý náš Jan Kozina
pod rukou kata kles’.

Však rok a den to pouze jen,
Bůh tak to nenechá!
Na věčný soud jde Lamingen,
to naše útěcha!

Z knihy Česká epika str. 351.

Kdo cti nemá, nerad ji vidí na druhých.

*U božáku [zarmoucenci] otevři srdce,
chudému — ruce.*

(Chodská příslovi.)

František Teplý:

Pověst o smrti Lomikarově.

Vypravovala r. 1906 Anna Baarova z Klenčí.

Na lidskej soud Kozina nic nedal. Dyž stál na šibenci, vykřik' na pána: „Lomikare, do dne ha do roka Pámbů nás rozsúdi...”

Lomikar tomu nevěřil, smál se. A když byl rok, vystrojil trachtaci na tranovským zámku. Vo půlnoci vstál za stolem, nalil si skleničku vína a zavolál vesele: „Kozino, chybáš, rok pryč a já tu ještě!”

V tom stál ve dveřích černej pes s vohnivým jazykem. Lomikar pád' a bylo po něm. „Ten zlej” si pro něho přišel...

Z knihy: Chodové a páni z Lamingeru, r. 1907 str. 67.

Jan Fr. Hruška:

Chodské obžinky.

Uveřejněno v čas. Plzeňsko r. 1925, str. 101.

Denní život na starodávném Chodsku řídil se dvěma děděnými ctnostmi: příčinlivostí a spořivostí. Bedlivé a vytrvalé práci musely si navykati i děti od školních let, ba v některých věcech i před nimi, takže se práce stávala chodskému člověku nutnou přirozeností, a spořivost, podporovaná jednotným krojem z trvanlivých látek domácího díla i pěstění, začínala se — jak starší podnes podle starého mudrosloví radivají — od huby. „Hubě začni hovit a hnedle nebude dát do ní, co mít muší.” Proto „pořadovný” stůl vládl na starodávném Chodsku všeobecně, stejně prostý u zámožného sedláka jako u jeho podruha. Ale zato si dopřávali staří chutnějšího sousta, a obyčejně v míře nepřebeberné, o významných dobách a obyčejích v roce, o velkých svátcích a o všech slavnostech rodinných, zavíraje do toho i křtiny a zvláště hlučný úvod, jenž býval pospolitou slavností celé řady známých matek, tet i kmoter.

„Svět čas a Pán Bůh tě dá zas!” To zděděné přísloví bývalo tu nejen omluvou proti významné kmenové střidmosti, nýbrž i příkazem egyptské hojnosti plných hrců.

A takovým „časem” považovány byly do nedávna také obžinky,

při kterých hlásila se k slovu hospodářova uznalost a hospodynina zdvořilost k dělným rukám ženčů, kteří zvláště za starodávného hospodaření beze strojů museli v trvalém, opravdovém potu tváří vykonati o žních dilo obdivuhodné vytrvalosti.

Dva hlavní požítky byly přední stránkou starodávných obžinek, hojnost jídla a po něm hlučné společenské veselí.

Dobrá hospodyně měla již den předtím k obžinkám plnou hlavu starostí a plné ruce práce s přípravami. Obyčejně se pekly koláče a těch muselo býti až do nerody domácích i ženčů, sousedů a známých, a to se všemi dětmi, které měly právo přijít na obžinky. V samý den obžinek smažila na másle šišky, které byly na starodávném Chodsku hodně veliké, jako želvy, a po šíškách pochoutku pro zmlsanější, listy, které se smaží v másle a jsou váleny z vaječného těsta, zadělaného sladkou smetanou.¹ Pro rozmanitost a na větší výběr, „kdo má co rači“, pekávaly se též buchty, velikosti jako hodně cihly, jedna vedle druhé na celou šířku pekáče. Ostatní vařivo řídilo se uměním hospodyně a chuti ženčů. V tom už nebylo pravidelných závazků. Nějaká dobrá smetanová omáčka s „vařenými buchtami“ (kynuté knedlíky), které dovedou chodské hospodyně dosud vařiti se zvláštním mistrovstvím, velké jako hlavy a kypře prokynuté „jako huzda“. Že spadají obžinky do zrání hrušek, dávali někde přednost omáčce hruškové. Obě pak vytlačeny kávou od té doby, co tento „pancký“ nápoj všeobecně zavládl i v našem odlehklém kraji, ačkoliv tu bylo proti němu velké nepřátelství, zejména u mužů. Znáám řadu statných Chodů, kteří dosud nepožívají kávy. Masa při starodávných obžinkách nevařivali; souviselo to jaksi s významem věci, která oslavována, aby se předkládalo na stůl z božího nadělení na vlastním poli, v sadě i ve stáji, jedině pivo přikupováno a to v hojnosti, co hrdlo ráčilo. Tato zpráva má svůj zvláštní zvuk, protože staří Chodové nepívali rádi piva; ve všední dni vůbec nepřišlo na stůl, o nedělích a svátcích málokde, ledaže se z něho vařila tu a tam pivní polévka, která zejména nosivána chodskými kmo-trami do šesti neděl. Jsou staré zprávy, že nikdo nechtěl na staré chodské vsi čepovati pivo. Trhanovská vrchnost nutivála k tomu rychtáře, když mu na kanceláři odevzdávali právo.

Hojnost jidel již pouhým pohledem musela vyvolávati veselou náladu zúčastněných. Viděl jsem obžinky na myslivně pod Čerchovem, kde hospodyně, sestra universitního profesora Thomayera, napekla ženčům tolik koláčů, že se roznášely a předkládaly v krosnách na prádlo. Stará nádenice Hopka, na jedno oko slepá, kterou jsem po léta znával jako upracovanou a starostlivou ženu a matku v stálém vážném zamyšlení, když spatřila tu hojnost koláčů, dala se do tance a zpěvu a strhla k nevázané veselosti celou obžinkovou družinu dříve ještě, než zasedli k jídlu.

Vlastní obřad obžinkový začínal se jízdou z pole s posledními snopy

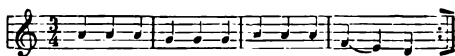
¹ Na Práchensku u Volyně sluji „boží milosti“.

pozatého obilí. Pacholek, který býval obyčejně „krajanem“ ženců, to jest začínal práci a vedl celý řad ženců za sebou, nechával na tu jízdu obilí jen tolik, aby se na něm na voze směstnali všickni ženci i s jejich dětmi. Vůz byl vyzdoben společnou péčí pacholka i ženců hojně zelení a pozdním kvitím. Lipové ratolesti nebo smrčí krylo zpola snopy, vyčnívající na předku i zadku, mezi nimi pestřilo se veliké hnízdo ženců, vystrojených v půvĕdkovém šatĕ, mávajících rukama s kvitím a zpívajících do hrčení vozů a do kroku koní, jež krajan pacholek, sedící nejvýše, pouštěl v parádním poklusu. Pentle vlály koním s postrojů, jako když se jelo na svatbu.

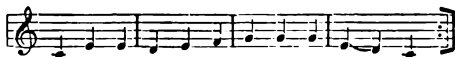
Doma vyhrnulo se všecko z vozu, na skládání poslední úrody zatím nepomyšleno; nastala hlavní slavnostní chvíle obžinek. Slavnostně vcházeli všichni do stavení, kde je hospodář s hospodyní na prahu přivítali po křesťanském pozdravení — (Pochválen Pán Ježíš Kristus — Až na věky věkův! Amen.) A vedli je dále do velké sence až ke stolu, který už byl prostřen a bohatĕ pokrmy vystrojen. Tu pak předstoupil nejvážnější „ženc“, obyčejně některá žena, když na statku trvale pracovala, a jménem ženců děkovala za práci a obživu. Hospodář přitom podáván charakteristický obžinkový věnec, upletený většinou z pozdního polního kvítí, k němuž přidáno v malebné úpravĕ klasů ze všech druhů obilních. Někde pro větší parádu připléтали také trs růží nebo jiřin, nebo i jiných kvĕtin zahradních, jež právě byly po ruce.

Hospodynĕ dostala po hospodářĕ kytici a pacholek krajan kytíčku za klobouk, jichž odevzdání provázela hlučná píseň ženců.

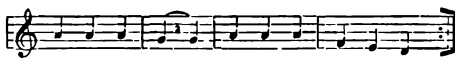
Obžinkový zpĕv.

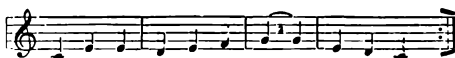
Tu má - te, se - dlá - ěe, tu má - te vě - nec,

huž sme vám po - ži - li še - chen váš vo - ves.

Tu má - te, sel - ka, tu má - te ky - ti - ěku,

huž sme vám po - ži - li še - chau pše - ni - ěku.

Tumáte, sedláče, tumáte věnec,
huž sme vám požili, huž máte konec.

Huž sme vám požili, šecko sklídili,
habyste toho ve zdraví hužili.

Tumáte, selka, tu máte kytku,
že ste nám vařila dobrou polívku.

Tumáš, pacholku, tumáš kyticčku,
žes nám nosival v tulci vodičku.

V tulci vodičku i teky brousek,
přitom si vyváděl všelijakyj kousek.

(Zapsáno v Oujezdě 1890.)

Když dozpíváno, hospodář několika slovy poděkoval za poctu i za pomoc a přičinění ženců a zval všecko shromáždění, aby s nimi užili božího nadělení a vespolek se potěšili po mnohé námaze a potu. Byla-li hospodyně „řečná“ a muž její nemluva, přebírala ona tento úkol řečnický. Opakováno v něm zvláště poděkování Bohu za slunce a vláhu úrodě a za zdraví a sílu žencům. Obžinkový věnec položil hospodář přes talíř, přichystaný na stole, a do jeho středu postavila hospodyně skleničku se svou kytkou. Po obžinkách zavěšovali věnec na stěnu blízko stola, kde visel, až docela zvadl. Pacholek nosil svou kyticčku za kloboukem i zvadlou. Poté se hned sedalo k jídlu a už za jídla a ještě více po něm rozvíjela se srdečná, veselejší a veselejší zábava, při které uplatňovalo se všelijaké staré i nově vymyšlené škádlení, jež brzy vyvrcholilo v tanec. Dudák s houslkem, nebo aspoň jeden z nich, dostavili se někde už na pole a tak jelo se hned s muzikou domů. Bylo-li veliké horko a účastníků mnoho, volili za taneční síň mlat ve stodole nebo trávník v sadě nebo záhumenec. A tančilo se a zpívalo a bylo žertů a smíchu, až padající tma připomněla rozkuráženým hlavám i nohám, že bude zítra nový den a nová práce, na níž třeba včasným spánkem sebrati nové síly. Dozpívána poslední písnička, splaskl dudákův mých a taneční místo obžinek opouštěl poslední pár, nenasytný, který se už třeba točil bez muziky. Vše se hrnulo po ztemnělém dvořišti k záspi, kde hospodář s hospodyní přijímali od ženců poslední „Zaplat Pán Bůh a Dobrou noc“.

Dodatek. Tento náš článek o chodských obžinkách byl psán pro období žni r. 1924, ale byl zdržen obtížnou reprodukcí fotografie obžinkového věnce, jenž musel býti přemalován. Když už byla věc v dile, přišel mi nebožtík přítel J. Š. Baar na obvyklou týdenní besedu do Chodova a přivedl s sebou studujícího J. Sladkého z Draženova s milou novinou, že v Draženově chtějí letos pečlivě vypravit starodávnou slavnost obžinkovou

a my dva máme prý pomáhat, aby byla správná a pěkná. Horlivý student přinášel si již dokonce poznámky, čeho se mohl dnes ve svém rodišti od starších lidí o obžinkách doptati. Z těchto místních zvláštností zasluhuje zde zmínky, že v Draženově zastavil obžinkový vůz před zavřenými vraty dvora a ženci se dovolávali hned volného vjezdu písničkou:

Otevřte, pantáto, otevřte vrata,
vezem vám věnec ze stříbra, zlata.

Písničku i zvyk, o nichž jsem jinde při obžinkách neslyšel, jsou jistě převzaty z obyčeje při převážení nevěsty („Vodviryjte se Kolářouc vrata — vezem vám nevěstu vod stříbra, zlata.“) Z obžinkové písně samé je nejzajímavější variant:

Tumáte, pantáto, tumáte věnec,
huž sme vám požili šechen váš voves.
Šechen váš voves, šechno vobili,
co na nás patřilo, sme hudělali.

Patřil na nás věnec, tudle ho máte,
ičko nám, pantáto, na pjivo dáte!
Na pjivo na pjivo, na kořaličku,
huž sme vám požili vaši pšeničku.

Pro památku předraženého bratra Choda J. Š. Baara stůjtež zde ještě verše, do nichž on sám podle staré tradice upravil proslov žnečky k hospodáři:

Náš rozmilyj hospodáři!
Jak ste nám kázali,
šecko sme huž na poli posekali ha svázali,
šechny žita, pšence, ječmeny, vovsy,
ha poslední fůru vezem k vám do vsi,
Sedláci a selky rozmili,
přimnite vod nás věnec ze všeho vobili,
ha k tomu věnci
přijou vám šichni vaši ženci,
habyste zdraví všeho hužili
ha novyich vobžinek chčasně se dožili.

Odpověď hospodářova:

Děkujem především Pánu Bohu,
že nám silil ruku i nohu,
že hroudě dával slunce i vláhu.

Ha my vám šechnim děkujem krátce
za tuten věnec, za šecky vaše práce.
Hdyž ste s námi pracovali jako bratří,
tak se teky ičko sluší a patří,
habyste se s náma dobře mili,
tancovali, jidli a pjili.

Pro větší rušnost a lesk slavnostních obžinek přidány byly i připitky a to sedlákovi, selce a pacholkovi, jako to má na př. Erben z Prácheňska. Ale na Chodsku jsem nic o takových připitcích nezvěděl a to bezpochyby z příčiny shora uvedené, že tu nebyli zvyklí pívati často pivo.

Obžinky dražinovské znamenitě se vydařily a zaslouží chvály jejich pořadatelé hlavně proto, že zas jednou platně postavili před oči lidu krásu zděděného kroje chodského i cenu starých zvyků a mravů.

Obžinkový věnec z Kyčova 1895.
Dle fotografie Ed. Strouhala kreslila Olga Runtová.

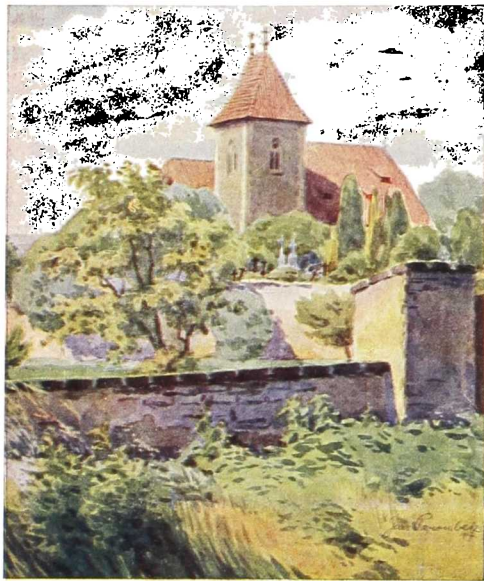
O chodském kostelu Všech Svatých v Domažlicích.

„Hořejším“ Chodům za náboženské středisko od pradávna sloužil chrám Všech Svatých „v městě“, posvěcený památce Zvěstování Panny Marie. Stál uprostřed svatého pole jejich předků, máje v sousedí druhá ve svatyni sv. Jakuba. Poněvadž věrozvěsti první kostely v české zemi ozdobovali titulem sv. apoštolů, snad tento postavili dříve než onen — čas a živě uctívání Matky boží zatlačily význam apoštola. Aspoň první zmínku o kostelíčku sv. Jakuba nalezneme již v první polovině XI. stol., kdy přichází v pravomoc benediktinů Ostrovských (Insula, monasterium scii. Joannis Bapt., K roku 1037, 1205) a je po celé věky farním kostelem (ecclesia parochialis s. Jacob in Tusta): ještě na počátku XV. věku.

Gotická stavba mariánské svatyně z počátku XIV. století dá tušiti, kdy chodský pleban začal ji užívatí více, zejména však po r. 1354, když papež Innocenc VI. na prosbu císaře Karla IV. povolil svátek tak řeč. Sv. Svátosti t. j. nástrojů k umučení Páně (festum reliquiarum seu lanceae et clavorum Domini), jichž ukazování (facsimili) dalo se po české zemi s takovou okázalou nádherou, že i dovedným kronikářům nedostává se slov, vyličiti krásu těchto průvodů v Praze, v Krumlově..., tedy i v Domažlicích, neboť Chodové vždycky prosluli jako lid živé a nadšené víry.

Znamená tudíž název „Svátost, u Svatých“ tolik jako kostel, v němž se kryje mnoho svatých věcí neb ostatků — a je zcela přirozeno, že takové vzácnosti položili na oltář Mateři Boží, že tady vykonávali všechny náboženské slavnosti. Když vira podobojí ovládla mysl Domažlických, stal se kostel u Svatých útočištěm katolíků; neboť Zdeněk ze Sternberka na Zelené hoře píše ve známém listu r. 1478 ve středu po neděli květů měšťanům: Kterak jste ustanovili na mysli své ty, jenž obyčej mají přijímatí pod jednu způsobu, ven z města utiskati..., tedy za hradby, na hřbitov, kterýžto výklad se dá srovnati s tehdejší srovnatlivostí celého chodského kraje. Na konci XV. století žije tu však již chodský farář sub utraque, jenž vzácnosti za p. děkanem daleko pozůstává, ač také v městě byt má.

Chodové říkali svému kostelu „při příkopech před městskou bránou“ *fara dolejší*, kdežto měšťskému „fara hořejší“. Do chodské chodili osadníci nynější fary mrákovské, trhanovské, klenského (do konce XVI. stol.) a s nimi se tady pochovávali všichni selští lidé z okolních vesnic, kteří sem platili, jakž se ve fassi faráře z roku 1629 praví: Misto ročního platu neb štanice

Jan Paroubek: Starobylý kostel „U Svatých“

Chodové a poddani [domažlické obce], kteří k záduší Matky Boží u Svatých přináležejí, odvádějí od starodávna na 50 kop míš.

Tenkrátě už dávali se na předměstský hřbitov „u Svatých“ klásti domažličtí patriciové, první po r. 1542, jelikož těsný městský pro jich obšírné pomníky nikoli místa nemá.

Josef II. zrušil kostel sv. Jakuba; r. 1788, 1. září byl prodán za 154 zl. a brzy na to demolován. Měl 12 a půl sáhu délky, 6 a půl sáhu šířky. Mariánský chrám trvá až na naše časy. Starožitná věž jeho, čisté gotické kněžiště, celý vnitřek vábí mnoho cizinců. V listině městské z r. 1574 nazývá se „prastarou svatyní Matky Boží“.¹

S i r o t e k .

Hdepa je muj zlatyj táta,
keryj pro mñe člapal bláta?
Táta leží na břitově —
staňte, táto, pote pro mñe!

Hdepa' ste, má mámo, buly,
hdyž mñe lidi hudlovali?
Hudlujou mñe doposovád,
nemám komu postěžovat.

Ne v š e c k o n a r o z u m , a l e v í c e n a B o h a d e j .

*D v e ř e u d o k t o r a [l é k a ř e] n e m a j í b y j t z a v ř e n ý ,
u k n ě z e d y c k y v o r e v ř e n ý .*

M á h l a v u š e d i v o u a r o z u m v h ů r c e [h á j i] .

(Chodská přísloví.)

¹ Podle listin na děkanství. Kostel u Svatých šíře a důkladně popsali prof. Ferdinand Vaněk a JUDr. K. Hostaš v Soupisu politického okresu Domažlického (1902) str. 50 – 59.

Celoroční pranostika.

Na Nový rok¹ o slepičí krok, na Tři Krále o hodinu dále. — Roste den a roste zima. — Na Jméno Ježíš, ke kamnům nejbliž! — Je-li teplo v lednu, sahá bída ke dnu. — Na Hromnice půl krajice, půl pice. — Na Hromnice musí skřivánek vrznout, kdyby měl zmrznout. — Jak dlouho se ozve skřivánek před Hromnicí, tak dlouho bude po nich mlčeti. — O sv. Dorotě uschne prádlo na plotě. — Svatý Matěj ledy láme, není-li jich, nadělá je. — Na sv. Matěje pije skřivan z koleje. — Sv. Matěj ledy láme a když je nedoláme, pomůže mu sv. Josef. — Březen za kamna vlezem, duben ještě tam budem. — Na sv. Řehoře lenoch sedlák, který neoře. — Sv. Řehoře, čáp letí přes moře, žába hubu otevře. — Na sv. Josefa první jarní den. Děti chodské volají: „Sluničko pocem, zima tám buď!“ — O sv. Josefu skočí skopec na kopec a poděkuje hospodáři za krmení. — Do Zvěstování Panny Marie tráva neroste, kdyby ji kleštěmi tahal, po Panně Marii nezůstane v zemi, kdyby ji tam palicí zatloukal. — Na sv. Marka schová se do žita vranka. — Raný len sij na sv. Vojtěcha, pozdní na sv. Medarda. — Na Pozdvížení sv. Kříže sít první len. — Sázej brambory na sv. Marka, bude jich plná jamka. — Jařinu v kožiše a ozim v košili. — Na jaře zamaž, na podzim zapraž. — Na Zelený čtvrtek sít hrách a otvírat včely. — Hřímá-li přes holé buky², nedostává se sena, kdyby byl kopenec na kopenci. — Prší-li do Božího hrobu (na Velký pátek) bude žiznivý rok. Roj v květnu stojí za fůru sena, roj v červenci skoro práce škoda. — Máj — poženeme kozy v háj, staré báby za kamna. — Kudy jde první bouřka, druhé jdou za ní. — Na Urbanův den — nemeškej, rolníče, sít len! — Dokud nekvětou trnky, nesít jař žito. — Jak na Boží Tělo schne puškvorec, tak schnou toho roku sena. — Do Jana Křtitele nechval ječmene. — Na sv. Jana Křtitele stoupne oves na kámen a podívá se, jak má ještě vysoko nahoru. — Svatý Vít káže sict, svatý Jan seče sám. — Sv. Medard řekl: Budete-li na můj den sázet hlavatici a sít len, bude všeho dost. — Medardova kápě čtyřicet dní kape. — Sv. Vít kořen štíp, svatý Prokop kořen dokop, svatá Markýta hodila srp do žita, sv. Anna vzala srp a žala sama. — Žito devět dní se metá, devět dní kvete, devět dní mličí, devět dní zraje. — Do Jakuba zeli, po Jakubu zeličko. — Utíkají-li na Boží Tělo lidé od oltářů, bude se utíkati s úrodou domů. — Svatá Anna — chladna z rána. — Na sv. Rocha má se míchat s brambory. (Zkusiti je.) — Sv. Vavřinec přidá polinko, Bartoloměj dvě. — Na sv.

¹ Průpovědi tyto zdomácněly na Chodsku hlavně z kalendářů. Proto jsou podány bez zvláštností podřeči.

² Příliš brzy, než buky raší.

Bartoloměje jdou bouřky domů. — Na Bartoloměje každá pláň zralá. — Co mezi Matkama božíma do země nezaleze, po Matkách božích už toho země nepřijme. — Mezi Matkama božíma jeden koš votavy lepší než po Matkách božích dva. — Vejce matičky nejdéle vydrží. — Sv. Jilí — zralé všecko býli. — Prší-li na Jilí, jsou otavy zhnili. — Svatý Matouš svačinu nakous. (Krátí se den i dilo.) — Na sv. Matouše, chodívej v chlupatém rouše. — Havel větrem fučivá, Voršilka nic nezahřívá. — Svatá Voršila jiní nasila. — Šimona Judy — zima všudy. — Nepřijde-li snih na Vše Svatý v noci, přijde na Martina s mocí. — Na podzim lžice vody — louže bláta. — Sv. Martin přijede na bílém koni. — Na sv. Martina kouřivá se z komína. — Jaké je počasí na sv. Kateřinu, takový bude příští rok. — Na sv. Barboru saně na dvoru. — Sv. Barbora staví mosty, Sáva ostří hřeby a sv. Mikoláš je zaráží. — Sv. Lucie noci upije a dne nepřidá. — Na sv. Tomáše zima naše. — Na vánoce dlouhé noce, přijde zima větrnice. — Sv. Štěpána stromům míza dána. — Je-li mnoho vos, bude krutá zima.

Dr. Weisl, přeložil Fr. Teplý:

Chodové a český král.

V dubnu (asi 8.) r. 1623 přes Klenčí vjížděl císař Ferdinand II. do pokořeného království. Komoři Příbík Jeníšek z Oujezda a na Svrčovsi se zástupem okolní šlechty, radních pánů domažlických vítal u branky zemské nad Klenčím českého krále z Boží milosti.

Tu shromáždili se ze všech vesnic Chodové pod svou korouhví na vojenské silnici do dvou řad a rozvinuvše pergameny a diplomy očekávali panovníka. Ferdinand nemálo se zarazil, užřev z pozdálí velkou četou lidí. Poručiv zastaviti, poslal komořího Lobkovice s dotazem, proč že sem přišli.

My nežádáme nic víc, pověděli chodští starší, než aby Jeho Veličenstvo nám zde naše vejsady podepsal a potvrdil.

Mili lidičky, namítal šlechtic, to zde na silnici přece nejde!

O to jsme se postarali, stůl, péro, inkoust jsme přinesli. Prosíme, aby Jeho Majestátnost ráčila podepsati.

Komoři selské přání svému pánu ohlásil. Ferdinand dav si náčelníky Chodů zavolati, rozmlouval s nimi přívětivě:

Nemějte starost, dobří lidé, vaše diplomy jsou správné. Podepsal bych vám je na místě, ale což by vám to prospělo, když by královská pečeť scházela; proto lépe uděláte, přijdete-li se svými privilegiiemi za mnou do Vídne...

Na nejvýše potěšení z milé řeči panovníči, padli sedláci na kolena, sklonili svůj praporek za radostného pokřiku: Sláva císaři, Vivat — a český král od nich rychle s Výhledů odjížděl dolů ke Klenčí...

Z knihy Chodský spor (Chodenprocess)

J. Š. Baar:

Komediant Šmíd v Klenčí r. 1845.

Administrátoru Fastrovi pomáhal budit národnostní uvědomění zapadlého městečka v Klenčí loutkař Šmíd se svou ženou Kristinou, jeden z těch „komediantů“, v nichž plápolal duch potomního Matěje Kopeckého, muže o národ zasloužilého. Kolikráte Šmíd do Klenčí přijel, tolikráte vždy něčím novým své selské přátele překvapil.

A což teprve po divadle, když Šmíd se vyšvihl na stůl, aby ho všichni nejen slyšeli, ale i viděli. Hlavou se skoro dotýkal začouzeného stropu, levicí si opřel o bok, pravici natáhl k hustě obsazeným stolům i lavicím a chvějícím se hlasem optal se všech:

„Znáš krásnou zemi, zpěvu, hudby vlast,
kde včela z lípy mednou ssaje slast,
kde v horách plodných drahý kov se stkví
a rolník hospodář snaživý?
Znáš-li pak ji?“

A tu v zadu ozval se mohutný hlas učitele Jindřicha a několika zasvěcenců, všichni nadšeně na ty otázky odpovídali:

„Ó, znám — ó, znám!
Dobře ji, přáteli, znám!
Tu krásnou zemi za vlast milou mám.“

Šmíd však nepřestává. Zvědavě se ptá dál: „Znáš ten starý dům, ba slavných knížat byt? Znáš skalnou horu, na ní pevný hrad? Znáš chrabré muže bojovníky? Kněžnu, jež za chotě oráče si zve? Bílého lva, jenž na praporu vlá?“ A na všechny ty otázky už neodpovídá s mládencem Jindřichem jenom několik hlasů, ale celá hospoda a nejvíce Klika, divoký Klika, který nevydržel sedět, ale vyskočil, v prsa se bije a hned zase ruce do výše zvedá a plným hrdlem volá: „Ó znám! ó znám! Dobře to, vlastenče, znám.“

Šmid skočil se stolu, radosti udělal ve vzduchu přemet, ale než se posluchači vzpamatovali, už zazněla u dveří píseň, novonárodní, které zde neznali:

„Nechť velebí Vlach své ráje,
dubové nechť Němec háje:
my chválíme lásku pravou —
rodnou vlast svou nad Vltavou,
drahá je nám — slavná česká země!”

Jindřichův sbor zní velebně, jako by na věži zvonil největší zvon —
Martin — tak pevně, kovově, jako z ocele a stříbra slity zní verše:

„Aj, kde piď je české země,
oslavené české plémě,
vedeno je právem k boji:
vydobýti vlasti svoji,
vydobýti národu
právo, čest a svobodu!”

„Vydobýti národu, právo, čest a svobodu”, opakuje poslední verš zase celá hospoda. Nikdo ani nedýchá, všichni poslouchají v horečném napětí, aby jim ani slůvko neušlo. Jindřich mávl rukou a sálem hřmi:

„My, strážníci na západu,
věrní vlasti, věrní právu,
srdce k srdci věrně máme,
na zlost nepřátel nedbáme,
vrátí se k nám zas blahý vlasti čas!”

Píseň zapaluje, podmaňuje si, nadšení jako ohnivé jiskry přeskakuje od zpěváků do řad posluchačstva, nachází živnou půdu, pod staletým popelem doutná dosud vědomí ztracených privilegií chodských, bolest prohraného zápasu vhání krvavý ruměnek do tváří, nepomstěná křivda a bezpráví, nevinně prolitá krev na Hrádku, Kozina na plzeňské šibenici, to všecko křísí a volá do života „novonárodní píseň”, požár živelnou mocí vybuchuje, až se toho Faster leká.

„Ještě jednou, tu poslední sloku ještě jednou”, křičí Klika, ale nekřičí sám, volá po ní i klidný jindy Král, ba i starý Taračka i forman Kofr, všichni se tlačí kolem Jindřicha, který už se točí po svých zpěvácích a ještě s větším ohněm bouří zpěv:

„My, strážníci na západě —”

Jenom selky sedí dosud na židlich, oči jim sice také září, ústa se usmívají, ale dívají se při tom na muže, mají z nich radost, jak se rozpálili, jak je ta písnička chytila, jich jakby se to netýkalo, ony jako matky a ženy mají patrně jiné starosti. Moudrost káže i je si podmanit, aby doma nesrážely mužů, nehasily v nich ten svatý oheň, kterým dnes zapláli, ale

naopak, aby i ony do něho dmýchaly, při mužích věrně stály, a kdyby třeba bylo, samy je rozhnily.

Hle, Kristýnka odhrnula plachtu a vešla do sálu ve svých nejpěknějších šatech, ne komediantských, ale hedvábných, jak je nosila o božích hodech do kostela. Malého Karlička pěkně v peřince zavinitého drží v náručí, pan Šmid jí podal ruku, postavil ke stolu židli a uctivě jako královnu na trůn vedl Kristýnku na řečniště. A Kristýnka nenechala se svým mužem přemýtlit, ani zastínit. Jestliže z deklamace Šmidovy sršelo nadšení a síla, tu z jejích slov vanula taková podmanivá bolest, prosba i smutek, že tomu neodolalo žádné srdce ženské. Už název deklamovánky „Českým ženám“ chytal sousedky. Čekaly něco veselého, vtipného, jak ještě loni a před tím slyšely od Kristýnky, ale přepočítaly se. „Ženy české, matky české! Slib si dejme a v něm stůjme: pro blaho své drahé vlasti všechny síly obětujeme“, začíná Kristýnka vřele, ale čím dál, tím více citu vkládá do svých slov.

„Muž, ach, ten má meč svůj ostrý, rámě, sílu — muž má všechno; ale outlá, slabá žena jen své srdce a své — děcko.“

Zde Kristýnka pozdvihla na loktech své dítě, zahleděla se mu do tváříčky, blaženě se usmála a takovým andělsky čistým a šťastným hlasem řekla prostě: „Dítě! Toto jméno sladké, ženě nebem daný dar! Matky! Nejdražší, co máme, dejme vlasti v její zdar!“

Pane, takhle se dostat někomu přímo do srdce, to každý nedovede. Králová, Kliková, Vavříčková a všechny, jak tu seděly v půvědkových šatech, zdvihaly fěrtuchy k očím, takové neznámé štěstí rozlilo se jim nitrem, radost i zadostučnění, že přece někdo ocení jejich mateřství, stoupalo výš až k hrdlu, páliho je v očích, až vyhrklo slzami.

Vždyť ani muži nejsou kamenní. „Čertova ženská“, myslí si Klika, „ta dovede člověka rozebrat“, a rychle se dívá pod stůl, aby neviděli sousedé, jak mu oči plovou v slzách; ale ti nevidí ani Kliku, ani Fastra, ba už ani Kristýnku ne, protože se jim dělá také mlha v očích, zatínají zuby a bojí se pohnout hlavou, aby se jim nevyhrnuly slze z důlků na líce.

A báseň pokračuje, nemilosrdně útočí na mateřský cit a když už všichni jsou jako z vosku, přitulí Kristýnka svého synka k srdci levicí, zdvihne pravici, hlas podbarví se jí slavnostně, ztvrdne a zní to jako rozkaz, jemuž nikdo nesmí se vzepřít:

„Přisahejme, ženy české, matky české: jediná že naše slast, vychovává naše děti pro tu slavnou, českou vlast!“

Pro krači cestu nespouštij se slnicí!

Jednyj právě, nebuť se cisaře hani králež!

„Přisáháme“, vyskočila první Králová chvějící se rozčilením jako osykový list, „ano, přísaháme, přísaháme“, vyskakovaly ostatní ženy, „přisáháme“, vstávali i otcové a muži a cosi velebného, slavnostního tíše, neslyšně vznášelo se v té chvíli nad Bartošovic hospodou v Klenči...

Z románu Osmatřicátníci.

Jan Fr. Hruška:

Z n á š t ě v u p o s l e d n í h o d u d á k a .

Dověděl jsem se, že v nemocnici plzeňské leží starý dudák, když už byl po šťastné operaci. Ale nedověděl jsem se, ani jak se jmenuje, ani odkud je. Cestou na první návštěvu vzpomínal jsem si na známé dudáky, s nimiž jsem se za svých zachraňovacích pochůzek po Chodsku před třiceti a více lety stýkal, a připadl mi hned na mysl zahořanský Josef Nejd, řečený „Hančl“. Při jeho dudách měl jsem mnoho pěkných a šťastných chvil sběratelských, ano mezi chodskými rozjařenými výminkáři a jejich ženami probděl jsem s Hančlem na statku kdysi Kozinové v Oujezdě celou noc.

A byl to opravdu Hančl. Když však mě v nemocnici zavedli k jeho loži, nechtěl jsem se k němu znáti. Stařík nepatrný, skrčený na nemocničním lůžku v jeden uzel, právě spal. „Drobíček ho bylo“, jak říkají na Chodsku. Nedovedl jsem si toho zeschlého, scvrklého tělíčka srovnati s dudákem Hančlem, povedeným štrychařem, jak si sám říkal, a hlásným zpěvákem. Jakmile však promluvil, měl jsem před sebou zase starého Hančla, těla sice zchřadlého, ale ducha nepoddaného a zrovna nepoddajného.

Přivítav mě srdečně, vzpomínal živě a hotově, kdy a kde jsme se naposled vidali. Při tom předváděl ze vzpomínek řadu známých postav z chodských vesnic, se stručnými i obšírnějšími zprávami a poznámkami o jejich životních událostech a povahách. Některé poslouchaly se jako samorostlé lidové humoresky.

„Hale já sem se rozpovídal — obracel najednou dudák řeč — skoro bych bul zapoměl, že vám chci za vaší návštěvu zahrát!“ A už rovnýma nohama z lože a za ložem do koutku, kde za mými zády na stolku zvlášť postaveném ležely dudy a při nich visel starodávný, klokočový růženec.

„To dvoji jste si sem vzal s sebou?“ prohodil jsem mimochodem. Dudáček připínal pomalu pásky od dud k tělu a odpovídal: „Nu, růženec! Povídal mi doktor v městě, že sem jedu sazenýj na život a na smrt. Dyby mě po tom rezání nebuli probudili, bul bych ho mil s sebou do hrobu.

Je po rodičích! Ha dudy? Bez těch nejdu z domova krok. Těšily mě i živily kopu let. Kerak bych moh' byjt ičko bez nich? Ty první dny, dy sem nemoh hrát, aspoň sem se tu po nich několikrát za půldne vohlíd a dycky mi buło snáz."

Sedl na lože, zmáčkl měch, dudy dvakrát tříkrát zakvičely jako na zkoušku, ozval se basový „huk" a Hančl už zpíval k své muzice zvesela a hlásně, jako před lety na chodské vsi:

Domažlický dudák s Chodkou.

Vítám vás šecky vespolek,
jak domácí, tak přes pole,
dyby vás tu bylo na tisíce,
dám já vám každému po kytičce.

„Droužčino vítání ze svarby!" kývám dudákovi, že je mi píseň známa.
„Dudy vás teky chtěly přivítat!" usmíval se stařík. Potom to šlo z písničky do písničky, až jsem se divil nejen, jak starý dudák zpěvák „vysáhne", ale i „hlasem vydrží".

„To muší tak byjt, při dudach se muší zpívat!" odbyl můj údiv

Hančl. A vykládal dále: „Starý lidi hu nás — to je samyj zpěvák. To je eště po dudach. Při dudach písničky něhdy zrovna přšly. Hdo nebul dřevěnyj, mušel se roztancovat. Plechová muzika šecko zkazila. Ty mladý nehumi vorevřít hubu. Nevěřite? Vopravdu, je to tak, je! Přišly mi letos divčata z přástek: „Stryčku, pěkně vás prosíme, nahučte nás tu a tu písničku!“ Já povidám: „I vy trandy! Vy divčata máte písničkam hučit celou ves a přidete tepřiva, dy je zle, haby vás hučil staryj dudák! Hale já povidám: tuto tak nevostane! Vráti se dudy, jako se vrátil kolovrat, a vráti se písničky. Huž se to vraci. Bolfik v Houjezdě moh by dělat jen

Děti s dudákem.

dudy a dudy, dyby jen mil z čeho. Kůže není, plech není. Na vesnici dudy zahodili, blázni se jim smijou ha páni dovívodkajť pišou ha dynujou, chějí dudy mít a hučí se i na ně hrát.”

Dudák přerušil vypravování a jako by mne i sebe chtěl přesvědčiti jistotou své předpovědi o nové slávě dud, zmáčkl znova měch. Pustil se na krátkou předeheru a už zpíval zase jako mladík :

Pod našima vokny sou dva rymičky,
plave tám muj milýj vraný koničky.
Na jednom seděl, to dobře veděl,
že za jinou pure, mi nepoveděl.

Hned po první sloce však chytil zpěváka tak silný kašel, že všechen zrudl. Zarazilo mě to. Již vstávám a bráním, aby dále nezpíval. „E, copá tuto!“ bránil se. „To nic není. Neřád kašel mě vzal a to huž je dnes po třetí. Ňák sem tu v noci načích. Já sem zvyklý doma na hodnou porušku ha tu je přikrytí jako pavučina. Pro mě by to tu nebylo hani v litě.“

Přišla mi na mysl otázka, jak dudák sám označí rozdíl ve vlastní muzice obou svých nástrojů, dudy a pukla, a slyšel jsem hned rozhodnou odpověď: „Dudy dou hniž, pukl vyjš. Pukl je lepčí do hluchnější muziky, k tanci. Nadělá víc křiku. Dudy dou s varhanama!“

To poslední srovnání vynutilo mi bezděčný úsměv.

„Do vopravdy!“ dovolává se dudák víry. „Já sem slyjchával, dyž za starodávna stavívali v kostele varhany, pozvali si dudáka ha podle dud založili hlavní tóny na varhanách. Dudy dou s varhanama!“

Potom chvilku mlčky poseděl a zas pokračoval živě: „Lidi se smijou: dudy, dudy! Hale dudy sou šelmovckýj ištrment. V někery senci nyjlepčí dudák nedostane dudy do pravýho zvuku, dyby se rozkrájel. Já to poznál dobře, dy sem v masopustě chodil dvůr vod dvora po žitě. V někery senci jen to štěbetá, v někery jako by něhdo ten hlas vod stropu mačkal. Nebo začít muziku s dudama v zimě v netopený senci, dobrou hodinu nestojí to za nic. Všechno zvuk jako by se sem tám válel a nemoh se projasnit, jak sluníčko v mráce. Dy dudy túze zaschnou, a to i měch, chtějí se navlažit pjívem. Vodu pukl nechce, vodu ne!“

(Z návštěv u posledního dudáka. Náš pod Čerchovem II.)

Od h o d l a n á .

Hdo si mñe pro libost neveme,
bohactví pro něho nemám;
hospodu kupovat neburu,
zámek mu stavět nedám.

Hdo se míchá mezi votruby, přijde sviním pod zuby.

Řek' koláři kovář:

sedláku se nihdýš nezachováš.

(Chodská přísloví.)

Staré pozdravy.

Tři význačné stránky jsou v starém způsobu pozdravování, jak nám je na Chodsku naši starší dodnes zachovali. Předně překvapí jistě mile přichozího starožitný způsob mluvy, když náhodou na poptávku po něčím zdraví slyší ještě před odpovědí zdvořilé přání „Zdráví se ptáli!“

Druhá pěkná stránka zachována v rozmanitosti pozdravů, takže podle starého chodského řádu přiléhají přesně k významu chvíle podle toho, co se právě děje. Na př. při sázení a setbě nepozdravovalo se jinak než: „Vobrod Pán Bůh!“

Za třetí staří vyjadřovali v těchto společenských zdvořilostech svou pokoru a zároveň silnou naději z prosté neličené viry. Jako by chtěli říci, že ani zdar práce ani zdraví nejsou v moci člověka, přávali si vespolek těchto nejnutnějších podmínek platného života vždy jménem božím. Místo dlouhých výkladů o věci uvedeme zachované příklady, zachycené z úst lidu samého, a to nejen pro poučení a pro zachování cenného, kulturního dokumentu, ale snad i pro posilu pěkného zvyku, aby se obrozoval a žil dále v chodském lidu samém.

Pokud se týče zvláštnosti jazykové, taková přání, vyjadřovaná minulým časem místo způsobu rozkazovacího nebo příčícího, byla už v našem jazyce starém. Je to do jisté míry zvláštnost slovanská a pro nás tedy tím cennější. Kdy pak se jí užívá?

Nejčastěji slyšíme: „Zdráví vzkazovali!“ Odchází-li přespolní host z domácnosti, tu v posledních větách vzpomíná se na přátele a známé v jeho okolí. Slyšíme na př.: „Pozdravujte bábu, ať přijde teky někdy hyjtu!“ Odpověď na takové vyzvání, podnes docela obyčejná jest: „Zdráví vzkazovali!“ Dojde-li za hovorů na osobu známou a někdo se zeptá: „Copa dělá děrek — zdravý eště, zdravý?“ Odpověď zní: „Zdráví se ptáli! Nu, děrek se eště pěkně drží, chvála Pánu Bohu!“

Selka připravila žencům neočekávanou, lepší svačinu. Když sbírala nádobi, žnečky děkují hlasitě: „Tak ičko, selka, řeknem' Zaplať Pán Bůh za svačinu.“ „Zdráví hužili!“ srdečně odpovídá selka. Táž odpověď je, když se vrací náhradou vypůjčený bochník chleba a děkuje se „Že ste byli tak dobrý a pužili ste nám.“

„Zdráví hužili!“

Sem tam od starších slyšati touž zdvořilost, vrací-li se půjčená i jiná věc.

Odcházejícím na delší cestu, na pouť, na výdělek do ciziny, právě se ještě tu a tam mezi posledními slovy loučení: „Zdráví se vrátili!“

V Chodově pozdravoval mě ještě 1923 známý výměnkář ráno srdeč-

ným přáním „Zdraví stávali!“, které přidal k obyčejnému pozdravu: „Dej Pámbů dobrýtro!“

Hodno povšimnutí, že v těchto přiléhavých výrazech uložena ještě druhá zdvořilost v tom, že se užívá čísla množného, i když se mluví k osobě jedné.

Stejně zajímavá jest rozdílność pozdravů našich starých lidí hledíc k významu chvíle. A hned k tomu připojuji, že se tu pozdrav spojuje s přáním a vychází z pravidla od jména božího.

Tak ke každé práci, zejména namáhavé, žádá se takřka na tom, kdo se k dílu nahodí, pozdrav: „Pomahyj Pán Bůh!“

Seje-li se nebo sází na poli, kolem jdoucí pravidelně pozdravuje „Vobrod Pán Bůh!“ Při žatvě, mlácení, pečení chleba a podobném dile žádá se: „Naspoř Pán Bůh!“ Ukazuje-li se příchovek v maštali, musí vstupující říci: „Požehnyj Pán Bůh!“ Starší zaučují do této zdvořilosti i malé děti, jdou-li se pro radost podívat na telátko. Často se takové práci pozdravy zdvojují: „Pomahyj Pán Bůh a vobrod Pán Bůh!“ „Pomahyj Pán Bůh a naspoř Pán Bůh!“ „Pomahyj Pán Bůh a posilni Pán Bůh!“ (Při práci zvláště těžké, na př. při seči obilí větrem zvaleného). Odpověď bývá podle pozdravu: „Teký vám naspoř Pán Bůh!“

Nahodí-li se kdo v cestu, kdy některý soused přivádí do vsi koupené hovádko, je povinný pozdrav „Dyj Pán Bůh chčesti!“ Totéž platí, koupí-li někdo pozemek nebo začíná-li vlastní živnost.

Kdo potká křtiny, přeje přítomnému otci a kmotrámu: „Pán Bůh dyj chčesti, abyste to dítě vychováli podle Pána Boha a sobě k radosti!“

O svatbě přeje se novomanželům hned po oddavkách, jak vyкроčí z kostela, „chčesti a zdraví a boží požehnání na všom dobrým.“ Při tom každý svatebčan provází své přání podáním pravice. V den svátku jmenin jest dosud trvalou povinností společenské zdvořilosti, přátí rovněž „chčesti a zdraví, po smrti nebeský království. Co si na svém patronu vyžádáš, to habys vobdržil a po smrti se s nim v nebi shledal a na věky radoval!“ K tomuto přání bývaly od jakživa naváděny i malé děti a také ony učily se již podávat ruku.

Podání ruky samo jinak jest mezi obyvateli téže vsi neobyčejné. Přijde-li soused k sousedu hyjtu, nejen nepodá ruky, ale ani nesmeká čepice, jen pozdraví. Jest v tom obyčeji jakési vědomí rovnosti a upřímnosti. Jako by chtěl říci: „Jdu jako domů!“ Vstoupí-li však do hyjty host přespolní, smekají všichni mužští. Jen přespolnímu podává se ruka na přivítanou i na rozloučenou a zase bývají k tomu naváděny i malé děti. Bylo by pak nešetnrosti vůči hostitelům, kdyby se host zapomněl a nepřijal ruky také od takového maličkého.

Při úmrtí je dosud ustáleným povzbuzujícím slovem: „Potěš Vás Pán Bůh ve vašom zármutku!“ Odpověď: „Dyjš to Pán Bůh!“ Také při tomto projevu podávají si vespolek ruce.

Jménem božím zněly u starých i obyčejné pozdravy při setkání.

Když jsem se před čtyřiceti lety začal obírat chodským národopisem, měl-li jsem potkati naše lidi v kroji, muže jako ženy, čekal jsem s jistotou, že pozdraví „Pochválen Pán Ježíš Kristus!“ a dychtivě budou čekati jedinou odpověď k tomu: „Až na věky věkův!“ Na cestě kostelní pak „Vítám vás na slovo boží!“ s odpovědi: „Teký vás ze slova božího“, nebo obráceně. Jednou si mi stýskala stará dřevorubkyně, nedá-li se jí náležitá odpověď, když pozdraví jménem božím, že jí to připadá, jako by někdo na to boží slovo šlápl.

K tomu ke všemu třeba zdůrazniti, že staří přísně zaváděli své mladší, zejména pak školáky, do těchto pěkných způsobů a veřejné mínění na starodávné vsi chodské žádalo zděděnou zdvořilost všude, zvláště pak vůči lidem starým. Vzpomínám si, jak jsme kdysi za prvního jarního sluníčka radostně běželi domů z trhanovské školy. Potkali jsme sedláka Víta z Oujezda, který jel z lesa. Snad někteří chlapci opravdu nepozdravili, snad starý sedlák při harašení vozu neslyšel, ale když jsme popošli, zastavil potah a přísně se na nás obrátil na všechny, či že jsme a jakého asi máme „hučitele“, že nehumíme jako školáci pořádně pozdravit. Takové důtky směl se odvážit podle starých řádů každý starší občan, viděl-li nezpůsobné chování mládeže, a nikdo se nad tím nepohoršoval. „Nehumí pozdravit“ — to bylo starým zlé slovo a k němu se obyčejně přidávalo druhé, ještě horší: „Nepatří mezi lidi.“

Z takových kořenů rostla a takovými květy zakvítala stará chodská zdvořilost.

Podle šatu vítají — podle řeči vyprovázejí.

Pošpatní-li rodina, zajde i dědina.¹

(Chodská přísloví.)

Starý hřích.

Má hubičko starodávná,
pro tebe mne nechce žádná;
pro tebe mne nemiluje,
na tebe mně vokazuje.

¹ V exulantské knize z r. 1623 v saském Perně jsem četl: Hyne naše familia zahyne i patria (vlast). Teplý.

Pouť u Dobré vody.

Když naši chodci vyšli z polí na luka a dali se pěšinkou, sotva na nedávno pokosené trávě znatelnou, mířice k dražinovskému háji a silnici, zalehl již až v ta místa hláhol mariánské písně, již pělo bližící se procesí. Stále mocnějším stával se zpěv celého množství v pobožnost pohříženého, pak již i jednotlivé hlasy i mocný baryton předříkavače bylo lze rozeznati a po chvíli již zapestřily se v celém průvodu barvitě šaty postřekovských žen a několik světlých slunečníků klenečských slečinek. Dvě tu bylo poutníků: jedni starší, konající věrou prodchnutým srdcem svoji pobožnost, druzí, většinou mladoši, jimž celá výprava k Dobré vodě byla jenom pro zábavu i obveselení. Tito druzí také po menších skupinách kráčeli po široké císařské silnici, anebo již za samým průvodem, starajíce se málo o nábožnou píseň a otčenáše. Jen ohledy na veřejné pohoršení jim bránily, že se chvílemi hlasitě nerozesmáli.

Naši chodci sečkali chvíli u háje, čekajíce, až procesí přijde, a pak vystoupili na silnici. Šli za průvodem. Podestátka připojila se hlasitou modlitbou k několika starším již ženám, jež na konci průvodu předmodlívajíce se růžence za ostatními poklusávaly.

Za hájem odbočil průvod ze silnice vpravo na vozovou cestu, pak šlo se lukami přímo k pahorkovině na východní straně podčerchovského údolí, porostlé vesměs borovicemi. Cesta mírně stoupala, až po čtvrt hodině cesty, v žáru letního slunce trapné, dospěl průvod k cíli svému.

Se hřebenem pahorkatiny sbíhaly dolů dvě průrvy, stýkající se na rozhraní lesního porostu a pásma luk až k silnici se rozprostírajícího téměř v ostrém úhlu. Stráň mezi oběma snižovala se čím blíže směrem k lukám, tvoříc tu ostře vybihající, nevysokým borem porostlý klín, jenž právě jako dno obou úvalů splynul tu v jednu plochu s lučinami, vpravo i vlevo do dálky. Do pravého i levého úvalu vedla pod okrajem cípu lesa vozová cesta. Na rozcestí stál poslední sloup křížové cesty, jejíž předešlá zastavení táhla se na okraji lesa do levého úvalu, kde stál kostelík Panny Marie, u něhož studna s křišťálovou vodou slynula v okolí svou blahotvornou mocí. Na pokračí lesa nad cestou do pravého úvalu vedoucí stálo několik kramářských vozíků, u lišně jednoho pak vychrtlá, na kyčlích odřená kobyla chňapala lačně po trsech travných, na okraji lesa roztroušených.

V hornatém tomto koutku podčerchovské krajiny bývá po celý rok zádumčivé, nehybné ticho, rušené jen zpěvem lesních zpěvných obyvatelů, tlukotem datla, zvonivým popěvkem lindušky, rozpustilým pokřikem

straky na pokraji lesa, provádějící své dovádivé evoluce, v zimě rozlétné se pod zasněženými korunami stromů teskný popěvek krivonosky, v létě dolehne sem prásknutí bičem ze silnice, anebo třepotavý zvuk postilionovy trubky, o senoseči pak zalehne sem trochu života sekáčů a hrabaček, pracujících na lukách. Nanejvýš za letních nedělních odpolední sejde se tu několik pobožných duší z různých koutů krajiny, většinou starších, jež útrapy životní pudily sem k modlitbě vroucí, pro potěchu a posílení.

Za to dnes, o pouti, rozvířil se tu hlučně život, zapadlý koutek krajiny rázem ožil, klid lesní samoty zatlačen byl do hloubi borů...

Procesi dalo se v levý úval a brzy splynulo s masou lidstva, shromážděného kolem kostelíka. Bylo tu jako v mraveništi, v němž pestřily se selské kroje dívek i žen újezdských, dražinovských a postřekovských.

U jednotlivých sloupů křížové cesty klečeli modlíci se vesničané, skupina mladých dívek čerpala vodu ze studně, z otevřených dveří kostelíka plály rozžaté voskovice a zaznívaly litanie právě k oltáři přisedšího klenečského kněze. Zástup u vchodu do svatyně a před ním byl stísněn a pohroužen v pobožnost, čím dále však v zad, tím byl volnější, zde se již hovořilo i žertovalo. přece však ztlumeně z obavy před rušením pobožnosti. V stín stromů zahalen byl tento úval, skýtal občerstvení těla i duše. Jen chvílemi jakoby s korun stromů zalétaly sem různé zvuky rušivé, zalétající sem ze druhého úvalu, kde omladina rozproudila se již v bezstarostném veselí. S obou stran cesty spojující oba úvaly nabízely perníkářské stany pestrobarevné cukrářské výrobky, vedle zas kramářské boudy laciné galanterní zboží a na jednom trpýtily se ku prodeji vyložené obrázky svatých. Také železník a pocinovický cvokař vyložili tu své výrobky na prodej. Nad cestou v lese čepoval pivo ouňovský šenkýř Kubišta. Na stolech improvizovaných z prken a kolů bylo hostů jako nabitá a sotva jedni odcházeli, jiní honem zabírali jejich místa. V úvalu druhém pak byly různé zábavní podniky: kolotoč, střelba do plechových panáků a pod., na loučce pak nejvýše, téměř vodorovně, při flašinetu tančila rozjařená omladina.

A všude bylo lidstva jako mraku. Sešli se tu dnes dřevorubec i rolník, lidé z celé krajiny, kteří se pak zase třeba celý rok nespátří, všichni v dobré vůli, jako by spjati po celý rok svou tuhou práci slavili dnes svátek všeobecného sbratření, společné námahy, společného potu a zápasu o denní chléb se skoupou krajinou pošumavskou.

Zvlášt na mužských ať mladých ať starých znáti, že lopotná práce činí je nevzhlednými. Většinou jsou osmahlí, kostnatí, rysů sice ne nezajímavých, ale tvrdých, zdánlivě až k nevlidnosti zhrublých. Také oděv jejich, skládající se z krátkého kabátce tmavomodré látky a kalhot dnešní módy, s kulatým černým kloboučkem, zdobeným kytki z umělých květín, proložených skleněnými perličkami, a z nápadně pěkné košile, na prsou a límci vyšívané, jeví podivný přechod starého selského kroje k novému, jaký sem jako ohlas módy zanašejí lidé jiných vrstev.

V oděvu tom jako by zračil se přerod starého plemene chodského, po vesnicích těch kdysi usazeného, silného a svérázného, k novému, bezkrevnímu, jež zmáhá stále mocněji lopota denní a cizina. Tu a tam viděti jen v tom lidském mraveništi lidstva statnější postavy starších, oděné ještě v starý chodský kroj, v žlutých koženkách, tmavomodré vestě s okrajem lemovaným hustou řadou „buláků“¹, v košili s nadmutými rukávy, vysokými botami anebo bílými punčochami a škorněmi na nohou a vydrovkou nebo širákem na hlavě. Postavy ty jsou jako z jiného světa, jako ze žuly tesané, na nich zřítí něco, co dnešní doba dosud nesetřela.

Za to dívkám všechna čest! Většina jich oděna je v selský kroj, světle červené varhánkové sukně; pestré hedvábné fěrtochy a penížkové špenzry hrají překrásnou harmonii v tomto stále se vlnícím zástupu. A k tomu jejich hezké, žářem dne i veselím rozzářené tváře a oblé, ani těžší práci obloští nepozbyvší paže lákají k podivu a útěše, že dosud nevyhy-nulo tu v budoucích matkách zdravé jádro našeho lidu...

Z knihy Na Haltravské rychtě.

Stížnost.

Ach co je, mamičko,
co je po mým vdání,
hdyž sem se dostála,
hde chleba nemají.
Hde chleba nemají,
hani ho nepečou,
eště mne naposled
za vlasy vyvlečou.

Doma jez, co máš, hu lidi, co tě dají.

*Největší děti kazička —
dědoušek a babička.*

(Chodská přísloví.)

¹ Tak se jmenují též žluté plechové knoflíky.

ENDRICH & BAAR
LIPP

Vlk na posvícení.

V pecáckým mlyně mili psa, říkali mu Byjval. Jednou zvičera ten pes, hdyž zase začínal vně hlídat, vodoškočil si drobet vod mlyjna. Ha že bul mlyjn blízko bedle lesa, vypád na něho z houští vlk.

Zaskočil si psa, haby mu pes nehuklouz, a povídá na něho: „Karapak tě říkají?”

Povídá pes spravedlivě: „Mně říkají Byjval.”

„Byjval? Tak, milýj Byjvale”, povídá vlk, „rozluc se ičko se sjetem! Já mám hlad, já tě muším roztrhat!”

„Hale, stryjo”, povídá pes zdvořile, „že byste si chtili lámat zuby s hromádkou mych kostí! Víte-li co, vyčkyjte drobet, za štrnáct dní je hu nás posvícení, potom přijte, ha bure všeho dost. Bure maso, bure pjivo, burou koláče — patičky hu nich na dva prsty ha mazaní na prst!”

Vlk se při tý řeči voblíz a neřikal nic. Pes přidával: „Nehuspokoji-li vás to naše posvícení, na mou duchnu, stryjo, můžete si potom eště zajist mňe!”

No, vlk se eště jednou voblíz, vodfrk si a vopravdu dal si řect. Povídá: „Jenom abys tera potom vo tom posvícení na mňe nezapomil!”

Huteklo štrnáct dní, vlk stojí před mlyněm hu lednici a hrozně vyje: „Byjvale! Byjvale!” Po chvíli zase: „Byjvale, Byjvale!”

Hdyž huž to vyti nebralo konce, Byjval najednou vykoukne zhora z hranici. Vlk ho spatří: „Byjvale, není-li hu vás posvícení?”

„Je posvícení, pročpa by nebulo? Masa je dost, pjiva dost, a koláčů jako kola — sotva mlnářce prolízly husty hu peci. Hale na kohopak ty to vlasně voláš?”

„Já? — — Cák nejsi Byjval?” čertil se dole vlk a svítil vočma jako drak.

„Byjval sem! Hale ty tak si staryj, ha nevíš, že co byjvalo, není?”

S tím se pes ztratil ve vokýnku, ha vlk — co mil dělat — vracel se s posvícení se suchou hubou.

Na hujtě, kniha I.

Darmodej umřel, kup sobě nastal.

Pučky [půjčky] chodívaji domů s — bučky.

(Chodská přísloví.)

Zašlé vsi na Chodsku.

Zdemily, mezi Všeruby a Brůdkem, nyní samota s kostelem svatého Václava, který ve XIV. stol. mival samostatnou duchovní správu. Kněze sem podávali čeští králové, po nich majitelé hradu Ryzmberka. R. 1586 Zdeňka Holická ze Šternberka prodala Janu Widerspergarovi na Mutěnině s tvrzi v Zahořanech několik vesnic, mezi těmi pustou ves Zdemily.

Drbov u vsi Stráže připomíná roku 1579 protokol české komory o shlednutí komise na vesnice chodovské jako ves pustou. Orná půda Drbova zapadla tak do katastru strážského, že pozemkové archy z r. 1838 ničeho o ni neví; snad stávala „na Radešově”.

V *Pasečnici* staré roku 1579 spatřila komise zbytky starého kostela, jenž jinak nikde se neuvádí.

Ždár a Kozlouský mlýn již roku 1579 pustá ves a mlýnec. Za doby Maxmiliána Lamingena povstal tu dvůr Postřekovský, řeč. Podhamří.

Ložnice, Lošnice i *Louženice* je starý název v XVI. století pro ves Nemanice.

Korytany r. 1594 ves městu Domažlicům „náležitá”. R. 1623, 6./9., kdy se tu tvrz připomíná, koupil Vilém Lamingen ves s nedalekým Kramolínem za 3500 kop miš. „jakožto ves docela pustou a opuštěnou” a osadil ji Němci, kteříž její jméno Korytany, koryto překřtili na Rinnl; nyní Rindl. Obě vsi Ložnice a Korytany náleží koncem XVI. stol. „na zadní království”.

Horysedla, Horysedlo, Hořisedlo, ves, stávala nedaleko vsi Lštění pod Hradištěm, kde se část polí dosud jmenuje „v Horysedlech”. Hned r. 1509 zapsáno v záznamu chodovských vsí: plat 2 kopy, 20 gr. z pusté vsi Hořesadel. Tato dědina v nynějším významu vlastně za chodskou ves jména býti nemůže, neboť náležela k chodskému záduší sv. Jakuba v Domažlicích pouze ročními platy. O ní se zachovalo dost zpráv z konce XVI. století až do roku 1730. Na počátku české války roku 1618 měla ještě dva velké sedláky.

O *Oujezdě* známe pověst, že první Hujezdo stávalo někde „na Ko-

Třebas chudobně, jen dyž poctivě.

Kovářova kobyla a ševcova žena chodí bosy.

(Chodská přísloví.)

pajnách", asi čtvrt hodinky od Trhanova na jih, tedy asi v těch místech, kdež potom se táhla „hona Kozinovská". Po nějakém moru, jenž ves na mokřině ležící docela vymořil, odstěhovali pryč se sedláci pod Hrádek, „co ičko Hujezdo stojí".¹ Na Hrádku samém není ani potuchy po nějakém hradiči, hradišti nebo příkopech: mivali tu patrně dřevěný srub nad bahny proti klencké brance.

Chodovo původně leželo při bystřince, jež od Sádku běží na studánku svatovojtěšskou; dole při lukách proti nynější vsi nad cestou do Klenčí. Nedaleko památný kámen kováře Kobeše z Klenčí z r. 1672. Chodovští staré městiště vsi dosud ukazují.

Jindřich Š. Baar:

Na trhu v Domažlicích.

Tak za řeči došly Manka a Dodla až do Domažlic. Před městem „u křížku" obuly si punčochy a střevíce, spustily zahrnuté šerky a fěrtuchy, počkaly na vozy, kterým kus cesty předběhly, každá postavila se k svému muži a tak vjeli do města. Povožů jelo, jako když plátno vleče — silnice se netrhla. Na náměstí u hořejší i dolejší brány stáli policajti a městští zřízení, vybírali tržní poplatek z místa a určovali, kam kdo má zajeti. Vůz vedle vozu těsně musil se řadit, až se nápravami skoro dotýkaly, jen aby náměstí stačilo. Dolejší branou přijížděli sedláci z „dolejších" vesnic chodských: Chrastavic, Bořic, Milavče, Kyčova a Mrákova. Většinou měli ve vozech zapřažené koně a jaké koně! Samý groš po těle a na postrojích plno lesklých mosazných misek, kroužků a přesekek. Sotva se zastavili, už řehtali a vzpínali se, takže je musili — aby se neštěstí nestalo — vypřáhat a do hospod odvádět. Pacholci — pytlík s ovsem přes rameno — pyšně je vedli na dlouhých opratích, dlažba hřměla pod podkovami, ale čím více koně vyváděli, tím byli sedláci na ně hrdější. Dolejší sedláci i jinak hráli bastanty — cikára kouřili, párky si kupovali a také mohli — neboť na vozích v plátěných pytlích měli na prodej pravou pšenici, ječmen, žito i oves. Každý shodil pytel s vozu na dlažbu, postavil jej k přednímu kolu — rozvázal, rozhrnul, zrni se žloutlo v něm jako zlato. Krupaři, pekaři, mlynáři, mukaři procházeli se řadami povozů, sahalí do vystavených pytlů, hrst obilí vzali a zkoumali. S dlaně na dlaně je přesýpali, foukali do něho, čichali k němu, kousali jednotlivá zrna, po ceně se poptali, hodili zrni zpět do pytle a beze slova zamilovali k druhému vozu. Tak zkoumali trh, aby

¹ Uveřejnil J. F. Hruška v Č. Lidu 1903 str. 76. čísla VII.

věděli, kde a jaké zboží je na prodej. Prodat ani koupit se nesmělo, dokud nepadne devátá hodina. Ale i pak potřeba těch domácích kupců byla brzy kryta a hlavně prodávali sedláci obilním obchodníkům, buď Levitovi nebo Gibiánovi. Pacholci vynesli pytle na půdu, šesták od jednoho si vydělali a sedlák s cedulkou šel si jen do krámu pro peníze. Inu, hotoví páni. Tak tomu bylo pod děkanským kostelem k dolejší bráně na obilním trhu.

Ale zcela jinak se to pestřilo na opačném konci náměstí mezi klášterem a radnicí. Tam byl trh bramborový. Tam se zastavovali a řadili

Trh v Domažlicích. Fot. Kopecký, Praha.

většinou jen sedláci „z hořejších vesnic“ chodských, hlavně z Klenčí, Postřekova, Kodova, Tranova, Houvězda a Draženova. „Voličkáři“ jim také říkali bohatší jejich bratři z Nevolic, Stanětic, Luženic a jiných osad, leč ani s „voličkama“ nepřijeli všichni, dost bylo těch, kteří měli jen kravky zapřažené a všichni tu na konci náměstí bez rozdílu voličkáři jako kravičkáři přiváželi jen brambory, řepu, tuřín a sem tam nějakou kopu hlávek. Židé Gibian s Levitem se tu ani neukázali, z klenutých loubí vycházely sem mezi vozy jen městské paničky i chudé ženy dělnické a kupovaly pytlík nebo dva bramborů — oznamovaly, kde zůstávají, na krev smlouvaly a vymínovaly si brambory zavést až do bytu, třeba až na

Bezděkov nebo Týnské předměstí, do sklepa odnést a na místo vysypat.

Sem tedy se svým nákladem zajeli i Martin s Hadamem. Strážník už z daleka na ně křičel a rukou ukazoval, kam se s fůrou mají postavit, jak seřadit a napomínal, nechtějí-li platit pokutu, aby neprodávali dřív, než až před děkanským kostelem u kašny zapichne korouhvičku.¹ Porazilové jenom na půl ucha poslouchali, dávno to už všechno vědí, protože nejsou na trhu po prvé. Každý stáhl klidně s vozu velikou otep sena povříslem svázanou, pověsil ji na okovaný konec oje, postraňky z rozporek vypřáhli, volci pohodlně si ukusovali sena, stáli trpělivě na tvrdé dlažbě, tu a tam některý jen táhle zabručel steskem po teplé maštali a měkkých drnovitých cestách, jiný upachtěn dlouhou cestou docela klidně i na tvrdou dlažbu si lehl. Ženské s mošnamí zaskočily k pekaři — nesly každá hroudu másla a asi kopu vajíček — hotovy byly hned — podívaly se ještě, kde stojí jejich vozy a už spěchaly „na půlvosmou“ do kláštera. Sedláci zatím, než pravý trh se počal, navzájem se pozdravovali, po zdraví se poptávali, ale i po cenách, jak platilo o trhu v Plzni nebo v Týně, přecházeli shora náměstí dolů vybrat si nebo objednat nějaký strych žita na semena, zdola nahoru chodili se dívat na voly a krávy, vyzvědět, kde by býčka plemenníka dobrého měli, že obec bude kupovat, zvali se navzájem horlivě, slibovali, že jistě dobře koupí a na litkup se těšili, špičkovali se navzájem a všechno hlasitě mluvili, jako by je ještě za devátým kopcem mělo být slyšet, tak že křiku a hluku bylo plné náměstí. Když potom padla devátá, když vyšel policajt z radnice, zabubnoval a slavnostně vztyčil plechový, červenobílý praporeček — rozběhli se sedláci každý k svému — ale ruchu proto neubýlo. Přišli kupci a nastalo smlouvání i vítání s měšťany a měšťankami, kteří už měli svoje známé a nejraději od nich kupovali.

„Tak my huž sme hotovy.“ „Huž máme prodáno i koupeno ha kabzy prázdny“, přihlásily se ženy; z mošen jim čouhaly baličky v pěkném papíru pečlivě ovázané, a usmívaly se, když slyšely od mužů, že trh je dnes dobrý, že to platí, na chapačku že vše jde, ale že se drží, aby o pět nových víc na pytlí ještě utřžili.

Z románu Poslední soud.

Dobrá polivka mezi pány, ale vysoko skákat i.

(Chodské přísloví.)

*Řípa se vdávala,
košťál výskal,
mrkev tancovala
a křen pískal. —*

Ze staré písničky.

¹ na znamení, že trh počiná.

Spokojená chudoba.

Já sem malýj pacholiček,
já mám málo košiliček;
má milá se za mne stydí,
že mne pořád v jednýj vidí.

Nestyj ce, má milá, za mne,
ja mám doma eště na dvě!
na dvě tenký, na dvě tlustý
— šak nás Pámbů nevopusti.

J. Š. Baar:

V bludném kruhu.

Nepršelo už, jenom mžilo, když zedník Jan Konopička vyšel ze svého baráčku a se sekýrkou pod kazajkou pustil se rovnou k lesu. Šel zadem, aby nikoho nepotkal, zvláště ne toho otevířhubu Holika, který jaktěživ nic neměl a do nejdelší smrti už také nic mít nebude, protože všechno, co vydělá, prožene hrdlem; on i jeho žena, ba už i děti, když mají, dají si a nemají-li, pak suší zuby a závidí pořádným, příčinlivým a šetrným lidem, obzvláště jemu — Konopičkovi. Závidí mu i nos mezi očima.

„Kdyby mě íčko potkal“, rozjímá si cestou zedník, „jistojistě by křičil, haž by to celá ves slyšila: Kam pa' tě huž zase čerti nesou? Cák huž zase sháníš, ty hlade jeden?“

A nemusí přece kdekdo vědět, že má Konopička v panském lese vyhlédnutou soušku, že si pro ni běží, než mu ji před nosem vyfoukne nějaký nenechavý kamarád. Dnes se mu čas právě hodí. Dopoledne stavěli postřekovskému Válovi novou stodolu, promokli až na kůži, takže už v jedenáct hodin zarazil mistr práci a poslal všechny domů. Chtěli to sice dotáhnout do poledne, aby měli celé půldne, mistr však nepovolil.

„Stojíte víc pod kolnou v suchu než na lešení. Cák myslíte, že peníze kradu? Jen si běžte demů ha přijte zas, haž bude svítit sluničko.“

Zcela zřetelně slyší zedník hrubý hlas mistrův, jak se zlostně rozkřikl a jak ukazoval hůlkou na malý kousek cihelné zdi, o kterýj stodola od rána poporostla.

„Chtil by, habysme mu to postavili za tyjden“, zlobí se v duchu Konopička, „ha to nejde. Vo zednickou práci máme íčko hu nás bídu.“

Mušíme si jí šetřit. Do Babor nemůžem', do Vídní teky ne, eště že se na nás Pámbů zpomil ha poslal do Postřekova ten voheň. Shořilo na prach kolik storol ha stájů, takže přece zas má člověk do čeho klepnout. Hale jak povídám, šetřit si tu práci musíme, haby dyl trvala ha nemušeli sme ji shánět haž něhde v Praze."

Konopičkovi, i když šel sám a sám, nikdy se nestýskalo. Myšlenky bzučely mu ustavičně hlavou jako včelky v úle a cesty mu rychle ubývalo. Než přiběhl k lesu, všiml si pod lesem svého polička a poliboval si: „Ten deštiček náramně posloužil vobiličku. Vozimy se vopraly ha jaře se teky hned maji lepší k světu. Škoda, že toho polička nemám aspoň pod deset strychů!" povzdychl si a hned dodal: „Nu, co není, může eště byjt. Zmeškáno nemám. V Klencký záložně mi leží pár tisíc, esli se ty platy hudeří v tý vyjšce jako sou, pár krošů eště nasuším a tudleto pole hned bedle, haž přide Holik na buben, si vylicitýruju, dybych je mil přeplatit."

Obešel si ten předmět své touhy a už v duchu viděl, jak jenom rozoře mez a obě polička splynou v jedno, jako by rozkopal hráz mezi dvěma rybníky.

„Holik je nehudeří. Dyť mu hani nedá službu, kerou pole vyžaduje. Dyť mu tu roste víc křesťacky, blyjskoty, ptáčku ha mařilička¹ než vobili. Nepohnoji je, neprovorá, včas nevobslouží, cāk se tu potom může rodit?"

Pěšina se zakroutila k lesu a stoupala prudce do příkré stráně.

„Chčestí, že sem dostál schránčivou ženu. Manka se ke mně šikuje, humi držít kryjcary, ha nic marně nerozhází", vzpomíná si Konopička vděčně na družku života a slyší ji, jak mu povídá hned po obědě: „Doma nic nevysediš. Rozběhni se do lesa pro ňáký dřívko. Přide zima ha nebudu mít, co dát do plotny." Také ji vidí, jak hodila si sama srp a brousek, šindel a špejl do putny² a rozběhla se někam pro kousek trávy.

Droboulínké mžení se tiše snášelo k zemi, jako šedá rosa usazovalo se na trávě i keřích, a jak cesta stoupala výš, zdálo se zedníkovi, že kapky houstnou a také jaksi více studí. Sychravé chladno dobývalo se mu k tělu, takže se i kazajku zapjal na všechny knoflíky a límec si vyhrnul ke krku.

„Dyť já se voříju,³ haž si tu soušku hodím na rameno", usmál se zedník. „Hufiknu ji hu samý zemi ha pošmyjkám i s vrchem. Pronesu se pravda — hale půl metru dříví mi vysype, haž ji doma rozřežu. Jó, vohanět se musíme, habysme se snáz protloukli ke předu, než budem mít plnou senci dětí. Kam pa' by to šlo, dybysme mili šecko koupit! Takle máme živobyti doma, kravičku, poličko, ha co já vydělám, můžem huložit. Aby tak neboštík táta stál z hrobu, ten by ičko koukal! Von chudák dřil za zlatku vod šesti do šesti, mušel se plazit za práci bůhvikam, všelijak se vodbyjvat s jidlem i noclehem ve světě, haby přece nastřápal pár kryjcarů na zimu. To já si du do práci jako hučitel, na lešení nestoupnem spiš, dokajd nepadne vůsmá ha vydělám za hodinu dvakrát túlik, co táta mil na den."

¹ Názyv polního plevle.

² Roubík do nůsky.

³ Ohřeju.

Černý les roztáhl nad Konopičkou svá ochranná křídla, sešeřilo se. Zedník se mimovolně zastavil a oddychl si.

„Huž sem v lese! To mi to huteklo! Tu bude ičko jako za kamny“, poliboval si a rozpínal kazajku. „Proběhnu tudle Svačinouc lůs, přeskočím zákop, hned nad zákopem ‚Hu křížku‘ stojí ta souš“, opakoval si a bystře opět vykročil.

Jakmile udělal pár kroků, hned zas se k němu vracely lesem rozplášené myšlenky.

„Ičko holt je docela jiný pořádek na světě!“ počalo se opět sunout jeho hlavou myšlenkové pásmo. „To huž nejde, vodpočítat nám cihly ha řect: to musíte do večera sezdít; kdo nebude hotov, toho nemůžem potřebovat, ten ajť sem nechodi! Ičko sme my páni. Polir nesmí hani můknout, nechce-li byjt bit. Žádnýj si nesmí na nás vodvírat hubu i kdyby sme třebaš půl hodiny stáli ha radili se. Ičko si člověk na stavbě vodpočne ha může teky doma šecku práci podestát. Já si ráno přistanu, ve štyry hodiny huž se krouтім s kosou v ruce na louce, do vosmi nasekám řadů, že je na fůru nepoberem. Ha vodpůldne po pátý zase běžim na svý. Den je v litě dlouhýj jako bídlo, do devíti sem na polích a nejsem zvondanyj. Jindy, dyž se vrátíl zedník ze stavby, praštil sebou, nemoh' se ani hnout ha bul rád, že leží.“

Mlha zachycovala se na jemném špendličí smrkových větví, srážela se v kapky, stékala po kmenech a jako slzy padala k zemi do vlhkého lesního trouchu. Konopička uměl chodit lesem. Našlapoval lehce, aby mu pod nohou nepraskl ani souček, neboť nikdy nevíme, na co v lese přijdem.

„Hletehlete! Huž rostou májovky“, sehnul se náhle k zemi a zvedl houbu s nevelikým, nažloutlým kloboučkem. „Lepčí něco než nic“, zabručel, strkaje nález do kapsy a bystře se rozhlížeje, nespátří-li nějakou onačejší houbu. „Takle doubravnik dyby tu sedíl“, pomyslí si, „ten by stál za zvihnuti.“ To se mu vybavilo v mysli, jak i děti jeho musejí s ním časně ráno na houby, jak je vzbudí a táhne do lesa, jak prolézají houští, kam dospělý se nemůže odvážit, a než je čas do školy, jak se už vracejí z lesa s bohatou kořistí, kterou pak prodává žena za nekřesťanský peníz buď výletníkům anebo s ní běží do města na trh.

„Jó, vohánět se mušíme! Zadarmo nám aspoň žádnýj nic nedá! Dyž nic jinýho není, za jahody, křešně,⁴ maliny, houby se chytí pár krošů, haby bulo na sůl ha na to nyjpotřebnyjší. Zima dlouhá, šecko skrouhá! Ha zima na zedníky mor. Něco pravda sem tám přece kápne; hlavní dobrodiní potom je ta nemocenská pokladna. To je náramně moudrá vymyšlenost lidská“, libuje si zedník. To si vzpomíná, jak loni v listopadu, když už po Martině dodělávali v Domažlicích nouzové domky a jiná práce se neukazovala, nechal si padnout cihlu na palec pravé nohy. Až zasykl bolestí a hned si musil sednout na truhlík malty. Když potom prohlédl si palec, viděl, že má pod nehtem krevní podlitinu jako čočku velkou. Dobelhal se

⁴ Třešně. Višním říkají kyselky.

o holi k panu doktorovi, ten ho „huznál za stunavýho“ a měl vyhráno. Doma si obul bačkoru a pečlivě se staral, aby mu nehet s palce neslezl a nezahojil se dřív, dokud neuplyne jednadvacet neděl. Dostával denně pravda jenom dvacet korun, seděl však doma, strouhal šindálek a taky si něco vydělal. Potom přišla „ta nezaměstnaná“, ta vynesla denně ovšem jen dvanáct korunek, ale to už nemusil dřepět doma a bát se, že přijde kontrolor pokladny podívat se, stůně-li opravdu. To už mohl do lesa jako dnes a starat se o palivo, aby mu přes léto na slunci vyschlo a těch dvanáct korunek denně jakoby našel.

„Tu je zákop!“ zasmál se pojednou zedník na starého známého. To se před ním zdvihl vysoký břeh, jenž dělil panský les od selského. Přeskočil jej jako srnec a pustil se rovnou ke „Křížku“.

Zedník Konopička, zabrán jsa všecek do svých zjištěných snů, ztratí pravou cestu a zabloudí, až se ocitá v nebezpečnosti a strachu, že zahyne v lesních bažinách. Marně se vleče se svým pychem sem tam, konečně vidí, že už běží o holý život. Za svého mudrování, pokud se cítil bezpečně, vzpomněl si v zlé vůli i na pana faráře. Ohlásil prý sbírku na nové zvony. Když chce mít zvony ať si je koupí sám.

Po nekonečném blouzení a trápení před blížící se již nocí zachrání Konopičku hlas zvonu zvoucích osadníky na majovou pobožnost.

Uveřejněno r. 1924 v časopise Štátní rodina. — Celá povídka v XII. dílu Sebraných spisů Baarových: Bábý a dědové str. 311-337.

Eliška Krásnohorská:

Děreček Hantoš.

Věnováno J. Fr. Hruškovi.

Děrek Hantoš, zpod Čerchova rodák,
tělem, duší i kožíkem Chodák,
z těch, co prožili tam po staru
málem stokrát jaro po jaru:

Bůh ví, kolik na řibetě křížků,
jakú od paty haž k hlavě vyjšku
ha co potomků mil po sjetě,
průbovaných v ňom jak v řešatě!

Nohu jednu smyjkal drobet chromú,
kmen ji praštil při kácení stromů —
hdo ví, hdy to bulo; dávno as;
jen dyž, zaplať Pámbů, chodil zas.

Chodil tám, kam chodí Chodováci,
tahal tu svú nohu k lesu k práci,
čul, kam fuklo ho to polínko,
hale nebul žádný mazínko!

Dyž pak jeho věk bul vrchem plnýj
a huž děrek nedost k práci slnýj,
nechál sekry ha pjily byt,
hale nezanechál v lese hyjt.

Mezi láterníky žít jen humil,
mezi buky, smrky — les hde šumil!
Nic mu v sjetě nešlo nad lesy
s prokukujícími nebesy.

Rozpovídal se tám s Chodováky,
hale teký se stromy ha s ptáky;
bul to múdrý dobrák takuvý,
keryj šechním z duše promluví.

Šecko k němu hovořilo teký.
Jedenkrat dyž postál hu paseky,
na parez se díval, kolik let
by mu huťatýmu napočet'.

Z parezu tu slyšil tichý šumec.
Pomyslil si: „Sem-li nerozumec?
Zdá se mi to jako lidská řeč!“
K parezu se skrčil jako kleč.

Z dřeva zprostřed šeptla duše stromu:
„Vysoko sem rostla, dlúho tomu;
chtílo se mi dorost do nebe;
vem ty, dědo, tejd' mñe do sebe!

Starče, máš huž blízko na nebesa,
vem tám s sebou mñe, tu duši z lesa!“
Vod tich čas mu bulo, jak by nes'
v srdci, v duši celýj padlyj les.

Řek' to druhým; buli k tomu hluší.
„Bodejt“, poudali, „má parez duši?“
Na to děrek: „Bodejt! nebodejt!“
Teký neveděl sem to, co tejd!“

Do hlyboka se pak zamyjšľíval,
vážil starou víru, novot příval,
viděl jinýj mrav ha jinýj rod,
sem tám pouchně, hde chtíl zdravýj plod.

Rád mil hocha mezi pokrevenci,
co se mu jich hemýžďdilo v senci;
mátlo se mu něhdy: je to vnuk?
či huž pravňuk? — Chtípnyj bul to kluk.

S teverným tím dítětem si hrával,
sám huž dítě. Pjilně jemu čtával
z českýj kroniky, ha milyj hoch,
sotva dost se naposlouchat moh'.

Nyjrač hale Hantoš les jen slyjchal,
svatýj pokoj dyž tám šudýž dyjchal,
dyž tám sekyr hluk huž docela
mlčíl jako v tichu kostela.

Kroniku hoch nosíval tám za nim.
Viděl hdys, jak hušlyj děda spaním
hezky by si spravil húnavu;
podložíl mu knihu pod hlavu.

Poruška to bula tvrdá sice,
hale děda dřímál na kronice
v krásnýjch snech, ha v tich se střídalo
šecko, jak to jindá byjvalo.

Starý časy ha v nich zlatá mladost,
stará láska, chčestí v ní ha radost,
stará čest, jak žil v ní lepčí rod —
šecko v snu zas viděl staryj Chod.

Jedekrat, dyž mil tak sladké snění,
nezachtílo se mu probuzení.
S dechem lesa pustíl duši v let,
na kronice husňoul naposled.

Zvaní na svatbu.

(Ze zápisků k nenapsanému románu Svatba.)

Tomášek Smolik se svými dvěma družby — Pálusuc Jirkou a Hondzou Vávřikuc — šel zvat hned první neděli, co měli s Hanýžkou prohlášky. Byl na ranní — svatby se prohlašují o velké. Mezi velkou šel tedy už zvat. Sotva vyšel z domu, ozvalo se za ním posměšné:

My vás dem' zvat,
pote k nám žrát,
dáme vám jist
na devět misk,
na čtyry málo —
na pátou nic!

Tomáš věděl, odkud vítr fouká. To jistě dal Martin Klika klukům po groši na cukroví, by za Tomšem povolávali.

„Nevšímej si toho“, račil ženichovi Jírka, „ať se smějou — tys to přece vyhrál. Hanýžka za to stojí, abys pro ni něco vytrpěl.“

Ale zvat chodí i Hanýžka se svými družkami po svých přátelích. Slyší ten posměšek a srdce jí bolí. Ach, kdyby se opovážil někdo takhle posmívat se Klikovi — celé Klenčí by obrátil vzhůru nohama, až by posměváčka dopadl a zahnal mu chuť — ale Tomeš je bačkora, ani se neozve.

Na pořádnou svatbu se u nás chystají tři neděle, a host, má-li se opravdu dostavit, musí být třikrát pozván. První neděli jde ženich s družby po své přízni, nevěsta s družičkami také po své. Druhou neděli (II. prohlášky v kostele) jdou rodiče ženicha a rodiče nevěsty.

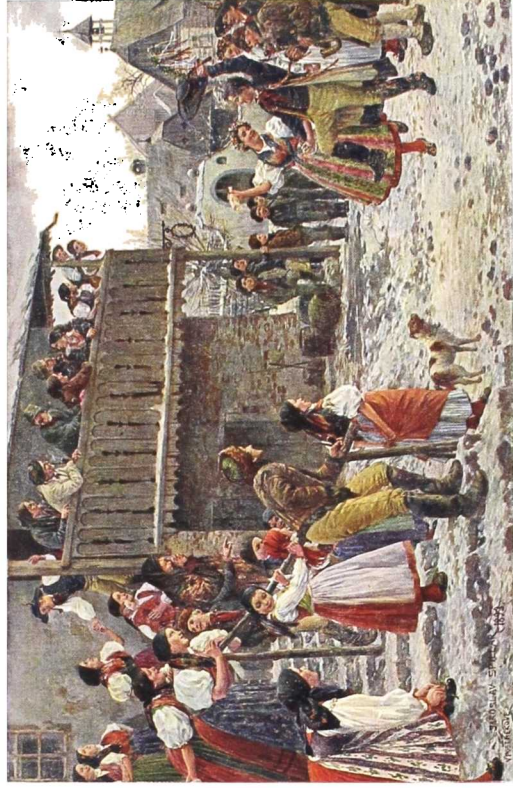
„Tak ja pa? Bul tu ten náš chlapec vás pozvát? Tu hanbu nám přece neuděláte, abyste nešli!“

„My eště sami nevíme“, počnou se vymlouvat, dělat drahoty a cavyky...

Třetí neděli (po III. prohlášce) jde ženich znovu sám a naposled a tu už musejí fict, půjdou-li opravdu — musejí poslat „pomoc“ — přijde pro ně muzika.

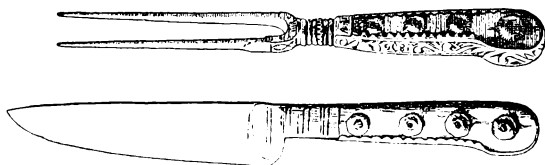
To všecko Tomeš ví a říká si cestou pozvání, jak mu je máma naučila: „Náš táta s naší mámou vás pozdravují, abyste se za nás nestydili a na naši svarbu se přišikovali.“....

Nejváženější osoby po třetí velice obřadně zve zvač po kopulaci.

Jaroslav Špillar : Chodská svatba.

Měli byste ho vidět, jak se k takovému důležitému úkonu strejček Švejduc vyparádili. Na dlouhém upalováku, jehož šosy při pohybu zdvíhal vítr jako dvě táhlé peruti, svítily se mosazné knoflíky jako zlaté, boty se mu leskly jako zrcadlo, hedvábný šátek pod krkem svázaný svými cípy vlál jako pestré konce nějakého povijanu. Nad zardělou tváří, na níž si dnes daly dostaveníčko všechny radostné pocity strýčkového vnitra, posláním a očekáváním budoucích dobrých věcí a ovšem i „vejdělkou, nejmíň 50 blafníků“ (tak si sliboval) cele rozradostnělého, hořely pod hustými obrvami dva plameny — oči, jen jen zapálit tu chamrad dětskou, která za ním běží, rty se mu chvějí, mlsně polootvirají, jako by zuby drtil tu nejšťavnatější vepřovinku, pěkně do růžova opeklou, až kůžička na ni jako liché na roli rozřezaná chrupe a chrupe... Za kloboukem kývá všem na pozdrav prut rozmaríny, do níž družička všila plnou hrst pentlíček rozdívných barev, u střechy jednu na loket dlouhou. Visí přes okraj širáku, plápolá strýci po tváři, bije ho o poněkud delší, zvědavý nos, ale Švejda

Jan Paroubek: Výzdoba nože a vidličky pro ženicha.

necítí — občas postrčí levačkou (pravici se opírá o květnatý deštník, ač neprší a pršet nebude) druhou rozmarínu, jež mu trčí v levé kabátové dírce, založená dvěma širokýma pentlema, na dlaň širokýma. Jako oufaďa batolí se zvaž mezi družbou a ženichem k faře. Vejde první, na senci odkašle, obřadně nohama zašoupne, klepá na dveře a už se valí s průvodčími před faráře. Políbí ruku, pokloní se dost neohrabaně a spustí:

Pochválen buď Ježíš Kristus!
 Ženich a nevěsta .. prosí spolu,
 abyste přišli zasednout k stolu,
 za ně se nestyděli
 a na svatbu s námi jeli.

Tváře se, jako by Švejdu neznal,
 farář: A co pak vy ste zač?
 Zvác: Prosim, na tu svatbu zvač!
 Přes hory a doly,

skrže vsi a města,
lukama a roli
vede mě sem cesta.

Farář: Tak si sedněte, unaven ste asi tuze,
když tak daleko je vaše chůze..

Zvác: Děkuju, zvač musí stoje
nejdřív vyřídít poselství svoje.

Farář: Na svatbu vaši půl vsi se chystá —
budete mít pro všechny málo místa.

Zvác: O to žádná starost není,
vyndám dveře pryč zasklený.

Farář (k ženichovi):
Ale dyť tam táta málo místa bude mět.

Zvác: .. toto, tam je sence jako svět...

Farář: Což kdybyste měli jídla málo..

Zvác: To nic, to by tak hrálo.
Zabili jsme čtyrnedělní tele,
včerejší chleb, kuře celé —
pivem, vínem jídlo zapijete
na měsíc, pane, hlad svůj zabijete.
Koláčů je z deseti pecí,
božích darů a jiných dobrých věcí,
kaši rejžovou i pšenovou,
omáčku hnědou, taky chřenovou,
maso jehněčí, taky skopový —
to ostatní tenhle dopoví!

Družba: Taky muziky tam budou,
co jako v nebi hudou,
na dudy, housle a kladynet
spusti-li, do tance se dáte hned,
písně budem' zpívat, tancovat —
o všechno je postaráno,
pote s náma a hned ráno —

Farář: Když to tak slavné bude —
z fary já i kaplan pude.

*Nechceš-li ve stáři plakati,
nezapomeň děti trestati.*

Každá ztráta zaroste, jenom smrt otce a matky nel
(Chodská přísloví.)

Oddavečná zástěra. Fot. Jan Paroubek.

Jan Fr. Hruška:

Droužčino děkování.

Páni muzikanti, pomlčte málo, neb už vás poslouchám dost dlouho!
A vy, pane řečníče, omluvte mně na malou chvíli, až já z mýho věrnýho
posloužení poděkuju. Tak poručila paní matka s panem tatíkem, panna

nevěsta s panem ženichem, se svým budoucím manželem.¹ Já s vámi, Pán Bůh s námi, který jest nad námi. Těšte se jeden druhého, malý velkého, domácí přespolečního! Každá se svým milým aj ce těši, kerá ho nemá, aj cí ho hledá! Když já sem se vdávat chtěla, já sem si ho hledat mušela, až sem si ho přes hory a doly vynašla. Eště dnes bych si přála, s pannou nevěstičkou sedět v křišťalový sedniče, za mramorovým stolečkem se zázvorovým podstoličkem, s řebíčkovými klíněčky. Na tom stolečku vina skleničku, stříbrnou žičku, královskou žemličku. Jezte, pite, čeho nemáte, dovolujte se, já vám všem ráda posloužím.

Až já se vdávat budu, šecy vás na svarbu pozvu. Dám vám strojit na devět mis, na čtyry málo, na pět nic. Dveře zandám, okna zavřu, sama s mým milým za kamna se skovám, to vám udělám, nic vám nedám! Esli sem se v něčem podřekla,² v tom mi za zlé nemijte, já v tich školach nebyjvala, tomu sem se nehučila. Až já v tich školach jednou budu, já něco víc humět budu nebo dokonce nic. On kůň vraný, na čtyry nohy kovaný, velkou hlavu má, z vysoka ji nese. Dyž na něho moc naloží, on teký něhdy klesne. Proto já tak schopná droužka nejsem, abych se vám zalíbila všem. Zaplat Pán Bůh!

Páni muzikanti, hrajte, až to šecko řinčí, aj ce mý žily pod koleny nekrčí! Hdepa je pan družba — aj cem de, ajt mě na taneček veme nebo na dva. A bude-li se mu ten třetí líbiti, může ho do rána splnit.

(Mrákov. Zapsáno 1889.)

Svarební hádanky.

Dávají je paní matky družbovi před čepením nevěsty.

1. Kaše bez ohně vařená. — (a) strouhané brambory, b) med).
2. Zajíc, keryj po lopatě skáče. — (koláč).
3. Kobyla beze střev. — (trlice).
4. Mouchy a švábi. — (hrozinky).
5. Vlasatá coudrle. — (hnětanka ze zeli).
6. Děrek s deviti hlavama. — (bodlák s deviti „palicemi“).
7. Devět loket fundie. — (vozící provaz).
8. Zámek o deviti západech. — (skříži prsty na obou rukou).
9. Strom s devaterým ovocem. — (Na větvi z trní napicháno ovoce a cukroví, jež paní matky rychle oberou a družba je potom prázdným prutem švihá).

¹ Podle zápisu z Chodova zde přidáno: z těchto darů velmi a v lásce poděkovat, talíř oštribrniti, ubrus obnoviti, viru, naději a lásku vyplniti.

² Chodovský variant přidává: nebo něco nedorěkla.

Chodská svatba v Praze.

Obyčeje a zvyky při „chodské svatbě“ jsou dosud nejpoutavější; z té příčiny uspořádána byla v Praze po dvakráte¹ již skutečná chodská svatba, což potkalo se vždy s největším zdarem a uspokojením.

Po prvé mělo se svatbou tou přispěti k rozmnožení slavností pořádaných na počest korunovace J. V. císaře Ferdinanda V. a císařovny Anny. Tenkrát dne 14. a 15. září r. 1836 ze všech stran české vlasti spěchali zástupcové českého lidu, aby přítomni byli slavnému aktu korunovace. Z Domažlic vyslána byla 79 členná deputace, již vedl zdejší purkmistr Feil. V Praze pak odbývala se skutečná svatba. Ženichem byl Jan Škarda z Říchovic a nevěsta Anna Muchová z Luženic, pak četní svatebčané provázeni domažlickými dudáky. Svatba ta velmi se líbila a novomanželé obdarováni byli od českého krále darem 200 zl. stříbra.

Po druhé odbývala se v Praze „Chodská svadba“ dne 27.—29. června 1886 při slavnosti ve prospěch Ústřední matice školské na Smíchově. Ženichem byl Jan Randa ze Stráže a nevěstou Anna Fogeltancová z Tlumačova. Chodská svatba trvá obyčejně tři dny. První den jest svatební veselí — oddavky, hodování se zpěvem, hudbou a tancem; druhý den jest „čepení nevěsty“ a třetí den odvázejí nevěstu do domu ženichova.

Z rukopisného díla Mistopis král. města Domažlic.

Jan Fr. Hruška:

V adventě na starodávném Chodsku.

Byla to pěkná idyla, jež nám starším jeví se dnes jako pohádkový sen, kdy náš lid při své konservativní povaze, silný ještě ve svých zděděných mravech v rodině i na veřejnosti, zůstával v radostném soužití s církví podle všech významných částí roku.

Tak právě zvláštního rázu ve zvykosloví chodském a vážného vý-

¹ Od té doby viděli v Praze chodskou svatbu několikrát, zejména v roce jubilejní výstavy 1891 na Král. Vinohradech za vedení pana Ondřeje Švajnera, řídícího učitele v Luženicích.

znamu nabyt hned počátek církevního roku, advent. Na jeho svéráz působilo dvoji. Předně, že připadal do doby, kdy celý řetěz stálých namáhavých prací hospodářských ukončen a lid mohl se tudíž více obracet ku potřebám a zálibám ducha, a za druhé samo učení církve o adventě se starou tradicí a arcioctích, čekajících příchodu Vykupitele, se starými adventními zpěvy, nabízelo vždycky duši vnímavé dost látky ke zvláštnímu přemýšlení i vyjadřování. A takových vnímavých duší byla vždy hojnost ve zdravém našem lidu. Důkazem toho jest, co si vytvořil vlastní půvabné poesie v jásavých i tklivých písničkách i ve fantastických, mravně ušlechtilých pohádkách. Obojí tuto poesii dědíme na Chodsku ještě dnes v takovém bohatství, že se jím můžeme chlubit před celým světem. Kdož by se tedy divil, že si též tvořivý duch lidu vynalézal vlastní poetické stránky svého soukromého i společenského života, ve kterých vyjadřoval po svém celou náboženskou náladu adventu i hlavní vlivy toho, co vidal a slyšel v ten čas v kostele!

Jádrem toho všeho byly mu církevní roráty, obřad s hlubokým biblickým základem, na němž vyrostly v národě našem dávno a dávno, někdy v dobách Karla IV., Otce vlasti, dosud dobře známé staročeské rorátní zpěvy.

Cím byly zbožnému, starosvětskému lidu chodskému církevní roráty? Tajemnou bohoslužbou, která po spěchu a potu žní i sklizni posledních plodin za nastalého klidu po prvé zaklepala na jeho duši a napomínala jej tklivě, aby se rozpomněl, že není život jen práce rukou a snaha za chlebem, třeba i poctivá ve všem všudy, nýbrž že na člověku žádá svoje také jeho duše: „Ejhle, Hospodin přijde a všichni svatí jeho s ním“, a ty, muži, ženo, mladíku, dívko, starče, stařeno, mohli byste zůstat na tento Příchod nepřipraveni a tupí?

Odpověď dána skutkem, že lid živý, prosté viry hrnul se na roráty jako na bohoslužby o velkých svátcích. Tajemnost adventního přitíání a vážná krása rorátních zpěvů táhla za sebou zázračnou mocí samo srdce lidu. Vzpomínám, jak jsme my školáci toužili již v předvečer, aby nás naši starší nenechali zaspát roráty. A měli jsme do školy i do kostela dobré tři čtvrti hodiny horské neschůdné cesty ve tmě. Rorátní mše sv. sloužena již o sedmé hodině. Byl-li měsíc „ve tmách“, svítivali jsme si cestou fakulemi, které jsme si sami robili z vysušených draček, pokapaných smolou, nebo jsme si na ně vyprosili hrst koudele, kterou jsme posypali roztlučanou smolou, stočili v rouru, dali zaschnout na kamna, aby se smola spojila s vlákny, a už se mohlo fakuli svítiti. Asi loket dlouhá vystačila nám třeba na tři cesty a měla výhodu, že jsme ji snadno zhasili a ihned ochladili, vloživše hořící konec do sněhu. Býval pak nezapomenutelný dojem, když jsme vstupovali do farní osady Trhanova, ještě tiché a zpola spící, jen mdlá světla světelkovala z malých okének chalup, a teprve, když zajasaly do temna s věže oba sezvánějící zvony, začali se troustit lidé na návěs, a než jsme přišli ke kostelu, jenž nás vital nejen ozářenými okny, nýbrž i hlásným společným zpěvem milovníků zpěvu, kteří se tam hojně scházeli a zpívali,

než vyšel kněz k oltáři, sypal se lid se všech stran. A ten milý dojem z našeho chudého kostelíčka v takovém adventním půvabu! Tu a tam po lavicích hoří sloupek, tři, čtyři zpěváci nebo modlíci se stařeny hledí si od něho osvititi svou knížku. Tam se tulí k babičce děvčátko sotva čtyřleté, které si vyprosilo, aby je vzala s sebou na rořáty. Školáci, dělice se bez dohledu podle pohlaví, na stranu evangelijní děvčata, na epištolní chlapci, vyplňují předeek presbytáře. Zábředlí před nimi je už zakleknuto staršími, kteří právě vykonali adventní zpověď a půjdou při mši sv. k svatému přijímání. Kostel se valem plní, na kůru spustí varhany, zazní: Ejhle, Hospodin přijde a všichni svatí jeho s ním a Rosu dejte, nebesa, s hůry. Najednou ozve se zvonek u sakristie, zpěváci dozpívají, varhany zmocní hlas, kněz přistupuje k oltáři a po krátké předehře všecko shromáždění jako jeden lid jednoho smýšlení, jedněmi ústy radostně zpívá: Z nebe posel vychází, od dáвна žádaný...

Musím zde zvláštní chválu vzdátí nábožnému zpěvu chodského lidu, který za mých školních let a ještě nyní daleko předstihuje a řekl bych zahanbuje zpěv kostelní v městech, kde jsem kdy byl, nevyjímaje ani Prahu. V našich chodských kostelích zpívá, kdo má zdravé plíce, a za hanbu by bylo Chodovi, aby znaje píseň, nepřidal se ke zpěvu a nechal zniti kostelem jen několik hlasů, z nichž uboze dělí se každý zvlášť.

Nemenší chválu zasluhovala všeobecná účast o rořátech nejen na mši sv., nýbrž i při přijímání sv. svátosti. Pamatuji se, jak ještě před třiceti lety, vydávaje se v tento zimní čas za chodským národopisem, s jistotou shledával jsem se na rořátech s lidmi a pamětníky ze všech přifařených vesnic. Oujezdští a Babylonští měli přes hodinu neschůdné cesty, ale přes advent vystřídali se skoro všichni u stolu Páně, nedbajíce nic, že lační museli pak konati touž dlouhou cestu domů.

Z kostela přenašena adventní nálada do domácností. V rodinách četnějších, zvláště kde bylo více ženských a měly pěkný hlas, zpívaly se nábožné písně, a to nejen pravidelně po večeři, kdy ženské předly a mužští potichu řezali dračky na svícení, ale i ráno dávno před svitáním. Na přádlu stávaly ženské o čtvrté a páté hodině. Mužští v ten čas přejímali za ně všechnu práci a péči o dobytek ve stájích. Při přádlu se zpívalo. V rodinách znali mnoho písní, které už upadly v zapomenutí. Bývaly čerpány hlavně ze Steyerova kancionálu z roku 1683. Jeden jeho výtisk přešel děděním po našich předcích do rukou mých. Je mi ta kniha zažloutlých, otřelých listů, zašitá v náhradních deskách ze staré šerky, převzácným dědictvím.

Že přástkám za vrčení kolovratů se dobře zpívalo, přenesly se adventní zpěvy také do dívčích společenských prástek. Některý starší milovník zpěvu, obyčejně sám hospodář neb hospodyně, buď z paměti nebo podle kancionálu zpěv vedli a děvčata, hledíce si rukama dila, ústy a hlavou učila se nejen zpívat, ale i zpěv milovat. Takto nás potom nepřekvapí zpráva starého výměnkáře z Chodova, kterou jsem zapsal r. 1923, že v některých rodinách zpívaly se v adventě a také v postě nábožné písničky po večer-

ních modlitbách ke spaní, a zpívalo se ještě na ložích, až zpěváci a zpěvačky jeden po druhém usínali.

Pro povšechnou náladu jest dodati, že v přástkách chasy odpadaly pro advent a půst všechny rozpustilé žerty a zejména všechny světské písně, třebaž zcela nezávadné. Děvčata v přástkách uvazovala si len na kuželi jen modrými haraskami a do kroje braly se sukně barev temných. V neděli po sv. Kateřině měla chasa poslední muziku a tanec.

V těchto náboženských zvyklostech býval pak chodský venkov posilován životem ve starodávných Domažlicích. Také tam byla zbožná účast měšťanů na rořátech nejen povinnosti, ale chloubou. Ještě za mých studentských let kvetl v Domažlicích starobylý spolek zpěváků „literátů“, kteří udržovali a šířili známost církevních zpěvů ústně a měli i své kancionály rukopisné. A na samotný advent v Domažlicích mám pěknou upomínku, jak každý den až do vánoc o šesté hodině večerní ozýval se s kostelní věže tenký hlásek malého zvonku „adventníka“, v jehož zvucích našel si lid slova vážného napomenutí: „Z hospody ven, z hospody ven!“ Na začátku adventu vycházivali na tu chvíli velcí i malí před domy i chalupy a čekali na první zvuky „adventníka“, jako na hlas milého známého.

*Kdo se nesrovnává s chlebem,
nesrovná se s lidmi ani s Bohem.*

*Na první tisícce se žid nasháněl,
ty druhé přišly samy.*

(Chodská přísloví.)

J. Š. Baara J. F. Hruška:

Tři koledy.

I. Vánoční koleda postřekovská.

(Zapsána 26.-XII. 1923. Zpívaly ji služky u mydlářů a koželuhů v Klenčí.)

Přišla k nám radostná hodina,
přechčasná jistá novina,
že leží v Betlemě
v chlivě na seně

pacholátko malý, hezoučký,
boubelatý, krásný, heboučký.

Z Marýje Panny je zrozený
to pro šecy lidi k spasení,
jen honem běžte,
honem pospěšte,
pacholátka i vy divčátka,
k potěšení toho diďátka.

Honzičku, ty si vem Hančičku,
churavýj Jirko nes kozičku.
Lukši, vem Káču
s misou koláčů,
Hapolenu starýj Jakube,
dobrá koleda dnes bude.

Havel de pomálu s Terezkou
vedou tam vovčičku přehezku,
Matij de s náma,
Madlena sama
nese Ježíškovi homolky,
matička dá mu je na dolky.

Hrbatá Zůza se husmívá,
že se na Ježíška podívá.
Polda se třese,
kolíbku nese,
Hevička ji pječně vystele,
jen se k tomu mějte vesele!

Hadámek, ten nese housličky
zdaleka, jak spatřil Jesličky,
počíná hrát,
poskakovati:
cupcupcup — to buło vyjskáni
skoro do samýho svtání!

Já bych bul túze moc prohloupil,
dybych si mudlanky nekoupil.
Íčko vám huďu
ha koleduju:
Dyjte mi koledy, zazpívám,
chčestí ha zdraví že příju vám.

**Esli mi koledy nedáte,
nyjvěčī škodu hned poznáte:
rozbiju hrnce,
žbány, měděnce,
pekáče, misky ha rendliky,
nebude v čom vařit knedliky.**

Hdo mi dá koledy v štedrosti,
ten se zas dožije radosti.
Na tomto sjetě
v zimě i v letě
Ježíšek malíčků je Pánem,
s tím se chceme' těšiti vždy Amen.

II.

Te-če vo-da vodička, vodička, vodička

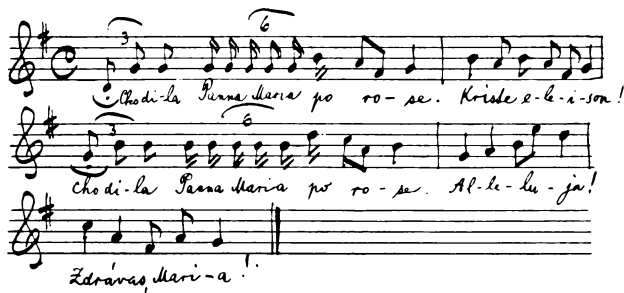
shude-ná, vodička shude-ná.

Teče voda říčkem,¹ říčkem,
vodička studená, vodička studená!
Tám se myjvala, myjvala
[:Panýnka Maria:]
Ha jak se humýjla, humýjla,
hned na břeh vyklékla.
Jak na břeh vyklékla, vyklékla,
[:Syna porodila:]
Jak se syn narodil, narodil,
[:hned k Matce promluvil:]
„Chceš-li, Matko, chceš-li,
[:já té ryjby nalovím“]
Jak pak budeš lovit, lovit,
[:dvýj nehumíš chodit:]
„Ty mi Matko nevěříš, nevěříš,

¹ Var, vodička.

[:že sem já Pán Ježíš?:]
 Chceš-li, Matko, chceš-li,
 [:já tě višně načesám?":]
 Jak pak budeš česati,
 dyjt nehumiš choditi.
 „Ty mi Matko, nevěříš, nevěříš,
 [:že já sem Pán Ježíš:]
 Já sem stvořil včeličky, včeličky,
 [:i ty říšný dušičky:]
 Já sem stvořil celý svět, celý svět
 [:i ten drobnýj dobytek:]
 Já sem stvořil nebe, nebe
 [:i Matičko Tebe!":]

III.

Chodila Panna Maria po roce.
 Kriste eleison!
 Chodila Panna Maria po rose.
 Alleluja! Zdravas Maria!
 Kam, Maria, kam kráčíš?
 Kriste eleison!
 Kam, Maria, kam kráčíš?
 Alleluja! Zdravas Maria!
 Kráčím do Betlema na pout.
 Kriste eleison!
 Kráčím do Betlema na pout.
 Alleluja! Zdravas Maria!

Jak Maria do Betlema vkročila —
Kriste eleison!
Jak Maria do Betlema vkročila —
Alleluja! Zdravas Maria!
Krásného syna porodila.
Kriste eleison!
Krásného Syna porodila.
Alleluja! Zdravas Maria!

Dr. Josef Královce:

Hospodářské poměry na Chodsku.

Chodský kraj bývá obyčejně označován jako hospodářsky chudý. Myslí se tím hlavně na jakost půdy, ale i na celkový hospodářský stav obyvatelstva domažlického politického okresu.

Rozumí-li se (v národohospodářském smyslu) bohatstvím — jako cílem lidského snažení — postačující množství užitečných statků, to jest dostatek všeho, co sloužiti může a má člověku k dokonalému ukojení veškerých potřeb a tužeb tělesných a duševních, pro zachování a vývoj jeho celé bytosti nutných, pak radno především s tohoto hlediska uvážiti, zdali a do jaké míry je oprávněno nebo odůvodněno mínění o chudobě Chodska; a to Chodska v době staré a v době přítomné.

Podkladem bohatství jako stupně hospodářského blahobytu každé země i kraje jsou dary přírody (půdy) a schopná i účinná pracovitost, píle a dovednost obyvatelstva vedle ostatních jeho účinných mravních vlastností (podnikavosti, vynalézavosti, vytrvalosti, spořivosti) i výrobní prostředky, kterými si obyvatelstvo užitečné statky z darů přírodních získává.

Jakost půdy co do úrodnosti jejího povrchu spočívá na přirozených podmínkách jejího složení a polohy, na jejím zpracování lidskou pílí a na podnebí, na poměrech klimatických.

Že lehčí složení půdy, na kamenitěm a písečnatém podkladě většinou horských svahů ve výši průměrně mezi 400 až 500 m nad m. není na Chodsku sice nejvhodnější pro úrodnost její, zdá se býti samozřejmým; ale mohutnost vzrůstu velikánů všeho druhu lesních stromů i hojnost květeny lesní na nejvyšších horských hřebenech a svazích Čerchova (přes

1000 m n. m.), Haltravu (přes 800 m n. m.) a Vrchoviny kdyňské (700 m) svědčí o tom, že i na tomto podkladě půdy se rostlinstvu lesnímu dobře daří. A pro polní a luční účely vymezili a zplánili si staří Chodové z rozsáhlého území královského hvozdu, který měli (až do r. 1630) na opatrování a k volnému užívání, jistě půdu nejlepší, nejníže a nejpriznivěji položenou i v množství, jakého pro postačitelnost, soběstačnost svou potřebovali.

Hojná pahorkatina na Chodsku má svahy k jihu a východu položené převahou značně protáhlejší, nežli svahy západní a severní; ty hlavně a předem polnímu hospodářství vyvoleny a upraveny. Převládá pak na nich spodek propustný a ornice hluboká. K severu a západu položené příkřejší svahy jsou namnoze dosud olesněné (zvláště ve výši nad 500 m nad m.), nebo věnovány pastvinám a později teprve hospodářství lučnímu. Na luka upraveny hlavně nejnižší okraje jižních a východních svahů, které končily močálovitými a rybníkatými údolími, kterých využíváno i k obranným účelům a teprve později upraveny též na louky. Ale i výše položené louky jsou četné; neboť jsou snadno zavlažovatelné z rybníků a pramenů. Proto louky jsou na Chodsku většinou dobré jakosti, jelikož leží na mírných horských svazích; toliko louky s bažinatým podkladem mají píci kyselou. Většinou jsou louky ty dvojsečné a jen na potoku Rubřině pod Domažlicemi trojsečné.

Je i dnes polní a luční půda na Chodsku většinou polohy proti jihu a východu; tedy polohy nejpriznivější.

Až když rozsáhlé „zboží chodské“ zastavováno a prodáváno, byla úrodnější polní a luční půda chodská trhána zabíráním a přidělováním k poplužním dvorům panství trhanovského a docházelo pak přirozeně k obdělávání i půdy v polohách méně příznivých.

Staří Chodové vedle svých veřejných strážných a obranných povinností zabývali se tedy hlavně zemědělstvím. Dodnes všechny obce chodské jsou zemědělské a do nedávna i města Domažlice, Kdyně a Klenčí měly a poslední dvě mají ještě ráz zemědělský.

I když Chodové veškeré zemědělské půdy ještě sami užívali, nebylo jí přirozeně tolik, jako je jí dnes; tím větší rozdíl se jeví v době, kdy již o ornou a luční půdu Chodové zkrácení. Také počet obcí a jednotlivých zemědělských živností v nich a jejich velikost je ovšem dnes na Chodsku značně větší, nežli tomu bylo před sty lety; ale vzrůst počtu obytných čísel na dnešní výši netýká se tak usedlosti selských, jako hlavně domkářských.

Původních chodských obcí na Domažlicku bylo více; na konec zbylo jich jen jedenáct a počet obyvatelstva těchto odhaduje se r. 1579 jen asi na tři tisíce. Dnešních obyvatelů týchž jedenácti chodských obcí jest přes osm tisíc. Ostatní jaksi také chodské obce „na Království“ povstaly pozdějším zakládáním vlastních poplužných dvorů jednotlivými zástavními držiteli „zboží chodského“, mezi nimi i Domažlicemi, když kolem dvorů

těch nebo jich rozdělením povstávaly obce jejich zakladatelům patřící. Zejména cis. patent z 1. března 1777 zbavil město Domažlice některých výnosných dvorů a nadělal z nich malé selské živnosti. Některé ze dvorů udržely se v celosti do nedávna (Byšensko, Rejkovice) a zámožnému městu Domažlicům zbyly jen lesy. Tak jest na Chodsku dělití dnešní obce na původní chodské obce, počtem 11, a na bývalé obce domažlické, nebo na obce založené šlechtickými držiteli Chodska nebo jejich šlechtickými sousedy.

V celku má politický okres domažlický dnes 77 místních obcí (27 soudní okres domažlický, 50 s. o. kdyňský) s rozlohou 49.215 ha (24.290 ha s. o. domažlický, 24.925 ha s. o. kdyňský) se 47.076 obyvateli (25.509 s. o. domažlický, 21.567 s. o. kdyňský).

Podle prvního katastru zemského z roku 1652 (po 30 leté válce!) bylo:

v K l e n ě 40 čísel (nyní 200), 26 sedláků, 6 chalupníků, 8 zahradníků s celkovou výměrou polí 1057 strychů (nyní okrouhle 373 ha polí, 306 ha luk);

v D r a ž i n o v ě 22 čísla (80), 19 s., 1 ch., 2 z. se 618 strychy polí (nyní 358 ha p., 141 ha l.);

v Ú j e z d ě 29 čísel (108), 27 s., 2 z. s celkovou výměrou polí 922 strychů (425 ha p., 200 ha l.);

v C h o d o v ě 26 čísel (127), 12 s., 5 ch., 9 z., polí 700 strychů;

ve S t r á ž i 18 čísel (65), 13 s., 2 ch., 1 z. s celkovou výměrou 519 strychů (158 ha p., 45 ha l.);

v M r á k o v ě 16 čísel (85), 15 s., 1 ch., celková výměra 607 strychů polí (273 ha p., 76 ha l.);

v K y č o v ě 38 čísel (Starý a Nový Kyčov 139), 27 s., 11 ch., 968 strychů (615 ha p., 195 ha l.);

v T l u m a č o v ě 36 čísel (107), 26 s., 9 ch., 1 z., 895 strychy (502 ha p., 171 ha l.);

ve L h o t ě 40 čísel (139), 23 s., 3 ch., 14 z., 894 strychů (553 ha p., 175 ha l.);

v P o c i n o v i c i c h 55 čísel (139), 38 s., 7 ch., 10 z., 1263 strychy (426 ha p., 294 ha l.);

v P o s t ř e k o v ě asi 50 čísel (Starý a Nový Postřekov 317), 40 s., 5 ch., 10 z., 1500 strychů (426 ha p., 294 ha l.).

Případalo tedy v té době na jednoho sedláka asi 30 až 35 strychů, jen výjimkou také u jednotlivců i přes 100 strychů. (1 strych = 27 a.) Na chalupníka připadala asi polovina této výměry. Zahradníků se počítalo pravidelně 16 na 1 sedláka.

Lesní bohatství. Královský pomezny hvozď svěřen Chodům jako obranný prostředek nejen k opatrování, ale i k volnému užívání a to jak co do dřeva, tak i co do hojné zvěře; omezeno právo to jen ohledem na obrannou schopnost hvozdu. Poprvé odnímá tuto úplnou vládu nad Královskými lesy Chodům majestát krále Rudolfa II. (r. 1585) a svěřuje ji

spolu s ostatní zástavou chodských obcí Domažlicům. Ačkoli Domažličti Chodům lesy i nadále ponechali a spokojili se jen odváděním zajižů, přece od té doby přestává úplná vláda Chodů nad lesy a zkracuje se postupně tak, až se jim lesy jen „sádují“, t. j. svěřuji se jednotlivým obcím části lesů, aby si z nich brali potřebné suché dříví a vyvrátě, nebo aby ty lesní části upravili na pole a louky, jichž užívání jim na určitou řadu let pak svěřeno s tou výsadou (vysádané lesy), že nebyli nuceni k robotním povinnostem s tou pozemcích panských. Z volného užívání Královského hvozdu zbyly pak Chodům jen od trhanovské vrchnosti „z milosti jim propůjčená křoviska i lesy“, a docházelo k četným sporům o lesy chodské, nežli došlo k nynějšímu jich rozdělení na jednotlivé obce. Z bývalého Královského pomezniho hvozdu v politickém okrese domažlickém nejvíce lesů má dosud panství koutské (trhanovské) a obec domažlická; z jmenovaných pak chodských obcí má Postřekov 882 ha, Klenčí 676 ha, Kyčov 610 ha, Tlumačov 595 ha, Pocinovice 310 ha, Újezd 246 ha, Lhota 185 ha, Dražínov 124 ha, Mrákov 58 ha a Stráž 28 ha. Obec Chodov nemá vlastního lesního katastru; povstalat na občině Újezda, a obec ta nově dědině lesní půdu nepředala. Vedle souvislého pásma lesů sedm i více kilometrů od hranic zemských do vnitra politického okresu po celé jeho pohraniční délce se vinoucího jsou i četné pahorky a vrchoviny okresu, zvláště ve výši od 600 m nad m. skoro pravidlem a i nižší porostlé lesy, takže Chodsko pro tuto velkou zásobu lesů a tím pro půvabnost celého kraje je vítané, vděčné a zdravé pro letní pobyt, který zpříjemňován je četnými horskými prameny výtečné pitné vody a osvěžujícím koupáním ve velkých (babylonských a j.) rybnících. Z celkové rozlohy politického okresu domažlického více než třetinu tvoří lesy (ze 49.215 ha celkové rozlohy okresu je lesů 17.244 ha; a to Domažlicko má jich 10.387 ha, Kdyňsko 6.857 ha) většinou souvislé, vysokokmenné, Jehličnaté a odborně spravované.

s měská; le n pro svou dobrou jakost a že býval dříve hlavně pro vlastní potřebu na oděv v domácnostech chodských zpracován a používán, býval se zvláštní pečlivou zálibou na Chodsku a větší měrou pěstován, nežli nyní (osevná plocha i výnosnost klesá). Četné názvy poli a někde i statků svědčí o tom, že — dokud si Chodové vařivali pivo v domácnostech svých — i ch m e l tu býval pěstován; nyní se na Chodsku vůbec nevyskytuje.

Celková plošná výměra r. 1924 činila u polí v soudním okrese domažlickém 8135 ha, v soudním okrese kdyňském 11.166 ha; celkem 19.301 ha; u luk v soudním okr. domažlickém 3794, v soudním okrese kdyňském 4336 ha; celkem 8130 ha.

Na starodávném Chodsku panovalo zajisté — jako je tomu namnoze ještě nyní u jižních Slovanů — původně společenství nedílného majetku, na kterém v téže obci hospodařilo více příbuzných selských rodin téhož předka (zádruhy); ale r. 1567 již tomu tak nebylo. I později však nemovitý majetek u všech Chodů se vyrovnával, jako jejich stejná práva a stejné povinnosti veřejné; nebylo výstředně chudých, ani výstředně bohatých, zejména ne velkostatků.

Způsob rodinného života a soudružnost spjaty byly v každé chodské obci se zemědělstvím, s polním i domácím hospodařením do té míry, že v čas naléhavé potřeby polních i domácích prací přispívalo se obětavě a zdarma navzájem všem a všemi k práci schopnými sousedy a členy jejich rodin každého stáří. Pravidelným pomocníkem na větším hospodářství (celolánika) vedle vlastních členů rodiny majitele hospodářství a čeledi býval od počátku XVIII. století „podruh“ a jeho rodina. Po čas pilných prací „od jara do zimy“ býval podruh, jeho žena i děti u hospodáře po celé dny „na práci i na stravu“ spolu a stejnou měrou s rodinou hospodářovou. Podruh měl od hospodáře k obývání nebo svou chalupu obyčejně při statku, nebo při nedostatku místa zde postavenou na vhodnější části obce, „v chalupách“; chalupa bývala i stejně nebo podobně pojmenována jako statek, s nímž tak souvisela („u Kvítků ze dvora“, „u Kvítků v chalupách“, „u Šilhavých“, „u Šilhavičků“ a p.). Hospodář pak navzájem svým potahem i pomoci svých lidí opatřil obdělání pozemků i jiných potřeb podruhových.

Tento způsob vzájemné pomoci není již na Chodsku všude a ne již stejnou měrou zachován.

O pili a dovednosti, o houževnaté vytrvalosti v pracovitosti i o podnikavosti lidu chodského zachovaly se četné příklady ve zkazkách a pověstech pamětníků dávných dob a v jejich ústních podáních. Svědčí o tom i veškerá důmyslná zařízení, která vyžadovala nejen vzácné vynalezavosti a podnikavosti, ale i vytrvalé pile a pracovitosti několikileté; na př. svedení a zavedení pramének čerchovských do umělého náhonu vodního (Bystřice), kterým opatřeny vodou nejen obranné valy chodského hradu, ale i celé město Domažlice. Také v polním hospodaření

a zvláště ve stavbách a úpravě obydlí a všeho hospodářského nářadí jeví se všechny tyto vlastnosti starých Chodů. Velká, přímo zbožná láska k práci prozařovaná veselou myslí a zpěvem panovala na Chodsku do nedávna a v některých obcích udržuje se podnes. Zahájení jarních prací, pastvy, seno-seče, žní, svázení první sklizně s polí do stodoly, to vše bylo a jest namnoze — arci jen ojedinele již — i dnes ještě přímo svátkem spojeným s tklivou a poutivou náboženskou obřadností.

Jako dřívější prostředky při výrobě zemědělské a hospodářské byly na Chodsku co nejpřostší, jsou tu dnes na výši doby: moderní pluhy a jiné orné, seci, žací, mláticí nářadí a stroje zavádějí se na Chodsku v nejnovějších soustavách a pohonech (v poslední době zavádí se v obcích venkovských i elektrické osvětlení a elektrická hybná síla).

Již starým Chodům do bytkářství mnoho vynášelo; prodávaliť máslo až do Němec (do Augspurka) a z výnosu jednou sháněli i výkupný peníz ze zástavy. Kráva skýtala sice „půl živobyti“, ale větší ještě užitek dávala ovce zvláště svou vlnou a koží na chodský oděv a — zdá se — i mlékem na sýrařství. Neboť sýr býval jedním z hlavních předmětů, jež vedle ovsa, vajec a drůbeže měli starší Chodové vrchností odváděti. Kráva sloužila též k potahu i sedláku vedle asi dvou párů volů, z nichž starší pár se k sv. Ondřeji (o kdyňském trhu) obyčejně odprodával, aby na jaře byl novým mladším párem nahrazen. Chov ovcí býval velice na Chodsku rozšířen. Koně bývali zjevem řidším, ač jich Chodové užívali i ke vzdáleným hlídkám. Pastevství bylo všeobecné. Pásla se stáda z celé obce a zaměstnávala nejen obecního pastýře (vovčáka) ovcí, ale i kravárka čili velkého pastýře pasením dobytka hovězího, koňárka koní, sviňáčka dobytka vepřového, husáka husí; každý z nich svým způsobem (práskáním, troubením atd.) časně ráno a brzy z jara (po sv. Jiří) svá stáda sháněl, po celý den na pastvě (obecních pastvinách, obciznách) udržoval a po pastvě dle různých znamení na kusech stáda svého, po jednotlivých statcích označených, večer opět do stájů rozháněl. — Pásalo se dlouho do podzimu (i po sv. Václavu). Následkem pastevství byl arci nedostatek hnoje na pole, což úrodnosti polí bylo na závalu. Malou náhradou za to bylo přespolední střídavé „rouhování“, (odpočívání) se stádem ovcí na polích jednotlivých statků, od nichž pastýři donášen za to na pole oběd. Pronikavější způsob obdělávání půdy vyžadoval více mrvení, pastvina obecní proměněna na pole a louky, přestaly i „přilohy“ a tak pastevství pominulo; jen po otavách se ještě pase tu a tam hovězí dobytek na lukách. Ovčářství však na Chodsku pominulo úplně. Chov bravu koziho vzrostl teprve za světové války. Brav vepřový není ještě soustavně všude pěstován. Dobrá výhoda pasení pro dobytek nahražována je nyní hrazenými výhony, do nichž dobytek (koně i skot), zvláště mladší občas se vpouští „na to boží slunce“. Dnes je na Chodsku chov hovězího dobytka i koní na vysokém stupni. Na páteční proslulé dobytčí trhy kdyňské přihání se každého roku tisíce (r. 1925 na př. 8602) kusů hovězího dobytka a scházejí se tu každého týdne kupci z daleka

i z ciziny, aby vynikající druhy (simentálského) skotu nakupovali pro vlastní chov. Péči o chov dobytka i zásluhu nemalou na jeho rozkvětu mají na Chodsku četné hospodářskorolnické spolky a sdružení pro chov hospodářského zvířectva, zvláště však rozumná poradní činnost zvěrolékařská.

Dnešní stav hospodářského zvířectva na Chodsku jeví se takto (31. prosince 1910 a 1920):

	soudní okres domažlický		soudní okres kdyňský	
	r. 1910	1920	1910	1920
koní	911	938	993	1145
skotu	10850	10718	14449	13517
bravu skopového	272	239	929	956
bravu koziho	1381	2035	926	1741
bravu vepřového	2521	1694	4488	3618

Z počtu kuřat a vajec, jaký odváděli Chodové ročně vrchnosti (až 80 i více kuřat a až 8 kop vajec z jednotlivých obcí) se dá souditi na značný význam, jaký mívál na dávném Chodsku chov drůbeže; dnešní Chodsko je zásluhou spolkové organizace v okrese k tomu účelu zřízené i v tomto odvětví na stupni chvály a uznání hodném, jak je vidno na častých výstavách drůbeže a drobného zvířectva na Domažlicku pořádaných.

Také včelařství ode dávna se zálibou bývalo a je na Chodsku pěstováno; bylť med nejen potřebnou živinou v chodské domácnosti, ale i výpomocnou částí dávek vrchnosti odváděných. Roku 1924 bylo v soudním okrese domažlickém 240 a v soudním okrese kdyňském 273 včelařů, kteří měli 1039, resp. 942 včelstva s výnosem 5538, resp. 2543 kg chutného medu.

Chudé je Chodsko na větší tekoucí vodstvo; neprotéká jím žádná řeka. Vedle zmíněné již Bystřice má jen hlavní potok Řubřinu, který, když před Domažlicemi narostl z menších potůčků a přijal v Domažlicích i Bystřici, žene větší počet mlýnů v Domažlicích již a před nimi i dále, než opustí za Milavčí politický okres domažlický a přechází v Nahošicích do okresu horšovsko-týnského a u Staňkova se vlévá do Radbuzy. Pod Domažlicemi přijímá Řubřina potok Smolovský a u Radonic Koutský. To jsou hlavní toky na Domažlicku. Vedle nich je horská bystřina Čerchovka, jež má jméno dle svého vrchoviska a žene záhy pily pod čerchovským horským pásmem; když pod Klenčí přijala potok Klencký, opouští záhy okres u Postřekova, kde přijímá pohraniční malý, ale vydatný potok Postřekovský; v horšovsko-týnském okrese spojujíc se s Pivoňkou vlévá se před Horšovským Týnem též do Radbuzy. Četné jiné menší bystřiny a potoky, pramenící v pohraničních vysokých hvozdech šumavských a Českého lesa, opouštějí záhy domažlický okres a odtékají přes zemské hranice do Bavor.

Spád vody jmenovaných hlavních potoků dává jen 2 nanejvýš 8 koň-

ských sil; blíže ku pramenům jsou toky vydatnější nežli v toku rovinném. Průtok Čerchovky při výstupu z okresu domažlického činí asi 500, Řubřiny 600 litrů vteřinových.

K zavlažování luk a jako vzácná, třeba malá, ale levná hnací síla mají všechny tyto potůčky přece pro celý okres značný hospodářský význam. A že „mráky táhnou po lesích“ a napájejí hojné lesní prameny a studánky, vyznamenává se Chodsko dosti příznivým podnebím, jež se různí dle polohy jednotlivých částí jeho území. Na vyšších je drsnější a chladnější, v nižších a k jižním větrům otevřenějších je mírnější. Český les značně chrání Chodsko před studenými větry severními. V létě dosahují horka i více než 25° C. Zimy jsou na Chodsku, většinou vysoko položeném, tuhé a dlouhé. Mrazy pod 20° C nejsou vzácností. Průměrná teplota na Chodsku je 7 až 8° C. Jaro počíná tu až koncem dubna nebo až počátkem května; podzimy bývají příjemné; i letní měsíce nevykazují přílišné teploty. Senoseč počíná koncem června, žně v polovici července, od kteréžto doby přes srpen vládne obyčejně na Chodsku největší teplota a stále počasí. Deště na Chodsku, na lesy tak bohatém, jsou dosti časté (množství srážek v Klenčí se udává na 700 až 1000 mm) a prudké i působí proto mnoho škody na polích a lukách častým zaplavitím. Bouřky jinak dosti časté a hlučné málokdy přinášejí krupobití; Čerchov mraky rozhání a přes Chodsko přehání. Toliko Kdyňsko bývá krupobitím více stíháno. Jsou pamětníci, kteří tvrdí, že sedm let za sebou tam potlouklo tak, že žádná pojišťovna nechtěla obce na Kdyňsku pojišťovati. — Zlé jsou bouřky od severu, které přes Čerchov se nevznosou a jsou jím nad krajem zdrženy. Ale na štěstí nebývají časté.

Stromové se na Chodsku dobře daří, hlavně jabloním a švestkám. Počet stromů r. 1920 a jich úroda 1923, resp. 1924 vykazuje:

v soudním okrese			
domažlickém		kdyňském	
jabloní 19484,	ovoce 2082 q;	20262 a	400 q
švestek 11205,	„ 2006 q;	42721 a	9050 q
hrušek 10031,	„ 1389 q;	11246 a	2534 q
třešní 4916,	„ 687 q;	5427 a	800 q
višní 903,	„ 152 q;	913 a	96 q

Zvláště dobře se daří ořechu; r. 1920 bylo na Domažlicku přes 1000, na Kdyňsku přes třináct set ořechových stromů. Sklizeň jejich odhaduje se na 60 až 100 q ročně.

„Zboží chodské“ náleželo immediate (bezprostředně) českému králi; Chodové však byli od počátku právními jeho držiteli a vlastníky svých selských dědičných živností odměnou za své věrné strážní povinnosti a sbírali sami mezi sebou a odváděli dle svých výsad jen zcela malé uzná-

vaci královské berně (20 těžkých a 4 lehké hřivny ročně) přímo české Královské komoře. Později, za prvé zástavy „chodského zboží“ platila všecka „chodovská obec“, t. j. všech 11 vesnic chodských na sv. Jiří 69 tolarů a na sv. Havla tolikéž; celkem tedy jen 138 tolarů ročně. Již proti tomuto zdanění se Chodové rozhodně ozývali; i proti dávkám jim vrchnosti vnucovaným. Dávky ty záležely v určitém množství ovsa, kuřat, vajec, sýra a p., jež měly jednotlivé chodské obce odváděti. Zástavní pán žádal jednou i 15 grošů královské berně od každého sedláka; to však bylo proti výsadám. Ale Chodové přece těm platům a dávkám neušli; ba dávky ty ještě vzrostly co do počtu i výše za dalších zástav a nejvíce i nejkrutěji, když bylo „zboží chodské“ úplně prodáno a Chodové pozbyli své volnosti. — Byly pak nesčetné a z přerůzných důvodů ty poddanské platy Chodům od nenáviděné vrchnosti ukládané. Vedle dávek vrchnosti platilo se zvlášť i učitelé po snopu obilí (posnopné) a faráři obilím.

Dnešní daňový stav, jak je tíživý, je přece mravně nepoměrně nesitelnější; odvádět Chodsko stejné berně jako vůbec v celém státě a opět do své samostatné československé „Komory“.

Ze stručně podaného přehledu hospodářských poměrů na Chodsku starém a nynějším lze právem usuzovati, že, dokud bylo Chodsko volné a svobodné a byl tu pokojný mír, byl na Chodsku i blahobyť. Vedle vědomí samostatnosti a společného zájmu pojila Chody i rodová pouta. Společná půda pro společné hospodaření v potřebném množství připravená skýtala s celým hospodářstvím dostatečný důchod, který byl též společný. Potřeba (chtění) se řídilo společným důchodem. Každý přispíval, jak mohl a dovedl, a bral, jak potřeboval, řídě se jen ohledem na celek a pamatuje na budoucnost. Nebylo přepychu jedněch vykoupeného bídou druhých. Chodsko staré bylo soběstačné. Nebylo pocitu závislosti na hospodáři, poněvadž pracovní poměr se zakládal více na ochotě, nežli na mzdě. To jsou podmínky blahobytu, bohatství. Staré, volné Chodsko nebylo proto chudé; bylo zámožné, bohaté! Patrně to z toho, jak každý o ně stál a po něm bažil a moc-li Lomikar za ně nabízel a dal, a jak snadno i jak na tehdejší dobu značný peněz v krátkém čase a několikrát mohli Chodové mezi sebou sebrati na své dlouhé spory a na své vykupování... a jak i jednotlivci mohli a to bez úroků jiným půjčovati nebo věnem dávat. Bída na starém Chodsku, velká bída a chudoba tělesná i duševní i zadlužení majetku i jeho opouštění nastalo ztrátou svobody a následkem bojů a válek... Vždyť i sám Lomikar si pak na chudobu svých poddaných právem naříkal!

A dnešní Chodsko ?

Ku posouzení toho třeba přihlížeti ještě k jiným zaměstnáním nežli je zemědělství, k dalším ještě pramenům výživy.

„Chodská obec“ tvořila s počátku hospodářsky samostatný celek, který v uzavřeném hospodářství rodověm uhrážoval dle možnosti vlastní výrobou též všechny své potřeby domácího a polního hospodářství od pokrmu a oděvu až po nářadí, nástroje i obydlí z látek „na vlastním“ získaných. Nebylo tedy na Chodsku místa pro samostatnou, po živnostenskou provozovanou výrobu; neboť chodský sedlák dovedl každé „řemeslné dílo“ sám. Nejen muži, ale i ženy navzájem v dovednosti výrobní, zvláště oděvní vynikaly; jako předli len i vlnu a krajky klipovali nezřídka také muži, tak zase plátno a šerku na domácích stavech tkaly i ženy. „Selku nejlepší kryje, co sama přede, šije.“ Domácí výrobky pak vynikaly nejen bytelností, ale i účelností a vkusnou zdobeností; a to nejen oděv, ale i nářadí, nástroje i přibytky.

Rozvoj hospodářských poměrů, ztráta svobody a vznik nových obcí, na něž se sice výsady chodské nevztahovaly, s kterými však společenský a hospodářský styk se nutně vyvíjel, měl za následek, že i rodová hospodářská uzavřenost v celku uvolněna. Jednotlivci, kteří zvlášť vynikli v dovedné výrobě některého potřebného předmětu a kteří zhotovovali jej s počátku z přineseného materiálu a z ochoty vedle svého hlavního zaměstnání, vyráběli později i pro ty, kdož v téže obci nebo i v obcích jiných, kam se o nich známost rozšířila, sami si tak činiti nemohli pro nedostatek času nebo pro vlastní nedovednost. Tak vznikala asi na venkově chodském řemesla, jak na to do dnes upomínají pojmenování některých statků („u kolářů, kadličů, krejčířů, ševců“ a p.) nebo rodová příjmení. Ještě dnes se setkáváme na Chodsku s takovými sedláky všemělci, kteří dovedou si všechno sami ze svého vyrobiti, a nacházíme tu ještě i zbytky starodávné obecné výrobní ochoty (pantofláře, dřeváčnicka, košíkáře). Dovední jednotlivci-řemeslníci usazovali se pak nejvíce tam, kde bylo materiálu (dříví, proutí, hlíny, kamene a p.) hojnost nebo v místech (městech), kde se pro úřední a jiná jednání více soustřeďovala poptávka po jejich výrobcích. Řemesla zemědělská, kterých zvláště rolnictví denně potřebuje a vyhledává, zůstávala a jsou zastoupena dodnes hlavně na venkově (kolářství, kovářství, tesařství, košíkářství); jiná z nich (sedlářství) usazovala se sice v městech, ale styk venkovanů s nimi i tak je dodnes důvěrnější (tykáni), nežli s řemeslníky vysloveně městskými, hlavně oděvními. Jen krejčíři a krejčířky chodského kroje bydleli na venkově; ale i pro selské ženské „bůtky“ vyhledávání obuvníčtí odborníci v městě.

Že se na Chody za jejich samostatnosti nevztahoval zákaz učení se řemeslu — jaký platil pro selský lid jinde —, učili se Chodové též řemeslům provozovaným hlavně v městech (oděvním, potravním, stavebním); a vynikli i tu, jak tomu svědčí případ dvorního krejčího z Chodska v císařském sídle ve Vídni v době procesu Chodů s Lomikarem. Klenčtí a posťrekovští zedníci vynikají posud jako odborníci ve stavbě továrních komínů a uplatňují se v té dovednosti i daleko za hranicemi.

Výsměchem osudu přímo se stalo, že proti výsadám, Chodům

českými králi daným, nejen se zakoupil a usadil na Chodsku cizinec šlechtic, ale že týž usazoval zde nové cizince a to německé řemeslníky, když byl předem, na př. městskému poddanému obyvatelstvu nakázal strojit se po městsku, takže domácí krejčí kroj takový zhotoviti ani nedovedli. Obdobně tomu asi bylo i u jiných řemesel. Vznikal a dál se tedy vývoj řemesla na Chodsku dvojím způsobem: vyličeným původním domácím a cizím, nastěhováním. Dokladem toho jsou tu německá pojmenování osob (příjmení) i chalup a statků po německých názvech řemesel a četná německá příjmení osob.

Osazování cizích řemeslníků uspišilo pak na Chodsku zanechávání vlastní výroby potřebných předmětů po domácku (i tkání plátna a sukna, jež zapudila pozdější výroba tovární). Jen zpracování a předení lnu udrželo se nejdéle v domácnostech chodských; ale i to dnes pomíjí.

Jako nejstarší a původně jediná nerolnická živnost provozována na Chodsku mlynářství; v každé skoro chodské obci bylo po jednom, dvou i třech vodních mlýnech na malých bystřinách a rybnících s jedním, nejvýše dvěma koly; někde byla při mlýně, po případě zvlášť také pila. Za poddanství zakládány — proti značnému odporu Chodů — mlýny a pily panské. Když podomácké vaření piva přebraly panské pivovary (domažlický, koutský a trhanovský), přidružila se živnost hostinská (krčmářská) spojená s povinností odebíratí pivo z pivovarů panských. Zvlášť vynikaly hospody zájezdní u říšské silnice; na př. v Klenči. Tu připadaly na 38 čísel dvě krčmy, v Postřekově na 45, v Újezdě na 29; v Dražinově na 29 čísel jedna a v Chodově na 15 čísel jedna. Pozoruhodno jest, že na Chodsku neujaly se v žádné obci kořalny a není jich tu dodnes. Zemědělský a lesní ráz Chodska jeví se i v převážném počtu živností pro rolnictví a ze dřeva pracujících. Celkový počet živností v soudním okresu domažlickém je přes 1500 a v soudním okresu kdyňském přes 1200; z toho výrobních na 1000 resp. 800 a obchodních přes 500 resp. přes 400. Z výrobních je dřevo zpracujících živností na 200:

a to kolářů	30	v s. o. domažlickém,	30	kdyňském,
truhlářů	58	" " "	53	"
soustružníků	7	" " "	3	"
výrobců dřev. zboží	8	" " "	1	" a 4 výr. škatulek
pil je	6	" " "	11	"
kovářů	38	" " "	54	"
zámečníků	21	" " "	8	"
sedlářů	8	" " "	13	"

Mlýnů je (ve výrobním období 1923/24) v celém politickém okresu přes 80, a to 45 v s. o. domažlickém, 36 kdyňském; 1 parní (ve Kdyni) a devět s českými složenými, ostatní válcové. Kapacita u českých složení je do 5 q, u válcových většinou do 10 q i přes, u parního přes 50 q. Nepracuje 11 mlýnů v domažlickém a 9 v kdyňském soudním okresu.

Další vývoj řemesla a živností a jejich organizace na Chodsku dál se

stejným způsobem, jako v jiných krajích; v městech tvořila se bratrstva, z těch cechů a z cechů povstala živnostenská společenstva a gremia obchodníků. Dokud řemeslníci pracovali z ochoty nebo nesvobodně, nebylo cechů; osobní svobodou stala se řemeslná práce z povinnosti právem a stejní řemeslníci počali se i sdružovati, zvláště ve městech. Ve Kdyni a v Klenči shledáváme se s cechy od r. 1629 resp. 1690 a pronikali záhy řemeslníci, v Klenči převážně nastěhovaní Němci, všechen veřejný život a sráželi se ve snahách svých za uplatněním nejen při církevních i jiných slavnostech, ale zvláště ve věcech obecních s českým živlem rolnickým. Venkovská řemesla se s počátku na cechy nevázala a ani do nich nepřijímána; některé živnosti byly dlouho i v opovržení (mlynářství, tkalcovství), zvláště ty, ve kterých účastnily se i ženy. Také hodně asi rozhodovala národnost a náboženská vyznání. Ke Klenči patřivali cechem živnostníci až z Kyčova.

Dnes je v politickém okresu domažlickém 28 živnostenských společenstev, z nich odborově organisovaných je vedle obchodních gremií jen 8; ostatní jsou ještě smíšená nebo zahrnují živnosti příbuzné. Sídlo mají společenstva hlavně v Domažlicích (11), ve Kdyni (6) a Kolovči (3). Smíšená společenstva jsou i v menších místech venkovských. V okresní jednotu — jako je tomu v jiných okresích — živnostenská společenstva na Domažlicku sdružena ještě nejsou. Dobrovolně zastává částečně úkoly jednoty Řemeslnická beseda v Domažlicích, která r. 1926 oslavila své 40leté trvání; ale jako dobrovolný spolek nemůže nahraditi ve všech, zvláště zákonných úkolech okresní jednotu.

Obchodní živnosti mají v okresu tři gremia (v Domažlicích, ve Kdyni a v Kolovči).

V Domažlicích je i několik velkoobchodníků (s obilím, moukou, cukrem). Cílý obchodní život panuje na trzích týždenních (v Domažlicích ve čtvrtek, v Kdyni v pátek, spojený s trhem na dobytek) a o dávných, hlučných ještě trzích výročních, které se dosud udržují jen v Domažlicích a Kdyni. Lomikarem klenckým Chodům milostivě uděleného práva trhu týdenního a dvakrát v roce výročního dlouho nevyužito.

V dřívějších dobách doplňovaly nebo i nahrazovaly trhy v některých chodských obcích četné poutě, hlavně v létě a po žních konané nebo poutní místa, kde lid chodský se pravidelně shromažďoval. Vynikající místa po té stránce jsou ještě „Dobrá voda“ u Dražinova, Pocinovice, Sv. Vavříneček nad Domažlicemi, Sv. Anna u Všerub a j. Proslaveným poutním místem bývala i Milaveč, kterážto obec pro dobrou jakost vody vynikala i jako místo lázeňské; upomíná na to ještě starodávná budova a legendární kaple „Vojtěška“ nad mohutným pramenem dobré vody postavená a sv. Vojtěchu zasvěcená.

Pro vývin průmyslu schází na Chodsku oživující živel většího vodního toku, větší řeka; ale i tak je průmysl v domažlickém okresu

pozoruhodně zastoupen. Lomikar horlivě usiloval o rozmanité průmyslové využití přírodního bohatství Chodska. Kovkopové rozrývali tu půdu k „šufrování“ (kutání) rud, zvláště pro výrobu skla, ale i rudy železné (u Lhoty), stavěny sklárny, hamry, pily i papírny a draslárna, jak na to namnoze upominají názvy míst. Ale jenom z podomáckého tkalcovství, kalunkářství a punčochářství vznikl a udržel se pozoruhodnější průmysl tovární ve Kdyni (velká přádelna vlny, výroba suken a vlněných šátků, mlynských plátýnek, ložního a ženského prádla a výšivek), v Domažlicích (výroba tkalounů a prýmek, sukna a vlněných látek) a v nedalekých Havlovicích (přádelna vlny, dříve valcha domažlických punčochářů).

Slibný zárodek domáckého průmyslu dřevařského (v Klenči, Chodově, Peci, Tlumačově a j.) zůstává od let na stejném stavu a spíše upadá pro nedostatek vhodného dřeva (jasanového a javorového); zvláště škatulkářství na Domažlicku kdysi kvetoucí mívalo značný hospodářský význam a mívalo odbyt i v zahraničí. Totéž lze říci o starodávném krajkářství klencském a postřekovském, jímž živilo se sta rodin. Hrnčířství dlouho se drželo vedle Domažlic v Klenči (hlavně majolika) a Kolovči, mělo svůj lahodný ráz právě jako zdanovský porculán a mívalo čilý vývoz (po nápravě) do Bavor. Dnes snaží se jednotliví výrobci hrnčířští udržeti se přizpůsobením své výroby novodobým požadavkům. Větší závod na kameninové zboží drží se v Klenči („porcelanit“) a jiný téhož druhu ve Všerubech. V Klenči bývala i sirkárna. V Domažlicích cukrovar, později na rafinerii přeměněný již zanikl a po některých pokusech přeměny na jiné (dřevařské) průmyslové odvětví rozsáhlé jeho budovy u nádraží dosud zahálejí.

Dnes vedle zemědělského průmyslu, a to dvou pivovarů, městského v Domažlicích a panského v Koutě, jejichž roční kapacita činí každého asi 20 tisíc hl, jednoho lihovaru (v Koutě), několika kruhových cihelen, jest větší továrna na hospodářské stroje a několik menších strojiren v Domažlicích, výroba pilníků zde i ve Kdyni, tovární výroba dřevěného zboží v Caparticích nad Klenčím, na lišty a rámy a staniolové lahvové záklopy v Haselbachu u Klenči, výroba kartáčů a štětců v Kolovči, pistoli v Kdyni a j.

Jako dříve skelné huti — dokud se topilo v nich jen dřívím — táhly za lesy, tak později, když lesy prořídly a v sklárnách ujal se topení uhlím, odtáhly z Chodska skelné huti blíž k uhelným dolům a zanikly tu i do nedávna ještě udržované brusírny („šlejfy“). Opuštěné po nich vodní síly hledí se využití jiným způsobem, snad nejvhodněji pro průmysl obráběcí dřeva.

O peněžní ústavy na Chodsku dobře postaráno; je tu pro celý okres velice významná domažlická městská spořitelna, v Domažlicích kromě té jsou ještě dvě záložny, dvě záložny jsou ve Kdyni a po jedné v Klenči a Kolovči a značný počet obcí v soudním okrese domažlickém i kdyňském má spořitelni a záložní spolky (celkem přes 30). Všechny tyto peněžní ústavy blahodárně působí a obezřetně vedeny požívají plné důvěry

obyvatelstva. Vklady zmíněných záložen a spořitelny domažlické vzrostly ze 106 milionů r. 1922 na více nežli 137 mil. r. 1925 (a zápůjčky ze 46 na 71 milion). V Domažlicích je několik filiálek bankovních.

Utěšeně rozvíjí se na Chodsku i družstevnictví, zejména účelům zemědělským sloužící. V celém politickém okrese domažlickém je na 20 toho druhu družstev.

Od dob, kdy dopravní spojení Chodska s cizinou i s kraji domácími umožňováno jen průsmyskem všerubským a brankou klencskou, po pěší cestě z Chodova do Brodu a po nejstarší zemské stezce (silnici) přes Klenčí do Falce a Bavor a dražinovskou silnici z Klenčí do Domažlic a p., vyvinuly a při značných výškových rozdílech zlepšily se tu dopravní cesty měrou netušenou. Domažlice a Kdyně jsou dnes spojeny jak s cizinou, tak i s vnitřem země státní silnicí z Klenčí přes H. Týn a četnými silnicemi okresními, které procházejí skoro každou chodskou obec a spojují je nejen s jmenovanými městy, ale i se všemi (14) stanicemi železničními v polit. okrese. Domažlice jsou uzlem železničních tratí, z nichž po trati Praha—Plzeň—Brod sprostředkuje se i spojení mezinárodní a po trati Tachov—Domažlice—Klatovy—Jihlava—Brno docíleno nedávno i spojení rychlikové.

Všecky obce na Chodsku mají dnes každodenní spojení poštovní, obstarávané hlavně pěší pochůzkou z poštovního úřadu v Domažlicích, Kdyni, Trhanově a Klenčí; vedle tohoto je v politickém okrese domažlickém ještě dalších 12 poštovních a telegrafních úřadů. Zdokonalení poštovního, telegrafního a telefonního spojení dosaženo na Chodsku hlavně potřebou vojenských posádek, jež tu po převratu v několika obcích zřízeny; ale poslouží i rozvoji poměrů hospodářských a také turistických, pro hospodářský stav na Chodsku velmi důležitých.

Pro úplnost vyličení hospodářských stavů politického okresu domažlického budiž připojen i souhrnný výkaz rozpočtů obecních a roční rozpočty okresní; získá se tak přehled i o celkovém finančním hospodářství v obou jeho zastupitelských okresích.

A. Rozpočty obcí (na rok 1922) činily:

	v soudním okrese	
	domažlickém	kdyňském
počet obcí	27	50
počet obyvatelstva	25.509	21.567
I. Potřeba		
1. řádná	Kč 10,258.819'—	Kč 1,393.748'—
2. mimořádná	„ 5,943.789'—	—
úhrnem	Kč 16,202.608'—	Kč 1,393.748'—

II. Úhrada

1. řádná úhrnem	Kč 10,340.115'—	Kč 1,389.548'—
z toho m. j.		
z obec. jmění a z výnosu podniků	„ 8,279.173'—	„ 422.820'—
z obecních přírážek	„ 473.081'—	„ 418.130'—
příděly z výnosů stát. daní	„ 142.425'—	„ 95.221'—
2. mimořádná úhrnem	„ 5,807.500'—	—
z toho m. j.		
z obec. jmění	„ 632.000'—	—
z výnosů výpůjček	„ 5,037.900'—	—
Úhrada řádná a mimořádná	Kč 16,147.615'—	Kč 1,389.548'—

B. Rozpočty zastupitelských okresů (1925):

a) domazlického:

I. Potřeba	1. řádná	Kč 2,632.282'07 a to m. j.
	bezpečnostní	„ 16.100'—
	zdravotní	„ 3.600'—
	silniční	„ 266.151'65
	zemědělství	„ 21.950'—
	sociální péče	„ 100.104'90
	školsství, nár. účely a j.	„ 55.311'—
	2. mimořádná	„ 3,610.000'— a to m. j.
	stavba a oprava silnic	„ 2,570.000'—
	hájenká škola	„ 900.000'—
II. Úhrada	1. řádná	„ 1,752.127'77 a to m. j.
	státní příděly	„ 130.000'—
	okresní jmění	„ 118.427'02
	dluhy	„ 468'500'—
	z roku 1924	„ 994.705'87
	2. mimořádná	„ 3,610.000'— a to
	státní podpory	„ 825.000'—
	zemské podpory	„ 575.000'—
	příspěvky: města Domažlic	„ 600.000'—
	obcí jiných	„ 140.000'—
	výpůjčky	„ 1,470.000'—
Schodek řádného rozpočtu	„	880.154'30 uhrazen

69% přírážkou k dani činžovní a
350% přírážkou k daním ostatním.

b) kdyňského :

I. Potřeba	1. řádná	Kč 1,261.041'— z toho
	bezpečnostní	" 4.000'—
	zdravotní	" 449'—
	silniční	" 306.070.—
	zemědělství	" 149.625'—
	sociální péče	" 64.526'—
	školskví, nár. účely a j.	" 76.100'—
	2. mimořádná (na silnice)	" 280.000'—
II. Úhrada	1. řádná	" 535'174'—
	2. mimořádná (výpůjčka)	" 280.000'—
	celkem	Kč 815.174'—
	schodek	" 725.867'—

uhrazen 69% přírůzkou k dani činžovní a
400% přírůzkou k ostatním daním přímým.

Roku 1922 předspsáno na jiných přírůzkách

	v zastup. okresu domažlickém (Přirůzková základna Kč 358.317'—)	v zastup. okresu kdyňském (Přirůzková základna Kč. 166.515'—)
zemských	Kč 556.764'—	Kč 297.501'—
okresních	" 1,057.757'—	" 534.822'—
okr. školních	" 35.833'—	" 16.648'—
obecních	" 585.098'—	" 352.545'—
obec. školních	" 317.730'—	" 171.590'—
Úhrnem	Kč 2,553.182'—	Kč 1,373.106'—

Z úhrnu všech přírůzek, a to

ve výši přes	300 až	400% měla	1 obec v okresu domažlickém
" " "	400 "	500% měla	1 obec " "
" " "	500 až	600% měly	3 obce v o. domažl. a " 9 v o. kdyňském,
" " "	600 "	700% mělo	6 obcí " " " 8 " "
" " "	700 "	800% mělo	5 obcí " " " 13 " "
" " "	800 "	900% měly	4 obce " " " 8 " "
" " "	900 "	1000% mělo	5 obcí " " " 5 " "
" " "	1000 "	1500% měla	— obec " " " 6 " "
" " "	1500 "	2000% měly	2 obce " " " — " "
" " "	2000% měla	-- obec	" " " 1 " "

Nejnižší procento obecních a berních školních přírážek činilo

v zastup. okresu domažlickém 28, nejvyšší 1268,
v zastup. okresu kdýňském 85, nejvyšší 3232,

Na jednoho obyvatele připadalo průměrně z úhrnu předepsaných přírážek

v zastup. okresu domažlickém Kč 100'09,
v zastup. okresu kdýňském Kč 63'67.

Přírážková základna činila	v zastup. okresu	
	domažlickém	kdýňském
u daně		
domovní povinné třídní	Kč 11.145'—	Kč 15.125'—
domovní ideální třídní	" 928'—	" 981'—
domovní povinné činžovní	" 51.849'—	" 10.418'—
domovní ideální činžovní	" 5.158'—	" 1.139'—
pozemkové ze zahrad a lesů	" 24.636'—	" 14.132'—
pozemkové z ostatní půdy	" 62.276'—	" 81.965'—
všeobecné výdělkové	" 126.484'—	" 42.013'—
z výdělků podniků veř. účtujících	" 75.414'—	" —'—
rentové	" 427.—	" 742'—

K závěru bylo by odpovědět na otázku zpředu nadhobenou, je-li dnešní Chodsko krajem hospodářsky chudým; ale případnější je otázka, jsou-li tu dány podmínky hmotného blahobytu tak, že mohlo by i dnešní Chodsko být bohaté ve smyslu národohospodářském.

Lze přisvědčiti spíše k této druhé možnosti.

Aby se dosáhlo na Chodsku hmotného blahobytu třeba, aby se plně využilo výrobních činitelů (přírody, práce a kapitálu) při všech druzích tu zastoupené nebo možné výroby a aby výrobní činitelé co nejpronikavěji se zaměstnaly tak, aby skýtaly důchod, z něhož by účastníci na výrobě mohli si pro sebe i svou rodinu opatřiti v dostatečné míře všechny statky k ukojení tělesných a duševních potřeb nezbytné; aby tedy Chodsko bylo i nyní v dosažitelném rozsahu hospodářsky soběstačné. K tomu cíli může a má se snažiti a přispívati každý hospodářsky činný jednotlivec, především však ti, jimž svěřena péče o veřejnohospodářské zájmy v obcích a okresích.

Ve směru odborného vzdělávání národohospodářského jdou okresy a obce na Chodsku s pokrokem doby a dle potřeb kraje ve školství odborném, zemědělském, lesnickém a živnostenském a p.; je však třeba, aby tu šla stejnou měrou vědomá péče o rozvoj hospodářský ve směru praktickém.

Podkladem celkového hospodářství na Chodsku jako kraji zemědělském a oblasti obilnářské je především půda a její výnos. Má-li sedlák, má každý; to platí i zde.

V poloze a složení půdy není od věků změn; zpracování její sice značně pokročilo, ale je jistě schopno ještě pronikavějšího využití. Ornou půdu lze na Chodsku ještě rozmnožit; je možno neplodné ještě půdy nově obdělávat a záborem a rozdělením panských dvorů přibude i příčinlivých jejich vlastníků. Účelné a trvalé přidělení jim půdy dosud velkostatkářské přispěje pak jistě i k pronikavější zemědělské výrobě; neboť zaručuje vlastníku jistotu, že všechny plody jeho práce na lepší vzdělání půdy vynaložené (meliorace a p.) mu budou trvale zabezpečeny. U pachtýře tomu nebylo.

Pravidlo, že velkostatky kraj vyliďňují, se na Chodsku bohudíky nepotvrzuje; jak do r. 1890 tak i do posledního sčítání lidu (1921) obyvatelstva na Chodsku přibývalo. Hustota obyvatelstva je tu o málo menší (95·6 osob na 1 km²) nežli průměrná hustota ČSR (97·0).

Výnosnost orné půdy na Chodsku předčí sice průměrnou úrodnost československé republiky; ale nedosahuje daleko ještě výnosu, jakého dodělává např. sousední Bavorsko. Činilať (roku 1924) sklizeň obilín (zrna) z 1 ha v q:

	(průměr za posledních 10 roků)		
	v ČSR	na Chodsku	v Bavorsku
u pšenice	15.—	16.8	13.8 až 30.0
u žita	13.7	14.1	9.4 až 28.0
u ječmene	14.3	16.0	18.0 až 32.0
u ovsa	14.2	17.1	16.1 až 29.9

Třeba nejvyšší té sklizeň není jistě dosahováno v Bavorsku přímo i v tamním pomezí našeho pohraničí, přece dá se souditi z uvedeného výkazu, že bavorské zemědělství v tom směru může být vzorem a cílem, zvláště když geologické složení půdy tam a u nás je asi stejné a poloha orné půdy na Chodsku spíše příznivější.

Že dá se výnos obilnin na Chodsku zvýšiti, dokázáno na př. na družstevním dvoře bělohorském v okrese kdýňském, kde docílen vzestup výnosnosti takto:

roku 1923	žita	14'30 q,	pšenice	13'95 q	a ovsa	13'50 q,
" 1924	"	17'70 "	"	15'75 "	" "	15'70 "
" 1925	"	18'30 "	"	22'70 "	" "	17'— "

I celkem za tak příznivé obilné výnosnosti orné půdy není Chodsko v obilnách soběstačné; došloť sem (do tří železničních stanic) roku 1925 obilí 154 vagonů a mouky (do dvou stanic) 217 vagonů a podáno k do-

pravě (v pěti stanicích) jen 88 vagonů obilí a mouky (v jedné stanici) jen 7 vagonů. Těmito výkazy je jistě přesvědčivě odůvodněna potřeba snahy po pronikavějším vzdělávání orné půdy na Chodsku pro pěstování obilí.

A v čem má záležeti snaha po zvýšení výnosnosti obilnin? Vedle rozšíření osevních ploch, kde je ještě možné, třeba účelné kulturně technické úpravy půdy (regulace, meliorace) a zlepšování jejího období (orání), náležitého hnojení, přizpůsobení osevního postupu a volby semena, účinnějšího používání strojů (secích, mláticích, čistících), čímž dosáhne se účelnějšího a tím i úpornějšího zacházení s obilninami při setbě a sklizni i při úschově na sýpce a spotřebě (třeba také dbáti toho, aby se obilniny zbytečně a nehospodárně nezkrmovaly).

Pozoruhodno, že ani pěstováním brambor není Chodsko soběstačné; dovezloť se jich sem r. 1925 celkem 25 vagonů a vyvezlo se jen 5 vagonů. Na Domažlicku osevní plocha u bramborů stoupá (z 821 ha r. 1923 na 833 ha r. 1924), ale sklizeno r. 1924 značně méně (80801 q) nežli roku 1923 (93594 q); na Kdyňsku je zjev opačný; osevné plochy ubylo z 1314 na 1304 a výnos stoupl ze 128567 q na 147397 q.

Zeleniny (zelí) a ovoce dovezlo se 210 vagonů.

Vliv na sklizeň polní má arci hlavně roční pohoda a výnos její se přirozeně podle ní mění. Ale přece je z těchto výkazů zjevno, že nejen obilí se nesklízí tolik, kolik celý politický okres spotřebuje, ale že i brambory a zelenina pěstuje se na Chodsku ještě jen pro vlastní potřebu pěstitelů a nehledí se ani na spotřebu domácího obyvatelstva městského,

Na dobytka, zvláště vepřovém dá se po osvědčeném názoru chodského hospodáře více „chytiti“ nežli z poláření, a není proto divu, že zvelebování chovu dobytka na Chodsku nese s sebou, že rolníci prodávají asi raději obilí „v koženém pytli“, jak říkají, t. j. zkrmené dobytkem a že ornou půdu věnují více pěstování pícnin; neboť r. 1924 proti r. 1923 osevné plochy obilné ubylo (o 10 ha), u pícnin (skoro o 50 ha) přibýlo.

V dobytkařství je Chodsko jako středisko severořumavské komory chovatelů hospodář. zvířectva ve značném vzestupu, což potvrzuje i výkaz o odbytu jeho za okresní hranice; podáno bylo r. 1925 v 7 stanicích okresu k dopravě po dráze na 600 vagonů dobytka (z toho ve Kdyň 466 vag. se 4582 kusy) a došlo do 6 stanic jen 57 vagonů skotu (hlavně asi chovného).

Drůbeže, hlavně husi vyvezeno z okresu 28 vagonů; vajec však dovezeno 1 vagon a nevyvezena v tom roce po dráze žádná.

Údaje tyto volají tudíž po větší ještě péči o racionálnější chov drůbeže.

Dřívější milíření (pálení dřevěného uhlí) v pohraničním hvozdu šumavském, ve kterém Chodové v dávných dobách též vynikali a výživu svou nalézali, již tu pominula zároveň se sklářským průmyslem; ale dřevorubství a domácí dřevařský průmysl skýtá dodnes zaměstnání a obživu četným rodinám na Chodsku.

Značný vývoz dřevní kulatiny (r. 1925 podáno v 8 stanicích

na 700 vagonů) z Chodska a velký dovoz prken (427 vagonů) svědčí však o malé zaměstnanosti pil a zpracování dřeva a nabádá povolané činitele, by měli péči o výhodnější průmyslové využití této vzácné suroviny v okrese, i na toho druhu průmysl tak chudém.

Města i okresu domažlického mělo by býti úkolem, aby k průmyslovému zesílení Chodska a tím k zaměstnanosti četných pilných rukou dělnických, dosud z okresu jinam za prací jdoucích, přičinily se o zesílení vodního toku, předky tak důmyslně zřízeného; možnost k tomu dána by byla vhodným zachycováním horských pramenů na svazích Čerchova nebo snad i možným spojením přebytečného odtoku z babylonských rybníků do umělého potoka Bystřice. S toho hlediska je též odůvodněno přidělení těchto rybníků do vlastnictví města Domažlic.

Dnes nejen jakostí a cenou zboží může se průmysl af tovární či zvláště řemeslný v soutěži udržeti, ale musí voliti i jiné prostředky, aby se u odběratele a zákazníka uvedl ve známost. Tovární průmysl na Chodsku pro svou dobrou pověst a osobitý ráz má odbyť zvláště v cizině a není odkázán a vázán na potřebu místní; nesoutěží proto s místní výrobou řemeslnou. Rozhodnou je pro jeho plné zaměstnání vedle osobní přičinlivosti a zdatnosti podnikatelů hlavně obchodní a dopravní politika státní. Snaha činitelů v obcích a okresích nemá tu pro tovární podniky toho významu, jako u průmyslu řemeslného. Ten má těžké postavení zvláště proti přemoci kapitálově silnějšího průmyslu továrního a vyžaduje rady a péče i pomoci veřejně působících činitelů. Nákup surovin a prodej hotového zboží vyžaduje více obchodního rozhledu, nežli malému řemeslníku popřává čas a dosavadní jeho průprava; zákazník a odběratel chce míti čím dále, tím více hotového zboží ve výběru před očima, na rěně. Ta dvojí zkušenost v obou naznačených směrech vésti má veřejnou péči k tomu, aby se řemeslné živnosti sdružovaly k společnému nákupu a odbytu, úvěru, k společnému zakoupení a využití výkonnějších strojů, ku pořádání pravidelných výstav a p. V tom směru správy obcí a okresů mají přímo ve vlastním zájmu za povinnost, podpůrně vycházeti vstříc snahám soukromé podnikavosti řemeslné af jednotlivé či sdružené. U malého řemeslníka hlavní a mnohdy jedinou zárukou jest jen jeho osobní poctivost, přičinlivost, vynalézavost a zdatnost, kteréž dobré vlastnosti mohou býti právě známy nejlépe činitelům obcí nebo rozhodujícím činovníkům v příslušných ústavech (peněžních) obecních a okresních, a proto i podkladem jejich podpůrné snahy. To platí všeobecně; o Chodsku však jako o kraji turisticky přitažlivém má to význam tím větší.

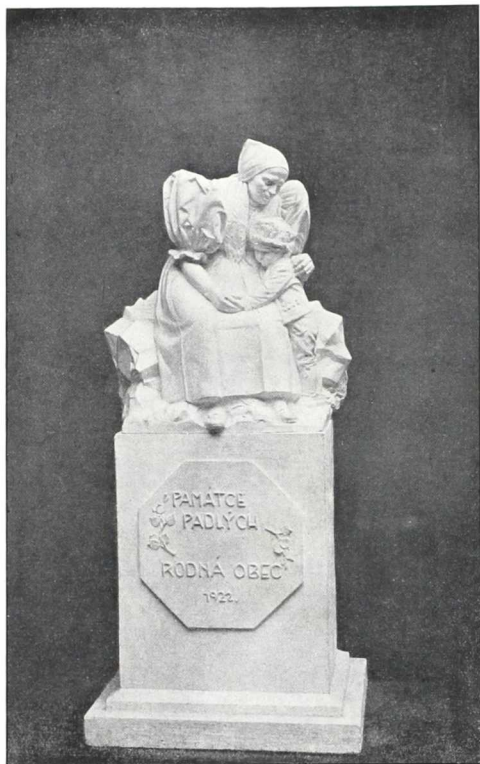
Také zákonná (společenstevní) organisace živnostnictva na Chodsku vyžaduje účelnější ještě úpravy (zodbornění) a potřebného zdokonalení, jak jistě je známo okresní správě politické, do jejíhož oboru úprava ta spadá.

Dopravní poměry na Chodsku jsou stále postupně účelně upravovány jak státem tak zvláště okresní a obecní samosprávou, jak i z rozpočtů zastupitelských okresů je vidno.

V příkladech naznačené podněty soustavně uskutečňovány veřejnosprávní péčí společně s přičiněním snah soukromých vésti a přispěti mohou k blahobytnějším poměrům Chodska; — neboť jsou s to zvýšiti zaměstnanost v četných oborech výroby a tím přispěti i k udržení, rozmnožení a zvýšení důchodů podnikatelů i dělníků doma na Chodsku a přivoditi tu tak i zlepšení sociálního postavení i těch nejchudších. Jak naléhavá je toho potřeba, vysvitá z výkazů o nezaměstnanosti na Chodsku; neboť počet nezaměstnaných osob, který klesl r. 1920 na 98 se 349 r. 1919 stoupá od té doby až na 2253 r. 1923 a vyplácená jim podpora z 514.723'89 Kč r. 1919 na 3,210.042'52 Kč r. 1924. A počet trvalých vystěhovalců v posledních sedmi letech činí průměrně 46 osob ročně (v celku 326 osob), vystěhovalců, kteří odjíždějí za výživou do ciziny občasně, je na 100 ročně. — Kromě toho veliký je počet těch, kdož denně odjíždějí za práci do míst průmyslových mimo okres vlastní. Údaje a poměry tyto nabádají naléhavě, aby všemi prostředky působeno bylo k nápravě hospodářského stavu Chodska.

Na Chodsku utlumeny dřímají stále všechny dávné dobré vlastnosti lidu. O dědičné přímo šetrnosti a skromnosti svědčí nejen i dnešní ještě jednoduchost výživy, bydlení a oděvu, ale i každým rokem stoupající vklady u všech peněžních ústavů v politickém okrese. A přece nelze říci, že životní míra chodského lidu se také přiměřeně nezvýšila. O pili, pracovitosti, dovednosti a vynalézavosti i podnikavosti podávají doklady nejen úspěchy a zařízení zemědělské, řemeslné a průmyslové výroby, ale zvláště její ukázky na občasných výstavách. Také o obchodní zdatnosti lze uvést příklady nejen z měst, ale i z venkova chodského. —

Škola a zvláště odborná výchova školní a praktický výcvik v dílnách, činnost četných spolků a sdružení, zejména správa obcí a okresů, vedena jednotným duchem a opravdovou snahou po hospodářském zvelebení kraje a pochopením důležitosti a významu toho druhu práce, mohou platně a s účinkem působiti na jednotlivce, aby za rozumného zvyšování míry životní dovedl i omezovati své potřeby, své vlastní hospodaření vésti s rozvážnou šetrností, spojenou však se smyslem pro účelné zařizování výrobních prostředků podle pokroku doby, opravdovou pílí, pracovitostí a vytrvalou snahou předcházeti dobrým příkladem ve výchově dorůstající mládeže a kde svěřeno jednotlivcům vedení a řízení věci obecních nebo družstevních, aby s vědomou poctivostí, s vědomou svědomitostí a obezřetností věnovali se správě i majetku svých spoluobčanů, jichž důvěra jim ten čestný úkol svěřila. Za těchto předpokladů lze naznačeným směrem a naznačenými prostředky dosíci i na dnešním Chodsku zaměstnanosti jeho příslušníků, soběstačnosti, hmotného a s ním spojeného i mravního blahobytu!

Vlad. Brett Schneider: Pomník padlým v Draženově.

H á d a n k a.

První¹ touží: „Hdyby bul den!“
Druhý² nařiká: „Hdyby bula noc!“
Třetí³ stěžuje: „Ajt je jak chce,
já trpím těžce!“

Ant. Klášterský:

Ch o d s k á m á m a.

Před pomníkem padlých v Draženově.

V. Bretschneiderovi.

Té naše máma, naše chodská máma,
co tary smutně hlavu delů kloní,
tak jako tenkrát v ten den, Pámbů s náma!
když z houřadu písebnost přišla pro ni:

Že muž ji pád' v tý válce blízko Kovna,
ha že huž tary na sjetě je vdova —
tak doma pádla na židlici zrovna
ha sedila tak smutně beze slova.

Nelomí ruce, netrhá si vlasy
ha jen z tý tváři mluví bolest velká,
snad „Nebohyj náš táto!“ vzdychá asi,
té vidět, trpí, hale přece nelká.

Ba, pravdu máš, že snášíš němě šecker,
ty dobrá mámo, silnou svoji vůli,
dyjt, kroukni, kerak Martínek, tvý děcko,
se, co tak sedíš, do klína tě tulu.

Je čelo, husta, voči celýj táta,
ten vobrázek tě přece vstal z všeho,

¹ Lože. ² Dveře. ³ Stropní trám.

ha tátu držila ta víra svatá,
že brzy huž líp bure synku jeho. —

Ne, citíš, ta huž sebere svý síly,
ta zmáčkne srce se vším, co v ňom mučí,
ta voči sobě votře přišti chvíli
ha Martínka si sevře do náručí.

Ne, citíš, ta tý bolesti se nedá,
ta i v tom smutku silná ženská pořád,
ha zdá se tě: huž se zase zvedá
a křičí na dvůr: „Honzo, hybaj vorat!”

Jindř. Š. Baar:

Čerchovu.

*Svému bratru v citění i smýšlení — hudebnímu skladateli Jindřichu Jindřichovi po jeho
milé návštěvě v Klenčí, v úterý dne 7. října 1924 za krásné měsíční noci.*

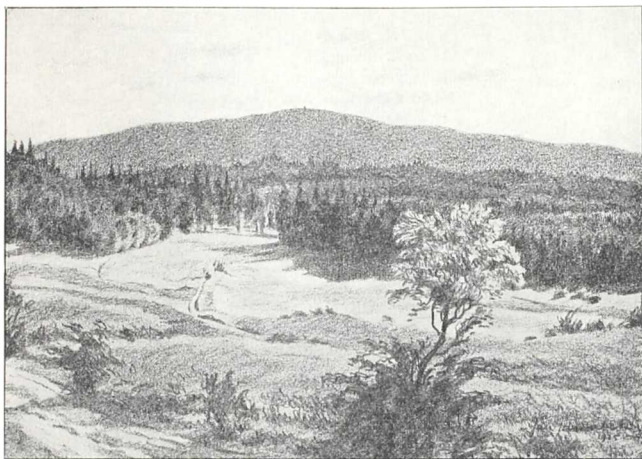
Hle, Čerchov náš!
Nad zemskou branou drží tu stráž —
mohyla reků,
Slovanstva pilíř nejzápadnější,
obětí oltář na věky věků,
náš Čerchov znejmilejší.

Čerchove náš!
V červánku svobody ranním
Tobě se klaním.
Ve věčném řádu — přírodou daném —
nad Tvými lesy pod nebesy,
nad Tvými skalami
slunce svou svatou tváří,
a měsíc s hvězdami
tam svítí a září.

Čerchove náš!
Na Tvoji hrud, temeno, lesy
útočí často všech pekel běši.

Bouře tu řvou jak šelmy v skoku,
blesk za bleskem po tvrdém sjíždí Ti boku,
patu Ti drásají dravých vod řeky —
a Ty si zpíváš hrdé písně sloku:
„Marné vaše proti nám jsou vzteky!”

Čerchově náš!
Tys naše stráž!

Jan Paroubek: Čerchov.

Když žazníval sem dálavou
zpěv reků hlaholíci,
Ty šuměl jsi jim nad hlavou
a s nimi píseň jásavou
jsi zpíval na hranici:
„Kdož jste Boží bojovníci...”

Když tmáně Tvé se rozšumí,
té řeči srdce rozumí.
Tvé skály a vody,

močály, brody,
jehličí i bouči
nám všem poroučí
to staré Chodské heslo,
jež nad krajem se neslo:
„Na stráž! Na stálou stráž!
Na stálou, věrnou stráž!”
Čerchove náš!

Žulová pata Tvá
zde dělí světy dva.
Hřbet Šumavy kde k zemi kles,
tam zved' se k nebi Český Les.
Ha naše řeč v svý zpjevný kráse
tu počíná se
z lesů, polí, vesnic a chat
sjetem vozyjvat...
Čerchove náš!
Buj dycky naše stráž!

V pozemský pouti
„nedýj zahynouti
nám i budoucím!”
K naší cti ha spáse
hajť z Tebe prodírá se
ven vohněm horoucím
naší řeči pramen
na vjeky vjekův — amen!

Antonín Srna:

Poklady ve Dmoutě.

Kopec „Dmout“ vůkolní lid rád obetkává různými pověstmi a pověrami. Tak vypravuje se, že jedné noci v blízkém mlýně „na Hamrech” osvětlila se všechna okna; služka, která se první probudila, vstává uleknuta, a v doměnce, že již bílý den, chce rychle rozdělavati oheň — avšak marně křesá, troud nechytá a nechytá! I vyhlédne maně oknem a tu spatří na vrchu Dmoutu veliký oheň; nerozmýšlela se tudíž dlouho a rozběhla se s násypkou pro trochu řeřavého uhlí. Ale když přišla k ohni blíže, spatřila

několik tajemných postav starců kolem ohně sedících a příšerně mlčících. I prosila je, zdali si smí trochu uhlí vzít, ale podivní starci neodpovídali. Nabrala si tedy lopatkou trochu uhlí a vracela se domů, když však uhlí vysypala, spatřila, ovšem k malé své radosti, že všechno vyhaslo. Spěchá tedy k ohni ještě jednou, ale po návratu svým shledala, že v uhlí opět ani jiskřičky! Běžela tudíž po třetí k ohni tomu, ale tu jeden ze starců zastoupil ji cestu a tázal se, proč přišla; zvěděv příčinu, dovolil, aby po třetí uhlí si nabrala, ale vícekrát aby se neopovažovala rušit jejich posvátné ticho. Služka, výjevem tím celá uděšená, chvatně vrazila do dveří, když vtom slyší bit dvanáctou hodinu. Strachem a hrůzou tetelící se skryla se pod peřinu, aby usnula. Ráno prý vstoupil do kuchyně mlynář a ejhle, na ohništi našel hromadu ryziho zlata.

Z místopisu král. města Domažlic.

František Teplý:

Stará rodová příjmení na Chodsku —

podává první úplnější seznam Odhadu jmění chodovského z roku 1567, *V Pocinovicích*: Prokop Veselák (¹ Viktorin), Havel (Vaněk Turek), Sekadlo (Jan Touš), Jehlík (Vaněk), Jarkovec (Mikuláš), Kubsa (Jan Martinovic), Pohledek (Vondra Kovář), Brouček (Jan Pohledek), Bárta Rohovec, Jan Franěk, Mach (Jíra Martinovic), Hazík, Krejdl, Remsa (Tůma), Jan Příbek, Kovář (Jíra Veleška), Jichna (J. Krbášek), Matuš Červenka, J. Koubek, Jan Roh, Šimánek (J. Mastik), Červenka, Havel, Talian, Důra, Duchek Kohout, Kuncel či Husník, Mart. Hronek (Mik. Kostra), Jan Duchek, Šembera, Mach Martic (Jan Koukol), Matuš Mrva (Bárta Beran), Jan Tesař, Levej či Matěk, Jíra Sezema, Krajčíř (Jan Mráz), Jiřík, mlynář Jiřík, Jiří Bečvář, Taklman (Vit Kazda), Čejka, Matějka, Tulačka, J. Staněk. *Na Chudeníně*: Talian, F. Crhutka, Mart. Šimek. *Ve Lhotě*: J. Horník, Jak. Halama, Černej, Bílek, Kovář, Kolář, Šim. Vacovský, Strízek, J. Mistrný, J. Panoše, Husník, Václav Pac, Bárta Štefl, Vávra Poříčský, Jak. Šváb, Jiří Stašek, Vlček, Larva, Zůza, Jíra Sirovec, Jan Koutník, Sláma, Květoň, Veleška, Petr Mlič, Blahník, Míka, *V Klíčově*: Střezek, Zajíček, Tůma Martin, Jihlovský (Bříško), Švábík. Poustka (Prutka), Mareš, Mikuláš, Stálej, Drnovec, Sasín, Malik, Přích, Vavrůněk, Votava, Hovora, Světlík, Kustka Jan, Jíra Vidlák, Mach, Kolek,

¹ Originál v archivu min. vnitra. Závorkou označený je nástupce předešlého.

Pšenička, Jarolím Košata, Knap (Zajiček Mikuláš), Hrůzka, Vlach, Tůma Jindřich, Janeš (Bartoň), Beránek, Kub Veselík, Vsetečka, Lukeš, Mleziva, Kdousek, Myslivec Jan. *V Mrákově*: Přích (Ledvína), Konopě, Burian Herlik, Vít Marytec (Marytovec), Mazač, Šidlo (Matucha), Havran, Pabeš, mlynář Ledvína, Jan Přibul, Hernauf, Šima Mič... *V Tlumačově*: Ludoš, Otrov (Ostrovce), Hrachule, Mareš, Vávra Hotovec, Zikmund Kozina, Bláha, Štefl, Andrlé, Valenta Jan, Škornička (Vaněk Havran), Tulačka, Jindra, Mleziva, Šim. Rada, Švec (Jan Škornička), Zeman, Zíka, Jir. Dadejšek, Mikuláš Morava, Blatský, Nejebsa, Hazík, Jíra Kadeřík, Jan Zdanovec, Šimek, Holey, Janovej, Vít Pracna, Syrovej, Šhrán. *Ve Stráži*: Vosmik, Kápice, Sládek, Wolf Buchtele, Šefelín, Plch, Smola, Mastnej, Oldřich, Šimek, Matucha, Beránek (Bravnik), Macháček. *Ves Dražínovo*: Ondrášek (Vosmik), Vávra Hrubej, Staněk, Tůma, Jakubec, Poteslal Václav, Jakub Tábor, Drastil (Vít Tumar), Kočí (Frydrych), Havran, Košťánek, Polák, Švýcr (Holub), Matěj Hana, Hališek, mlejn Šapalík. *V Oujezdě*: Jan Kozina, Vít, Zíka Janek, Jíra Rozsocha, Jíra Vaněk, Duchek Ledvína, Prokeš, Bartlík, Vidlák (Mart. Tumar), Šchrána, Svatoš, Jíra Kašpar, Rada, Stárek, Vác. Vavřík, J. Krutina, Tichej, Novák, Štefek, Votruba, Kazda, Jan Havlovic, Jíra Mathes, Tochor, Stárka, Kratina, Čiminka. *V Kodově*: Drabeš, Zelenej, Vít, Hanzl, Kubiček, Řepa, Vaňka, Petr Tůma, Štěřba, Michal, Jan Tumar, Jar. Beroušek, Šírek, Šim. Vacek, Šustr, Jíra.. *V Klenci*: Mašek, Pondělík, Král, Šiman, Čech, Svačina, Zýka, Petrášek, Kovář (Jan Jehlík), Liška, Mach (Náhlik), Jíra Foukal, Leníček, Petřík, Mach, Belčík, Šustr (Motl), Vácha či Vála (Harlas), Janoušek, Horkej, mejtněj Jíra Kordík, Mart. Vít, Louček, Konopa, Štastnej (Bechliček), Král (Wolf Šmid), Bechnička, Lipšík, Michal Burjakl, Kuneš, Duchek Jan, Kareš na mlýně. *V Postřekově*: Machač, Strádal, Zdanovec, Pelta, Řiha (Haloušek), Tábor, Slančík, Kuželka, Sokol, Buršík, Mráz, Král, Jíra, Matuš, Koluch, Š. Hruška, Vondra, Janček (Kuželka), Krajčíř, Macek (Dadejšek), Kub, Ducháč, Šultys, Vitek, Mráz druhej, Herda (Mráz třetí), Buchta, Zub či Andrlé, Houf, Matějka, Martínek, Zdanovec, Hycík (Šindelář), Zahořík, Vaněk, Sokol (Leníček), na Šmírově gruntu Jan Pokáč, Straka (Kugr), Psutka (Bílek), Duchek Šrám, Sasín, Krb, Špejkl, Šelma. — Kdo se na grunt zakoupil, přiznil, ztratil rodové jméno a slul podle živnosti — a tak mnohá usedlost nazývá se stále tak jak od počátku.¹

*Z domáciho schoře²
škoda, hanba, hoře.*

(Chodské přísloví.)

¹ Ostatní staré Chody již jsem uvedl ve knize Chodové ve sporu s Lomikary na str. 43–56.

² Zloděje.

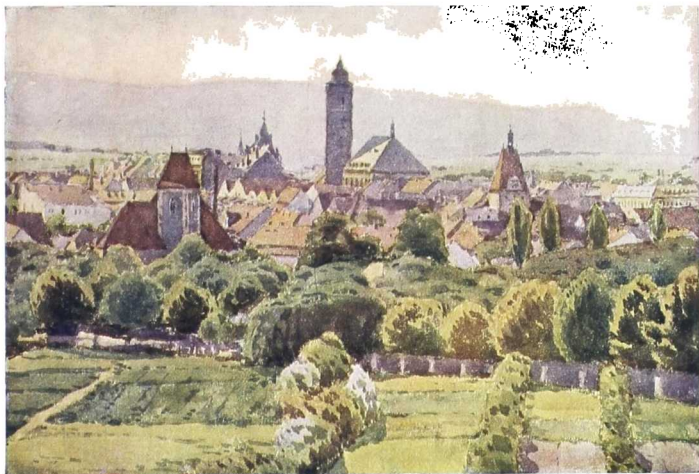
Z mudrosloví našich lidí.

Od Boha učíň počátek a bude dobrý pořádek. — S Bohem počni v každé době, podaří se dilo tobě. — Pán Bůh má víc, než rozdál. — Panská láska po zajecích skáče. — Pán věří doktoru, chudák pohodnému, mudrci obojimu. — Když je nejhůř, pomoc boží nejbliž. — Kde je svornost, tu i boží hojnost. — S poctivostí nejdál dojdeš. — Poctivost trvá na věčnost. — Svého si haj, o cizí nestůj! — Blížíš košile než kabát. — Pampáter kropí napřed sebe, potom tebe. — Pampáter dvakrát nekáže.¹ — První vyhrání z kapsy vyhání, poslední prohrání z kabátu svléká. — Nespoléhej na bábu ani na děda, nemáš-li, bude ti běda. — Podvod a klam zradí se sám. — Falešných peněz neužije třetí koleno. — Jeden nespravedlivý groš vyhání z kapsy sto spravedlivých. — Půl lokte není celý. — Kdo si sám platí, práva trátí. — Co je psáno, bude dáno. — Vyjde pravda navrch jako olej nad vodu. — Kdo je na trošě živ, aby zbohatl, byl by div. — Dobrého nech pro jeho ctnost a zlého pro jeho zlost! — Co musíš, jako bys rád. — Nemůžeš-li přeskočit, podlez! — Hněvivému vyhovíš, pokorně-li odpovíš. — S mlčením obrátíš kdekolivkoli, a s křikem zvrátíš na rovném poli. — Pro hus a pro vejce byly největší křiky. — Hněv špatný rádce. — Co se z kočky narodí, to chytá myši. — Jednou pochybit, stokrát odsadit. — Opatrnosti nikdy nezbývá. — Chvatky zmatky. — Kvapky mají hapky. — Bez opatrnosti i moudrost slepá. — Beť s opatrností a dávej s rozumem! — Kdo šetří, má za tři. — Kde roste tráva na dvoře, tam dceru nedávej. — Polička hnojná, loučička hojná, kravička dojná, včelička rojná a duše bohobojná — to patero drží sedláka. — Selku nejlépe kryje, co sama přede, šije. — Sirku na dvakrát, holbu piva najednou. — Hubo nejez, jen když já se budu mít nač těšit. — Nouze vyhání zajíce z houští. — V čas nouze čert mouchy žere. — Čeho máš nejvíc, opatruj nejlíp! — Čemu se naučíš z mládí, v stáří jak bys našel. — Starost vysušuje kosti. — Sláma polí máma, ale mech v lese nech. — Pes na dvoře, miň hoře. — Pes psa nenechá. — Ovčičky mají zlaté nožičky. — Huba malá dírka, ale velká stírka. — Hubě začni hovět, hnedle nebudeš mít do ni co mít muši. — Člověk všecko snese, jen dobré časy ne. — Dobré časy plodí zlé lidi. — Bujnému koni miň ovsu. — Šaty dělají člověka, hadry vši. — Dobrá rada nad zlato. — Dobré slovo najde dobré místo. — Zvykej dobrému a zlé na mysl nepřijde.

P o z n á m k a : K této snůšce náleží také přísloví roztroušená po knize pro větší rozmanitost látky. Jsou úmyslně podána většinou bez dialektického zabarvení jako průpovědi pranostiky, aby byl v souvislém článku jednotný jazyk.

¹ Na to odpovídá Chod; Pravda, ale často opakuje.

— Kam rád chodí táta, tam i synek chvátá. — Řeblo kára pometlo a musejí obě do pece. — Hadr onuci tresce, žádný se polepšit nechce. — Kde se kdo zrodí, tam se i hodi. — Trpělivost dobré koření. — Kdo chce spát sladce, povečeř krátce! — Hlad nejlepší kuchař. — Podmáslí z belíku za devět líků. — Lakota čertova rachota. — Lakomství je moře beze dna. — Jen z ručky do ručky! — Za dluh berou lidé i plevy. — Jen po svém domů! — Není na světě bylinky, která by měla tak slabé kořínky jako lidská vděčnost. — Kdo otce a matku bije, ta ruka nezhnije. — Kdo si hledí cizích chotí, uvede se do psoty. — Kdo mnoho mluví, buď lže nebo se chlubi. — Kdo ráno vstává, dary dostává, kdo dlouho leží, všecko proleží. — Kdo se nestydí, hanby nedojde. — Ranní dešť, ženský pláč, opilý sedlák — to troji dlouho netrvá. — Lenoch se vyleží, nedbal nedbá. — Proto se lenoch strhal, že nechtěl dvakrát jít. — Chceš-li, aby ti kráva dala do dížky, musíš jí dát do dršťky. — Tatiček chlebiček. — Jen se nesvlékat, pokud nejdeme spat. — Časté stonky, jisté zvonky. — Vezmi Pospichala a Vratice s sebou! — V sobotu hejták na lajci jako v zimě díra v rukajci. — Kdo ptačí, ať nesnídá ani nesvačí, ještě mu výdělek nestačí. — Střídmost, práce, čistota plná zdraví jistota. — Chléb z cizí díže jí raději sedlák i kníže. — Almužna neochudí, modlitba neomešká. — Co se tuze dlouho vaří, ztratí chuť. — Při stole jako v kostele! — Koho rozum nevede, toho škoda povede. — Pamatuj, že je víc dní za horami. — Když pastýř troubí, vyhánět! — Teplý chléb i pro zdravého jed. — Která hospodyně předkládá novopečený chléb, pálí syrové dříví a často vaří hospodáři křen, přivede hospodářství na mizinu. — Nedovede muž hazard rozházeti, co žena hospodyně schová. — Nepovedený chléb se sní, ale na nepovedené děti se musí člověk dívat. — Chce-li cikán člověku zlého přáti, přeje mu špatného souseda a žid pýchu. — Potmě každá kráva černá. — Potmě jako po šmaku. — Kdo haní, chce mít, kdo chválí, chce odbýt. — Kaplička by se líbila, ale svatý v ní ne. — Chťut, co se líbí, a vzít, co se dá. — Není tolik hezkých jako libných. — Když je šití, není nití. — Skoupý, hloupý. — Všude chleba o dvou kůrkách. — Ruka ruku otírá, noha nohu podpirá. — Bouda je pes, aby do ní nes (s chalupou je vydání). Třeba chaloupka dřevěná, jen když v ní srdce zdrávo. — Když ženské perou, čerti je berou. — Časté pirky, brzy dírky. — Ženská je strhaná hráz. — Ženská dělná, ale hubu neupase. — Špatná hospodyně je jako slepice: hrabe jen od sebe. — Kde ženská ruka vládne, všecko s kopce chodívá. — Běda tomu dvoru, kde poroučí kráva volu. — Lepší výmluva než hlava dolů. — Huba se po leccems zavře. — Jaký kraj, tak se stroj! — Šat a stravu podle stavu! — Kdo doma radosti nemá, jinde ji marně hledá. — Pánu Bohu na úroky dává, kdo se nad ubohým smilovává. — Pán Bůh dal volky, advokát kolký, čert zplodil spolky. — Kdo chce všecko vidět a vědět, bude brzy starý. — Krejčí nemůže být kovářem, kovář nemůže být truhlářem, ale oba — lhářem. — Není bohatý, kdo hodně má, ale kdo je spokojen s tím, co má. — Krejcar ke krejcaru a je brzy zlatka. — Dlouhý den, krátká nit. — Na velkou

Jan Paroubek: Domažlice od východu.

hlavu velký klobouk! — Komu čest, tomu čest, pastýři hůl. — O nepřítomném mluvíti jako mrtvého bití. — Lepší smrt než hanebný život. — Svět čas a Pán Bůh ti dá zas! — Všeho do času, Pán Bůh na věky.

J. Š. Baar:

Můj novoroční sen.

Matkám chodským.

I.

Šedivá, odporná mlha — kde se vzala, tu se vzala — počátkem prosince připlížila se záhadně a těžce dolehla na širý kraj. Pohltila hory, doly, pole i lesy, města i vesnice. Pronikla dotěrně i do nejmenších skulin, jako noční upír dusila den, ukrádala rozhledu očím a svěžího vzduchu plicím. Páchla odporně vlhkem, plisní a kouřem, čpěla rýmou i kašlem a šířila kolem dokola mrzutou, nezdravou náladu.

Jdu známou cestou, ale jako bych kráčel pod přiklopem z matného skla. Kdesi krákají vrány, rachotí vůz, štěká pes, teď kohout zakokrhá, lidský hlas se ozval, vynořují se známé chalupy, ploty, stromy, všecko černé, obłudné a hned za patami zase se ztrácejí, propadají se, jako by je šedivá mūra pohlcovala. Jdeš a jdeš, citíš sto chutí proniknouti k světlu, popadnouti za chřtán slizkou, jedovatou bestii a donutiti ji, buď aby se srazila v dešťové kapky anebo ztuhla mrazem ve sněhové vločky. Ale všecko marné. Ustupuje před tebou zbaběle jako řídký hlen a pronásleduje tě houževnatě a vytrvale.

Pojednou jako by mně bodlo přímo u srdce. Nosím už asi týden v náprsní kapse dopis od sekretariátu „Čsl. ochrany matek a dětí“ a ten mě tak píchl. Šeredná mlha rázem změnila se v otravné bahno, ve kterém hniji lidské duše, studeným, lepkavým slizem a šeredně páchnoucí plisní potahují se kořeny našeho národního bytí a trvání. Válečná bestie šíří kolem sebe nesnesitelný zápach, mravní a ochranné masky málo pomáhají. Nejhorší tělesná i duševní prašivina, všechny zárodky sdělných chorob, svrab, tyf, syfilis, voňavky válečných zbohatlíků a vši vojáků, vůně lihu a benzínu, lichva v rukavičkách a sprosté krádeže, obrazoborectví, vandalské ničení kulturních památek, prázdné chrámy a přeplněné kriminály — a v té děsné mlze kráčí jasná, vznešená postava: „Ochrana matek a žen“. Její sněhobilá říza je vysoko podkasaná a nožky, štitice se špíny, nedotýkají se kalu a bláta, vyhýbají se mu a jen se vznášejí nad ním. Už to není

mlha, ale husté bahno, valící se řečištěm života, na jehož povrchu hraje sedmero barev nebeské duhy. Erotická literatura, výtvarné umění, divadla, biografy, filmové princezny, americké bary, sport naháčů, moderní tance, krása lidského těla, hedonistické¹ heslo: edite, bibite!² Pod nejsvůdnějšími hesly budí se nejnížší chťiče zvířecí a pod hermelinovým pláštěm svobody rozpoutávají se vášně otroků. Prostituce tajná i veřejná, v hadrech i hedvábi roztahuje se v salonech i po ulicích, ničí rodinný život, trhá manželská pouta, vyssává mizu ze žil národa a ohrožuje stát v jeho budoucnosti.

• Ryzmberk (nyni).

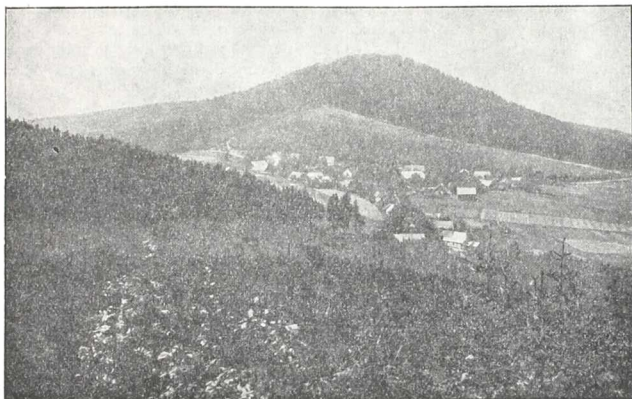
Kult těla zplodil si také svou „ochranu matek a dětí“, zplodil totiž chlipnou, šerednou megeru, která prodává „ochranné prostředky“, v umělých portrtech vraždí dorost národa a chrání „čest“ nevinných panen a paní. Mlha přede mnou, mlha za mnou...

¹ Rozkošnické.

² Jezte, pijte! Post mortem nulla voluptas! Po smrti není rozkoše — zní druhá část starého latinského přísloví.

II.

A stal se zázrak. Větrná růže na věži se otočila o celých 180 stupňů a místo od západu, počíná vanout vánek od východu. V noci tajemně přepadl hnusnou příšeru mlhy a ve svízelné práci proměnil ji, kapku po kapce, v nádherné jíní. Pomáhal mu přítel mráz a miliardy hvězdiček svítilo jim, aby oba bratři viděli na svou požehnanou práci. K ránu sice zhrozila se mlha své potupné porážky, z hlubokých údolí řek a z misek plochých rybníků počala chrlit nové a nové mraky, její zálohy zdály se nevyčer-

Podzámčí u Ryzmberku.

patelné, ale také kouzelník mráz neznal únavy. Všechny výpary měnil vytrvale v stříbrné jehly, hlati a krystaly, neviditelné ruce rozvěšovaly je kam jen mohly, posypaly jimi střechy, obalovaly do nich stébla suchých travin i celá pole, dráty elektrického vedení, koleje dráhy i zapomenuté pavučiny babiho léta, trní u cesty a křoví v polích opředly ledovým dracounem, smutné, holé sloupky i samosličkový³ plot oblékly v něžný kožíšek — a když už nikde neměly místa, posypaly tím úbělovým zrním černé hrudy polí a šedé plochy luk a trávníků.

Všecko si oddychlo a pozorovalo napjatě zápas mrazu a mlhy, světla

³ Plaňkový.

a tmy, dobra a zla. Jíni roste, houstne, cesta mě vede k lesu, vidím, jak pod tíží „vojimu“ ohýbá se peručí a mizejí koruny stromů. Kmeny kloní se k východu, kam mráz i vítr nanáší bohatěji, štedřeji svoje dary, zvláště okrajové smrky a borovice zachycují obětavě celé závěje jinovatky, až jim hrozí nejhorší zkáza zimního lesa — polom.

„Ochrana matek a dětí!“ vykřiklo náhle moje srdce a rozhlédl jsem se kolem. Ano, vyjasňuje se. Mlha se sráží, jednotlivci se probouzejí, mnou si ospalé oči, rozhlížejí se udiveně kolem a duševní mlha počíná se měnit a srážet v jiskřivé filantropické a humanistické jíni. Nálepková akce, ministerstvo sociální péče, pouliční sbírky, státní subvence, přednášky, vědecké filmy, nové nemocnice, poradny, dětské polévky, akce ošacovací, americká misse, Červený kříž, čokoláda a kakao, ochrana matek a kojenců, péče o mládež, dětské kolonie a hlavně peníze! peníze! Jaké to nádherné jíni, ve které proměňují nadšené, neúporné ruce šedivou, odpornou, páchnoucí mlhu tělesné bída. A což ta bída mravní?

III.

„Svitá na mráz“, vykládal mi k večeru výměnkář Honzálek, kořenkou ukazoval k Haltravu a prorokoval: „Zyjtřa se to vyvyší ha vokáže se sluničko. Čekám den jako korálek.“ A nelhal.

Slunce sice vstalo pozdě, až po osmé hodině, vstalo však přece a kolem deváté počalo „ouřadovat“. Celý kraj jako by radostí vykřikl, zajištil a zavýskal. Jíni zahrálo duhovými barvami, křehké paprsky sluneční lámaly se v nesčetných krystalech, obzor se rozšířil a z blízka i dále podívaly se opět na sebe města i vesnice, hory i dolů, pole i louky, lesy i skály a vesele zavolaly: Slunce! Slunce! A lidé vycházejí z teplých světnic, matky vynášejí děti, stavějí se na slunce, vyhřívají se a čistá radost vkrádá se do všech srdcí. Oči nás vedou a nohy nás nesou k světlu a teple — k slunci. Jako vytesána z nečistšího mramoru, táhne se lesní stěna podél silnice. Prosincové slunce stojí nízko nad obzorem a šikmo se opírá o ojíněný les. Jedinečná, zázračná krása ohromuje, až drtí člověka, a aby zázrak byl úplný — hle — ten mrtvý, nádherným rubášem oděný les ožívuje. Tajemný šepot vzmáhá se v jeho korunách, cosi v nich šelestí, teď to zachrastilo, pružná větvička vyšvihla se do výše, vrazila do druhé a drobná jinovatka jako jemný snížek syje se dolů a pokrývá lesní trouch pod zeleným stromem tím nečistším kmentovým prostěradlem. To kráčí slunce ojíněným lesem a ostrými paprsky jako nejjemnějšími drápky chytá se jako dravá veverka nízkých mlazín, husté tyčkoviny i vysokého kmení. Přeskakuje s větve na větev, s modřínů na smrči a borovice, s jedlí na buky. Po hrbech Haltravu i Čerchova sjíždí přes průrvy a prohyby horských pásem, přes lysé skály a holé kamýky dolů k silnici do Zemské brány, vroubené starými řežáby a všude cestou střásá zimní kvítí tak dlouho,

až temně zelený les ve své zdravé, nahé kráse, skropen slzami, vděčně pohledne k nebi.

Kam může slunce, tam všude šíří se teplo a světlo. Ale na straně odvrácené od slunce, ve stínu dál mrzne, jinovatka zuby nehty drží se větví, táhne je k zemi a stromy porušenou rovnováhou nachylují se ku pádu.

Pozdravuji tě královské Slunce. Pronikni i do stínu a tmy dřív, než nakloněná lipa naše česká vyvrátí se i s kořeny ze životodárné matky země. Materialistický názor světový táhne nás dolů do hrobu. Kult těla zabil Řeky a otrávil světovládne Římany. Národ bez idealismu plodí kulturní a humánní jini, krásné na pohled, ale prchavé a povrchní. Věčné ideály dobra, pravdy a krásy, mravnost v nejširším slova smyslu, vláda ducha a nikoli těla — jaká to mohutná „ochrana matek a dětí“.

Morálka — to není přežitý brak duševní, ale základ života národního. Toť slunce, které ničím nahraditi nelze, které svítí k ideálům, k síle a životu. Každá jednostrannost, každé porušení přirozeného řádu se trestá bez milosrdenství. Rozeklaná bytost lidská s nádherným tělem a se zpustošenou duší, jaká to šeredná zrůda, předem určená k zahynutí a zkáze.

Budoucnost národa nese ve svém klinu zdravá matka, rodička nového života, *čestná žena, které je mateřství nejvyšším stěštěm a požehnaním a děti nejzácnějším bohatstvím*. Jedině matka zachraňuje život v každém úle. Umře včelstvo, které má neplodnou matku. Trubci sebe vyvinutější a neplodné včely, pachtíci se jen po sladkém nektaru, vymrou na plástvech medem nabitých. Ochrana matky — ne polovičatá — ale ochrana její duše i jejího těla, toť nejzvěšnější úkol našeho národa — —

Uveřejnila Hana Štěpánková v Národní Politice r. 1926 č. 1.

Z á v í r k a v š e h o .

I.

Chodská země — toť naše živitelka jediná a štedrá. Z ní rostou naše lesy i sady v celé své velebě, nádheře i kráse, z ní čerpají sílu a život všecky naše studánky a hlubánky, potůčky i řeky, bahna i rybníky, z ní ssají životodárné šťávy všechna luční i polní kvítka, tráva i obilí, zeli, len i brambory. Jen chvíli v zimě si odpočine, posilní se, aby pak po celý rok podobala se stolu bohatě prostřenému, na němž nachází tučné obživy všecko, co u nás žije, roste, hýbá se od ptáka v povětří až do toho nejmenšího červíčka v hlubinách skalních i vodních. —

Proto milujeme tuto svoji kamenitou, chudou zemi takovou zvláštní láskou, pro kterou jména není. Milujeme ji jinak než ženu a matku, jinak než otce a bratra, jinak než syna a dceru — z každé té lásky patří jí část a tvoří novou lásku, hrdou a horoucí, tajemnou, pudovou, často neuvědomělou, ale tak silnou, že se dědí s pokolení na pokolení a nikdy neumírá. A i když si chodský člověk nařiká na chudobu a bídu své země i když z ní odchází za lehčím chlebem do úrodnějších krajů, přece čím více si na ni nařiká, tím více ji vlastně miluje, tím více ji na vzpomínku a jak může, pospíchá alespoň — umřít doma.

J. Š. Baar v Osmáctýřicátých str. 362.

II.

Tato nadšená slova živé lásky k rodnému kraji naplnila se až do posledních litery — umřít doma — na J. Š. Baarově samém. Splnila se jako osudné proroctví, než se rok s rokem sešel. J. Š. Baar vrátil se „demů“ s horoucím nadšením o Chodsku a pro Chodsko pracovat, ale nezpytatelná vůle Boží zastavila jeho práci najednou, když se rozvíjela nejslibněji.

K této nové Baarově veselé práci patří Chodská čítanka. S jakou radostí vítal úmluvu, když jsme si v Chodově všichni tři podali ruce ke společnému úkolu. A když viděl, že se hlásí ochotní spolupracovníci, kdekoliv zaklepáno o pomoc, dával se sám se zvláštní horoucností a neúnavnou vytrvalostí hned do práci přípravných. Rozdělil úkol, co máme kdo udělati, podle porad ústních i písemných vlastní rukou třikrát opsal měnící se program nové knihy, postaral se o opisy prvních článků, pracoval, pracoval, jako by byl věděl, že milé dílo nedodělá, ba že je ani nevidí, a proto ať je čím dříve tím lépe pohotově tolik, aby Chodská čítanka neuvázla ve slibných počátcích. Tak se stalo, že jsme my dva převzali zalíbený plán Baarův jak z povinné úcty ku památce přítelově, tak z lásky k milovanému Chodsku a jeho lidu.

Pracovali jsme s nadšením, v němž nám byl J. Š. Baar vzorem; ale práce naše měla projiti mnohými zkouškami. Připomínáme jen, že v roce po jeho smrti byli jsme vyrušeni z díla jeden po druhém těžkou nemocí. Po té i smrt zasáhla krutě mezi naše spolupracovníky. Dříve, než se mohla Čítanka sázeti, zemřel malíř prof. Wellner, spisovatelka Eliška Krásnohorská, továrník Emil Tšida, prof. Dr. Rudolf Sokol. Stavěla se proti nám i nepřízeň lidská. Ale ať bylo, co bylo, dnes stojíme u hotového díla s pevným vědomím, že jsme za účinné pomoci pp. spolupracovníků a nakladatele p. Fr. Obziny vykonali, co jsme za přítomného stavu věci vykonati mohli, ano doufáme i věříme, že zejména chodskému lidu dávané do ruky knihu cennou, ze které do daleké budoucnosti bude moci čerpati známosti o všestranném duševním dědictví otců a touto nejkratší a nej-

jistější cestou snažiti se o vlastní obrození a ušlechťení v duchu silných mravů a dobrých řádů starých Chodů slavné paměti.

Mimochodem hleděli jsme zároveň usnadniti přípravy k vědeckému Soupisu národopisnému.

S radostným uznáním děkujeme všem, kdo nám ke zdaru společného díla podali pomocnou ruku.

V Plzni a v Malenicích koncem května 1927.

Jan. Fr. Hruška.

František Teplý.

Hu nás je začátek vody a konec chleba.

*Každý hrob k Vám otců slavných,
každé hory téměř
volá: Chodi, nepovolte —
je to naše země!*

P o z n á m k y.

Branka. Dnes třeba znova na jisto postavit význam slova *branka*. Naši starší užívali ho a většinou dosud správně užívají o celém uzavření statku z návsi od souseda k sousedu. Byly a jsou tedy části branky *vrata* pro vjezd a *dvorce* pro chodce rovnou na zásep. Slova *vrata* užíváno jen v čísle množném a to na označenou celku; pro jedno vrato jest na Chodsku obyčejný název *vrátnice*.

Domažlicko-Chodsko. Autor tohoto článku na str. 50 a sl. naší Čitanky, sekretář a později ředitel Okresního výboru v Domažlicích, staral se se známým vlastencem a okresním starostou Maxem Duffkem horlivě o hospodářské i kulturní povznesení Domažlicka a tato péče a láska k rodnému kraji přivedla jej též na pole literární. Naše ukázka z této jeho práce podává doklad zvláštního úsilí v myšlení, hledícího osvětliti i takové stránky minulosti, o nichž není dost přímých zpráv. Samozřejmě, že výsledky bývají někdy smělé, romantické, že s nimi nelze ve všem souhlasiti. Jisté jádro článku Vebrova jest, že Chodové historičti nebyli lid zvláštního kmene, nýbrž že byli k strážnému svému úkolu vybráni ze starého českého kmene, jenž bydlel široce na západě a jihu Čech.

Chodové a jich osudy. Spis H. Randy neprávem podceňován. *Pro svou dobu* má značnou cenu, neboť jest to první kniha česká, která na základě výpisků archivních pojednává o chodské historii a zejména důležité „Majestáty“ chodské předkládá lidu chodskému v původním obšírném znění. Autor jako zámecký kaplan v Koutě použil příležitosti i přízně svého chlebodáře a prostudoval značnou část Stadionského archivu, z něhož později některé věci i zmizely. Před novým vědeckým bádáním ovšem leccos ze zpráv, výkladů a metody Randových pokusů neobstojí.

Chodský kraj. Zařadili jsme do Chodské čitanky úmyslně článek Wildmannův, poněvadž autor jako očité svědek již v letech sedmdesátých pozoroval Chodsko dolejší a v roce 1885 má již hotový „kulturní a historický obraz, Chodové domažličtí“, uveřejňovaný po částech v časopise Vlasti. Před dotištěním naší Čitanky vydala pěknou srovnávací studii O původu lidového kroje ženského v západních Čechách Marie Lábková. Nakl. Národopisné museum Plzeňska.

Kříže staré, zvané cyrilometodějskými a pokládané od některých za pamětníky prvních dob křesťanských, dochovány na Chodsku v několika jedincích oboujího tvaru, jak ukazují naše obrázky na str. 122, 125. Vzor s tesanými rameny, jistě původu staršího, jak ukazuje úporná práce neumělé ruky s tvrdou hmotou – žulou –, býval u cesty z Domažlic do Mrákova na polní trati zvané „U tří křížů“. Tvar mladší, umělejší, vtesané znamení kříže na lici obyčejného balvanu, stojí dosud u silnice na návsi v Chodově. K tomuto kříži váže se staré podání, že stával na „společném hrobě“ v sadě dvora u Hyjtmánů, který byl naproti, a asi před čtyřiceti lety rozprodán, takže povstalo na jeho dvořišti a v sadě několik chalup. Při stavbě musel kříž ustoupiti, ale chodská úcta ke znamení kříže i starožitnému památníku zachránila jej na nynější místo. Není správná zpráva, že by byl býval tento kříž pomníkem na hrobě Rusa, jehož kostra i se zachovalými zbytky „munduru“ nalezena za naší paměti v Chodově, ale na místě jiném, zvaném Pod chalupy. Ovšem je pravdě podobno, že v sadě pochování též Rusové nebo jiní nekatolíci. Velmi pěkný vzor kříže žulového téhož vzoru s oválným ukončením nahoře, zachován u lesa na Kopajnech, mezi Trhanovem a Babylonem, kde podle pověsti stávalo první Oujezdo, morem vyhubené.

Mudroslóví. Z bohatého fondu přísloví kolujících v ústech lidu vybíráme věty, jež na Chodsku nejen zdomácněly, ale hovějí ustáleným řádům a zálibám. Poněvadž pak v takových stálých pravdách jeví se snaha po jazyce spisovném, jaksi vážnějším, klademe většinu jejich ve znění spisovném, zejména v jednotném článku na str. 303. Úmyslně podáváme některá přísloví mezi většími články na označenou způsobu mluvení a jednání na hýjtách, kde právě také stručná průpověď, hádanka, vtip a žert pronikají a koření souvislá vypravování.

Nůž a vidlička pro ženicha str. 265, objevují se jako starožitnosti dokládající první užívání vidličky na Chodsku, která byla dvojzubá. Protože byly kupovány k slavnosti svatební, kdy ženich první a jediný jídal vidličkou, dochované vzory jsou většinou v páru s nožem a stejné s ním zdobený. Prostříbí mívaly střeňky ze švestkového dřeva nebo rohové. oblévané cinem, jiné byly cinové nebo i mosazné se vrytým nebo vtepaným ornamentem. Na jednom vzorku nože řezán obrázek formana i s potahem. Někteří ženichové po svatbě připevnili si pod deskou stolní nohy kožené ouško a do něho pak stále zastrkovali svůj nůž s vidličkou.

Podřečí chodské v člancích Hruškových, Baarových, J. Jindřicha a A. Klášterského podáno podle dosavadního stavu bádání. U Boženy Němcové, Erbena, Jiraska ponecháno všechno, jak bylo v té které předloze. Krásnohorská sama se nazvala naší začaou a chtěla mít v svých čtyřech nových básních, které napsala po „půl století“ a z nichž jedna v Citance otištěna, dialekt shodný s našim. Na naší radu však zůstala při svém starožitnějším způsobu a přijala jen několik drobností ve shodě s nynější chodštinou. V básni *Chodská* nahrazen jen tvar *naše* dialektickým zdloužením *náše*.

Přibuznost podřečí chodského s mluvou lidovou mimo Chodsko historické lze stopovati nejen v osadách Chodsku blízkých, nýbrž i dál a druhdy hodně daleko po oblasti nářečí jihozápadního. Škoda — velká škoda pro samo obohacování jazyka spisovného — že živá mluva tohoto kraje dosud tak málo prozkoumána. Zajímavost zvláště, že na *Staňkovsku* zaznamenala slečna Marie Lábková ještě nyní na svých studiích krojových od čtyřidevadesátileté stařeny z Vranova celou řadu výrazů a tvarů starých, zachovaných také v chodštině. Na př.: závazka, vrkoč, plena, čepení, voblečka, proštíпка; Hana, hubrus, huvázat, huší, hnizkyj, visil, vydržilo, hořilo, sedit, přšit; vzela; hýjtu; koupili, kúsek dobytka, lúka.

Ještě více překvapují nápadné shody dialektické na vzdálenějším *Volyňsku* a na *Staších* podle hojných záznamů archiváře Fr. Teplého a p. učitele Fialy. Pan archivář k svým zápisům dokládá v listu 4/10 1925: „Zapisoval jsem zdejší odchylky a to z Volyňska Králováků (= hedvábný kraj) i z Volyňska Stacháků (= šerkový kraj.) Na onom všiml jsem si více starých lidí, na tomto každého, poněvadž Chodové na Staších více si zachovali dialekt proti Královákům, kteří už zejména na Předslavicku se kloní ke spisovné řeči. Mají více peněz, kupují si knihy: to je ten hedvábný kraj. Z těchto výpisků a řeči lidu jsem vypožoroval, že volyňský dialekt a chodský se skoro kryjí, že náš lid obojího kraje podle své mluvy není než zbytek starých Čechů, kteří v lesích a v zákoutí (teprve od roku 1891 jde tudy dráha) více zachovali původní znění staročestiny než jinde v kraji“. Poznání páně archivářovo shoduje se úplně s mými zkušenostmi o mluvě lidové na Domažicku. Běží tu opravdu o málo odchylná různorečí téhož nářečí *jihozápadního*, mluvy jednotného někdy kmene.

Pro úplnost uvádím ještě, že jsem shledal pěkné staré výrazy i hláskoslovné proměny, shodné s chodskými, také na *Vellharticku*. Na př.: leměz, calta, vodr, pláno; věkat, huzený, hde; stádo vovic, mírka semán, pět hromád, hodně votáv, pár jelit; začel, uvizli, napil se, nabil mu, delů, demů, domovo; stěhně, chčestí, chčasnýj, lavka, zahradka, sněh. muj, tvuj, hnuj, řect; ajci, nešť; pina, plouh, rák; škála, deska; vedět, povedět; tuten tuta. K tomu ke všemu přinesla mi další nahodilé doklady

praxe školská jak v Klatovech tak v Plzni v písemných pracích i odpovědích žáků z jednotlivých osad, kde vůbec nebo aspoň v rodinách dědila se lidová mluva v životné síle.

Tri koledy, str. 272., vykazují zvláštní starožitnost v obsahu i formě a to každá po svém. Druhou pamatujeme v plné životnosti mezi dětmi chodských dřevorubců z vlastního dětství málem před šedesáti lety. O třetí je stará zpráva, že byla nesmírně dlouhá, nám však se již povedlo vedle původní melodie doptati se jen vytištěné části, patrně začátku, od téže stařeny dřevorubkyně, již zvěčnil Jaroslav Špillar na pěkném, idylickém obraze Na výměnku. Obě jsou vzácné doklady staré lidové epiky, v níž jediný verš, zdoben opakováním posledního slova nebo i zvláštní slovní úpravou zastupuje celou sloku a tak prostinkým způsobem postupuje vypravovaný děj.

Troji chodský dialekt. Omyl citovaný v našem článku Chodská mluva na str. 104. hlásá se ve spise J. Vrby, Chodsko pod Haltravou. přednáška první str. 32.

Ku str. 110. *Psohlavec*, stará nadávka česká — zdá se, že obecná — lidem paličatým nebo nestydatým, dle starobylé báje řecké „de cenocephalis, qui homines sunt canina capita habentes, cum latratu loquuntur, aucupio vivunt, ut dicit Plinius t. j. psohlavci jsou lidé se psi hlavou, štekotem mluví a čížbou se živí, jak dří Plinius. V knize H. Schedela: *Liber Chronicarum* ed. v Norimberce r. 1493 fol. XII. R. 1589 Tomáš Soběšlavský, farář podobojí u sv. Mikuláše na St. městě Pražském nadal na kazání literátům svého kostela, když zpívali jím zapověděnou píseň starohusitskou, nejprve „zvyjebení lotři tuplovani“ a potom v den Velikonoční je uštípl slovy „pekelní psohlavci“, až prý lid z kázání utíkal a literáti kněze u konfistoře zažalovali. Pražský arch. městský, manual osady f. 134—36, Dr. Winter, *Život církevní* 188, 193.

Seznam značnějších omylů tiskových.

Nahoře v mapce Chodska místo Bezvěrov čti Ostrov.

Str. 46 dole místo osady čti osudy

Str. 88 řádek třetí místo když čti Když

Str. 141 místo Kočovští čti Kodovští sedláci

Str. 149 řádek druhý vynech slovo naši

Str. 158 řádek osmnáctý místo plníčko čti neničko

Str. 172 řádek šestý čti folku nedopouštěli

Str. 173 řádek desátý mezi slovy Kdyní a jako schází středník (;

Str. 200 řádek třetí čti: ale ne tupě

Str. 202 řádek druhý čti jinak místo ináč.

Str. 204 řádek dvacátý devátý čti zůstavujeme

Str. 210 řádek druhý čti stavěti si na kolenkách

Str. 253 řádek poslední: Půčky... dému

Str. 269 řádek dvanáctý čti Machova

Str. 272 řádek dvacátý první čti Na první tisíc

Str. 282 řádek třicátý první čti kolik místo moc-li

OBSAH:

Slovo úvodní	5	<i>Frant. Teplý</i> : Odlišné názvy	
<i>El. Krásnohorská</i> : Chodská	9	chodské	108
<i>R. Sokol</i> : Chodská země	11	<i>Fr. Teplý</i> : Proč dán Chodům	
<i>J. Š. Baar</i> : Příchod jara	30	na Domažlicku název Pso-	
<i>J. Š. Baar</i> : Proč Pán Bůh		hlavci a Buláci	110
stvořil Chody	33	<i>J. Š. Baar</i> : Bulačina	112
<i>František Teplý</i> : Osídlení		<i>J. Š. Baar</i> : Oblíbená křestní	
Chodská	35	jména na Chodsku	114
Věrná láska	39	<i>Jan Frant. Hruška</i> : Slavnost	
<i>Frant. Teplý</i> : Způsob obrany		chodských pastevců	115
země a života starých Chodů	40	Loučení	117
<i>Hipolit Randa</i> : O kosteliku		Naděje	118
sv. Václava na Brůdku	45	<i>J. Fr. Hruška</i> : Včeli královna	118
<i>Božena Němcová</i> : Počátek		<i>František Teplý</i> : Náboženské	
povídky Karla	47	poměry na Chodsku	119
<i>A. Weber</i> : Domažlicko-Chod-		<i>J. Fr. Hruška</i> : Znamení kříže	
sko	50	v podání chodském	121
<i>J. Fr. Hruška</i> : Hyjtu v staré		<i>Dr. Fr. Žákavec</i> : Chodsko	
chodské senci	53	v umění výtvarném	127
<i>Frant. Wildmann</i> : Chodský		<i>J. Š. Baar</i> : Naš malíř	133
kroj	60	<i>Ludvík Kulhánek</i> : Chodský	
<i>J. Fr. Hruška</i> : Čepení	67	Betlem	134
<i>K. J. Erben</i> : Jirka s kozů	71	Zlá věštba	136
<i>Antonín Klášterský</i> : Teký		<i>J. Š. Baar</i> : Rozprásky či	
chodská	74	spouštědla	136
<i>František Teplý</i> : Tři bitvy na		<i>Jan Frant. Hruška</i> : Modlení	
Chodsku	75	na vsi	140
<i>Al. Jirásek</i> : Srážka s vojskem	79	Oráč	141
Žaloba	83	<i>Ant. Klášterský</i> : Stará škola	
<i>František Teplý</i> : Svobody		Klencká	142
a majestáty chodské	83	<i>J. Š. Baar</i> : Syn	143
<i>František Teplý</i> : Chodské		<i>Jan Frant. Hruška</i> : Z paměti	
insignie	87	o silácích	147
<i>Jakub Pittner—J. Fr. Hruška</i> :		<i>J. Š. Baar</i> : Ukolébavka	155
Lidové modlitbičky	89	<i>František Teplý</i> : Vtip a žert	157
<i>Jindř. Jindřich</i> : Lidová píseň,		<i>Prof. MUDr. Josef Thomayer</i> :	
hudba a tanec na Chodsku	91	Z tůně na rybník	159
Napomenutí	100	Kytíčka	162
<i>J. Š. Baar</i> : Rozsévač	101	<i>Josef Malý</i> : Ovocnictví na	
<i>Jan Fr. Hruška</i> : Chodská		Chodsku	163
mluva	103	Hádanka	164

<i>J. Š. Baar:</i> O chodském hrnčířství a lidové keramice	164
<i>J. Š. Baar:</i> O sklářství na Chodsku	167
Nevěstě	168
<i>Frant. Teplý:</i> Řemesla mezi Chody	169
Ohledy	174
<i>Jan Fr. Hruška:</i> Malovaný nábytek	174
<i>Fr. Teplý:</i> Pověsti a pověry	177
<i>J. Fr. Hruška:</i> Vokřínář	179
Hádanka	182
<i>J. Š. Baar:</i> Sudiči	182
<i>J. Fr. Hruška:</i> Hřibě a klisna	186
<i>K. M. Čapek-Chod:</i> Z pohádky Nejvyšší „H“	187
Upřímnost	193
<i>Prof. Michael Ludvík:</i> Sochy na klášterní zdi v Domažlicích	193
<i>J. Š. Baar:</i> Vo darebným ptáčkovi	196
<i>Fr. Teplý:</i> O chodském hradu a rychtě	198
<i>Fr. Teplý:</i> Přísaha rychtáře chodovského	200
<i>Fr. Teplý:</i> Chodové platí na zámek do Domažlic	201
<i>Frant. Teplý:</i> Taxace panství chodského r. 1622	203
<i>J. Š. Baar:</i> Boží Tělo v Klenči	205
Hádanka	210
<i>E. Tšída:</i> Rychtář Kryštof Hrubý píše z Brna své ženě Voršile	211
<i>Alois Ječmínek-Hrázecký:</i> Vzpomínka na Chodsko	217
<i>Fr. Teplý:</i> Jan Sladký-Kozina, selský mučedník chodský	218
Čáry	223
<i>Fr. Teplý:</i> Rodokmen Kozinův	224
<i>Frant. Teplý:</i> Císař Leopold posílá Kozinu na šibenici	225

<i>Dr. Weisl:</i> Pověst o smrti Kozinově na šibenici	226
<i>Jaroslav Vrchlický:</i> Balada o smrti Jana Koziny	227
<i>Frant. Teplý:</i> Pověst o smrti Lomikarově	230
<i>Jan Fr. Hruška:</i> Chodské obžinky	230
<i>Fr. Teplý:</i> O chodském kostelu Všech Svatých v Domažlicích	236
Sirotek	237
<i>Jan F. Hruška:</i> Celoroční pranostika	238
<i>Dr. Weisl, přeložil F. Teplý:</i> Chodové a český král	239
<i>J. Š. Baar:</i> Komediant Šmid v Klenči r. 1845	239
<i>Jan Fr. Hruška:</i> Z návštěv u posledního dudáka	243
Odhodlaná	246
<i>Jan Frant. Hruška:</i> Staré pozdravy	247
Starý hřích	249
<i>MUDr. Josef Císlar:</i> Pouť u Dobré vody	250
Stížnost	252
<i>Jan Fr. Hruška:</i> Vlk na posvícení	253
<i>Frant. Teplý:</i> Zašlé vsi na Chodsku	254
<i>Jindřich Š. Baar:</i> Na trhu v Domažlicích	255
Spokojená chudoba	258
<i>J. Š. Baar:</i> V bludném kruhu	258
<i>Eliška Krásnohorská:</i> Děreček Hantoš	261
<i>J. Š. Baar:</i> Zvani na svatbu	264
<i>Jan Fr. Hruška:</i> Droužčino děkování	267
Svarební hádanky	268
<i>Ant. Srna:</i> Chodská svatba v Praze	269
<i>Jan Fr. Hruška:</i> V adventě na starodávném Chodsku	269

<i>J. Š. Baar a J. Fr. Hruška:</i>	
Tři koledy	272
<i>Dr. Josef Královec:</i> Hospodář-	
ské poměry na Chodsku . .	276
<i>Hádanka</i>	297
<i>Antonín Klášterský:</i> Chodská	
máma	297
<i>Jindřich Š. Baar:</i> Čerchovu	298
<i>Antonín Srna:</i> Poklady ve	
Dmoutě	300

<i>Frant. Teplý:</i> Stará rodová	
příjmení na Chodsku . . .	301
<i>J. Fr. Hruška:</i> Z mudroslovi	
našich lidí	303
<i>J. Š. Baar:</i> Můj novoroční	
sen	305
Závírka všeho	309
Poznámky	312

CHODSKOU ČÍTANKU

uspořádali

J. Š. Baar, Jan Fr. Hruška, Fr. Teplý,

rodáci chodští.

Reprodukce obrazů zapůjčili částečně přátelé této knihy,
nové zhotovil Štencův grafický závod v Praze.

Knihu vytiskl typy Baskerville antiqua

Frant. Obzina ve Vyškově na Moravě

a vydal svým nákladem r. 1927

jako 27. svazek Obzínových tisků

v 2800 výtiscích

a 30 číslovaných na ručním

holandském papíře,

z nichž je 20 prodejných.

Knihovna Okresního sboru osvětového ve Kdyni.

Dosud vyšlo:

Svazek I. Doc. Dr. J. B. Kozák: O otázce náboženské. Připojen návrh Dr. Lány na zákon rozluky státu a církve. Stran 58. Kč 5.—. Z obsahu: O katolicismu. — O církvi československé. — Evangelictví.

Svazek II. MUDr. Vladimír Vondráček: O příčinách nemoci. Stran 26. Kč 5.—.

Svazek III. Dr. Josef Bartoš: O proudech v soudobé hudbě. Stran 84. Kč 6.—. Z obsahu: Předmluva. — Předpoklady dnešní hudby. — Dnešní hudební snahy v cizině. — Profily dnešních českých skladatelů. — Literatura k dnešní české hudbě.

Svazek IV. Jan Vrba: Chodsko pod Haltravou. Tři přednášky. Stran 75. Kč 6.—. Z obsahu: Chodsko pod Haltravou. — Chodové, nikoli „Psohlavci“ — a jejich pravý znak. — Chodské pergameny.

Svazek V. Emil Tšída: Z minulosti kdyňského kraje. Část I. Stran 128. Kč 8.—. Z obsahu: Úvodem. — Kdyňské cechy. — Víra našich otců. — Z bouřných dob v průmysku kdyňském. — Židé v obvodu koutského panství. — Z dějin tkalcovství na Kdyňsku.

Svazek VI. Dr. Fr. Fajfr: Masaryk a Comte. Stran 98. Kč 8.—. Z obsahu: Úvod. — Diagnosa nové doby. — Všeobecná teorie náboženství. — Vývoj náboženství. — Dogma. — Režim soukromý. — Režim veřejný. — Masaryk proti Comtovi. — Závěr.

Svazek VII. Doc. Dr. J. L. Fischer: Glossy k české otázce. Stran 61. Kč 5.—. Z obsahu: Válečné obavy. — Prvý exkurs o tradici. — Otázka na ruby. — Druhý exkurs o tradici. — Bibliografická poznámka.

Svazek VIII. Doc. Dr. J. L. Fischer: O pravdách a filosofech. Stran 120. Kč 10.—. Z obsahu: Vstupní traktát o optimismu a pesimismu. — Traktát o pravdách. — Traktát o náboženství. — Traktáty o filosofech: Angelus Silesius, Immanuel Kant, Arthur Schopenhauer, Henri Bergson, B. Croce a česká estetika. — Německý paradox. — Epilog.

Svazek IX. F. O. Navrátil: Rusko. Stran 92. Kč 9.—. Z obsahu: Od člověka Dostojevského k ruskému aktivismu (Pád autorit. Nástup aktivismu. Aktivisování Ruska. Nový duch Ruska). — Svaz S. S. Republik a politika československé republiky (Locarno. Na rozcestí. Eduard Beneš a Karel Kramář). — Nová Evropa a federace Československa (Evropa. O bezpečnost republiky).

Svazek X. Jindřichův chodský zpěvník. Díl I. Stran 84. Kč 7.—. Studie Jindřicha Jindřicha: O lidové písni, hudbě a tanci na Chodsku a 70 chodských písní lidových s melodiemi v dvoj- až trojhlasu.

Svazek XI. Dr. František Krejčí: O Masarykovi. Soubor statí. Stran 128. Kč 12.—. Z obsahu: Pozdrav k padesátinám. — Z přednášky v Ženském klubu. — Přijezd prezidenta Masaryka. — T. G. Masaryk. — Radostné jubileum. — Tatíček Masaryk. — O Masarykově filosofii. — Masaryk filosof. — Doslov.

V tisku a pro tisk již připraveno:

Jindřichův chodský zpěvník. díl II.
Jindřichův chodský zpěvníček pro školy.
J. Š. Baar: Havlíček a Němcová
na Chodsku a j.

Jindřichův chodský zpěvník, díl III.
Jindřichův chodský zpěvník, díl IV.
Dr. In. Arn. Bláha: Povaha selství
a jeho úlohy.

Pro knihovnu slíbili příspěvky:

Prof. In. Arn. Bláha, Dr. Josef Fischer, doc. J. L. Fischer, doc. Vilém Forster, red. Alois Hajn, spis. Jan Herben, prof. P. M. Haškovec, doc. Eman. Chalupný, spis. Karel Kálal, Dr. A. Klatovský, Dr. Jindřich Kohn, prof. V. Lesný, vyslanec Prokop Maxa, Dr. F. O. Navrátil, prof. Zdeněk Nejedlý, prof. Eman. Rádl, prof. Emil Svoboda, Dr. Josef Váha, prof. Fr. Žákavec.

Objednávku můžete učinit

*buď u svého knihkupce, nebo přímo u Okresního
osvětového sboru ve Kdyni.*

Sebrané spisy beletristické
JINDŘICHA Š. BAARA

jsou vzácným darem každému čtenáři.

Svazek I. PANÍ KOMISARKA. 5. vyd. Kč 30.—, váz. Kč 43.—.
Počteno cenou „Svatobora“ z fondu Václava Beneše Třebízkého.

Svazek II. OSMACTYŘICÁTNIČI. 4. vydání. Kč 30.—, vázané
Kč 43.—. Počteno cenou České Akademie.

Svazek III. POSLEDNÍ SOUD. 4. vyd. Kč 25.—, váz. Kč 38.—.
Počteno cenou České Akademie.

Svazek IV. SKRIVÁNEK. 3. vydání. Kč 14.—, vázané Kč 27.—.

Svazek V. NA SRDCI PŘÍRODY. 2. vyd. Kč 25.—, váz. Kč 38.—.

Svazek VI. LÚSY. 3. vydání. Kč 35.—, vázané Kč 48.—.

Svazek VII. PÁTER KODÝDEK (Farských historek díl I.)
4. vydání. Kč 20.—, vázané Kč 33.—.

Svazek VIII. HANČE. — PRO KRAVIČKU. 3. vydání. Kč 20.—,
vázané Kč 33.—.

Svazek IX. HU NÁS. 2. vydání. Kč 18.—, vázané Kč 31.—.
Počteno cenou „Svatobora“ z fondu V. Beneše-Třebízkého.

Svazek X. HOLOUBEK. 2. vydání. Počteno cenou České Akademie. Kč 28.—, vázané Kč 41.—.

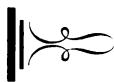
Svazek XI. JAN CIMBURA. 3. vydání Kč 27.—, váz. Kč 40.—.

Svazek XII. BÁBY A DĚDKOVÉ. Obrázky z Chodska. Kč 25.—,
vázané Kč 38.—.

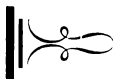
Svazek XIII. FARSKÁ PANIČKA. — KOHOUTI. 3. vydání.
Kč 22.—, vázané Kč 35.—.

V dalším vydávání se pokračuje!

ODBORNÁ ŠKOLA
HOSPODÁŘSKÁ
V DOMAŽLICÍCH

*má dva ročníky,
vyučování začíná
dne 3. listopadu
a trvá 6 měsíců.
Přihlašujte se
včas k zápisu!*

**BARVY-
ŠTICHA**

*Lakýrnik, malíř pisma.
Odborný obchod barvami.*

40letá praxe.

*Barvy k nátěrům
odborně upraveny.*

VELKOSTATEK
KOUT
NA ŠUMAVĚ

Celoroční odprodej chovných
býčků rázu Bernsko-simen-
ského. Originální plemenníci.

HOSPODYŇSKÁ
ŠKOLA

PŘI ODBOR. ŠKOLE HOSPODÁŘSKÉ
V DOMAŽLICÍCH

VYUČUJE:

*v zimním období od 1./X.—28./II.,
v letním období od 1./III.—30./VII.*

Vychovává dívky
teoreticky i prakticky na uvědomělé
hospodyňky. — Škola má pěkný
internát. — Prospekt zašle a infor-
mace sdělí

ŘEDITELSTVÍ.

ZALOŽENO 1850.

TELEFON. ČÍS. 20.

J I Ř Í K R A L O V E C

továrna na tkanice, šňůry a pertle,
barevna a úpravna
V DOMAŽLICÍCH.

LÉKÁRNA

Ph. Mr. JAROSLAVA ŠPAČKA

VE KDYNI čp. 211 — TELEFON číslo 8

doporučuje svůj hojně zásobený sklad tu- i cizozemských léčiv i specialit, veškeré látky obvazové, zboží gumové mírové jakosti v levných cenách, potřeby k ošetřování nemocných, domácí lékárníčky. Nejmenější rybí tuk, plicní thé, prsní karamely, vodička na kuřáky, rumová tresť, Poutnické kapky. Železitá tinktura proti chudokrevnosti, zaspávací prášek pro děti. Prášek do pečiva. Malinová šťáva. Nejlepší a nejlépejší zaručené prima pravá vína léčivá a medicínální: Staré Scholtz-Hermanos, Malaga, Scherry, Lacrimae Christi, Marsalla, Vermuth, Achaia-Mavrodaphne, Šampaňské, Mělnické bílé a červené, víno sladké a kyselé, hořké víno, Burgundské a Moselské, Rýnské a Tokajské. Bylinný žaludeční výtažek, „Anglikána“, Cognac uherský a francouzský. Veškeré dětské moučky. Přímě importovaný ruský-japonský čaj, hojně zásobený sklad nejménějších voňavek a líhuprostých květinových výtažků ve všech cenách; toaletní i kosmetické přípravky, krémy, pudry a labuťky. Fassati crème. Zubní vodičky, pasty a kartáčky zubní, veškeré pomůcky pro manikuru, oleje a vodička pro vzrůst vlasů. Trvanlivé rychle účinkující barvivo na vlasy všech odstínů. Toaletní vazelíny a mýdla. Oddělení pro hospodáře nabízí: Výživné prášky „Universum“ č. 1. pro koně, č. 2. pro skot a vepřový dobytek č. 3. pro vepře (proti července osvědčené). č. 4. pro husy, slepice a drábež (proti moru). Restituentní fluid pro koně a hovězí dobytek. Tinktura proti kolice koní a nadmutí hovězího dobytka. Objednávky vyřizují se denně — *Fotografické potřeby.*

NEZAPOMEŇTE,

NEJVĚTŠÍ
A NEJLÉPE ZÁSOBENÝ
SKLAD
VŠECH FOTOPOTŘEB.

zavítáte-li do Domažlic a chcete-li
býti *dobře a solidně* obslouženi,
navštívíte medicínální drogerii:

V. Drbohlav

Náměstí, proti kostelu.

100 LET PRÁCE V ČSL. POJIŠŤOVNICTVÍ 100 LET

VZÁJEMNÁ
POJIŠŤOVNA

ZALOŽ. R. 1827.

PRAHA II.,
SPÁLENÁ Č. 24.

VEŠKERÁ
POJIŠŤOVACÍ
ODVĚTVÍ.

POŽÁR. — KROUPY. — POVINNÉ
RUČENÍ. — VLOUPÁNÍ. — ÚRAZ.
ROZBITÍ SKEL A SILOSTROJŮ.

ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ
VE VŠECH NEJVÝHODNĚJŠÍCH
KOMBINACÍCH.

Pojišťovací kanceláře na Domažlicku:

Domažlice, Staňkov, Horš. Týn.

SPORITELNA
V DOMAŽLICÍCH

ZALOŽENA R. 1862.

Vklady skoro 99,000.000 Kč.

Reservní fondy přes 7,000.000 Kč.

POBOČKA NÁRODNÍ BANKY
ČESKOSLOVENSKÉ.

ZA VKLADY RUČÍ
*reservní fondy, všechna aktiva
sporitelny, jakož i veškeré jmění
a příjmy města Domažlic.*

VKLADY
*zúrokuji se 4 $\frac{3}{4}$ % ode dne vložení
do dne vybrání.*

POSKYTUJE:
*zápůjčky hypotékární, komunální,
zálohy na cenné papíry, úvěry kryté
a eskontuje dle oficiální sazby
úrokové směnky.*

TELEFON ČÍSLO 2.
ÚČET POŠT. ÚŘ. ŠEK. ČÍS. 12.610.

*I české dotazy
jak písemně tak ústně vyřizují se ihned.*

ŘEDITELSTVÍ.

V. A. LUDVÍK, DOMAŽLICE.

ZALOŽENO 1839.

ZALOŽENO 1839.

VELKOZÁVOD
MODNÍM,
STŘÍŽNÝM A
GALANTERNÍM
ZBOŽÍM.

OKRESNÍ ZÁLOŽNA HOSPODÁŘSKÁ VE KDYNI

přijímá vklady na vkladní knížky a běžné účty a zúrokuje je co nejvýhodněji.

Za vklady ručí celý okres kdyňský veškerým svým jménem, jakož i celé jmění záložny (vlastní dům, rezervní a jiné fondy, kmenové jmění a používají proto sirotčí jistoty.

Poskytuje půjčky na směnky, hypotéky a cenné papíry, jakož i k úhradě výkupů pozemků z parcelace velkostatků.

Zprostředkuje prodej veškerých cenných papírů.

Obstarává úhrady spojené s cizími zahraničními státy a veškeré záležitosti z oboru peněz co nejkulantněji.

Úřaduje denně ve vlastním domě v hotelu „U BÍLÉHO LVA“.

HOTEL

CHLEBEČEK

V KOUTĚ NA ŠUMAVĚ

U NÁDRAŽÍ

Výtečná kuchyně.
»Světovar« a koutský ležák.
12 hostinských pokojů
pro letní bosty.
Obsluha vzorná.
Členům klubu čsl. turistů
16% slevy.

ODBORNÝ PRŮMYSL PRO VÝROBKY Z CEMENTU,

UMĚLÉHO KAMENE,
VÝROBA A SKLAD
VŠECH DRUHŮ PO-
MNIKŮ, ČERNÝCH
LEŠTĚNÝCH ŠVĚD-
SKÝCH ŽUL, ČES-
KÝCH SIENITŮ A J.

NEJLEVNĚJI OBDRŽÍTE U FIRMY
KAREL ŠMEJKAL,
DOMAŽLICE.

ZÁLOŽNA V DOMAŽLICÍCH

Zaps. společenstvo s obmez. ručením,

jest nejstarší lidový, svépomocný pe-
něžní ústav v okrese, založena v r. 1863,
má tudíž za sebou 65 roků své úspěšné
činnosti.

PŘIJÍMÁ VKLADY
od členů i nečlenů při denním
úrokování.

Zachovává
nejpřísnější úřední tajemství.

ZÁPŮJČKY
všeho druhu jen členům.

ÚŘEDNÍ HODINY:
od 8 do 12 dopol. a od 2 do 4 odpol.

Telefon číslo 26.
Účet poštovní spořitelny číslo 70.144.

LEVNÉ CENY!

B *CENTRÁLNÍ DROGERIE* **B**
♦ ♦ ♦
A ♦ ♦ ♦
♦ ♦ ♦
Ž ♦ ♦ ♦
♦ ♦ ♦
A ♦ ♦ ♦
♦ ♦ ♦
N ♦ ♦ ♦
♦ ♦ ♦
T ♦ ♦ ♦

VLADIMÍR BAŽANT,
DOMAŽLICE,
Dolejší náměstí.

VÝROBA
chem. kosmetických
a dietet. přípravků.

Obchod fotopotřebami.

Drogerie. - Parfumerie.

MATERIÁLNÍ ZÁVOD.
BARVY. - LAKY.

ZBOŽÍ
POUZE PRVOTŘÍDNÍ!

Pensionát „Valcha“ v Havlovicích u Domažlic.

30 pěkných pokojů pro letní pobyt se
stravou nebo bez. Vlastní koupaliště,
rybolov, hřiště elektr. osvětl.,
stanice v místě.

Informace přímo nebo
A. HLAVÁČEK, Praha I., Týnská 7.

Založeno roku 1883.

Obchod střížním a galanterním zbožím

J. WEISL VE KDYNI

Náměstí č. 135.

Telefon číslo 2.

Výhodný nákup všech druhů
střížního, pleteného
a galanter. zboží.
Ceny konkurenční.

Parostrojní pivovar

chodské Metropole města Domažlic,

založen roku 1442,

historický dodavatel českých panovníků,

dodává po staročeském způsobě
vyrobená a dobře vyleželá piva světlá i tmavá
do všech hostinců na celém Chodsku.

**PARNÍ
PIVOVAR KOUT
NA ŠUMAVĚ**

ZALOŽEN V ROCE 1736.

Vyrábí:

10° výčepní pivo,

12° ležák

a jako speciální pivo

14° Chodský granát.

NAKLADATELSTVÍ F. OBZINY VE VYŠKOVĚ NA MORAVĚ

VDALO DOSUD TYTO SPISY:

EDICE OBZINOVÝCH TISKŮ

1. SBORNÍK LITERÁRNÍ SKUPINY.
Bohatě ilustrováno. Kč 50.—
2. J. Mahen, HERCEGOVINA. Kč 24.—
3. G. Trakl, ŠEBASTIAN V SNU. Kč 28.—
4. Č. Jeřábek, PŘEDZVĚSTI
Povídky. Kč 18.—
5. J. Vrba, SVÍTÁNÍ A SVĚT. Básně. Kč 18.—
6. J. Durych, HADÍ KVĚTY
Prózy. Kč 15.—
7. J. Vrba, VYSOKÝ SNÍH. Kniha
z přírody. Kč 24.—
8. V. K. Jeřábek, ŽIVOT. Paměti. Kč 32.—
9. J. Vrba, BERANUC DVŮR.
Román. Kč 36.—
10. J. Mahen, KNÍŽKA O ČESKÉM
CHARAKTERU. Kč 24.—
11. Jar. Maria, ITALIE. Průvodce
s 8 mapami. Kč 36.—
13. St. K. Neumann, VÁLČENÍ CIVIL-
LISTOVO. Kč 21.—
14. Josef Toman, SLAVNOST LÉTA.
Básně a prózy. Kč 21.—
15. Mir. Rutte, SKRYTÁ TVÁŘ.
Essays. Kč 33.—
16. Jan Vrba, BOROVICE. Román
stromu. Kč 22.—
17. Adolf Veselý, ALOIS MRŠTÍK,
ČLOVĚK A DÍLO. Život A. Mrštíka
se 17 vyobrazeními, vázané Kč 12.—
18. Miloslav Nohejl, VIDÍM MILENCE,
povídky. Kč 20.—
19. Jar. Maria, WERTHER. Román
mladé lásky doprovázen 11 dřevo-
ryty F. Koblihy. Kč 30.—
20. Giov. Papini, ZPOVĚDI. Kč 20.—
21. Fr. Teplý, J. Š. BAAR A CHO-
DOVÉ. Kč 13.—

22. K. Kyas, HLUČÍNSKÉ PAMĚTI.
Kč 12.—
23. O. Lašák, MORAVSKÝ KUMŠT
V KOŠILI. Kč 66.—
24. A. Novák, HOVORY OKAMŽIKŮ.
Kč 27.—
25. Ot. Bystřina, SÚCHOVSKÁ RE-
PUBLIKA. Kč 27.—
26. F. Teplý, CHODOVÉ VE SPORU
S LOMIKÁRY. Kč 24.—
27. CHODSKÁ ČITANKA. Kč —.—

OBZINOVY ZÁBAVNÉ ROMÁNY

1. Preradovič G., SÍLA LÁSKY.
Historický román. 2 díly. Překlad
A. V. Bortulina. Obálky od A. Mo-
ravce. Kč 26.—
2. A. Brabec, ZÁPAS O DĚDICTVÍ.
Historický román. Kč 16.—
3. Honoré Balzac, VORŠILA
MIROUETOVÁ. Román. Překlad
R. Thonové. Kč 24.—
4. J. Vyhliďal, VESELÉ OBRÁZKY
Z HANĚ. Kč 21.—
5. J. Maria, PANSTVO V TALÁRU.
Román. Kč 48.—
6. H. Balzac, MANŽELSKÁ
SMLOUVA. Kč 18 60
7. J. Maria, SLADKÝ UPÍR. (Básník
a jeho Musa). Pražský literární
román. Kč 40 50
8. Edna Ferber, JAK VELIKÝ. ame-
rický román. Kč 24.—
9. Olga Fastrová, PORUČÍK
BUCHAR. Román z doby pře-
vratu. Kč 18.—
10. Jaroslav Maria, SVĚTICE, DÁMY
A DĚVKY. Román. 4 díly. Kč 85.—

Ve vydávání se pokračuje.

V PŮVODNÍCH CELOPLÁTĚNÝCH VAZBÁCH O 15.— Kč DRAŽŠÍ.
K DOSTÁNÍ V KAŽDÉM ŘÁDNÉM KNIHKUPECTVÍ.